DECII IVNII

IVVENALIS

AQVINATIS SATYRAE EX MANVSCRIPTIS RESTITVTÆ.

ET IN EAS

Commentationes, Obseruationes, & Paralipomena

BERNARDI AVTVMNI *Nitiobrigis, in Senatu Burdigalensium patroni.*

Biblioth. PP. Scholar. Piar. S. Pantal. Ex legato Rev.mi ... de Rubeis

PARISIIS,

Apud ROBERTVM FOÜET via Iacobæa, sub signis Temporis & Occasionis.

M. DC. XIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

BIBL. COLL. CAL. SCHOL. PIAR.

AD BERNARDVM
AVTVMNVM.

Ber sophiæ distillat aquas, dat nardus odores,
Dat musto grauidas Autumnus pomifer vuas.
MARIVS GASCONIVS.

Insignia familiæ Autumnorum vitis cum pomo.

Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vuæ,
Tu decus omne tuis, postquam te fata tulerunt.

Pro captu lectoris habent sua fata libelli.
TERENTIVS natione Maurus.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO VIRO, NICOLAO BRVLARTO,

DOMINO SILLERIENSI, VICE-comiti Puisiensi, summo Galliarum Procancellario, & Quæstori sacri Palatij.

BERNARDVS AVTVMNVS D.D.D.

PRISCIS literarum monumentis proditum legimus (Vir clarissime) homines esse quosdam in Scythia, qui vnum tantùm in media fronte oculum habent, Arimaspi nomen est: quos & Æschylus ex eo μονωπὰς vocat. sed qui veritatem rei diligenter scrutati sunt, eam gentem arcu & sagittis excelluisse dicũt, quas cùm dirigerent, alterum, vt fit, oculum clauderent, adsiduique in eo studio essent, dicti sunt vno tantùm oculo vti, altero contractiore. Verùm quod de Arimaspis dicitur, Veterum Poëtarum scriptis accidisse videmus. Nam ex his quædam sunt clara & perspicua, alia obscuriora, tropis, figuris ac figmentis tecta: Ideo critici in interpretandis & castigandis Poetarum scriptis, inducunt eos non tam loquentes quæ illi cogitarunt, quam quę

ipſi ſibi finxerunt, & ita dum ſe lucem dare profiten-
tur, excœcant. Idcirco Plato in lib. de legibus edicit in omni Republica pręſcribi, cauerique oportere, ne cui liceat quæ compoſuerit, aut priuatim oſtendere, aut in vſum publicum edere, antequam ea, conſtituti ſuper id iudices viderint, nec damnarint. Vtinam hodieque ſeruaretur hæc lex: neque enim tam multi ſcriberent, neque paſſim eminentiſſimis authoribus violentas manus inferrent. ex hoc fonte perſuaſio illa exitialis & prodigioſa manauit, Poetas ſcatere erroribus, ideo caſtigandos & reſtituendos eſſe, quod non ex fide manuſcriptorũ, ſed ex arbitrio animi & proprio motu fieri videmus. periculoſum eſt aliquid mouere è recepta Poetarum veterum lectione, id caute faciẽdum eſt, non quilibet exulceratis locis manus mẽdicas, ſed medicas adhibere debet: non inficior quoſdam Criticos & vetuſtiſſimos Iuuenalis interpretes multis locis lucem dediſſe, non vidiſſe eos omnia certum eſt. At quia lex illa Platonis affixa eſt tabulis, vbi malos mores cum plagiariis illis Criticis affigi oportebat, arbiter eligendus eſt. Ego verò in te compromitto (Reipublicæ literariæ princeps) ſcripta hæc offerens, nolo te laudibus onerare, Honores & dignitates maiorum omitto, tua illa non ſunt, tuæ ſunt animi dotes, quibus excellis, Pietas, Prudentia, Conſtantia perpetuæ benignitatis, & notio diuini ac humani iuris: dignitas dum ad incognitum venit, donum eſt, cùm ad expertum, compenſatio meritorum: quorum alter debitor iudicij, alter obnoxius eſt fauori. Tu tuis virtutibus, non autoribus gloriam literarum, genitricem omnium dignitatum, virtutum omnium ſedem, quę-

sturam scilicet consequutus es. ita peroportunè accidit, vt tu (vir illustrissime) post exantlatos in foro, in iudiciis, in intimo sanctiori secretiorique consilio, in regni procuratione & in legationibus, annos ferè triginta, Cancellario Belleuræo tot iam curis laboribusque defesso & honoratã inclinatæ ætati quietem deposcenti succederes, in ista tandem principe togatorum sede locarere, quæ sicut arx, decus est vrbium, ita illa ornamentum ordinum cæterorum, aliæ quippe dignitates assessorum solatia quærunt: Tua verò dignitas, consilia principi subministrat.

Quis potior iudex? criticisue quis aptior orbis.

Vale. Lutetiæ An. sal. 1607. Cal. April.

LECTORI S.

RENARD. AVTVMNVS.

PErcunctanti quid de Iuuenale sentiam (beneuole lector) leoni similem esse aio, qui magnos habet oculos, palpebrasque perexiguas, vt oculum non posit penitus obtegere, ideò somni expers esse videtur. Ita hic poëta ingentes ostendit animi motus fabulis adornatos, & aßiduam vigilantiam, intuentique splendor ille sese offert, qui plurimus emicat ab eius virtute. etsi Iuuenalis nomine, non ideò facilis, sed patruus quidam Censor, morosus ac rigidus senex est, à criticis mansuescere iussus, ego velut asymbolus aliquid de meo adfero, idque per tuam æquitatem rogatus amico animo accipe. Vale.

AD BERNARDVM AVTVMNVM.

SIt licet Autumnus senio coniunctus hyberno,
Nec violas, flores nec ferat ille nouos:
Hoc tamen Autumni, rigidus Iuuenalis, in horto,
Qui Iuuenalis erat, flos iuuenilis erit.

STEPHANVS PASCHASIVS PARIS.

IN IVVENALEM

BERNARDI AVTVMNI.

Orruptis sæcli, vitæque reuentibus huius
In praua moribus, queis nullus obloqui,
Nullus adiectæ virtuti castra, satelles
Vult egredi, mentis corruptor integræ,
Et corruptus idem, fælicis copia mensis.
Et messis hæc adest, AVTVMNI *scilicet:*
Qui procul à Latio, per Gallica rura, potentes
Adducit hosce morum censores, quibus
Francia Romuleis discat sua crimina verbis,
Et dicta quondam, iam sibi dici putet.

N. RICHELET Parisf.

INTERPRETES IVVENALIS

castigati ab Autumno in hisce commentariis.

Ioan. Britannicus.
Curio Secundus.
Domit. Calderinus,
Georgius Valla.
Probus Vallæ.
Mancinellus.
Ascensius.
Vetus Scholiastes à Pythæo editus.
Turnebus.
Pulmanus.
Lubinus.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII.

HENRICI IIII. Galliarum & Nauarræ Regis Edicto cautum & sancitum est, ne quis cuiuscumque gradus, ordinis, status, conditionis, ac dignitatis, siue sit Bibliopola, Typographus, siue alius quilibet, vel Regnicola, vel externus negotia gerens, quacumque regni & ditionis eius patent fines, librum, qui inscribitur, *Decij Iunij Iuuenalis Satyræ ex manuscriptis restitutæ, & in eas commentationes, obseruationes & paralipomena Bernardi Autumni*, præter Robertum Foüet Bibliopolam in alma Parisiorum Vrbe commorantem, intra sex annos, eadem vel alia maiori, aut minori forma vel quouis modo excudat, vel excudenda curet, vendat ipse, aut quiquam diuendenda mandet, aut denique ab aliis excussa intra eiusdem HENRICI Ditionum fines diuendenda importet, seu quouis alio modo, & prætextu, manifestè aut occultè distrahat, siue sit externus, aut regnicola. Qui secus faxit, præter librorum amissionem, quingentarum librarum mulcta pœnas pendito, quorum dimidia Regio fisco, residua vero pars remanebit ipsi Roberto Foüet, aut ab illo mandatum habentibus: vti latius patet in ipso displomate dato Parisiis. 8. Iunij. 1610.

Subsignat.

Ad mandatum Sacræ maiestatis Regiæ.

RENOVARD.

DECII IVNII
IVVENALIS SATYRAE
EX MANVSCRIPTIS RESTITVTÆ, ET IN EAS

COMMENTATIONES, OBSERVAtiones, & Paralipomena BERNARDI AVTVMNI Nitiobrigis.

SATYRA I.

Queritur otium suum sibi perire, dum ignauus ad fastidium Poëtas recitantes cogitur audire, cùm tamen ipse aliquid possit scribere, quotidie nihil aliud quàm recitant mihi historias suas, & fabulas quas scripserunt.

SEMPER *ego auditor tantùm? nunquamne reponam,*
Vexatus toties rauci Theseide Codri?
Impunè ergo mihi recitauerit ille togatas,
Hic elegos? impunè diem consumserit ingens
Telephus, aut summi, plena iam margine libri
Scriptus, & in tergo, nec dum finitus, Orestes?
Nota magis nulli domus est sua, quam mihi lucus
Martis, & Æoliis vicinum rupibus antrum,
Volcani. quid agant venti, quas torqueat vmbras
Æacus, vnde alius furtiuæ deuehat aurum
Pelliculæ, quantas iaculetur Monychus ornos:
Frontonis platani, conuulsáque marmora clamant
Semper, & assiduo ruptæ lectore columnæ.
Exspectes eadem à summo, minimóque Poëta.
Et nos ergo manum ferulæ subduximus, & nos
Consilium dedimus Sullæ, priuatus vt altùm

Digitized by Google

Dormiret. stulta est clementia, cùm tot vbique
Vatibus occurras, peritura parcere chartæ.
Cur tamen hoc potiùs libeat decurrere campo,
Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus,
Si vacat, & placidi rationem admittitis, edam.
Cùm tener vxorem ducat spado, Næuia Tuscum
Figat aprum, & nuda teneat venabula mamma:
Patricios omneis opibus cùm prouocet vnus,
Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat:
Cùm pars Niliacæ plebis, cùm verna Canopi
Crispinus, Tyrias humero reuocante lacernas
Ventilet æstiuum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat maioris pondera gemmæ:
Difficile est Satyram non scribere. nam quis iniquæ
Tam patiens vrbis, tam ferreus, vt teneat se?
Causidici noua cùm veniat lectica Mathonis
Plena ipso, & post hunc magni delator amici,
Et citò rapturus de nobilitate comesâ
Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat
Carus, & à trepido Thymele summissa Latino:
Cùm te sommoueant, qui testamenta merentur
Noctibus, in cœlum quos euehit optima summi
Nunc via processus, vetulæ vesica beatæ:
Vnciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem:
Parteis quisque suas, ad mensuram inguinis heres.
Accipiat sanè mercedem sanguinis, & sic
Palleat, vt nudis pressit qui calcibus anguem,
Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.
Quid referam, quantâ siccum iecur ardeat irâ,
Cùm populum gregibus comitum premat hic spoliator
Pupilli prostantis? at hic damnatus inani
Iudicio (quid enim saluis infamia nummis?)
Exsul ab octaua Marius bibit, & fruitur Diis
Iratis: at tu victrix prouincia ploras.
Hæc ego non credam Venusinâ digna lucerna?
Hæc ego non agitem? sed quid magis Heracleas,
Aut Diomedeas, aut mugitum Labyrinthi,
Et mare percussum puero, fabrumque volantem;
Cùm leno accipiat mœchi bona, si capiendi

Ius nullum vxori, doctus spectare lacunar,
Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso:
Cùm fas esse putet curam sperare cohortis,
Qui bona donauit præsepibus, & caret omni
Maiorum censu, dum peruolat axe citato
Flaminiam puer Automedon, nam lora tenebat,
Ipse lacernatæ cùm se iactaret amicæ.
Nónne libet medio ceras implere capaces
Quadriuio: cùm iam sexta ceruice feratur
Hinc, atque inde patens, ac nuda pene cathedra,
Et multum referens de Mecœnate supino
Signator falsò, qui se lautum, atque beatum
Exiguis tabulis, & gemmâ fecerat vda?
Occurrit matrona potens, quæ molle Calenum
Porrectura viro miscet sitiente rubetam.
Instituitque rudes melior Locusta propinquas
Per famam, & populum nigros efferre maritos.
Aude aliquid breuibus Gyaris, & carcere dignum,
Si vis esse aliquis, PROBITAS laudatur & alget.
Criminibus debent hortos, prætoria, mensas,
Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.
Quem patitur dormire nurus corruptor auaræ,
Quem sponsæ turpes, & prætextatus adulter?
Si natura negat, facit indignatio versum,
Qualemcumque potest: quales ego, vel Cluuienus.
Ex quo Deucalion nimbis tollentibus æquor
Nauigio montem adscendit, sortesque poposcit,
Paulatimque anima caluerunt mollia saxa,
Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas:
Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli.
Et quando vberior vitiorum copia? quando
Maior auaritiæ patuit sinus? alea quando
Hos animos? neque enim loculis comitantibus itur
Ad casum tabulæ, posita sed luditur arca.
Prælia quanta illic dispensatore videbis
Armigero! simplexne furor sestertia centum
Perdere, & horrenti tunicam non reddere seruo?
Quis totidem erexit villas? quis fercula septem

Secretò cenauit auus? nunc sportula primo
Limine parua sedet, turbæ rapienda togatæ.
Ille tamen faciem prius inspicit, & trepidat, ne
Suppositus venias, ac falso nomine poscas.
Agnitus accipies, iubet à præcone vocari
Ipsos Troiugenas. nam vexant limen & ipsi
Nobiscum. da Prætori, da deinde Tribuno.
Sed libertinus prior est, prior, inquit, ego adsum.
Cur timeam, dubitémve locum defendere: quamuis
Natus ad Euphratem, molles quod in aure fenestræ
Arguerint, licet ipse negem? sed quinque tabernæ
Quadringenta parant. quid confert purpura maius
Optandum, si Laurenti custodit in agro
Conductus Coruinus oueis? ego possideo plus
Pallante, & Licinus. exspectent ergo Tribuni:
Vincant diuitiæ: sacro nec cedat honori,
Nuper in hanc vrbem pedibus qui venerat albis.
Quandoquidem inter nos sanctissima diuitiarum
Maiestas, etsi funesta Pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,
Vt colitur Pax, atque Fides, Victoria, Virtus,
Quæque salutato crepitat Concordia nido.
Sed cùm summus honor finito computet anno,
Sportula quid referat, quantum rationibus addat:
Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc est,
Et panis, fumusque domi? densissima centum
Quadranteis lectica petit, sequiturque maritum
Languida, vel prægnans, & circumducitur vxor.
Hic petit absenti, nota iam callidus arte,
Ostendens vacuam, & clausam pro coniuge sellam.
Galla mea est, inquit. citiùs dimitte. moraris?
Profer Galla caput. noli vexare. quiescit.
Ipse dies pulcro distinguitur ordine rerum.
Sportula, deinde forum, iurisque peritus Apollo,
Atque triumphales, inter quas ausus habere
Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches:
Cuius ad effigiem non tantùm meiere fas est.
Vestibulis abeunt veteres, lassique clientes,
Votáque deponunt, quanquam longissima, cenæ,

Digitized by Google

Spes homini: caules miseris, atque ignis emendus.
Optima siluarum intereà, pelagique vorabit
Rex horum, vacuisque toris tantùm ipse iacebit,
Nam de tot pulcris, & latis orbibus, & tam
Antiquis, vna comedunt patrimonia mensa.
Nullus tam parasitus erit. sed quis feret istas
Luxuriæ sordes? quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter conuiuia natum!
Pœna tamen præsens, cum tu deponis amictus
Turgidus, & crudum pauonem in balnea portas.
Hinc subitæ mortes, atque intestata senectus.
It noua nec tristis per cunctas fabula cenas:
Ducitur iratis plaudendum funus amicis.
Nil erit vlterius, quod nostris moribus addat
Posteritas: eadem cupient, facientque minores.
Omne in præcipiti vitium stetit. vtere velis:
Totos pande sinus. Dicas hic forsitan, vnde
Ingenium par materiæ? vnde illa priorum
Scribendi quodcumque animo flagrante liberet
Simplicitas, cuius non audeo dicere nomen?
Quid refert, dictis ignoscat Mucius, an non?
Pone Tigillinum: teda lucebis in illa,
Qua stanteis ardent, qui fixo gutture fumant,
Et latum media sulcum deducit arena.
Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Pensilibus plumis, atque illinc despiciat nos?
Cùm veniet contra, digito compesce labellum:
Accusator erit, qui verum dixerit, hic est,
Securus licet Æneam, Rutilumque ferocem
Committas: nulli grauis est percussus Achilles,
Aut multum quæsitus Hylas, vrnamque secutus,
Ense velut stricto, quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens est
Criminibus, tacitâ sudant præcordia culpâ.
Inde iræ, & lacrymæ. tecum prius ergo voluta
Hæc, animæ, ante tubas: galeatum serò duelli
Pœnitet. experiar, quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

IN SATYRAM I.

REPONAN.] scribam. Scribendo reponimus rem de qua agitur. Horatius,

Scriptor honoratum si forte reponis Achillem.

Vel significat se vicem illis poëtis referre velle, quorum recitationibus toties vexatus sit, ne eis sit impune. reponam igitur valet, vlciscar eos, vicissimque eis gratiam referam, recitando poëma meum: quorum toties auditor fui. Horat. epist. lib. 1. epist. 1.

Non ego nobilium scriptorum auditor & vltor,
Gramaticas ambire tribus, & pulpita dignor.

Et Seneca epist. 82. ad Lucilium : *Ergo nec quod debet creditori suo reponere quisquam scit alius quàm sapiens.*

THESEIDE CODRI.] Codrus hic poëta humilis tragœdiam Thesei scripsit, de quo Virgilius.

—sedet, æternumque sedebit
Infelix Theseus.

Theseidem auté Codri, longum poëma de Theseo interpretatur, multis diebus recitatum, cùm instar esset Æneidis Virgilianæ, id est, recitatione Theseidos.

IMPVNE.] Sine pœna Thalionis.

RAVCI.] Clamosi. Mart.

Exercet raucos tertia causidicos.

ILLE TOGATAS.] Togatæ sunt comœdiæ Latinæ, & fabulæ scriptæ secundùm ritus, & habitus togatorum, id est Romanorum. Virgilius

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

De togatis comœdiis Varro lib. 1. de Lingua Lat. & Horat.

vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta.
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Prætextæ in quibus reges negotia publica agebant. his fabulis Impèratorum gesta continentur. prætextas malè tabernarias interpretatur Calderinus.

HIC ELEGOS.] Versiculos de mortuis, aut miserè amantibus. elegi sunt versus impariter iuncti, hexametro & pentametro constant: proprium argumentum elegiacorum versuum est querimonia. Horatius 1. Odarum.

Albi ne doleas plus nimio memor,
Immitis Glyceræ: neu miserabiles
Decantes elegos.

TELEPHVS.] Telephi tragœdia. Telephus Rex Mysorum ab Achille vulneratus, responsum accepit ab oraculo, non posse sanari nisi rubigine eiusdem hastæ. Ouidius:

Vulnus Achilleo quæ quondam fecerat hostis,
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.

Alii dicunt sanatum ab Achille herbarum remedio. hinc Claudianus:

Sanus Achilleis remeauit Telephus herbis
Cuius pertulerat vires. & sensit in imo
Lætalem, placidamque manum medicina per hostem.
Contigit, & pepulit quos fecerat ipse dolores.

De bello quod gessit Telephus contra Achillem, Horatius in ode ad Canidiam:

Mouit nepotem Telephus Nereium,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, & in quem tela acuta torserat.

NEREIVM.] Achilem; quia Thetis eius mater, Nerei filia fuit.

SCRIPTVS ET IN TERGO.] Martialis lib. 8. de Picente:

Scribit in auersa Picens epigrammata charta,
Et dolet, auerso quod facit illa deo.

PLENA MARGINE.] extrema foliorum parte. In tergo, retro.

ORESTES.] Orestis tragœdia. hinc Maro lib. 4. Æneid.

Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes.

LVCVS MARTIS.] Per lucum Martis, intelligit fabulam Martis, qui in luco compressit Iliam vestalem virginem matrem Romuli. Dio. vel lucum Martis, qui in Ponto erat, & Albæ, pro quocumq; luco dixit, alludens ad ambitiosas Poëtarum descriptiones. Turnebus lib. 20. cap. 5. Flauius coniectaneorum Cent. 1. Legit luctus. & intelligit bellum Tronum. sed prima interpretatio verior est.

ÆOLIIS VICINVM RVPIBVS ANTRVM.] Æthnam montem sacrum Vulcano, qui assiduis ignibus flagrat vicinum Æoliis. Strabo. Æolus est rex ventorum Ellenis filius, à quo ratio ventorum inuenta. Plinius lib. 7. cap. 56. Æoliæ insulæ sunt prope Siciliam, quæ & Vulcaniæ à Latinis appellantur.

VVLCANI VENTI.] Folles. alij iunctim legunt antrum Vulcani. hinc Virgil.

Vulcani domus est, & Vulcania nomine Tellus.

Deinde interpretantur, quid agant venti, quos voluant turbines, quia alij pestilentes sunt, alij salubres. vel quid agant venti. fabulæ de ventis.

ÆACVS.] Iouis Eginæque filius fuit, eum præterea apud inferos bonorum, malorumque iudicem factum fabulæ ferunt, Martialis lib. 10. in maledicum poëtam.

Nec finiantur morte supplicia pœnæ,
Sed modo seueri sectus Æaci loris.

Et Horatius:

Quam pœne furuæ regna Proserpinæ,
Et iudicantem vidimus Æacum.

TORQVEAT VMBRAS.] Indicet torquendas animas.

VNDE ALIVS FVRTIVÆ DEVEHAT AVRVM PELLICVLÆ.] Iasonem

dicit,qui ex Colchis aureum sustulit vellus. Hæc fabula describitur ab Appollonio Rhodio,de qua etiam Catullus,

Cùm lecti iuuenes argiuæ robora pubis
Auratam optantes Colchis auertere pellem.

Diodorus scribit lib.4.cap.4. transfretantibus Phryxo & Helle ex Europa in Asiam super aureo ariete, virginem in mare delapsam nomen Ellesponto dedisse, Phryxum in Pontum proficiscentem delatum in Colchida. hinc Ouid.in epist.Leandri.

Inuideo Phryxo quem per freta tristia tutum
Aurea lanigero vellere vexit ouis.

Monychvs.]Centaurus fabulam & pugnam centaurorum significat. Iuuenalis per fabulas intelligit poëtas recitantes tragœdias ex illis fabulis factas.

Qvantas iacvletvr monychvs ornos.]Lucanus:

Aut te iactantem Monychon ornos.

Id. iacientem ornos in Lapythas. Hic locus tenebricosus silentio prætermissus est ab omnibus Iuuenalis interpretibus,sed nostra opera nũc lucem accipit. De certamine Centaurorũ hæc Strabo,Cùm in Achileia Pirithous Hyppodamiam duxisset vxorem circum vicinos populos, omnesque Deos conuocauit ad nuptias præter Martem: qua re indignatus,Centauros iam mero calefactos, ad rapiendam Hypodamiam concitauit aduersus Lapythas: eo certamine ferunt Centauros deletos fuisse,agro prox. populorum desolato.Ornus arbor est quæ dicitur Fraxinus syluestris.Columella.

Frontonis platani.] Fronto vir nobilis fuit. Mart.

Clarum militiæ Fronto,togæque decus.

Synecdoche est,platani,pro porticu; in qua plantani fuerunt. hinc Petronius Arbiter:Rogaui vt in Platanona produceret dominam.Et Martialis lib.3.in Sabidium:

Proxima centenis ostenditur vrsa columnis,
Exornant fictæ qua platonona feræ.

In Frontonis domo poetæ recitabant,non in Horatiana domo,vt censet vetus interpres à Pytheo editus.

Clamant.]Resonant clamore.

Consilivm dedimvs svllæ.]Vt Fabius lib.3.ait,plerumque exercitationis gratia ponebantur Priami verba apud Achilem, aut verba Syllæ Dicturam deponentis in concione,vel Rhetoricem didiscimus, ex cuius præceptis ficto themate declamauimus, & suasimus Syllæ, in delibeiatiuo versantes,vt deponeret Dictaturam, & altum dormiret. Nam Appianus scribit Syllam sponte,nullo cogẽte, Dictaturam deposuisse. Cùm ait *ferulæ manum subduximus*, ostendit se sub præceptore didicisse Grammaticam & Rethoricam. Ferulâ autem vti præceptores triuiales testatur Columella. hinc Mart.

Ferulaque tristes sceptra pædagogorum
Cessent.

Ferula anetho similis nulli fruticum leuitas maior.Festus.

Arvncæ

ARVNCAE ALVMNVS.] Ausonium Vlyssis, Calypsusque filium, vrbem Aruncam condidisse ferunt, à quo etiam Ausonia dicta est, vt inquit Festus. Fuerunt autem Arunci populi antiquo in Latio. Alumnus Aruncæ Lucilius princeps satyricus. Horat. lib. 2. saty. 1.

quid cùm est Lucilius ausus
Primum in hunc operis componere carmina morem.

Alumnus Aruncæ dicitur, quia in Arunca vrbe, parte Italiæ educatus est.

FLEXIT EQVOS.] Exercuit vires animi. Probus apud Vallam.

VXOREM DVCAT SPADO.] Vna ex rationibus quibus poeta motus scribit Satyram. adulteræ nubebant spadonibus, quibus oblectatę fuerant ne supplicio afficerentur. Martialis.

Quod nubis Proculina concubino,
Ne lex Iulia te notare possit:
Non nubis Proculina, sed fateris
Et mœchum modo nunc facis maritum.
At prius, ô mores, & spado mœchus erat.

SPADO.] Eunuchus, spado propriè dicitur, cui aut testes euulsi sunt, aut nerui è quibus testes dependent.

NAEVIA.] Mæuia legit Calderinus, mulier impudica & infamis. Næuia etiam fuit impudica. Martialis lib. 1. de Ruffo & Nęuia.

TVSCVM FIGAT APRVM.] In Tuscia ferociores erant apri. Mart.

Tuscia glandis aper populator & ilice multa
Iam piger, Ætoliæ fama secunda feræ.

PATRICIOS.] Generosos, nobiles. Romulus centum senatores creauit, Patres ab honore, Patriciique eorum filij appellati sunt. Liuius Decadis 1. lib. 1.

QVO TONDENTE.] Imitatio Virgiliana,

Candidior postquam tondenti barba cadebat.

inquit Virgilius. De Cinnamo sua tempestate tonsore loquitur Poëta, qui donis mulieris eques factus erat. Martialis in Cinnamum.

Qui tonsor fueras tota notissimus vrbe
Et post hæc dominæ munere factus eques.
Sicanias vrbes Æthnæaque regna petisti,
Cinname, cùm fugeres tristia iura fori.
Quod superest iterum, Cinname, tonsor eris.

CVM PARS NILIACÆ PLEBIS.] Crispinus fuit ex plebe Ægypti, & ex seruis Ægyptiis, qui è Nilo Romam adducebantur. Mart. lib. 5. in Callistratum.

Magnaque Niliacæ seruit tibi gleba Syenes.

& lib. 12. ad Flaccum.

Cùm tibi Niliacus portet crystalla Catastus

Nilus fluuius est Ægypti.

CVM VERNA.] Seruus ex ancilla dominatus verno tempore. Festus & Nonius. hinc vernaliter officio fungi apud Horat. Sat. 6. lib. 2.

Veluti succinctus cursitat hospes.

Digitized by Google

Continuatque dapes, necnon vernaliter ipsis
Fungitur officiis.

Martialis:

Sit mihi verna satur, sit non doctissima coniux,
Sit nox cum somno, sit sine lite dies.

CANOPI.] Canopus ciuitas Ægypti, Seruius ait esse iuxta Alexandriã. Tacitus lib. 2. Annal. Germanicus Nilo subuehebatur, orsus oppido à Canopo, condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem nauis Canopum. Propert.

Scilicet incæsti meretrix regina Canopi
Vna Philippæo sanguine inusta nota.

Cleopatra scilicet regina Ægypti.

CRISPINVS.] Niliacus à Domitiano ex seruo factus eques, de quo Martialis ad Crispinum.

Sic placidum videas semper Crispine tonantem,
Nec te Roma minus, quàm tua Memphis amet.

TYRIAS LACERNAS.] Chlamydes, aut Abollas ex purpura Tyria, quæ præciossima erat à Tyro vrbe Syriæ celeberrima. Ouidius:

Siue eris in Tyriis, Tyrios laudabis amictus.

Lacerna vestis virilis, & ferè militaris erat, Græcè chlamys nominatur. Persius.

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

VENTILET ÆSTIVVM.] Luxuria annulos æstiuos, & hyemales inuenit, hyberni maioris põderis, æstiui leuioris erant. Probus auctor minimè improbus, & Turnebus vir apprimè eruditus lib. 20. cap. 2.

SATYRAM.] Carmẽ varia hominum vitia carpens Satyra, vnde & libri Varronis de rebus diuersis, Satyræ inscripti, vt Satyra, erat lancis genus diuersis referta frugibus, & lex Satyra, quæ vna rogatione multa & diuersa capita complectebatur: vel, vt Festus ait, cibi genus fuit ex variis rebus conditum; vel lex multis aliis confecta legibus, à diis Satyris petulantibus est dicta. Horatius de Arte poëtica.

Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudauit.

Solebant enim veteres poëtæ introducere Satyros deos petulantia & obscœnitate gaudẽtes, qui vitia turpia & fœda verba reprehenderent.

MATHONIS.] Patroni, qui sceleribus diues effectus est. hic delator erat. Martial.

Parua rogas, magnos, sed non dant hæc quoque magni,
Vt leuius pudeat, iam Matho parua roga.

PLENA IPSO.] Quia pinguis & crassus fuit.

MAGNI DELATOR AMICI.] Marcus Regulus, Imperatoris amicus delatorib. etiam aliis erat formidabilis, de quo vide Plinium Iuniorem.

RAPTVRVS DE NOBILITATE COMESA.] Consumpturus delationibus suis illos qui supersunt ex Patriciis: Plures enim è nobilibus proscripti, occisique fuerunt à Sylla.

MASSA.] Alius delator Bebius Massa.

CARVS.] Metius Carus delator, de quo Tacitus in vita Agricolæ, Vna adhuc victoria Carus Metius censebatur, & infra. Massa Bebius iam rum reus erat. Plinius Secundus ait Massam & Carum fuisse insignes calumniatores. Massa morio Traiani fuit, & Carus eiusdem Traiani nanus, vt inquit Probus apud Vallam.

A TREPIDO THYMELE SVMMISSA LATINO.] Latinus Domitiati mimus fuit, cuiusquidem iocis, & Thymeles ipse delectabatur. Martialis,

Qua Thymelem spectas derisoremque Latinum,
Illa fronte precor carmina nostra legas.

Turnebus lib.20.cap.8. Vt Latinus deprecatrice mœcha vsus est, sic pro se quosdam ad delatorem placandum deprecatores mittere.

NOCTIBVS.] nocturno coitu. Persius.

Mane caput bis, terque & noctem flumine purgas.

VETVLÆ VESICA BEATÆ.] Membrum libidinis matronæ provectæ ætatis. Vesica est folliculus in quo vrina colligitur. Plinius lib.11.cap.37. Infra aluum est à priore parte, hic pro vulua sumitur, beatæ, diuitis.

IN COELVM.] ad summa fastigia.

VNCIOLAM PROCVLEIVS HABET.] Adulter habens membrum virile paruum, habet ex testamento vetulæ solùm vnicam, id est, duodecimam partem hæreditatis, & eam imminutam. Turnebus lib.28.cap. 24. Nomen inquit, Proculei positum esse à poëta suspicor, ob Proculeium amicum Cæsaris Augusti, hominem eximiæ virtutis, de quo Horat. lib.2.ode 2.

Viuet extento Proculeius æuo
Notus in fratres animi paterni.

Calderinus verò, Hic inquit, pro viro bono & minime mētulato ponitur, sed fallitur Turnebus sequutus Calderinum. non enim hic loquitur Iuuenalis de Proculeio equite viro optimo, qui tantæ pietatis in fratres fuit, vt bona cum his iterum æqua portione diuiserit, cum bellis ciuilibus attriti essent. nam vt apparet, Iuuenalis loquitur de adultero, & non de viro optimo.

SED GILLO DEVNCEM.] Adulter qui habet magnum penem, deuncem, i. vndecim vncias.

INGNINIS.] Membri virilis. tamen inguen est genitale tam virorum quàm fœminarum. Suetonius in Nerone: Virorum ac fœminarum ad stipitem deligatorum, inguina inuaderet, scilicet ore.

MERCEDEM SANGVINIS.] Nimio coitu emittitur sanguis, & ideò palleat.

ANGVEM.] Serpentem, vulgò coluber vocatur. Virg.

Frigidus, o pueri, fugite, hinc latet anguis in herba.

AVT LVGDVNENSEM RHETOR DICTVRVS AD ARAM.] Vt Suetonius scribit in Caligula, Caligula in Gallia Lugdunēsi certamen Græcæ Latinæque facundiæ instituit: quo certamine ferunt victoribus præmia victos contulisse, eorumdem & laudes componere coactos, eos

autem qui maximè displicuissent, scripta sua spongiâ, linguâue delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent. Oratores igitur illic dicturi pallebant supplicij metu.

SICCVM IECVR.] Quia ira incallescit. Hepar græcè dicitur. Horat. lib.1.ode 13.

Meum feruens difficili bile tumet iecur.

GREGIBVS COMITVM.] Multitudine clientum & seruorum.

PVPILLI PROSTANTIS.] Quia spoliatus bonis paupertate cogitur turpitudine corporis quæstum facere. Prostare est ante lupanar stare, & expectare aduenientes ad stuprum vel prostibulum, quòd ante stabulum stet quæstus diurni ac nocturni gratia. Nonius Marcellus.

INANI IVDICIO.] Non ademptis bonis. inanis, vacuus.

EXVL AB OCTAVA MARIVS BIBIT.] Plin. lib.2. epist.11. Marius Priscus accusantibus Afris, quibus proconsul præfuit, omissa defensione iudices petit, ego & Cornelius Tacitus adesse prouincialibus iussi, existimauimus fidei nostræ conuenire, notum senatui facere, excessisse Priscum immanitate & sæuitia crimina quibus dari iudices possent, cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam; pecunias accepisset, ab octaua, qui iudicio vacabant. decima hora cœnabant, hîc ab octaua hora à solis ortu secunda. nam dies ciuilis Romanis media nocte incipiebat vsque ad meridiem.

FRVITVR DIIS IRATIS.] Qui licèt eos infensos habeat, non punitur ab illis.

PROVINCIA PLORAS.] Quia non restituitur tibi à Mario pecunia.

VENVSINA DIGNA LVCERNA.] Lucubratione Horatiana, Horatius Venusinus erat, Venusia Dauniorum Colonia fuit, in Appulia, vt scribit Plin. siue à Venesio vbi Laternæ leues fuerunt, quæ vilissimi venibant. Probus apud Vallam, à quo vetus scholiastes mutuatus est quæ hic dicit, sed neuter bene. Horatius fuit præcipuus ad notandos hominum mores, vt ait Fabius lib.10. Persius.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico,
Tangit, & admissus circum præcordia ludit.

Horatius Flaccus Satyricus poëta libertino patre Venusi nascitur, inquit Eusebius in Chronicis.

HERACLEAS.] Herculis ærumnas, & fabulas. Cic. 6. in Verrem, nominat pocula Heraclea quæ ab Hercule nomen habent. Turnebus lib. 8. cap.10.

DIOMEDEAS.] Diomedis fabulas. Diomedes fuit rex Thraciæ, quem occidit Hercules, & eius equos, humana carne vescentes.

MVGITVM LABYRINTHI.] Mugitum Minotauri, i. fabulam Minotauri qui erat in labyrintho, vxore Minois & Boue natus, Virg. 6. Æneid. Propert.

Vxorem quondam magni Minois, vt aiunt,
Corrupit torui candida forma bouis.

Ea quæ de Minotauro dicuntur, quem Philochorus in 2. Attidis libro scribit magistratum Minois fuisse Taurum nomine inhumanũ atq;

crudelem, & quia Minos super mortem Androgei agonem statuerat præmij nomine pueros Atticos largiens, & ille in agone fortissimus vniuersos contentione superabat, tandem factum est vt à Theseo in palæstra vinceretur, ob quod Athenienses pueri tributaria pœna liberati sunt.

ET MARE PERCVSSVM PVERO.] Dædalus à Pasiphae absconditus nauibus, cùm nullo modo euadere Minoïs iram posset, sibi & filio fabricauit alas. Icarus altiùs volans, in mare cecidit. Ouid. lib. 2. de Arte amandi.

Icare clamabat, pennas aspexit in vndis,
Ossa tegit tellus, æquora nomen habent.

FABRVMQVE VOLANTEM.] Dædalum. Horat.

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.

CVM LENO ACCIPIAT MOECHI BONA.] Fabulas potius scribam, quàm quæ debent ab omnibus reprehendi, vt lenocinium mariti, qui vendit pudorem vxoris adultero, quia licèt vxor non possit succedere adultero, maritus leno succedit.

LACVNAR.] Connexionem trabium in tabulatis. Horatius,

Non ebur neque aureum mea renidet
In domo lacunar.

VIGILANTI STERTERE NASO.] Dormiendo strepitum per nares emittere. naso vigilanti, quia non dormiat, sed somnum simulet. Britannicus.

CVRAM SPERARE COHORTIS.] Præfecturam cohortis prætoriæ. Cohors continebat sexcentos. vel cohors est pars decima legionis. Cornelius Fuscus auriga Neronis fuit, vt illi placeret, præfecturam cohortium prætorianarum sub Domitiano adeptus. Suetonius in Domitiano.

BONA DONAVIT PRÆSEPIBVS.] Equis alendis.

PERVOLAT AXE CITATO FLAMINIAM PVER AVTOMEDON.] Auriga Neronis, sicut Automedon auriga Achillis, quasi volando percurrit commotis rotis Flaminiam viam, à Caio Flaminio stratam. Virgilius Æneid. lib. 2.

Vna ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon.

Axis, stipes teres circa quem rota vertitur Festus. hinc Mart.

Vtilis vngendis axibus esse potes.

LACERNATÆ CVM SE IACTARET AMICAE.] Satyrice loquitur de Sporo, quo Nero vt muliere abutebatur. Suetonius in Nerone. Puerum Sporum, exectis testibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est: cum dote & flammeo. Per solemne nuptiarum celeberrimo officio deductum ad se pro vxore habuit, hunc Sporum augustarum ornamentis excultum, lecticaque vectum, & circa conuentus, mercatusque Græciæ, ac mox Romæ, circa sigillaria comitatus est identidem exosculans. Iactaret, comitaretur.

CERAS CAPACES.] Ceratas tabulas. in ceratis tabulis antiqui scribebant.

QVADRIVIO.] Loco publico, in quem quatuor viæ confluunt.

SEXTA CERVICE FERATVR.] Sex viris, hexaphoro feratur. Regulus ille omnium bipedum, vt Plinius Iunior ait, nequissimus. faciente luxuria cathedra.i.lectica, à sex hominibus portabatur. Martialis lib. 6. in Afrum.

Inuidiosa tibi quàm sit lectica requiris,
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Et Iuuenalis Satyra 6.

— pedibus silicem quæ conterit atrum,
Quam quæ longorum vehitur ceruice Syrorum.

Ceruix propriè est posterior colli pars.

DE MECOENATE SVPINO.] Molli, & delicato. nam Mecœnatem mollem fuisse legimus, vestium præsertim elegantia. Horat. eum malthinum appellat, quod mollem significat. Malthinus tunicis demissis ambulat. Mecœnas equestris ordinis fuit regia stirpe oriundus. Horatius.

Mæcenas attauis edite Regibus.

GEMMA FECERAT VDA.] Madefacta, tacta saliua propter signaculi impressionem. gemma vda.i. annulo signatorio.

MOLE CALENVM.] Vinum Calenum è Campania. Cales vrbs in primis eximia adiuncta Casilino est. Horatius od. xx.

—prælo domitam Caleno
Tu bibes vuam.

RVBETAM.] Ranæ rubetæ viscera venenosa sunt vt ait Plinius. hinc Propertius.

Illum turgentis ranæ portenta Rubetæ,
Et lecta exectis anguibus ossa trahent.

MELIOR LOCVSTA PROPINQVAS.] Locustam matronam veneficam ex Gallis Nero accersiuit. propinquas vocat Poëta discipulas, à Locusta doctas, illius opera Nero Britannicum sustulit. de Locusta vide Tranquillum in Nerone. sensus, ipsa matrona, tanquam locusta, melior & peritior cæteris instituit rudes discipulas.

PER FAMAM ET POPVLVM.] Per famam populi, nigros veneno sublatos.

AVDE ALIQVID BREVIBVS GYARIS.] Gyarus insula ex Cycladibus vna, locus exilij grauissimi in freto Siculo, vel in mari Ægeo, vt alij volunt cum oppido vna Sporadum circuitu duodecim millium passuum. Plinius lib. 4. cap. 13. Illuc autem noxij mittebantur. Tacitus Annalium lib. 3. ille (scilicet Piso) multum de clementia principis præfatus, aquâ, & igni Syllano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum.

SI VIS ESSE ALIQVIS.] Id est magnus, magnum committe scelus.

PROBITAS LAVDATVR, ET ALGET.] Frigore premitur, Terentius,

ne aut ille asserit, aut vspiam ceciderit.

CRIMINIBVS DEBENT HORTOS, PRÆTORIA MENSAS, ARGENTVM VETVS.] Hortos & ædificia Prætoribus digna. Mart.

Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum.

Et Sueton. in Tito, Cuncta Prætoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinauit, & mensas citreas, ex precioso ligno, & argentum vetus, argentea vasa veteris cælaturæ debent criminibus. i. habent, & comparant criminibus.

STANTEM EXTRA POCVLA CAPRVM.] Caper Latinè dicitur; qui excastratus est hyrcus. Caper in cęlatura poculorum erat. Mart.

Stat Caper in phiala Thebani vellere Phryxi.

QVEM PATITVR DORMIRE NVRVS.] Socer corruptor nurus auaræ, ne scribat Satyram, Poëtam patitur silere.

QVEM SPONSÆ TVRPES.] Pueros intelligit qui viris nubebāt, quem Poëtam scilicet patiuntur etiam dormire, & tacere.

ET PRAETEXTATVS ADVLTER.] Non mouetur; quod puer sit adulter, puer in prætexta; sed eo quod fraude fiat adulter: Prætexta erat toga; cui purpura prætexebatur: nobiles tantum pueri prætexta vtebantur: toga viliorum erat, prætexta honestiorum. Pædianus lib. 2. Verrinarum.

CLVVIENVS.] Hunc sui temporis malum Poëtam etiam carpit.

EX QVO DEVCALION.] A tēpore Deucalionis. Deucalionis & Pyrrhæ temporibus fuit Diluuium ipsi duo quia iusti erant, non periere aquis. sensus ex quo genus humanum reparatum est. Deucalion rex Thessaliæ fuit. Ouid. lib. 1. Metamorphoseon.

NIMBIS.] Nimbi propriè dicuntur repentinæ & præcipites pluuiæ, hîc pro aqua, & ventis sumuntur. nauigio. i. parua rate.

SORTESQVE POPOSCIT.] A Themide quæ ante Appollinem responsa dabat. Sciscitaturus quo pacto si ita Diis placeret, posset humanum genus rēparari. Ouid. lib. 1. Metamor.

Dic Themi quâ generis damnum reparabile nostri
Arte sit, & mersis fer opem mitissima rebus.

Themis Saturni soror hominibus præcipiebat id quod fas erat, Festus. Temporibus Deucalionis & Pyrrhæ eius vxoris, Diluuium fuit quo vniuersus orbis submersus est, Deucalion solus cum Pyrrha in cacumē montis Parnassi fugiens, illic tandiu fuit, quoad æquor descendit: deinde oraculum Themidis consuluit. Iustinus.

PYRRHA.] Vxor Deucalionis, de qua Hora. lib. 1. Ode 2.

Terruit gentes graue ne rediret
Seculum Pyrrhæ, noua monstra questæ.

QVIDQVID AGVNT HOMINES, VOTVM.] Archimedes, vt ait Cicero, velut Deus terrenus mechanico artificio sphęram vitream fecit, in qua mira arte dissimiles motus cœlorum visebantur, sic Iuuenalis mirabili doctrina affectus, & perturbationes animi in hoc opere describit.

DISCVRSVS.] Itus, & reditus, vt discurrendi actus, Cæsar lib. 8. de

bello Gallico, magno clamore discursuque, passim se fugæ mandant. Martialis lib.7.

Discursus varios vagumque mane
Et fastus & aue potentiorum.

Discursus sunt varij affectus.

FARRAGO.] Diuersa materies.farrago propriè appellatur id,quod ex pluribus satis pabuli causa datur iumentis,authore Festo.

SINVS.] Receptaculum auaritiæ, vel maior sinus, metaphora à nauigantibus,quorum vela quanto maiorem explicant sinum, tanto maiorem vim ventorum excipiunt.

ALEA.] Ludus aleæ.

LOCVLIS.]Crumenis.Plautus in Casina:*Candidatus sedit hic mastigia stimulorum loculi.* Et Martial.

Hos nisi de fulua loculos implere moneta,
Non decet argentum, vilia ligna ferant.

DISPENSATORE ARMIGERO.] Oeconomo. Metaphora à bellantibus, id est,qui arma præbet,tesseras & tabulas , & ipse qui nummos sub pignore portat,vel qui subministrat pecuniam.

SESTERTIA CENTVM.] Sestertius nummus duarum librarum & semis est,vt ait Probus,author Vallæ solùm notus : vel sestertia centum, duo millia ducenta& quinquaginta coronatorum.nam sestertium mille nummos valet.

HORRENTI TVNICAM.] Tunica interior vestis,horrenti & horrido frigore scilicet.Persius.

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

FERCVLA SEPTEM.] Varia & diuersa genera cibatiorum. Martialis.

— cœnæ fercula nostræ
Conuiuis malim quàm placuisse coquis.

QueriturPoëta de luxu Romanorum,qui clientes ad conuiuia non admittebant, nec iam rectam cœnam, sed sportulam dabant. Vel alludit Poëta ad septem viros epulones,quorũ cœna lautissima erat. Nam solis pontificalibus epularum luxus tantùm cœnis concessus erat,testis Macrobius in Capitolio:Eadem luxuria inter priuatas ædes mẽsa paratur.

SECRETO.] Non in publico conuiuio cœnæ vice dabatur pecuniaria sportula.Turnebus lib.20.cap.8.

COENAVIT AVVS.] Antiquus tam luxuriosus.

SPORTVLA.] Vt Asconius lib.2. Verrinar.ait sportæ,sportulæ, sportellæ,munerum sunt receptacula, hîc continens pro contento,methonymicos sumitur,& munus significat.

TVRBAE RAPIENDA TOGATAE.] A seruis & pauperibus.nam toga, vt suprà dixi,viliorum vestis erat.

TROIVGENAS.] Romanos insignes à Troianis oriundos.

DA PRAETORI.] Vrbano,qui inter vrbanos ius dicebat. Prætor dictus,eo quòd præiret iure & exercitu.

TRIBVNO.]Tribunus,qui plebem defendebat,ex plebe creabatur.

LIBERTINVS.] Seruus cùm manumittitur fit libertinus.nam vt ait l.6.de statu hominum, D. libertini sunt qui ex iusta seruitute manumissi sunt.olim verò I. Appii caci temporibus, & deinceps aliquandiu libertini dicebantur, non ipsi qui manumittebantur, sed ingenui & ex his procreati, vt scribit Suetonius in Claudio. quam differentiam obseruare Modestinus videtur in l.1.de excus.tutor.D.

NATVS AD EVPHRATEM.] Iuxta fluuium illum Mesopotamiæ; qui est in Arabia, Poëta denotat seruilem conditionem.

IN AVRE FENESTRÆ.] Scissuræ quas habeo more patriæ in aure, probarint me esse libertinæ conditionis, vt Plinius scribit, in Oriente viri decoris gratia in auribus aurum gestant.Plautus in Penulo, quia incedunt cum annulatis auribus.

SED QVINQVE TABERNÆ QVADRINGENTA PARANT.] Quinque quas habeo in foro tabernæ parant mihi sencum equestrem.Turneb.lib. 20.c. 8.

LAVRENTI CVSTODIT IN AGRO.] Laurentum oppidum erat prope Lauinium antiquo in Latio.Liuius.

CORVINVS.] Diues & nobilis vt Coruinus, qui cognomen sumpsit à Valerio Coruino, qui Consule Camillo, Furii Camilli filio singulari dimicans certamine aduersus præferocem Gallum, eum confecit adiuuante coruo,qui galeæ Coruini insidens,vnguibus & rostro in Gallum insiliebat,ita vt parta victoria Valerius Coruinus sit cognominatus.

PALLANTE ET LICINIS.] Licinius & Pallas in aula Claudii Cæsaris præpositi curam Reipubl.gesserunt, ditissimi, sed libertinæ fuerunt conditionis. Pallas Claudii libertus, Prætoris ornamentis donatus per Claudium. De Pallante Tacitus Anna.lib.12.additum à Scipione Cornelio grates publicè agendas, quod regibus Arcadiæ ortus veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret, seq; inter ministros Principis haberi fineret, asseuerauit Claudius contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere. vide quæso, mancipium Pallantem ad Regum stirpem refert, quia Pallas aliquis Virgilio aliisque inter Arcadum Reges.de Pallante filio Euandri Regis Arcadiæ. vide Virgilium Æneid. 10.& 11. nos hunc seruum trans mare aduectum inter venales ex Plinio scimus,& eundem Antoniæ Matri seruisse ex Iosepho lib. 18. De Licinio idem Tacitus lib. 1. historiarum. Hunc Licinium ditissimum etiam fuisse innuit Persius Saty.2.

— & spem macram supplice voto,
Nunc Licinî in campos,nunc Crassi mittit in ædes.

PEDIBVS QVI VENERAT ALBIS.] Cretatis namque gypsatisque calceis venalicii serui induti prostituebantur. Plinius lib. 35. cap. vlt. vbi de hoc ipso Claudii liberto fit mentio.est & vilissima creta,qua pedes venalium trans mare aduectorum denotare instituerunt maiores. Catull.

— regnum ipse tenet,quem sæpè coegit,
Barbara gypsatos ferre catasta pedes.

Gypsatos creta denotatos,Brodæus Miscell.cap.17.lib.1.

SACRO NE CEDAT HONORI.] Non det locum honori sacro, id

est, tribunitiæ dignitati, quæ sacra est. Liuius.

MAIESTAS.] Amplitudo, dignitas, Cicero de Oratore à magnitudine dictá est, authore Festo, & Liuius lib. 3. Decad. 1. tantæ tempestati cùm se Consules obtulissent, facilè experti sunt, parum tutam maiestatem sine viribus esse.

FVNESTA.] Funere inquinata, furtis & parricidiis congeritur. Liuius lib. 5. de bello Macedon. 12. funestum bellum: & Cicero, funesta dies Alliensis pugnæ.

PECVNIA TEMPLO NONDVM HABITAS.] Diuus Augustinus & Varro dicunt pecuniam cultam fuisse sub nomine dei Æsculani, id etiam Arnobius aduersus Gentes lib. 4. testatur, licet contrarium dicat hîc Iuuenalis.

CONCORDIA NIDO.] Angelus Politianus Misc. cap. 67. pro comperto inquit, iam habetur, Ciconiam denique esse qua concordiæ re presentaretur apud Priscos effigies, atque ita versiculum Iuuenalis omnes interpretantur.

Quaque salutato crepitat concordia nido.

De eo tamē nullū afferunt testimonium quod authoritatis adminiculo sustentetur, ego cornicem magis accipio ductus Æliani Græci sciptoris testimonio, qui libro de animalibus tertio de hac aui sic propemodum scribit, Cornices inquit, inter se fidissimæ sunt, & cùm societatem coierint, maximo se opere diligunt, neque id genus animalia videat quispiam licenter misceri, & temere quum hoc quoque dictitant, qui res istiusmodi callent altera extincta, comparem viduam degere. Cæterum id quoq; audio, veteres in nuptiis post Hymenæum cornicem inuocare, signumque id concordiæ dare iis consuesse, qui liberûm quærendorum gratia conuenissent. Et si Politiani iudicium & authoritas, quæ apud summos principes in maximi momenti negotiis merito plurimum valeat, & non minus apud homines eruditos, propter multiplicem & exquisitam in omni genere laudandarum artium doctrinæ copiam probari debet; tamen certioribus tum rationibus, tum exemplis ausim asserere poëtam allusisse ad ciconiam concordiæ dicatam, sub cuius forma colebatur, vt Plinius ait cap. 37. lib. eximia ciconiis pietas inest. Etenim quātum temporis impenderint fœtibus educandis, tantum & ipsæ aluntur à pullis suis inuicem, in tutela concordiæ ciconia est. Templum Concordiæ vetus fuit in quo ciconia multa. Merula, Britannicus & Turnebus de ciconia poëtam loqui autumant. In libro collegii Catharinæ scriptum est, ciconia nido, quam lectionem Iacobus Suzius probat.

SVMMVS HONOR.] Senatorum, inquit vetus Interpres, vel summus honor. i. Prætor, Tribunus, quia de his loquitur supra, non de senatoribus.

COMITES.] Quid facient parasiti.

CENTVM QVADRANTES.] Viginti quinque asses.

GALLA MEA.] Vxor mea.

FORVM IVRISQVE PERITVS APOLLO.] Quia iuxta Apollinis templum iurisperiti sedebant, & tractabant iura, forum Augusti intelligit. Nam ibi statua Apollinis eburnea fuit, vt inquit Plinius. Horatius Saty. 9. lib. 1.

— *fic me feruauit Apollo.*

i. iudices fedentes in foro.

TRIVMPHALES TITVLOS.] Triumphales ftatuæ erant in foro Augufti,quas ipfe dedicauerat, inter quas tandem Crifpinus non veritus fit collocari ho no libertinus. Tacitus. Tigillino & Cocceo ftatuæ datæ funt inter triumphales.

ÆGYPTIVS.] Ex Ægypto, Crifpinus fcilicet. Ægyptus Afiæ prima pars,cui propinqua Arabia eft,vt Mela fcribit. Ideo Iuuenalis addit,atque Arabarches.

ARABARCHES.]Cuiacius Tolofas Iurifconfultorum noftri temporis facile princeps, in aliena caftra migrans, non vt transfuga,fed vt explorator legit hic Alabarches Obferua.lib.8.cap.37.his verbis.lex 9.Cod. de vect.& com.loquitur de vectigali Alabarchiæ per Ægyptum, & Auguftanicam conftituto, quæ duæ funt prouinciæ diocefeos Ægypti: Lego Alabarchiæ nō Arabarchiæ,qui error etiā eft in Cic. 2. ad Atticum & Iuue.Saty.1.aut fanè vtrumque rectum eft, vt ἀργάλτιον ἀλγάλτιον φεγγί-λιον φλεγγέλιον. lego Alabarchiæ, vt Iuftinia. edicto τῷ κγ΄ κεφ. ὃν ἀλαβάρχη.& paulò poft: περὶ τῆς ἀλαβαρχῶν. & Iofephus 18.ἀρχαιολογίας meminit Alexandri cuiufdam Alabarchæ,& 20. τοῦ ἀλαβαρχήσαντος in Alexandria. Legendum etiam in d.l. nona præbitione pro prohibitione, ait ne animalia transducantur fine præbitione folita.i.fine vectigali Alabarchiæ, ex quo apparet vectigal Alabarchiæ, effe id quod pro transductione pecorum infertur.ἄλαβα eft fcriptura, fiue atramentum quo fcribimus,vt Phauorinus ait. Sic Latinè vectigaliorum ratio fcriptura dicta eft. Et vectigalibus præpofitus magifter fcripturæ,fiue Alabarches:qua ratione Cicero Marcum Antonium Alabarchem vocat, quod multa vectigalia exegiffet ex Ægypto,non Arabarchen,quod domuiffet Arabiæ partem. Alciatus prætermiff. lib.1. in verbo Arabarches, extat inquit Impp. Val. Grat. Theod.conftitutio in hæc verba vfurpationem, totius licentiæ fubmouemus circa vectigal Arabarchiæ per Ægyptum atq; Auguftanicam conftitutum: nihilque fuper transductione animalium vendicari permittimus,quæ ex Arabia in Ægyptum deuehebantur. Vt fit illud nomen officii publicanorum. Meritò ergo Iuuenalis Alexandrum natione AEgyptium,vt Tacitus lib.17.fcribit,taxans Arabarchen appellat,atque triumphales, inter quos aufus habere nefcio quis titulos AEgyptius,aut Arabarches, vt non immerito damnandi fint, qui fimpliciter mollem accipiunt, idque editis annotationibus probant. Quapropter & in epiftolis Marcus Tul. ad Attic. appellat Arabarchen Marcum Antonium, quafi AEgyptium publicanum: extorquebat enim ab illis ingentia vectigalia, vnde pecuniam conflaret quam deinde prodigeret,vt eft apud Plutarchū. Memorat & Eufebius Cæfarienfis lib. 11. facræ hiftoriæ Alexandrum Arabarchen, & etiam Iofephus lib. vlt.de antiquitate Iudæorum;apud quem Ruffinus, præfectum falis interpretatur, quafi ἀλαβάρχην legiffet, qua in re dubito, ne ficut in aliis plerifque, in eo quoque fallatur Ruffinus: quem laceffere numquam definit Hieronymus.Turnebus Aduerfariorum lib.27.cap.25.verfus eft inquit,Iuuenalis Saty.1.Grammaticorū indigens lucubrationibus.

— inter quas ausus habere

Nescio quis titulos Ægyptius atque Arabarches.

Ego verò inquit, fere legendum esse crediderim Alabarches, qui & Arabarches hic dicitur. Alabarches autem erat Alexandriæ magistratus, qui Iudæis præerat Alexandrinis. Fere enim vrbis dimidium à Iudæis, iam inde à conditore Alexandro possidebatur, vt à Philone cognosci potest, itaque per contemptum quoque Arabarches, vel Alabarches dici videtur, è Iudæorum dispicientia & despicatione, qui omnibus inuisi contemptique erant, Iosephus lib. 22. cap. 5. belli Iudaici, primi inter Alexandrinos Iudæos tam opibus quàm genere, & tum Alabarchiæ magistratum gerentis, ergo vel Alexander, vel Demetrius, iidemque Alabarchæ statuas inter triumphales habuerant, & Crispinus Ægyptius. Brodæus lib. 4. cap. 2. Quidam Arabarchen mollem & eneruem exponunt, aut Arabum Regem alii. salis præfectum Alabarchen, neutri recte: ego tamen magistratus apud Alexandrinos cuiusdam fuisse certo scio. hinc Cice. lib. 2. epist. 17. ad Att. Velim ex Theophane exspicere quonam animo sit in me Arabarches. Lubinus legit Alabarches, & explicat, quid sit Arabarches. Merula verò, Arbarchen inquit potius, quàm Ægyptium Crispinum appellat, quem non insulse Arabum principem dixit, lego apud Iosephum & Eusebium Cæsariensem Halabarchen dictum, salis præfectum, & fuisse honoris appellationem apud eos. hæc Gyraldus dialogismo 29. Ego verò fretus quamplurimis manuscriptis, censeo legendum Arabarches, non autem Alabarches. Cuiacius inuentioni fauet, & quasi fortissimum complectitur, ideo ex locis quibus sententiam suam probare nititur, deleuit verbum Arabarches & ex l. 9. Cod. de vectigal. & com. expunxit vocabulum Arabachiæ, vt insereret Alabarchiæ. Poëta loquitur de Crispino Ægyptio, quem Ægyptium, aut Arabarchem in contemptum dicit, & publicanum per Arabarchem potius intelligit quã magistratum. Nam Arabarches, vt ex constitutione illa 9. apparet præerat exigendo vectigali de pecuariis, quæ ex Arabia in Ægyptium deuehebantur. Ideo Arabarches neque fuit scriba, nec magistratus, nec salis præfectus, nec honoris appellatio. præterea, Tyberius ille Alexander statuam non habuit in foro Augusti, nec Demetrius, vt somniarunt Alciatus & Turnebus, vt ille quem innuit Poëta Ægyptius, aut Arabarches, id est, vndecumque fuerit patria barbara, & ipse barbarus & ignotus.

MEIERE.] Mingere Calphurnius ecloga 2.

— ite procul, sacer est locus, ite profani

Extra meiite.

Summæ impietati tribuebant veteres in loco sacro vrinam facere. hinc Persius.

Pinge duos angues, pueri sacer est locus: extra

Meiite.

Porro eadem reuerentia, postea etiam simulachris statuisque principum, & nobilissimorum virorum est exhibita. Ironicos hic loquitur Iuuenalis.

Digitized by Google

VESTIBVLIS.] Vestibulum est locus vacuus ante ianuam domus, illic stantes defendebantur à sole & imbribus, vt ait Seruius in hunc Virgilij locum.

Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus.
Exultat telis.

CAVLES.] Scapum herbarum, & leguminum significat. Dicimus caulem fabæ, ciceris.

REX HORVM.] Qui debebat eis dare vnde cœnam emerent, Rex quia clientes habet.

TORIS.] Lecticulis, vel puluinis, quibus stratis olim vescebantur. Petronius

LATIS ORBIBVS.] Patinas argenteas intelligit. patrimonia vendunt, vt emant dapes, quas comedunt vna mensa.

PARASITVS.] Sectator, adulator. Martialis,

Ante Iouis statuam crepuit satur histrio pœnam,
Iupiter indixit viuere de proprio.

QVANTA EST GVLA QVÆ SIBI TOTOS PONIT APROS.] Apud antiquos munificentia videbatur apparatio, si in conuiuio aper integer fuisset exhibitus.

TVRGIDVS.] Habens ventrem inflatum & tumidum.

CRVDVM PAVONEM IN BALNEA PORTAS.] Portas pauonem indigestum. est enim caro pauonis difficillimæ digestionis. hinc D. Augustinus de ciuitate Dei, lib. 21. cap. 4. Quis enim, inquit. nisi Deus creator omnium dedit carni pauonis mortui ne putresceret?

DVCITVR IRATIS PLAVDENDVM FVNVS AMICIS.] Dolentibus sibi nihil relictum esse, quod funus plausibus excipiendum est, quia gula perit.

IN PRÆCIPITI.] In abrupto cacumine ac summitate, adeo vt vlterius progredi non possit.

TOTOS PANDE SINVS.] Metaphora à nauigantibus. ingenij vires.

INGENIVM.] Est vis quædam naturâ animis insita suis viribus præualens.

PRIORVM.] Lucilij & cœterorum.

SIMPLICITAS.] Libertas. simpliciter loquitur, qui aperte, & libere dicit,

DICTIS IGNOSCAT MVTIVS.] Mutius Scæuola. patientissimus, in quem olim Lucilius inuectus est, sed tunc nihil referebat, quia nulli erant imperatores, respublica erat libera.

PONE TIGILLINVM.] Nota hominem gratum imperatori, vt fuerat Tigillinus Neroni. de Ophonio Tigillino Tacitus lib. 14. Validior Tigellinus in animo principis ex intimis libidinibus assumptus.

TÆDA LVCEBIS IN ILLA.] Lucebis in tæda illa qua ardent stantes qui fumant fixo gutture. Tranquillus in Caligula, Attellanæ poëtam ob ambigui loci versiculum media amphitheatri arena cremauit, vel affixo ligno quod tædam appellauit, qui vti tæda arderent fixo gutture affixo palo. Vetus scholiastes. vel vt Suetonius ait, quia

noxiis gladij mucro mento supponebatur, Tacitus in vsum nocturni luminis vrerentur accensi Christiani pro lucernis tædisque. Ad hanc crudelitatem allusit poëta, quod ab eius interpretibus miror nusquam animaduersum esse.

ET LATVM MEDIA SVLCVM DEDVCIT ARENA.] Adductus cùm per arenam traheretur, sulcum corpore fecit, vel fossam in qua stipites fiebant, in quibus ardebant cum traheretur, corpore vt aratro fiebat sulcus in arena. sæuitia imperatoris hoc versu describitur..

QVI DEDIT ERGO TRIBVS PATRVIS ACONITA.] Venena. Solinus scribit in Ponticis oris Aconem portum esse, qui prouentu malorum graminum vsque adeò celebris est, vt noxias herbas illinc aconita nominemus. Tigillinus tres patruos vt eorum hæreditatibus potiretur, veneno assumpsit. Tacitus.

VEHATVR PENSILLIBVS PLVMIS.] Lectica plumis strata pensilibus in altum extructis. Probus. Horatius lib. 2. Saty. 2.

— tum pensilis vua secundas
Et nux ornabat mensas.

SECVRVS LICET ÆNEAM.] Securus de mortuis loqueris. Tutius est historias, an fabulas scribere, vt Virgilius & Homerus, quàm Satyras.

RVTILVMQVE.] Rutulium lege, vt in antiquis manuscriptis. Turnum intelligit regem Rutulorum, de quo vide Virgilium.

NVLLI GRAVIS EST PERCVSSVS ACHILLES.] Achilles fortissimus Græcorum, filius Pelei regis & Thetidis percussus, reprehensus, nulli grauis aut molestus est.

HYLAS.] Vt Strabo docet lib. 12. Hylas Herculis ad Colchos proficiscentis comes, ex agro descendens aquatum profectus, à Nymphis in Mœsia raptus est. Vide Appollonium 1. Argon. Solinum, Erasmum, & Vinetum in Ausonium, cuius commentaria maiore cura, & labore, quam ingenio scripta sunt. in Bithinia quædam festa celebrabantur, in quibus per montes vagi ac saltantes, Hylam vocabant. ideo multum quæsitus Hylas grauis. i. Virgilius,

— vt littus hyla, hyla omne sonaret.

LVCILIVS.] Poëta Satyricus infremuit, reprehendendo exclamauit, insonuit. Persius Saty. 1.

— secuit Lucilius vrbem.

PRÆCORDIA.] Exta homni ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant: quia cordi prætenduntur.

DVELLI.] Belli. eques perpendat ante sonitum tubæ, an pugnandum sit. Metaphora, tarde pœniter indixisse bellum, cum iam pugna commissa sit. Duellum propriè est duorum bellum, animante tuba habet manuscriptus collegij Catharinæ liber.

QVORVM FLAMINIA TEGITVR CINIS.] Viæ in quibus nobiles sepeliebantur, quorum cinis, id est vrna in qua reliquiæ sunt, tegitur.

SATYRA II.

In eos qui impudenter aliorum vitam censebant, cum ipsi vitiis intercutibus madent.

VLtra Sauromatas fugere hinc libet, & glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent
Qui Curios simulant, & Bacchanalia viuunt,
Indocti primùm: quanquam plena omnia gypso
Chrysippi inuenias. nam perfectißimus horum
Siquis Aristotelem similem, vel Pittacon emit,
Et iubet archetypos pluteum seruare Cleanthas.
FRONTIS nulla fides. qui enim non vicus abundat
Tristibus obscœnis? castigas turpia, cùm sis
Inter Socraticos notißima fossa cinædos.
Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ,
Promittunt atrocem animum: sed podice leui
Cæduntur tumidæ, medico ridente, mariscæ.
Rarus sermo illis, & magna libido tacendi,
Atque supercilio breuior coma. verius ergo
Et magis ingenuè Peribomius. hunc ego fatis
Imputo, qui vultu morbum, incessuque fatetur.
Horum simplicitas miserabilis, his furor ipse
Dat veniam: sed peiores, qui talia verbis
Herculis inuadunt, & de virtute locuti
Clunem agitant. ego te ceuentem, Sexte, verebor
Infamis Varillus ait. quo deterior te?
Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
Quis tulerit Graccos de seditione querenteis?
Quis cælum terris non misceat, & mare cælo,
Si fur displiceat Verri, homicida Miloni?
Clodius accuset mœchos, Catilina Cethegum?
In tabulam Sullæ si dicant discipuli tres,
Qualis erat tragico nuper pollutus adulter
Concubitu: qui tunc leges reuocarat amaras
Omnibus, atque ipsis Veneri, Martique timendas:
Cùm tot abortiuis fecundam Iulia vuluam

Solueret, & patruo simileis effunderet offas?
Nonne igitur iure, ac merito vitia vltima fictos
Contemnunt Scauros, & castigata remordent?
Non tulit ex illis toruum Laronia quendam
Clamantem toties. vbi nunc lex Iulia? dormis?
Ad quem subridens, felicia tempora: quæ te
Moribus opponunt. habeat iam Roma pudorem
TERTIVS è cælo cecidit Cato. sed tamen vnde
Hæc emis, hirsuto spirant opobalsama collo
Quæ tibi? ne pudeat dominum monstrare tabernæ.
Quòd si vexantur leges, ac iura, citari
Ante omnes debet Scantinia. respice primùm
Et scrutare viros. faciunt hi plura: sed illos
Defendit numerus, iunctæque vmbone phalanges.
Magna inter molleis concordia. non erit vllum
Exemplum in nostro tam detestabile sexu.
Tædia non lambit Cluuiam, nec Flora Catullam.
Hispo subit iuuenes, & morbo pallet vtroque.
Nunquid nos agimus caussas, ciuilia iura
Nouimus, aut vllo strepitu fora vestra mouemus?
Luctantur paucæ, comedunt coliphia paucæ.
Vos lanam trahitis, calathisque peracta refertis
Vellera: vos tenui prægnantem stamine fusum
Penelope melius, leuius torquetis Arachne,
Horrida quale facit residens in codice pellex.
Notum est, cur solo tabulas impleuerit Hister
Liberto, dederit viuus cur multa puellæ.
Diues erit, magno quæ dormit tertia lecto.
Tu nube, atque tace. donant arcana cylindros.
De nobis post hæc tristis sententia fertur
DAT veniam coruis, vexat censura columbas.
Fugerunt trepidi vera, ac manifesta canentem
Stoicidæ. quid enim falsi Laronia? sed quid
Non facient alij, cùm tu multitia sumas
Cretice, & hanc vestem populo mirante perores
In Proculas, & Pollineas? est mæcha Labulla.
Damnetur si vis, etiam Carphinia: talem
Non sumet damnata togam. sed Iulius ardet,
Æstuo. nudus agas: minus est insania turpis.

En habitum,

En habitum, quo te leges, ac iura ferentem
Vulneribus crudis populus modo victor, & illud
Montanum, positis audiret vulgus, aratris.
Quid non proclames, in corpore iudicis ista
Si videas? quæro, an deceant multitia testem.
Acer, & indomitus, libertatisque magister
Cretice pelluces. DEDIT hanc contagio labem,
Et dabit in plureis: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit, & porrigine porci,
Vuaque conspecta liuorem ducit ab vua.
Fœdius hoc aliquid quandoque audebis amictu.
NEMO repente fuit turpissimus. accipient te
Paulatim, qui longa domi redimicula sumunt
Frontibus, & toto posuere monilia collo.
Atque bonam teneræ placant abdomine porcæ,
Et magno cratêre Deam: sed more sinistro
Exagitata procul non intrat femina limen,
Solis ara Deæ maribus patet. ite profanæ,
Clamatur: nullo gemit hîc tibicina cornu.
Talia secretâ coluerunt Orgia tedâ
Cecropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.
Ille supercilium madida fuligine tactum
Obliqua producit acu, pingitque trementeis
Attollens oculos: vitreo bibit ille Priapo,
Reticulumque comis auratum ingentibus implet.
Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa,
Et per Iunonem, domini iurante ministro.
Ille tenet speculum pathici gestamen Othonis,
Actoris Arunci spolium: quo se ille videbat
Armatum, cùm iam tolli vexilla iuberet,
Res memoranda nouis annalibus, atque recenti
Historia, speculum ciuilis sarcina belli.
Nimirum summi ducis est occidere Galbam,
Et curare cutem summi constantia ciuis:
Bebriaci in campo spolium affectare Palatî,
Et pressum in faciem digitis extendere panem,
Quod nec in Assyrio pharetrata Semiramis orbe,
Mæsta nec Actiaca fecit Cleopatra carina.
Heic nullus verbis pudor, aut reuerentia mensæ.

Digitized by Google

Heic turpis Cybeles,& fracta voce loquendi
Libertas,& crine senex phanaticus albo
Sacrorum Antistes,rarum,ac memorabile magni
Gutturis exemplum,conducendusque magister.
Quid tamen exspectant: Phrygio quos tempus erat iam
More supernacuam cultris abscindere carnem?
Quadringenta dedit Graccus sestertia,dotem
Cornicini:siue hic recto cantauerat ære.
Signatæ tabulæ:dictum feliciter. ingens
Cena sedet:gremio iacuit noua nupta mariti.
O proceres,censore opus est, an haruspice nobis?
Scilicet horreres,maioraque monstra putares,
Si mulier vitulum, vel si bos ederet agnum?
Segmenta,& longos habitus,& flamea sumit,
Arcano qui sacra ferens nutantia loro
Sudauit clypeis ancilibus. ô pater vrbis,
Vnde nefas tantum Latiis pastoribus? vnde
Hæc tetigit,Gradiue,tuos vrticâ nepotes?
Traditur ecce viro clarus genere,atque opibus vir,
Nec galeam quassas,nec terram cuspide pulsas,
Nec quæreris patri? vade ergo, & cede seueri
Iugeribus campi, quem negligis. officium cras
Primo sole mihi peragendum in valle Quirini.
Quæ caussa officij? quid quæris? nubit amicus,
Nec multos adhibet. liceat modò viuere:fient,
Fient ista palàm,cupient & in acta referri.
Interea tormentum ingens nubentibus hæret,
Quòd nequeunt parere,& partu retinere maritos.
Sed melius, quòd nil animis in corpora iuris
Natura indulget.steriles moriuntur,& illis
Turgida non prodest condita pyxide Lyde,
Nec prodest agili palmas præbere Luperco.
Vicit & hoc monstrum tunicati fuscina Gracci,
Lustrauitque fuga mediam gladior arenam,
Et Capitolinis generosior,& Marcellis,
Et Catulis,Paullisque minoribus,& Fabiis,&
Omnibus ad podium spectantibus.his licet ipsum
Admoueas,cuius tunc munere retia misit,
Esse aliquos Maneis,& subterranea regna,

Google

Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras.
Atque vna transire vadum tot millia cymba,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lauantur.
Sed tu vera puta. Curius quid sentit, & ambo
Scipiadæ? quid Fabricius, Manesque Camilli?
Quid Cremeræ legio, & Cannis consumpta iuuentus,
Tot bellorum animæ, quoties hinc talis ad illos
Vmbra venit? cuperent lustrari, si qua darentur
Sulfura cum tedis, & si foret humida laurus.
Illuc, heu miseri traducimur. arma quid vltra
Littora Iuuernæ promouimus, & modo captas
Orcadas, ac minima contentos nocte Britannos?
Sed quæ nunc populi fiunt victoris in vrbe,
Non faciunt, illi, quos vicimus: & tamen vnus
Armenius Zalates cunctis narratur ephebis
Mollior ardenti sese indulsisse Tribuno.
Adspice quid faciant commercia: venerat obses.
Hic fiunt homines. nam si mora longior vrbem
Indulsit pueris, non vnquam deerit amator.
Mittentur braccæ, cultelli, frena, flagellum,
Sic prætextatos referunt Artaxata mores.

IN SATYRAM II.

VLTRA SAVROMATAS.] Sauromatæ superiorem Asiæ partē occupant, Mœotidem paludem circum habitant, ex Amasonum semine procreati. Plinius & Herodotus.

DE MAVRIBVS AVDENT.] Dicere scilicet.

QVI CVRIOS SIMVLANT.] Curio similes, qui vt Valerius Maximus inquit, exactissima norma Romanæ frugalitatis fuit. hinc Martial. lib. 7. ad Galbam.

Quære aliquem Curios semper Fabiosque loquentem,
Hirsutum & dira rusticitate trucem
Inuenies.

BACCHANALIA VIVVNT.] Sup. celebrantes: Liuius Decad. 4. lib. 9. Additæ voluptates religioni vini, & epularum, quo plurium animi allicerentur. Cum vinum animos, & nox, & mixti fœminis mares ætatis teneræ maioribus discrimen omne pudoris extinxissent, stupra promiscua, ingenuorum, fœminarumque erant. falsi testes, falsa signa, testimoniaque ex eadem officina exibant, occulebat vim quod præ vlulatibus tympanorumque, & cymbalorum strepitu, nulla vox quiritantium inter stupra, & cædes exaudiri poterat. hinc Plautus Aulularia ad Bacchas

inueni Baccanal coquinatum.

PLENA OMNIA GYPSO CHRYSIPPI.] Gypſum calcis albæ genus eſt, inquit Plinius lib. 36. cap. 24. ſenſus. ſunt indocti, tametſi inuenies omnia loca plena gypſo. i. ſtatua gypſacea Chryſippi Philoſophi. Chryſippus fuit doctiſſimus Philoſophus Stoicus.

SI QVIS ARISTOTELEM SIMILEM.] Ariſtotelis imaginem.

VEL PITTACON EMIT.] Pittaci ſtatuam. fuit hic ex ſeptem ſapientibus Græciæ.

ET IVBET ARCHETYPOS PLVTEVM SERVARE CLEANTHAS.] Iubebāt Pluteum, id eſt armarium. Vetus ſcholiaſtes. Pithœus in Iuuenalē hunc ſcholiaſtem quem ipſe edidit, Barbarum appellat, quod vocabulo armarium, vſus ſit. Imprudens Pithœus Barbarum Iuuenalem dicit, qui eodem verbo vtitur Saty. 7.

Et vendas potius, commiſſa quod auctio vendit
Stantibus: Oenophorum, tripodes, armaria, ciſtas.

Plutei tabulæ ſunt, vt Feſtus ait, quibus aliquid præſepitur. Seruare Cleanteas, imaginem Cleantis Philoſophi laboris patientiſſimi. Archetypos. i. veteres & primum Typum, ſiue primam figuram bonorum pictorum habentes. ſolent enim pictores imperitiores doctiorum Archetypos cuſtodire, ita illi cuſtodiebant Cleantas. accuſatiuus pluralis Attico more, vt Socratas. Cleantas. Cleantes Philoſophus laborioſiſſimus fuit, adeo ut inopia cogente, ſe mercenarium faceret, ac noctu quidem hauriret aquam in hortis, interdiu autem operam ſtudiis liberalibus daret. Diogenes Laërtius.

VICVS.] Locus in vrbe, vici fuerunt Romæ ſupra mille, & dicuntur à via, vt inquit Varro.

TRISTIBVS OBSCŒNIS.] Vitiis obſcœnis, quæ triſtitiam gignunt.

INTER SOCRATICOS NOTISSIMA FOSSA CINÆDOS.] Ariſtophanes in comædia quæ Nephælæ inſcribitur, lacerat Socratem, & diſcipulos illius, cùm ſit & ipſe pejor aliis. ſocraticos, id eſt molles philoſophos, qui Socratem imitari videri volunt. notiſſima foſſa, id eſt notiſſimus paticus.

HISPIDA MEMBRA.] Habent hirſuta membra, vt videantur ſeueri.

PODICE LEVI.] Depilato. podex eſt poſterior pars corporis pudenda. leuis, ſine pilis propter frequentem ſubactionem.

MEDICO RIDENTE.] Nam inuenientes ſtupri veſtigia, medici rident.

MARICÆ.] Sunt ficus inſipidæ; pro vlcere ſumuntur hic. medici eas fungum vocant. Martialis.

Dicemus ficus quas ſcimus in arbore naſci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Nonius, Mariſcæ. Varro de re Ruſtica lib. 1. Vt nuces Græcé, ac Mariſcæ fici.

ATQVE SVPERCILIO BREVIOR COMA.] In Stoicos dicit, qui præ ſe ferebant magnam in vultu ſeueritatem, cùm tamen interea clam fœdis

libidinibus dediti essent: sensus quod alere comam delicatum putarent, & parum virile capillum raserant. Turnebus lib. 15. cap. 17.

PERIBOMIUS.] Nomen Archigalli Cinœdi, quem Magulum conspurcatum dicimus, qui publicè impudicitiã perpessus est. sumitur etiam vt quidam autumant, pro eo qui ex simplicitate peccatum perhibet ac prodit. male Peribonius legunt alii.

FATIS.] Fatum est voluntas & iussio Dei. Vel vt Chrysippus scribit, est sempiterna quædam, & indeclinabilis rerum series.

VERBIS HERCULIS INVADUNT.] Arguunt vitia grauibus & seueris verbis, vt Hercules qui arguebat Deam quæ promittebat voluptates. sequens eam quæ virtutem pollicebatur. Cic. lib. 1. Off.

CLUNEM AGITANT.] Mœchantur.

CEVENTEM.] Ceuere mariũ est: Crissare mulierum, Sexte senator.

VARILLUS.] Varillus infamia notissimus, temporibus Poëtæ cum à Sexto Cinædo reprehenderetur, remordens dixit, ego ne ceuentem verebor, cum te non sim deterior, i. bonus improbum notet, non improbus improbum.

LORIPEDEM.] Oblique incedentem, solutum pedibus, ac curuis significat.

QUIS TULERIT GRACCHOS.] Grachus Affricani ex filia nepos, Tribunus plebis cum sibi potestatem prorogare vellet, aduersis auspiciis in publicum prodiit, statimque Capitolium petiit, vbi oppressus à Scipione Nasica, & eius cadauer in Tyberim missum; Caius item Gracchus cum accersitus in Senatum non iuisset, armata familia Auentinum occupauit, vnde fugiens, vel propria, vel serui manu interfectus est. Liuius.

VERRI.] Qui in Sicilia libidinose & auare versatus repetundarum à Siculis postulatus est.

CLAUDIUS ACCUSAT MOECHOS.] Adulter accuset adulteros.

CATILINA CETHEGUM.] Catilina qui coniurauerat in Rempublicam, accuset Cethegum coniurationis socium.

DISCIPULI TRES.] Imitatores Syllæ, id est, triumuiri Lepidus, Antonius & Augustus. Dicant scilicet contra Tabulam Syllæ, in qua plurima millia hominum proscripta erant. ij Syllam imitati, Senatum, & equestrem ordinem proscripsere. Appianus.

QUALIS ERAT TRAGICO.] Tales erant improbi turpia castigantes, qualis erat Domitianus, qui Iuliam fratris filiam alteri nuptam corrupit reuocata lege Iulia. hinc Sueton. in Domit. fratris filiam adhuc virginem oblatam in matrimonium sibi cum deuinctus Domitiæ nuptiis pertinacissime recusasset, non multo post alii collocatã vltro corrupit, & quidem viuo etiam tum Tito. mox patre ac viro orbatam ardentissime palam dilexit, vt etiam causa mortis extiterit coactæ conceptum à se abigere.

Vel qualis erat Claudius, qui leges in adulteros reuocauerat, & tamen adulter & mœchus erat: occisa Messalina vxore impudentissima, Iuliam

Aggrippinam fratris filiam reuocatam ab insula in matrimonium accepit, concesso eodem iure nuptiarum ex Senatusconsulto. Tacitus Annalium lib. 12. Adrianus, Iunius, Pulmanus, Lubinus, Valla, Probus, & plerique alij interpretes de Caligula poëtam loqui autumāt. Verum cum dicat Iuuenalis nuper hoc actum esse, quin de Domitiano loquatur nemo dubitare potest nam vt testatur Suidas, Iuuenalis vixit tempore Domitiani, Claudius vero diu ante Domitianum imperauit.

VENERI MARTIQVE TIMENDAS.] Mars autem adulter cum Venere à Vulcano deprehensus est, atque adamantinis vinculis circumuenti, diis omnibus spectaculum fuere. Homerus 8. Odyss. Proper.

Ipsa Venus quamuis corrupta libidine Martis
Nec minus in cælo semper honesta fuit.

Ouidius.

Mulciberis capti Marsque, Venusque dolis.

PATRVO.] Domitianō. offas, fœtus immaturos pro partu posuit. i. filios similes patruo.

SCAVROS.] Salustius in Iugurtino, sed ex omnibus maximè. Æmilius Scaurus homo nobilis, impiger, factiosus auidus potentiæ, honoris, diuitiarum, cæterum callide vitia sua occultans. castigata, id est reprehensa ab hypocritis. hypocritas acriter tangit.

LARONIA.] Quænam fuerit, Martialis lib. 2. in Ponticum, ita scribens ostendit.

Abnegat & retinet nostrum Laronia seruum,
Respondes orba est, diues, anus, vidua.

Alij codices habēt Lauronia, & Latronia, & male, vt ex Martiale apparet.

VBI NVNC LEX IVLIA? DORMIS?] Iulij Cæsaris de damnandis adulteriis, de qua vide Iustinianum in titulo ad legem Iuliam de adulteriis, Cod. & Martia. lib. 6. de Thelesina.

Iulia lex populis ex quo, Faustine renata est,
Atque intrare domos iussa pudicitia est.

TERTIVS È CÆLO CECIDIT CATO] Multi fuerunt Catones, è quibus duo nobilissimi, prior censor, posterior nepos ipsius, qui à loco in quo periit, Vticensis dictus est, iste tertius videtur è cælo cecidisse.

OPOBALSAMA.] Opobalsamum succus balsami, è plaga manat eximiæ suauitatis & odoris. Martia.

Lassa quod externi spirant opobalsama Drauci.

Balsamum propriam eam arborem Iudeæ esse plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iust. lib. 36 opes genti ex vectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantum regionibus gignitur.

DOMINVM TABERNÆ.] Pharmacopolam.

QVOD SI VEXANTVR LEGES AC IVRA.] Excitantur si negotium legibus est exhibendum. & si auocandæ sint contra vitia, vexari videntur. Lex iuris species. Ius generale nomen est, vt inquiunt Iurisconsi.

SCANTINIA.] Supple lex quæ lata est in pædicones, id est masculorum

ſtupratores. Tranquillus. dicta autem eſt à Caio Scantinio, qui, vt ſcribit Valerius lib. 6. filio Marcelli vim itulit, & patre accuſante damnatus eſt.

SED ILLOS DEFENDIT NVMERVS.] Tacitus lib. 1. Annalium, Illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, truculentis vocibus ſtrepere. & Lucanus.

—quippe ipſa metus exſoluerat audax.
Turba ſuos, quidquid multis peccatur inultum eſt.

IVNCTÆQVE VMBONE PHALANGES.] Vmbone, clypeo, ſcuto, phalanges, acies. Phalanx enim lingua Macedonum peditum ſtabile agmen dicitur, Curtius.

TÆDIA NON LAMBIT CLVVIAM, NEC FLORA CATVLLAM.] Nomina meretricum. Fellatorem notat, qui & lambere, & lingere alterum dicitur.

HISPO SVBIT IVVENES.] Cinædi nomen, cuius meminit Plinius lib. 4. Epiſtol. Vir ille grauis corrumpitur à iuuenibus, & patitur, & lambit, & hoc eſt quod ſignificat his verbis, morbo pallet vtroque, id eſt vtraque turpitudine cum fellaret, & pædicaretur.

COMEDVNT COLIPHIA PAVCÆ:] Panis quo vtebantur athletæ. Budæus cibum luctatorum vocat. Coliphia panem in ſimilitudinem virilis membri Iunius putat. Sed hallucinatur. Plautus in Perſa, coliphia mihi ne incocta detis. & Mart. in Philænim lib. 6.

Ad quos fas ſibi tum putat reuerti,
Cum colyhia ſexdecim comedit.

CALATHIS.] Vaſculis ex viminibus contextis Virgilius,

— non illa colo, calathiſ've Mineruæ.
Fœmineas aſſueta manus.

PRÆGNANTEM STAMINE FVSVM] Inſtrumentum nendi denſum filo, ex quo fit ſtamen.

PENELOPE.] Vlyſſis vxor, abſente viro procos tela decipiebat, pollicebatur abſoluta tela eis obſequuturam, noctu retexebat, Homerus & Claud.

Penelope trahat arte procos, fal atque furentes,
Stamine nocturnæ retegens ſolertia telæ.

LEVIVS TORQVETIS ARACHNE.] Puella illa Lydia, quæ Palladem auſa eſt ad certamen, arte texendi prouocare, à qua victa verſa eſt in vermem quem araneum dicimus, qui facili, leni, & incredibili artificio texit.

IN CODICE PELLEX.] Meretrix ſedens in trunco ante fores horrida & inculta ne habeatur vxor. Intelligit ancillam caſillariam, vt ait Ioſephus Scaliger. Significat, inquit Turnebus, à matrefamilias ſeruam pellicem male tractari, & in vinculis habitam lanificio perpetuo fatigari, ſed noſtra interpretatio conuenientiſſima eſt Satyrico.

HISTER.] Cinœdi nomen, qui tabulas teſtamenti impleuit liberto ſolo, cui omne patrimonium dedit ob turpitudinem ab eo ſibi præſtitam.

DONANT ARCANA CYLINDROS.] Lapides pretiosos, teretes & oblongos. Plinius lib. 37. cap. 6 dat quia tacet. cylindri sunt etiam lapides rotundi ad æquandas areas idonei, vt ex Virgilio probatur, qui in Georgicis ait.

Area cum primum facili est æquanda cylindro.

DAT VENIAM CORVIS, VEXAT CENSVRA COLVMBAS.] i. castigatio morum ignoscit viris impuris: vexat columbas, hoc est mulieres, quas vocat Columbas propter simplicitatem, prouerbium est coruorum de impudicis, discreuit sexum per aues, vnde dicunt coire coruos per os, & sic parere. Mart.

Corue salutator, quare fellator haberis.

STOICIDÆ.] Ficti illi philosophi, qui Stoicorum more omnia vitia reprehendunt, nemini parcentes.

CVM TV MVLTITIA SVMAS.] Vestes molli intextas substamine, quibus vtebantur qui de pulcritudine membrorum gloriabantur; nam tenuissimæ, & pellucidæ erant, adeo vt singula membra perspici possent, & vt Budæus ait, multitia sunt vestes sericæ tenuissimæ æstiuæ. Mart. lib. 8. ad Entellum.

Fœmineum lucet sic per bombycina corpus
Calculus in nitida sic numeratur aqua.

Et Flauius Vopiscus in Aureliano, Dabis ad editionem Circensium tunicas multitias viriles decem, lineas Ægyptias viginti.

CRETICE.] à Creta, in qua fuerunt seuerissimi iudices vt Minos, & Radamanthus: sensus, Tu qui vt Radamanthus & Minos promulgas leges, multitia fers.

IN PROCVLAS, ET POLLINEAS.] Nomina meretricum.

EST MOECHA LABVLLA.] Filia Clinici medici.

DAMNETVR SI VIS CARPHINIA.] Turpior illa mœcha non sumet tam infamem togam. de matrona aliqua stupri damnata loqui videtur. apud Athenienses scorta veste à matronis discreta erant.

SED IVLIVS ARDET.] Sol in mense Iulio ardet, æstuo, calore afficior.

MINVS EST INSANIA TVRPIS.] Supple quam mollities, mollities turpior est infamia.

VVLNERIBVS CRVDIS.] Recentibus.

MONTANVM VVLGVS.] Rudis populus. in vrbem plebs ipsa confluebat, quoties leges promulgabantur.

PELLVCES.] Transluces, vel valde luces: nam lineamenta corporis apparent, pellucebant enim tenerrima subtilitate, vt Ammianus dicit. ideoque quoties pellucidam vestem, & pellucentem togam legis, capito de serica. Mart. lib. 12. in Candidum.

Crine nitens niger vnguento pellucidus ostro.

DEDIT HANC CONTAGIO LABEM.] Alter alterum in vitia trudimus, inquit Seneca epist. 7. Contagio à contingo dicitur, quia polluit quod tangit.

Digitized by Google

PORRIGINE PORCI.] Porrigo est ubi squamæ surgunt, ac resoluuntur, nascuntur inter pilos.

VVAQVE CONSPECTA LIVOREM DVCIT AB VVA.] Hoc & prouerbio circumfertur, nam vua vuam videndo varia fit, vbi vuam videt vua maturescentem, & liuidam: eundem colorem velut quadam inuidia ab ea trahit. Turnebus lib. 5. cap. 17. amictu, vestitu.

REDIMICVLA.] Ornamenta capitis mulierum quibus ligabantur mitræ, Virgilius.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

In sacerdotes Mineruæ inuehitur Poëta, quos in Albano Domitianus instituerat. monilia ornamenta muliebris colli.

BONAM DEAM.] Quam alij Proserpinam credunt, placant abdomine teneræ porcæ; quia segetem quam Ceres mortalibus tribuit porca depasta est. Macr.

SED MORE SINISTRO.] Contrario ritu, quia viris non licebat intrare, sed mulieribus. Martialis lib. 3. in Bethicum.

Sacra tamen Cybeles decipis ore, vires.

Vt Tibul.

Exibit quam sæpe, time seu visere dicet.
Sacra bonæ maribus non adeunda Deæ.

ITE PROFANAE.] Impiæ, sceleratæ. Nam cum sacra à mulieribus celebrentur, soli molles celebrant, & mulieres excludunt.

TALIA SECRETA COLVERVNT ORGIA TAEDA.] Orgia Bacchanalia, qualia effœminati sacerdotes colebant in Albano, Origa apud Græcos teste Seruio dicta fuerunt quæuis sacra, deinde propria Liberi patris esse cœperunt, ἀπὸ τῆς ὀργῆς, hoc est à furore, quod hæc sacra à mulieribus furore correptis celebrantur. Virgil. lib. 4. Æneid.

— totamque incensa per vrbem,
Bacchatur qualis commotis excita sacris
Thyas, vbi audito stimulant Trietherica Baccho
Orgia.

CECROPIAM SOLITI BAPTAE LASSARE COTYTTO.] Athenis erant Sacerdotes Cotyttus, Impudicitiæ deæ, cui nocturna sacra peragebant saltationibus, & omni voluptatum generi indulgentes, in hos Eupolis comœdiam conscripsit quam ab illorum nomine Baptas appellauit. Vide Suidam & Adrianum Iunium Adagiorum centur. 1. & Polytianum Miscellaneo. cap. 10. Athenienses, inquit, ea tempestate sacra quædam religionesque peregrinas, nouosque deos asciuerant, quibus nocturnę peruigilationes essent institutæ, magnorum dehinc flagitiorũ causa, sicuti Romæ Bacchanalia, sed inter sacra cætera fuere, quæ dicerentur Cotitia. Contra hæc nocturna Cotitia Eupolim scripsisse Baptas putamus. Probus vero apud Vallam ait Eupolim ab Alcibiade quem præcipuè perstrixerat necatum esse, Domitius verò Calderinus putauit Baptas esse Cereris sacerdotes, & Cocyton Cererem, sed hallucinatur vir alioqui doctus. Nihil, inquit Poëta, distant sacerdotes Albani, vel à mulieribus colentibus bonam deam, vel ab his qui celebrabant Cotycia

Cecropiam, Atticam à patria, in qua regnauit Cecrops. Iunius.

MADIDA FVLIGINE PINGIT OCVLOS.] Vrcinus adeps raritatem superciliorum emendat, mixtus cum fungis lucernarum ac fuligine, quæ est in rostris earum. Plinius lib. 38. cap. 8. Pingit Ouidius in arte amandi.

Nec pudor est oculos tenui signasse fauilla.

Et diuus Hieronymus ad matrem stibio oculos linit.

VITREO BIBIT ILLE PRIAPO.] Vitreo pene, quem appellant Drilloporæ, quia delectabatur membro virili vt mulier impudica, Plinius in proœmio libri 33. in poculis libidines cælare iussit, ac per obscœnitates bibere.

RETICVLVM.] Tegmen capitis, authore Nonio. Lampridius in Alexandro Seuero, matronas regias contentas esse debere vno retinaculo, atque inauribus, & Bacchato monili.

COERVLEA INDVTVS SCVTVLATA.] Vestimenta orbiculos quosdam habentia ad similitudinem scutularum, id est rotundarum formarum. Plinius lib. 8. cap. 48. ego scutulatum esse sentio quod scutulas habet, quales in araneorum reti plurimæ sunt. Nam cum in ambitum orbes filis aranei multis plurimos circumeunt à centro transuersa subtemina quoquo versum distendunt, quæ orbes secantia multas scutulas reddunt.

COERVLEA.] Viridia, æquorea.

AVT GALBANA RASA.] Authore Plinio cap. 45. lib. 8. genera sunt vestium delicatorum, dicta à galbaneo colore, qui est sublucidus, viridis, subalbus, & pallidus, vt ait Lipsius in omni sciẽtiarum genere vir eminentissimus, electorum lib. 1. Galbanus herbacei coloris est, & cærulei. Martialis lib 1. ad Scafontem,

Natiua laudat, habeat & licet semper,
Fuscos colores, galbanos habet mores.

Galbus est viridis, pallidus, & flauus. hinc galbanus color, quem dedecebat viros, teste Martiale. hinc galbini mores effœminatorum, Turneb. lib. 17. cap. 8. Vestes illæ muliebres erant.

ET PER IVNONEM DOMINI IVRANTE MAGISTRO.] Ita serui iurãt, quo modo solebant ancillę Neronis adulantes, per Iunonem tuam. De viro molli dicit, qui mulier haberi posset, sed & mulieres iurabant, vt ait Petronius, Iunonem suam. Turnebus lib. 3. cap. 20.

ILLE TENET SPECVLVM PATICI GESTAMEN OTHONIS.] Occiso Galba Imperatore, Otho inuasit imperium, qui tam probrosæ curæ in polienda forma fuit, vt madido pane faciem liniret, vtebaturque speculo vt fœmina. hinc Sueton. in Othone, Quin faciem quotidie rasitare, ac pane madido linire consuetum, idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus vnquam esset, speculum spolium magnanimi vocat ironicè. patici, soliti pati muliebria.

ACTORIS ARVNCI SPOLIVM.] Hic autem gloriabatur gestans speculum Othonis, vt Turnus hastam actoris Arunci. Virgil. Æneid. lib. 12.

— quæ in mediis ingenti annixa columnæ
Ædibus astabat validam vi corripit hastam
Actoris Aurunci spolium.

Ironicè Actor, non speculum, sed hastam ferebat.

ANNALIBVS.] Annales singulorum annorum actus continent, inquit Gellius lib. 5. cap. 18. & Tacitus, lib. 13. Nerone 2. Lucio Pisone Coss. pauca memoria digna euenere, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus volumina implere: cum ex dignitate populi Romani repertum sit res illustres annalibus, Talia diurnis vrbis actis mandare. & alibi, Ni destinatum mihi foret suum quæque in annum referre.

SVMMI DVCIS EST OCCIDERE GALBAM.] Galba Imperator 7. Neroni successit, quem Otho occidi iussit: milites Othonis Galbam à suis desertum contrucidarunt, vt ait Suetonius in Galba hinc Eusebius in Chronicis. Galba 7. mense imperij sui, in medio Romanæ vrbis foro, capite truncatur, Otho 3. regni sui mense, apud Bebriacum propria manu occubuit. Vitellius verò 8. imperij sui mense à Vespasiani ducibus occisus in Tiberim proijcitur. historia horum imperatorum est plena tenebrarum, vt inquit doctissimus & piissimus Arnaldus Pontacus Episcopus Bazatensis in Annotationibus suis in Eusebij Chronicon, ideo suadet non esse discedendum à mente Euseb.

BEBRIACI IN CAMPO.] Huius vici verum nomen ignoramus, quidam Bedriacum, alij Bebriacum, alij Betriacum scribunt, alij Metriacũ, Turnebus Betriacum, Casaubonus Betricum, Lipsius Bedriacum, sed de vico Bebriaco, siue Bedriaco dicam quod Liuius de Furiis dicit. Furios, fusios scripsere quidam, id admoneo, neque immutationem virorum ipsorum esse, quæ nominum est, puter Liuius decadis 1. lib. 3. Tacitus lib. 2. histo. vbi pulsum Cæcinnam Cremonam pergere accepit ægre coërcitum legionem, & pugnãdi ardore vsque ad seditionem progressam Bedriaci sistit. inter Veronam Cremonamque situs est vicus ille duabus iam Romanis cladibus notus, infaustusque Vitel. Othon. vicit apud Vicum illum. Palati pro palatij.

SEMIRAMIS.] Nini Regis Assyriorum vxor, magni animi, maxima bellatrix, multos populos vicit, de qua vide plura apud Iustinum. hinc Eusebius, Assyriis imperauit vxor Nini Semiramis, de qua innumerabilia narrantur, quæ & Asiam tenuit, & propter inundationem aggeres construxit plurima Babyloniæ instaurans.

NEC ACTIACA FECIT CLEOPATRA CARINA.] Cleopatra Regina Ægypti M. Antonij Triumuiri amica, mœsta propter amissam victoriã fecit in Actiaca carina, id est, qua in Actiaco mari, vbi ab Augusto victa est, vtebatur. Sueton. in Augusto, & Tacitus libro primo Annalium. D. August. vultu & aspectu Actiacas legiones extruit. Hinc D. Hieron. in Chronicis, cum ingenti triumphorum pompa August. Romam ingressus, & Cleopatræ liberi Sol & Luna ante currum eius ducti. Actium est Epiri oppidum. Plutarchus in Antonio.

TVRPIS CYBELES.] Turpium sacrorum libertas. eo enim die quo

Digitized by Google

lauabantur in Almone fluuio ludi fiebant Romæ, & ante lecticam Deæ fœdissima, audiente frequentissima multitudine vtriusque sexus, canebantur, vt ait Diodorus Siculus, lib. 4. & Ouidius fastorum libro 4. hinc Claudianus.

Vecta Palatinis mutasti collibus Idam
Prælateque lauas Phrygios Almone Leones.

SENEX PHANATICVS.] Diuino afflatus numine, & qui futura canit, dicitur, & phani custos ironicè loquitur, & irridet sacra illa fœdissima, antistites, principes sacrorum & ceremoniarũ præsides, vt ait Tullius pro Domo sua. ad Albanos sacerdotes redit Iuuenalis.

CONDVCENDVSQVE MAGISTER.] Nam ex eo Collegio forte ducti magisterio fungebantur. ironia. dignus est inquit, qui magisterio inter hos fungatur, & pretio etiam optandus est, si forte ductus non fuerit, exemplum magni gutturis dicit in luxum mensæ Albanæ. nam ibi lautissimè epulabantur.

PHRYGIO MORE.] More Gallorum sacerdotum, qui testa Samia solebant sibi amputare virilia, auctore Plinio. Phanatici, Cybeles ministri, & sacerdotes appellati, Galli impudicitiæ turpitudine infames erant. De quibus Claudianus in Eutropium Eunuchum.

Cymbala ferre licet pectus illidere pinu,
Inguinis & reliquum Phrygiis abscindere cultris.

QVADRINGENTA DEDIT GRACCHVS SESTERTIA DOTEM CORNICINI.] Gracchus. i. diues & nobilis vt Gracchus, dedit censum equestrẽ pro dote cantanti tuba, vel Neronem Gracchum vocat. erat inquit Tubicen, aut certe Cornicen.

SIGNATÆ TABVLÆ.] Contractus matrimonij subscriptus. hinc Tacit. Ruperatque tabulas nuptiales.

DICTVM FOELICITER.] Fœlices nuptias precati sunt. nam faustæ acclamationes adhibebantur. Turnebus lib. 15. cap. 17. Plautus, Quæ res recte vortat, mihique tibique tuæque filiæ, filiam tuam mihi vxorem posco, promitte hoc fore.

O PROCERES CENSORE OPVS EST, AN ARVSPICE. NOBIS.] O optimates, censore opus est, qui emendet & corrigat, Aruspice, qui expiet, & futura vaticinetur, cum portenta naturæ sint.

SEGMENTA.] Seruius in librum primum Æneidos, monile segmẽtum appellat. segmenta muliebria sunt ornamenta, quo verbo vsus est Valerius Maximus, Datum inquit est mulieribus, vt segmenta aurea gestarent.

FLAMEA.] Rubra tegmina, quibus noua nupta vtebatur. Martialis lib. 11. ad Victorem.

Flamea texuntur sponsæ, iam virgo parata est.

Idem lib. 12.

Barbatus rigido nupsit Callistratus Aphro,
Hac quâ lege viro, nubere virgo solet
Præuxere faces, velarunt flamea vultus.

Flameo amictus nubens ominis boni causa, quod eo assidue vtebatur flaminica, id est, flaminis vxor, cui non licebat facere diuortium, Festus.

LORO.] Retinaculo, arcano, quia est intrinsecus. Marti. lib. 6. de Hianthide, & Stella.

Dixi, & arcano percußit pectora loro,
Plaga iuuat.

CLYPEIS ANCILIBVS.] Scutis rotundis & circuncisis. Nonius. Ancyle scutum grande etiam nunc arma & ancyle appellatur. Virgilius lib. 6.

— lauâque ancyle gerebat.

Cum pestilens annus Italiam occupasset, scutum æneum in Numæ manus delapsum est, ad cuius similitudinem effacta sunt alia à Mamurio fabro tanta arte, vt primum non agnoscerent, ea circumferebantur mense Martio à duodecim Saliis. Salij Martis sacerdotes soli ancyle è cælo delapsum ferebant, & pertractabant. vt inquit Seruius.

O PATER VRBIS.] O Romule, Latiis pastoribus, Romanis Imperatoribus, vel Romanis qui à pastoribus originem traxerunt.

GRADIVE.] Romule. Romulus filius Martis. Mars Gradiuus appellatus est, inquit Festus, à gradiendo in bella vltro citroque, vel vt alij dicũt, à vibratione hastæ; vel vt alij, quia gramine sit ortus, quod interpretatur quia coronea graminea in re militari maximæ est honorationis. Vrtica, metaphora. vrtica, prurigo.

QVASSAS.] Concutis, cuspide hasta, non pulsas terram, id est bello non vexas.

NEC QVERERIS PATRI.] Nec quereris, ô Mars apud Iouem patrem de luxuria & mollitie Romanorum.

CEDE SEVERI IVGERIBVS CAMPI.] Recede à campo Martio, quem tenes vbi iura dicebantur. Ideo addit seueri, ex Probo Vallæ, ac dubito inquit Pulmanus, ne ipsius potius sint quàm Probi, cui adstipulor.

IN VALLE QVIRINI.] In porticu Romuli. Martialis,

Vicinam pete porticum Quirini.

QVÆ CAVSA OFFICII.] Officium solebant vsurpare cum ad nuptias officii causa veniebant.

IN ACTA REFERRI.] Annalibus contineri.

QVOD NIHIL ANIMIS IN CORPORA IVRIS NATVRA INDVLGET.] Natura nihil iuris concedit in corpora: cupiunt enim concipere vt mulieres, sed repugnat naturâ. Martialis lib. 12. de Calistrato & Aphro.

Barbatus rigido nupsit Calistratus Aphro,
Hac quâ lege viro nubere virgo solet.
Praluxere faces, velarunt flamea vultus,
Nec tua defuerunt verba Thalasse tibi.
Dos etiam dicta est, nondum tibi Roma videtur,
Hoc satis expectas, numquid & vt pariat.

Et illis turgida non prodest condita pyxide Lyde.] Aranea quæ olim Lyda fuit turgidas faciens mulieres, condita in vasculo ex buxo facto non prodest illis, Iunius ex manuscripto, Ferunt inquit, Physici quod mulier sterilis possit concipere si pixide inclusa araneam gester in sinu. Lyda autem fuit Arachne, Plin. lib. 11. alij legunt in corpore, & malè Polytianus miscell. cap. 46. vt anum intelligas illiusmodi medicamenta venditantem, crassam & doliorem. de Lyde capella, de vnguentaria intelligo, inquit Turnebus, quæ medicamina promittebat curantia sterilitatem, qualia à Medicis referuntur. Lydiæ autem mulieres turgidæ erant. Papinius lib. 1 Sylu.

Hoc plaudunt grege Lydia tumentes.

Non prodest agili palmas præbere Luperco.] Luperco. i. mense Februario, Varro & Censorinus. Luperci sacerdotes per vrbem discurrebant, hircinaque pelle mulierum palmas percutiebant, vt concipere possent faciliùs. Iustinus in Trog. & Festus. hinc Ouidius,

Nupta quid expectas? non tu pallentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ,
Iam socer optatum nomen habebit aui.

Tunicati fuscina Gracchi] Fuscina tridens, quo lanistæ vtebantur in ludis gladiatoriis. Gracchus pro nobili ponitur. Sueton. in Caligula. Retiarij tunicati quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine vllo totidem sequutoribus succubuerant, cum occidi iuberentur, vnus resumpta fuscina omnes victores interemit.

Capitolinis generosior et Marcellis.] Manlius ob Capitoliũ defensum Capitolinus dictus est. M. Marcellus vir Romanus Gallorum ducem singulari prælio vicit.

Et Catulis Paulisque minoribus et Fabiis.] Q. Catulus 1. Punico bello nauibus aduersum Pœnos profectus, 600. eorum naues inter Siciliam & Affricam deprensit, Paulisque minorib. i. nepotib. posteris. Fabij fuerunt nobilissimi, quorum trescenti sex duce Fabio contra Veientes pugnarunt, & sæpe victores extitere, insidiis tamen ad vnum occisi sunt.

Ad podium spectantibus.] Podium locus erat vnde principes & nobilissimi spectare solebant. Prudentius.

An quoniam Podij meliore in parte sedentes
Spectant.

Cuius munere.] Id est gladiatorio.

Esse aliquos manes.] Deos inferos Contum, quo nautæ innituntur.

Non putant inquit Iuuenalis esse vllos inferos hodie, nisi qui perpusilli pueri sunt: tu tamen inferos esse putato, & illic manes Curij & Fabricij iuuentutisque Canensis. Turneb. lib. 15. cap. 17.

Stygio.] Styx infernalis palus, Cymba, nauicula, ære lauantur, id est

pretio vt infantes, qui non dant Balneaticum. i. non credunt esse inferos, nisi pusilli pueri.

CREMERÆ LEGIO.] Cremera fluuius est Thusciæ, apud quem trecẽti & sex Fabii à Veientibus cæsi sunt, vno impubere domi relicto, vt ait Liuius.

ET CANNIS CONSVMPTA IVVENTVS.] multitudo iuuenum Romanorum occisa apud Cannas Appuliæ vicum, vt scribit Liuius, quadraginta millia peditum, duo millia septingenti equites, & tanta prope ciuium sociorumque pars cæsi dicuntur.

LVSTRARI.] expiari, & purgari. humida laurus, aqua perfusa & madens ad aspergendum & purgandum. Turneb. lib. 23. cap. 21. aspergillum ex lauro fiebat.

LITTORA IVVERNÆ.] Iuuerna insula Brittanniæ sita in Oceano mari, à qua non longe sunt triginta aliæ Orcades insulæ, quas Mela describit, Orcades, vt Solinus ait, sunt septem dierum totidemque noctium cursus numero tres, nõ habent syluas, tantum iunceis herbis inhorrescunt; cætera earum nudæ arenæ & rupes tenent. ab Orcadibus Tylem vsque quinque dierum & totidem noctium nauigatio est. modo captas Orcadas dicit Poëta, quia Claudius imperator de Brittannis triumphauit, & imperio Romano adiecit, vt ait D. Hieronim. in Chronicis Eusebij.

AC MINIMA CONTENTOS NOCTE BRITANNOS.] Quia quo magis insulæ vergunt ad Polum, eo lõgiores certis anni temporibus sunt dies, & breuiores noctes. hinc Tacitus in vita Agricolæ: Dierum spatia vltra nostri orbis mensuram, & nox clara & extrema parte Britanni breuis, vt finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas; quod si nubes non officiant, aspici per noctem solis fulgorem; nec occidere & exsurgere, sed transire affirmant, scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infraque cœlum & sydera nox cadit.

Circa solstitium in Britannia prope nox nulla est, hac scilicet causa, quia vicinus occasus & ortus ibidem solis. ex obliquo enim terræ margine lux redundat, & proximam sibi insulam & noctibus & diebus illustrem reddit, vt ait Probus. Verum experientia id falsum apparet.

ARMENIVS ZALATES CVNCTIS NARRATVR EPHOEBIS MOLLIOR.] Armeniam Cęsar Augustus vendicauit, vt Suetonius docet. Zalates obsidis nomen proprium est. Ephœbi dicuntur adolescentes pubescentes. Zalates obses Armenius contagione morum corruptus, turpe obsequium Tribuno præstitit.

FIVNT HOMINES.] Quia Romæ patiuntur virilia. ironice, egregij, vel molles vt mulieres.

MITTENTVR BRACCHÆ.] Mittentur vestimẽta, quibus vtuntur in patria. Diodorus Siculus lib. 6. de Galathis, scribens, ait vestes ad terrorem intonsas, ac coloris varij ferre, quas illi vocant bracchas, Persius Satyra 3. Bracchatos Medos appellat.

Illud tibi inexpertum est curuos deprehendere mores,
Quæque docet sapiens bracchatis illita Medis
Porticus.

Lampridius in Alexandro Seuero, donauit & Ocreas, & bracchas, & calceamenta inter vestimenta militaria. Alexander scilicet.

SIC PRÆTEXTATOS REFERVNT ARTAXATA MORES.] Id est mores quos filii Senatorum intra vrbem præ se ferunt, obsides redeuntes Artaxata, id est, ad suos reportant. Artaxata ciuitas Armeniæ. Strabo. Tacitus Annalium libro 13. ait hanc vrbem captam fuisse à Nerone.

SATYRA III.

Ostendit in vrbe, bonis viris locum non esse.

QVamuis digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen vacuis quòd sedem figere Cumis
Destinet, atque vnum ciuem donare Sibyllæ.
Ianua Baiarum est, & gratum littus amæni
Secessus, ego vel Prochytam præpono Suburæ.
Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, vt non
Deterius credas horrere incendia, lapsus
Tectorum assiduos, ac mille pericula sæuæ
Vrbis, & Augusto recitanteis mense poëtas?
Sed dum tota domus rheda componitur vna,
Substitit ad veteres arcus, madidamque Capenam:
Heic, vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ.
Nunc sacri fontis nemus, & delubra locantur
Iudæis: quorum cophinus, fenumque supellex.
Omnis enim populo mercedem pendere iussa est
Arbor, & eiectis mendicat sylua Camœnis.
In vallem Egeriæ descendimus, & speluncas
Dissimileis veris. quantò præstantius esset
Numen aquæ, viridi si margine clauderet vndas
Herba, nec ingenuum violarent marmora tophum?
Heic tunc Vmbricius, quando artibus, inquit, honestis
Nullus in vrbe locus, nulla emolumenta laborum,
Res hodie minor est, here quam fuit, atque eadem cras
Deteret exiguus aliquid: proponimus illuc

Ire,

Ire, fatigias vbi Dædalus exuit alas:
Dum noua canicies, dum prima, & recta senectus,
Dum superest Lachesi quod torqueat, & pedibus me
Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo.
Cedamus patria: viuant Arturius istic
Et Catulus: maneant qui nigrum in candida vertunt,
Queis facile est ædem conducere flumina, portus,
Siccandam eluuiem, portandum ad busta cadauer,
Et præbere caput domina venale sub hasta.
Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
Perpetui comites, notaque per oppida buccæ
Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter: inde reuersi
Conducunt foricas. & cur non omnia: cùm sint,
Qualeis ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit Fortuna iocari?
Quid Romæ faciam? mentiri nescio: librum
Si malus est, nequeo laudare, & poscere: motus
Astrorum ignoro: funus promittere patris
Nec volo, nec possum: ranarum viscera numquam
Inspexi. ferre ad nuptam, quæ mittit adulter,
Quæ mandant, norint alij: me nemo ministro
Fur erit, atque ideo nulli comes exeo, tanquam
Mancus, & extinctæ corpus non vtile dextræ.
Quis nunc diligitur, nisi conscius, & cui feruens
Æstuat occultis animus, semperque tacendis?
Nil tibi se debere putat, nil conferet vnquam,
Participem qui te secreti fecit honesti.
Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult,
Accusare potest. tanti tibi non sit opaci
Omnis arena Tagi, quodque in mare voluitur aurum,
Vt somno careas, ponendaque præmia sumas
Tristis, & à magno semper timearis amico.
Quæ nunc diuitibus gens acceptissima nostris,
Et quos præcipuè fugiam, properabo fateri,
Nec pudor obstabit. non possum ferre Quirites
Græcam vrbem, quamuis quota portio fæcis Achææ?
Iam pridem Syrus in Tyberim defluxit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas

Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit, & ad Circum iussas prostare puellas.
Ite quibus grata est picta lupa Barbara mitra.
Rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
Et ceromatico fert niceteria collo.
Hic alta Sicione, ast hic Amydone relicta,
Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis
Esquilias, dictumque petunt à vimine collem,
Viscera magnarum domuum, dominique futuri.
Ingenium velox, audacia perdita, sermo
Promptus, & Isæo torrentior. ede, quid illum
Esse putes? quemuis hominem secum attulit ad nos
Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
Augur, schœnobates, medicus, magus: omnia nouit.
Græculus esuriens in cœlum, iusseris, ibit.
Ad summam non Maurus erat, nec Sarmata, nec Thrax
Qui sumpsit pennas, mediis sed natus Athenis.
Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
Signabit, fultusque toro meliore recumbet
Aduectus Romam, quo pruna, & coctana vento?
Vsque adeò nihil est, quòd nostra infantia cœlum
Hausit Auentini bacca nutrita Sabina?
Quid, quòd adulandi gens prudentissima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum inualidi collum, ceruicibus æquat
Herculis Antæum procul à tellure tenentis?
Miratur vocem augustam, qua deterius nec
Ille sonat, quo mordetur gallina marito.
Hæc eadem licet & nobis laudare: sed illis
Creditur. an melior cùm Thaida sustinet, aut cùm
Vxorem comœdus agit, vel Dorida nullo
Cultam palliolo? mulier nempe ipsa videtur,
Non persona loqui: vacua, & plana omnia dicas
Infra ventriculum, & tenui distantia rima.
Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illic
Aut Stratoles, aut cum molli Demetrius Hæmo.
Natio comœda est. rides? maiore cachino
Concutitur: flet, si lachrymas adspexit amici,
Nec dolet: igniculum brumæ si tempore poscas,

Accipit endromidem: si dixeris æstuo, sudat.
Non sumus ergo pares: melior qui semper, & omni
Nocte, dieque potest alienum sumere vultum,
A facie iactare manus: laudare paratus,
Si bene ructauit, si rectùm minxit amicus,
Si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.
Præterea sanctum nihil est, & ab inguine tutum:
Non matrona Laris, non filia virgo, neque ipse
Sponsus læuis adhuc, non filius ante pudicus.
Horum si nihil est, aulam resupinat amici.
Scire volunt secreta domus, atque inde timeri.
Et quoniam cœpit Græcorum mentio, transi
Gymnasia, atque audi facinus maioris abollæ.
Stoicus occidit Baream delator amicum,
Discipulumque senex, ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonei delapsa est penna caballi.
Non est Romano cuiquam locus heic, vbi regnat
Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Erymanthus:
Qui gentis vitio, numquam partitur amicum:
Solus habet. nam cùm facilem stillauit in aurem
Exiguum de naturæ, patriæque veneno,
Limine summoueor: perierunt tempora longi
Seruitij: nusquam minor est iactura clientis.
Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
Pauperis heic meritum, si curet nocte togatus
Currere, cùm Prætor lictorem impellat, & ire
Præcipitem iubeat dudum vigilantibus orbis,
Ne prior Albinam aut Modiam collega salutet?
Diuitis heic serui claudit latus ingenuorum
Filius: alter enim, quantum in legione Tribuni
Accipiunt, donat Caluinæ, vel Catienæ,
Vt semel, atque iterum super illam palpitet: at tu
Cùm tibi vestiti facies scorti placet, hæres,
Et dubitas alta Chionen deducere sella.
Da testem Romæ tam sanctum, quàm fuit hospes
Numinis Idæi: procedat vel Numa, vel qui
Seruauit trepidam flagranti ex æde Mineruam:
Protinus ad censum, de moribus vltima fiet
Quæstio: quot pascit seruos, quot possidet agri

Iugera,quàm multa,magnàque paropſide cenat.
QVANTVM quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,
Tantum habet & fidei. iures licet & Samothracum,
Et noſtrorum aras,contemnere fulmina pauper
Creditur,atque Deos,Dijs ignoſcentibus ipſis.
Quid,quòd materiem præbet cauſaſque iocorum
Omnibus hic idem.ſi fœda & ſciſſa lacerna,
Si toga ſordidula eſt,& rupta calceus alter
Pelle patet: vel ſi conſuto vulnere craſſum,
Atque recens linum oſtendit non vna cicatrix?
NIL HABET infelix paupertas durius in ſe,
Quàm quod ridiculos homines facit. exeat,inquit,
Si pudor eſt,& de puluino ſurgat equeſtri,
Cuius res legi non ſufficit, & ſedeant heic
Lenonum pueri quocumque in fornice nati.
Heic plaudat nitidi præconis filius inter
Pinnirapi cultos iuuenes,iuuenéſque laniſtæ.
Sic libitum vano,qui nos diſtinxit,Othoni.
Quis gener heic placuit cenſu minor,atque puellæ
Sarcinulis impar? quis pauper ſcribitur heres:
Quando in conſilio eſt Ædilibus?agmine facto
Debuerant olim tenues migraſſe Quirites.
HAVD facilè emergunt,quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi.ſed Romæ durior illis
Conatus:magno hoſpitium miſerabile,magno
Seruorum ventres,& frugi cenula magno.
Fictilibus cenare pudet,quod turpe negauit
Tranſlatus ſubitò ad Marſos,menſamque Sabellam,
Contentuſque illic Veneto,duroque cucullo.
Pars magna Italiæ eſt,ſi verum admittimus,in qua
Nemo togam ſumit,niſi mortuus. ipſa dierum
Feſtorum herboſo colitur,ſi quando theatro
Maieſtas,tandemque redit ad pulpita notum
Exodium,cùm perſonæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans:
Æquales habitus illic,ſimilemque videbis
Orcheſtram,& populum:clari velamen honoris
Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ.
Hic vltra vires habitus nitor: hic aliquid plus,

Digitized by Google

Quàm satis est: interdum aliena sumitur arca.
Commune id vitium est: heic viuimus ambitiosa
Paupertate omnes. quid te morer? OMNIA Romæ
Cum pretio. quid das, vt Cossum aliquando salutes:
Vt te respiciat clauso Veiento labello?
Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.
Plena domus libis venalibus. accipe, & illud
Fermentum tibi habe. præstare tributa clientes
Cogimur, & cultis augere peculia seruis.
Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam,
Aut positis nemorosa inter iuga Volsiniis, aut
Simplicibus Gabiis, aut proni Tiburis arce?
Nos vrbem colimus tenui tibicine fultam
Magna parte sui. nam si labentibus obstat
Villicus, & veteris rimæ contexit hiatum,
Securos pendente iubet dormire ruina.
Viuendum est illic, vbi nulla incendia, nulli
Nocte metus. iam poscit aquam, iam friuola transfert
Vcalegon: tabulata tibi iam tertia fumant:
Tu nescis. nam si gradibus trepidatur ab imis:
Vltimus ardebit, quem tegula sola tuetur
A pluuia, molles vbi reddunt oua columbæ.
Lectus erat Codro Proculâ minor: vrceoli sex,
Ornamentum abaci: necnon & paruulus infra
Cantharus, & recubans sub eodem marmore Cheiron,
Iamque vetus Græcos seruabat cista libellos.
Et diuina Opici rodebant carmina mures.
Nil habuit Codrus. quis enim negat? & tamen illud
Perdidit infelix totum nil: vltimus autem
Ærumnæ cumulus, quòd nudum, & frustra rogàntem
Nemo cibo, nemo hospitio, tectóque iuuabit.
Si magna Asturî cecidit domus. horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.
Tunc gemimus casus vrbis, tunc odimus ignem.
Ardet adhuc? & iam accurrit qui marmora donet,
Conferat impensas. hic nuda & candida signa,
Hic aliquid præclarum Euphranoris, & Polycleti,
Phecasianorum vetera ornamenta Deorum,
Hic libros dabit, & forulos, mediámque Mineruam,

Hic modium argenti: meliora, & plura reponit
Persicus arborum lautissimus, & meritò iam
Suspectus, tanquam ipse suas incenderit ædes.
Si potes auelli Circensibus, optima Soræ,
Aut Fabrateriæ domus, aut Frusinone paratur.
Quanti nunc tenebras vnum conducis in annum?
Hortulus heic, puteúsque breuis, nec reste mouendus,
In tenueis plantas facili diffunditur haustu.
Viue bidentis amans, & culti villicus horti:
Vnde epulum possis centum dare Pythagoreis.
Est aliquid quocunque loco, quocunque recessu,
Vnius sese dominum fecisse lacertæ.
Plurimus heic æger moritur vigilando: sed illum
Languorem peperit cibus imperfectus, & hærens
Ardenti stomacho. nam quæ meritoria somnum
Admittunt? magnis opibus dormitur in vrbe.
Inde caput morbi: rhedarum transitus arcto
Vicorum inflexu, & stantis conuicia mandræ
Eripiunt somnum Druso, vitulísque marinis.
Si vocat officium: turba cedente vehetur
Diues, & ingenti curret super ora Liburno,
Atque obiter leget, aut scribet, vel dormiet intus.
Namque facit somnum clausa lectica fenestrâ.
Ante tamen veniet: nobis properantibus obstat
Vnda prior: magno populus premit agmine lumbos
Qui sequitur: ferit hic cubito, ferit assere duro
Alter: at hic tignum capiti incutit, ille metretam.
Pinguia crura luto, planta mox vndique magna
Calcor, & in digito clauus mihi militis hæret.
Nónne vides quanto celebretur sportula fumo?
Centum conuiuæ: sequitur sua quemque culina.
Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
Impositas capiti, quot recto vertice portat
Seruulus infelix, & cursu ventilat ignem.
Scinduntur tunicæ fartæ. modo longa coruscat
Serraco veniente abies, atque altera pinum
Plaustra vehunt, nutant altè, populóque minantur.
Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat
Axis, & euersum fudit super agmina montem,

Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
Inuenit? obtritum vulgi perit omne cadauer
More animæ. domus interea secura patellas
Iam lauat, & bucca foculum excitat, & sonat vnctis
Strigilibus, & pleno componit lintea gutto,
Hæc inter pueros variè properantur: at ille
Iam sedet in ripa, tetrumque nouicius horret
Porthmea, nec sperat cœnosi gurgitis alnum
Infelix, nec habet qui porrigat ore trientem.
Respice nunc alia, ac diuersa pericula noctis:
Quod spatium tectis sublimibus, vnde cerebrum
Testa ferit, quoties rimosa, & curta fenestris
Vasa cadunt, quanto percussum pondere signent:
Et lædant silicem. possis ignauus haberi,
Et subiti casus improuidus, ad cenam si
Intestatus eas. adeò tot fata, quot illa
Nocte patent vigiles, te prætereunte, fenestræ.
Ergo optes, votumque feras miserabile tecum,
Vt sint contentæ patulas defundere pelueis.
Ebrius, ac petulans, qui nullum fortè cecidit
Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
Peleidæ, cubat in faciem, mox deinde supinus:
Ergo non aliter poterit dormire. quibusdam
Somnum rixa facit: sed quamuis improbus annis
Atque mero feruens, cauet hunc, quem coccina læna
Vitari iubet, & comitum longissimus ordo:
Multum præterea flammarum, & aënea lampas.
Me, quem Luna solet deducere, vel breue lumen
Candelæ, cuius dispenso. & tempero filum,
Contemnit. miseræ cognosce proœmia rixæ.
Si rixa est, vbi tu pulsas, ego vapulo tantum.
Stat contra, starique iubet, parere necesse est.
Nam quid agas: cùm te furiosus cogat, & idem
Fortior? vnde venis, exclamat? cuius aceto,
Cuius conche tumes? quis tecum sectile porrum
Sutor, & elixi veruecis labra comedit?
Nil mihi respondes? aut dic, aut accipe calcem.
Ede, vbi consistas, in quà te quæro proseucha?

Digitized by Google

Dicere si tentes aliquid, tacitúsve recedas
Tantumdem est: feriunt pariter: vadimonia deinde
Irati faciunt. libertas pauperis hæc est.
Pulsatus rogat, & pugnis concisus adorat,
Vt liceat paucis cum dentibus inde reuerti.
Nec tamen hoc tantum metuas, nam qui spoliet te.
Non deerit, clausis domibus postquam omnis vbique
Fixa catenatæ siluit compago tabernæ.
Interdum & ferro subitus grassator agit rem?
Armato quoties tutæ custode tenentur
Et Pontina palus, & Gallinaria pinus.
Sic inde huc omnes tanquam ad viuaria currunt.
Qua fornace graues, qua non incude catenæ?
Maximus in vinclis ferri modus: vt timeas, ne
Vomer deficiat, ne marræ & sarcula desint.
Felices proauorum atauos, felicia dicas
Sæcula, quæ quondam sub Regibus, atque Tribunis
Viderunt vno contentam carcere Romam.
His alias poteram, & plures subnectere caussas:
Sed iumenta vocant, & Sol inclinat: eundum est.
Nam mihi commota iamdudum mulio virga
Innuit: ergo vale nostri memor, & quoties te
Roma tuo refici properantem reddet Aquino,
Me quoque ad Heluinam Cererem, vestramque Dianam
Conuelle à Cumis: Satyrarum ego, ni pudet illas
Auditor gelidos veniam caligatus in agros.

IN SATYRAM III.

VETERIS CONFVSVS AMICI.] Perturbatus propter digressum veteris amici, Vmbricij Aruspicis, de quo Plinius libro 10, cap. 4.

CVMIS VACVIS.] Campaniæ vrbs, antiquitate cunctas, & Siciliæ, & Italiæ vrbes antecellit. vacuis, ciuibus desertis.

SIBYLLÆ.] Cumanæ. Nam illic sacellum habebat.

IANVA BAIARVM EST.] Cōtiguus Baiis Lucrinus est sinus, gratū littus dicit,

dicit, quia amœna sunt Campaniæ littora. Baius socius Vlyssis Baias condidit. Cumæ ciuitas est ianua Baiarum.

AMŒNI SECESSVS.] Receptacula amœnissima. Martialis lib. vndecimo de Baiis.

Littus beatæ Veneris aureum Baias
Baias superbæ blanda dona naturæ.

PROCHYTAM PRÆPONO SVBVRÆ.] Id est vilissimum locum, præpono Suburæ amœnissimo loco vrbis; ante Misenum Prochyta iacet insula. Subura, non Suburra vt Varro ait, scribitur, erat celeberrima regio vrbis. Martialis lib. 12.

Nulla nec in media certabit nata Suburâ.

CVM TOTA DOMVS RHEDA COMPONITVR VNA.] Stetit Vmbricius expectans rhedam iuxta arcus lateritios in memoriam triumphi & victoriæ erectos. Madidam Capenam portam vocat, propter fontes & aquæductus qui prope portam illam sunt. Turneb. li. 10. c. 27. de arcubus aquæductuum, qui illic erant interpretandum putat. Martialis.

Capena grandi porta qua pluit gutta,
Phrygiæque matris almo qua lauat ferrum.

VBI NOCTVRNÆ NVMA CONSTITVEBAT AMICÆ.] in loco, in quo Numa Pompilius Rex Romanorum constituebat tempus loquendi cum Ægeria Nymphâ amicâ, id est in loco Ægeriæ Nymphæ. Turnebus lib. 10. cap. 27. Martialis.

Tales Ægeriæ iocos fuisse,
Vt crediderim Numa sub antro.

NVNC SACRI FONTIS NEMVS ET DELVBRA LOCANTVR. Iudæis.] Liuius lib. 1. decadis primæ, Lucus erat quem medium ex opaco specu, fons perenni rigabat aqua, quo quia se persæpe Numa sine arbitris, velut ad congressum deæ inferebat, Camœnis eum lucum sacrauit, quod earum sibi consilia cum coniuge suâ Ægeria essent. Delubra, id est, templa. Delubrum inquit. Festus, dicebant fustem delibratum, hoc est decorticatum quod venerabantur pro Deo.

COPHINVS.] Vas ex virgultis, corbem alij interpretantur, vt Priscianus, & Columella lib. 2. cap. 3. confecta bruma stercoratam terrã inditam Cophinis obserat. Iudæi adeo pauperes sunt, vt nihil habeant præter cophinum. Pendere, soluere. Virgilius lib. 6. Æneidos.

— tum pendere pœnas
Cæcropidæ iussi. Arbor, Sylua.

ET EIECTIS MANDICAT SYLVA CAMŒNIS.] Eiectis camœnis quibus sacrum erat nemus: Nam templa Camœnarum locantur Iudæis. sylua mendicat, id est Iudæi syluam incolentes mendicant Camœnæ, Musæ à carminibus sunt dictæ, vel quod canant antiquorum laudes, vel quod sint castæ mentis præsides. Festus.

IN VALLEM ÆGERIÆ.] In lucum Camœnis consecratum.

SPELVNCAS.] Antra. Rupes excauatæ.

NVMEN AQVÆ.] Nullus fons credebatur sine numine, si herba circumdaret aquas fontales.

INGENVVM TOPHVM.] Lapidem scabrum illic nascentem, ingenuum; id est, non adulterarum fuco, aut arte simulatum. Virgilius.

Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris.

Creta.

Marmora polita arte, & illic constructa violarent tophum. Nam vis inferri videtur topho, qui ex loco suo detruditur, appositis marmoribus.

VMBRICIVS.] Aruspex tempore Iuuenalis peritissimus, cuius meminit Plinius, & Tacitus historiarum libro primo, sacrificanti pro æde Appollinis Galbæ aruspex Vmbricius tristia exta, & instantes insidias ac domesticum hostem prædicit audiente Othone. emolumenta, fructus.

HERE.] Pro heri, Martialis lib. 4. ad Euphemium.

Here qui puer Hylæ fuisti,

Dic nobis hodie qua ratione vires.

DÆDALVS EXVIT ALAS.] Cumas intelligit, vbi Dædalus fugiens Minoëm, condidit templum Apollini. Ea quæ de Dædalo fabulæ ferunt, qui visus est simulachra fecisse mouentia: primus enim omnium pedes statuarum à se inuicem separauit, aliis coniunctim eos fabricantibus, vt Palephatus memorat, nec non quomodo cum filio Icaro Minorem naui fugerit, & propter inuestigabilem viam aduolasse pennis existimatus sit.

LACHESI.] Parcæ seu deæ fatali, quæ hominum vitam, quasi è colo filum trahens, paulatim deducit ad mortem. sensus, aliquid vitæ superest. Bacillo paruo, & leui baculo. Cedamus patria abeamus.

VIVANT ARTVRIVS ISTIC, ET CATVLVS.] Perditi adulatores, olim cornicines nunc potentissimi, viuant in nostrra patriâ. Astorius legit Pulmanus (anima critices) quia illius meminit Tacitus libro 12. non alia ratione motus.

MANEANT QVI NIGRVM IN CANDIDA VERTVNT.] Hoc est vitium in virtutes. Horatius.

Hic niger est, hunc tu Romane caueto.

Et Persius.

Per me equidem sint omnia protinus alba.

ÆDEM CONDVCERE] reficiendam, siccandam eluuiem. publici phani cloacam intelligit.

BVSTA.] Loci in quibus mortui sunt combusti, & sepulti, Seruius in 12. Æneid. libitinarios intelligit, Id est, turpe lucrum sectantur. Nam conducunt ædes reficiendas, flumina purganda; & vectigalia, & portus, & libitinarij fiunt.

ET PRÆBERE CAPVT DOMINA VENALE SVB HASTA.] Quorum authoritate serui venduntur; præsunt enim venditionibus. neque enim serui vendi possunt sub hasta, sine authoritate eorum. vocatur autem hasta fiscalis domina; quia dominus subiecit seruum hastæ, vel qui se etiam vendi sub hasta in auctione pati possunt ad pretium participan-

dum, adeo lucro addicti sunt. Plautus in Gurgulione,

In Tusco vico, ibi sunt homines
Qui ipsi sese venditant.

MVNICIPALIS ARENÆ.] Gladiatorum ministri. municipalem arenam dixit ad contemptum, quod in muneribus gladiatoriis municipiorum, non vrbis operam locarent. Turneb. arenæ, id est certaminis.

BVCCÆ NOTÆ MVNERA NVNC EDVNT.] Illi qui habent bucchas, quibus cornua inflant, notas propter magnitudinem edunt, hoc est distrahunt officia, vel ludos gladiatorios exhibent.

VERSO POLLICE VVLGI.] Mutata fortunâ in muneribus gladiatoriis, qui eum qui succubuerat aduersario, occidi iugularique volebat pollicem vertebat. Turnebus verso pollice vulgi, seu si verso pollice tollatur fauor. hinc Prudentius.

Et quoties victor ferrum iugulo inserit, illa
Delitias ait esse suas, pectusque iacentis.
Virgo modesta iubet conuerso pollice rumpi.

Qui vertit pollicem, fauorem denegat. pollex, digitus quod potestate inter cæteros polleat.

CONDVCVNT FORICAS.] Cloacas, latrinas. foria enim teste Nonio, sunt stercora liquidiora, forire, vt ait Probus, est deiicere, & deonerare ventrē.

MOTVS ASTRORVM IGNORO.] vt futura canam.

FVNVS PROMITTERE PATRIS, NEC VOLO, NEC POSSVM.] His qui sub seuero patre agentes, de morte ipsius cogitant. hinc Ouidius 1. Metamor.

Filius ante diem, patrios inquirit in annos.

RANARVM VISCERA NVNQVAM INSPEXI.] Ex ranæ rubetæ visceribus, hoc est linguâ, ossiculo, liene, iecore, & corde mira fieri constat, authore Plinio. hinc Propertius,

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt.

ME NEMO MINISTRO FVR ERIT] Non ero assessor furis.

VERREM.] Diuitem sceleratum, & furem, qualis fuerat Verres.

OPACI TAGI.] Tagus fluuius Lusitaniæ, & Hispaniæ, aureas arenas voluens. Martialis.

Æstus serenos aureo frangens Tago,
Obscurus vmbris arborum est hic fluuius.

Catullus.

—inde tertia
Ibera, quam fit amnis aurifer Tagus.

PONENDAQVE PRAEMIA SVMAS.] Quæ relinquere debebas, nam periculosum est scire arcana optimatum.

NON POSSVM FERRE QVIRITES GRÆCAM VRBEM.] O Romani, non possum ferre Græcos mores soli assentatores & nebulones sunt in pretio: cuiusmodi sunt græculi, & barbari quidam.

QVAMVIS QVOTA PORTIO FECIS ACHEÆ.] Licet minima portio gentis Acheæ, id est Græciæ sit Romæ, pauci Græci sunt, plures Syri.

Iam pridem Syrus in Tyberim defluxit Oronthes.] Syri Romam venerunt, Oronthes fluuius est in Syria, Tyberis in Italia, Syrus Rex Sicyoniorum, ex cuius vocabulo Syria nomen accepit, vt inquit Eusebius.

Et lingvam, et mores, et cvm tibicine chordas obliqvas] Mores obliquos metaphorice, vel instrumenta musica intelligit. nam cythara chordas obliquas habet, vt ait Britann. vel cum musicâ Græci attulerunt mores corruptos, ad quos allusio est cum chordas dicit obliquas. Curio.

Gentylia tympana.] Gentis suæ propria, quibus domi vtuntur.

Et ad circvm ivssas prostare pvellas.] In vrbem inuexerunt puellas quæstuarias. Propert. lib. II.

Quas Euphrates, & quas misit Oronthes,
Me capiant, nolim furta pudica tori.

Prostant meretrices cum ante fores stant expectantes.

Ite, qvibvs grata est picta lvpa barbara mitra.] Meretrix barbara, & peregrina habens pictam mytram in capite, more gentis suæ. Claudianus *mythra ferocem barbara frontem premens.*

Numitor Procæ superioris regis filius, à fratre Amulio, regno pulsus, in agro suo vixit, filia eius adimendæ spei partus gratia virgo vestalis lecta; quæ cum 27. patrui sui anno, geminos edidisset infantes; iuxta legem in terram viua defossa est, verum paruulos prope ripam Tyberis expositos Faustulus regis pastor armenti ad Accam Laurentiam vxorem suam detulit, quæ propter pulchritudinem & rapacitatem coporis quæstuosi lupa à vicinis appellabatur, vnde ad nostram vsque memoriam meretricum cellulæ Lupanaria dicuntur, vt ait Diuus Hieronymus in Cronicis Eusebij.

Svmit trechedigna.] Vestes peregrinæ, quibus in gymnsiis vtebantur: ego gymnasticas intelligo vestes, quæ à cursu nomen habent & cœna, vt perstringat Romanos rusticos acriter, qua veste etiam esuritores fortasse græculi ad cœnam cursitantes vti solebant, quare trechedipna hic iocoso vocabulo endromydem appellari reor. Turnebus lib. 3. cap. 17. cui astipulor reiecta veterum interpretum turba. noui semper scriptores, aut in rebus certius aliquid allaturos se, aut scribendi arte rudem vetustatem superaturos credunt. vt ait Liuius lib. I. Decadis primæ.

Et ceromatico fert niceteria collo.] Id est insignia & præmia victoriæ pugilum, ceromatico collo, hoc est ceromate peruncto. erat autem ceroma vnguentum ex oleo, & terra in speciem luti, quo quidem in palestra vngebantur. Martialis ad Cæsarem,

Et castigatum Lybia ceroma palestræ, & lib. 7. ad Atticum
Vara nec iniecto ceromate brachia tendis.

Hic alta Sycione.] Id est vrbe illa Achaiæ relicta.

Hic Amydone.] Amydon Pœoniæ ciuitas, Troianis auxilium misit.

HIC ANDRO, ILLE SAMO, HIC TRALLIBVS AVT ALABANDIS.] Andros est insula prima Cycladum., Samos vero insula modica est Icario in mari. Trallis vrbs Cariæ fœlicissima, ideo voluptatibus dedita. Strabo. Alabandæ vrbs minoris Asiæ.

ESQVILIAS.] Esquiliæ ab eo quod à rege Tullo, mons ille Romanus, vel ab excubiis regiis, alij exquilias scribunt. Ouidius in Fastis,

Adde quod excubias illic rex Romanus agebat,
Qui nunc esquilias nomina collis habet.

DICTVMQVE PETVNT A VIMINE COLLEM.] Viminalis porta & collis appellatur, quia viminum fuisse sylua videtur, Festus Pompeius.

ISÆO TORRENTIOR.] Isæus orator fuit, de quo Plinius lib. 20. Epist. 3. ad Nepotem ita scribit: Magna Isæum fama præcesserat, maior inuentus est, summa est facultas, copia, vbertas, dicit semper ex tempore, tanquam diu scripserit. torrentior, id est eloquentior Isæo.

ALIPTES.] Vnctor qui Athletas certaturos vngebat. Cicero Lentulo lib. 1. Episto. 9. sed vellem non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam vt Alyptæ virium, & colloris rationem habere voluissent.

SCHŒNOBATES.] Funambulus, qui per funes ambulat.

AVGVR.] Qui garritum auium, pastum & volatum obseruat, & ex iis prædicit futura.

AD SVMMAM NON MAVRVS ERAT NEC TRAX.] Natus Athenis, vbi philosophi nascuntur.

QVI SVMPSIT PENNAS.] Græculus *qui in cælum iusseris ibit*, vt Dædalus. Id est qui profiteretur omnium rerum scientiam, natus est Athenis, id est philosophus est, ideo deberet fugere turpe lucrum.

HORVM EGO FVGIAM CONCHILIA.] Vestes fucatas, id est non profugiam Roma, cum videam in ea græculos tam locupletes, & diuites esse, vt conchyliata veste abundent. Turneb. lib. 9. cap. 3. Suetonius in Iulio Cæsare, Lecticarum vsum item conchyliatæ vestis, vt margaritarum nisi certis personis, & ætatibus perque certos dies ademit. Catullus de nuptiis Pelei & Thetidos.

Tincta tegit roseo conchylli purpura fuco,
Hæc vestis priscis hominum variata figuris.
Heroum mira virtutes indicat arte.

TORO MELIORE RECVMBIT.] Honoratiore in loco.

ADVECTVS ROMAM QVO PRVNA ET COCTANA VENTO.] Id est eo vento quo ficus minores, & pruna damascena venerunt Romam. Martialis.

Hæc tibi quæ torta venerunt condita vento,
Si maiora forent coctana ficus erat.

QVOD NOSTRA INFANTIA CÆLVM HAVSIT AVENTINI COLLIS.] Id est Romæ nati sumus, & nutriti. Cælum dicitur, quia impressa stellarum lumina velut signa habeat, tanquam cælatum appellatur, sicut argentum cælatum eminentibus signis, vt ait Diuus Ambrosius libro He-

xameron. Auentinus Romuli superioris regis maior filius in eo monte qui nunc pars vrbi est, mortuus & sepultus, æternum loco vocabulum dedit.

BACCHA NVTRITA SABINA.] Fructibus ex Sabina allatis. Bacca fructus arborum agrestium est. *æquat.* comparat cum ceruicibus Herculis.

ANTÆVM PROCVL A TELLVRE TENETIS.] Hercules subleuauit Antæum gigantem terræ filium palestricæ artis peritissimum, in cœlum procul à terra matre eius, quia terram tangens vires sumebat. Seneca in Hercule Oeteo.

Fleat Antæo libera tellus.

Lucanus fabulam Antæi describit.

VOCEM ANGVSTAM.] Gracilem & exilem.

QVA DETERIVS ILLE.] Amicus.

QVO MORDETVR GALLINA MARITO.] Goc est gallo, vocem habet qualem gallus, dum gallinam mordet.

SED ILLIS CREDITVR.] Id est græculis.

MELIOR CVM THAIDA SVSTINET.] Comœdus cum meretricem agit.

AVT CVM VXOREM.] Id est honestam matronam.

VEL DORIDA NVLLO CVLTAM PALLIOLO.] Nympham Oceani filiam nullo palliolo, velo & fasciâ ornatam, Id est nudam, vt sunt nymphæ maris, *infra ventriculum*, hoc est sine pene.

ET TENVI DISTANTIA RIMA.] Inguina fœminea intelligit.

ANTIOCHVS, STRATOCLES, DEMETRIVS, HEMO.] Actores comœdiarum illius temporis peritissimi, quorum meminit Quintilianus lib. II. circa finem.

MAIORE CACHINNO.] Cachinnatio, inquit Cicero vituperatur, nimius risus est. Persius Satyra I.

Sed sum petulanti splene cachinno.

IGNICVLVM BRVMÆ SI TEMPORE POSCAS.] Tempore brumæ, tempore quo dies sunt breuissimi.

ACCIPIT ENDORMIDEM.] Vestem hyemalem crassam, qua maximo frigore vrgente vtebantur in gymnasiis, cursu & palæstra, quam pinguem & hirsutam fuisse constat ex Martial. lib. 4.

Hanc tibi sequanicæ pinguem textitris alumnam,
Quæ Lacedemonium barbara nomen habet.
Sordida, sed gelido non aspernanda decembri
Dona, peregrinam mittimus Endromida,
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus.

SI TRVLLA INVERSO CREPITVM DEDIT AVREA FVNDO.] Si calix aureus crepitum edat cadens è manu diuitis, vel bibacem arguit vt sentit Mancinellus quod in trulla bibat, & crepitum inter bibendum edat, vel vt ait Turnebus lib. 1. cap. 27. Si Trullam vini ebibit ita vt & fundum inuerterit, & epoto toto vino, labris sugens crepuerit, & strepitum dederit, ego tamen assentior Mancinello, cuius interpretatio

conuenientissima est Satyrico. Trulla est vas latum, profundumque potui ineptum, tamen pro calice vsurpatur. Horatius in Satyris.

Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappamque profestis.

Et Martialis lib. 9. de Herode

Clinicus Herodes Trullam subduxerat agro,
Deprensus dixit, stulte, quid ergo bibis?

AB INGVINE] à pene.

NON MATRONA LARIS. Materfamilias non est tuta. Sponsus leuis, imberbis.

AVLAM RESVPINAT AMICI.] Domum amici subuertit.

AVDI FACINVS MAIORIS ABOLLÆ.] Maioris togæ, i. sceleris potioris. Abolla, vestis militaris, Nonius, & Suetonius in Caligula, loquens de Ptolomæo, conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit, Caligula scil. Martial. lib. 8. Crispinum irridet, qui posita abolla, togam sumpserat. Abolla etiam Philosophi vtebantur. Martialis loquens de Cinico philosopho,

Cerea quem nudit tegit vxor abolla grauati.

STOICVS OCCIDIT BAREAM DELATOR AMICVM.] Tacitus Histor. lib. 4. Celer professus sapientiam, dein testis in Bāream proditor corruptorque amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Quidam de Heliodoro hunc versum exponunt, quia dubitatur an Ægnatius fuerit Græcus. nam Iuuenalis hunc de quo loquitur Græcum fuisse annuit. Lipsius tamen in Tacitum, poëtam de Ægnatio loqui autumat.

RIPA NVTRITVS IN ILLA.] Apud Tarsum Siciliæ ciuitatem cui condito Perseus nomen ex facto dedit, quia ibi vna ex talaribus ei excidit. hinc Ammianus Marcellinus lib. 14. in Constantio & Gallo, Ciliciam verò quæ Citno amne exultat, Tarsus nobilitat, vrbs perspicabilis: hāc condidisse Perseus memoratur, Iouis filius & Danaes. alij Poëtam loqui putant de fonte caballino, quem ita dictum arbitrantur à penna Caballi. hinc Persius, nec fonte labra prolui caballino.

AD QVAM GORGONEI DELAPSA EST PENNA CABALLI.] Higinus ait Pegasum, equum Neptuni & Medusæ, Gorgonis filium fuisse. Pegasos, inquit Plinius lib. 10. cap. 49: equino capite volucres & gryphus aurita aduncitate rostri, fabulosos reor illos in Scythia, hos in Æthiopia. Gorgonei, id est Medusei. Medusa Gorgonidum regina fuit, hæ aues cum vires auxissent, à Perseo Iouis filio interfectæ sunt. *Protegenes* pictor cura præstantissimus fuit sicut ratione. *Diphilus* Iouis amicus Græcus adulator, Imperatori carus. *Erimanthus* fuit mathematicus, litis & controuersiæ vates & diuinus.

QVI GENTIS VITIO NVMQVAM PARTITVR AMICVM.] Græci soli volunt maioribus amici esse.

CVM FACILEM STILLAVIT IN AVREM.] Principis, qui facile audit adulatores. Imitatio est Horatiana.

Præceptum auriculis hoc distillare memento.

NVSQVAM IACTVRA CLIENTIS.] Quam nunc est Romæ.

Si cvret nocte togatvs cvrrere.] Vt diuitem comitetur. Toga vestis viliorum est, vt dixi supra Satyra prima

Cvm prætor lictorem impellat et ire præcipitem ivbeat.] Impellat ministrum Prætor, qui fasces ferebat. non enim pudebat magistratus, vt hæreditates captarent, salutare viduas diuites, orbatas filiis.

Ne prior Albinam, avt Modiam collega salvtet.] Competitor sportulæ ad idem munus missus, prior salutet ditissimas illas matronas orbas filiis.

Divitis hic servi clavdit latvs ingenvorvm filivs.] Hic filius serui diuitis occupat locum ingenuorum. Claudit, i. tegit.

Calvinæ vel Cassianæ.] Nomina meretricum sunt.

Chionem.] Scortum. Martialis de quo ipse met

Digna tuo cur sis, indignaque nomine dicam,
Frigida es, & nigra es, non es, & es Chione.

Chion enim Græcè niuem significat.

Qvam fvit hospes nvminis Idæi.] Scipio Nasica à Senatu vir optimus iudicatus vt simulachrum matris deum de Phrigia allatum domi suæ haberet, dum ei templum fieret. hinc Liuius Deca. 3. lib. 9. responsum à Delphino oraculo cum Romam: eam deuexissent, tunc curarent vt eam qui vir optimus Romæ esset, hospitio susciperet. Eo accessit consultario de matre Idæa accipienda, haud paruæ rei iudicium senatum tenebat, qui vir optimus in ciuitate esset, Publium Scipionem Cn. filium eius, qui in Hispania ceciderat adolescentem quæstorium, iudicarunt in tota ciuitate virum optimum esse.

Procedat vel Nvma.] Testis tam sanctus quàm fuit Numa secundus Rex Romanorum, qui cum curibus Sabinis habitaret, consultissimus vir omnis diuini atque humani iuris, auditoque nomine eius, Patres Romani ad vnum omnes ei regnum deferendum decreuerunt: Regno ita potitus vrbem iure, legibusque, ac moribus ornauit. Liuius lib. 1. decadis primæ.

Vel qvi servavit trepidam flagrant, ex æde Minervam.] Signum cœleste Mineruæ armigeræ, quod in ciuitatem Troiam conciderat, seruabaturque in templo Vestæ: Sed cum id templum arderet, ministræ attonitæ flebant. Tunc itaque Metellus homo Patricius, & Pontifex Palladium ex mediis ignibus rapuit, ibique cæcatus est. hinc Ouidius lib. 7. fastorum.

Haurit aquas tollensque manus ignoscite dixit
Sacra vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est, in me commissi pœna redundet
Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, & irrupit, factum Dea rapta probauit
Pontificisque sui munere tuta fuit.

Protinvs ad censvm.] Si testis adhibeatur, statim inspicietur census, reditus, vectigalia, diuitiæ quas possidere permittebatur à censoribus.

Paropside

PAROPSIDE CAENAT.] Pro obsoniorum lance & vase ponitur, patinæ genus est. Martialis lib.11. ad Flaccum.

Cui portat gaudens ancilla paropside rubra,
Halecem.

IVRES IICET ET SAMOTRHACVM.] Samothraca insula est in mari Ægeo. Id est, per Deos Penates iuret peregrinos periurus existimatur & mendax. Varro 2. humanarum. & Dardanum Deos Penates Samothrace in Phrygiam: Æneam ex Phrygia in Italiam aduexisse tradit.

LACERNA.] Vestis oblonga & virillis.

RECENS CICATRIX.] Vestigium rupturæ ostendit filum densum. Ita ait Romæ rideri paupertatem, non vitia.

DE PVLVINO SVRGAT EQVESTRI.] De sedibus equitum surgat, qui pauper est. Martialis lib. 4. de Chærestrato.

Quadringenta tibi non sunt Cherestrate surge
Lectius ecce venit.

CVIVS RES LEGI NON SVFFICIT.] Id est, Othonis Tribuni plebis, qui iussit eos qui quadringentorum sestertiorum haberent reditum, in numero equitum esse.

FORNICE.] Prostibulo, lupanari, quod sub fornicibus habitare consueuissent meretrices. Seneca lib. 1. controuersiarum, redoles adhuc fuliginem fornicis. Nitidi. diuitis, splendidi.

PINNI RAPI CVLTOS IVVENES IVVENESQVE LANISTÆ.] Pinnis pauorū ornari solent gladiatores, quando ad pompam descendūt, vel pinnirapes, quia pennas habebant in galeis. Pinnirapi, id est retiarii, gladiatoris. Lucilius.

Cum septem incolumis pinnis ac recepit se.

Hinc Turnebus libro 3. cap. 8. Pinnirapus exponitur Retiarius, qui pinnam & summitatem galeæ mirmillonis appetebat, & se piscem qui in ea erat petere clamabat, & Varro, pinnæ, quas insigniti milites in galeis habere solent, & in gladiatoribus Samnites & onomastichon, pinnirapi inquit sectatores gladiatores quod pinnas rapiant. Lanista verò dicitur, qui præest laniandis gladiatoribus.

SIC LIBITVM VANO QVI NOS DISTINXIT ORTHONI.] Lucius Otho legem Theatralem tulit, ait Pædianus, qua pauperes & seruiles separabantur à diuitibus, cuius legis meminit Horatius epodon.

Sedilibusque magnus in primis eques
Othone Contempto sedet.

SARCINVLIS.] Impar doti.

QVANDO IN CONSILIO EST ÆDILIBVS.] Id est, cum ædilibus. Ædiles minores erant magistratus, ædium sacrarum & priuatarum curam habebant, dicti ædiles, quod ad eos plebi facilis esset aditus Festus. Ædiles, pauperes à consilio arcent, inquit poëta.

AGMINE FACTO DEBVERANT OLIM TENVES MIGRASSE QVIRITES.] Populus Romanus debebat discedere Roma.

CONATVS.] Impensa vltra vireis est illis durior Romæ.

SERVORVM VENTRES.] Cibaria seruorum.

FICTILIBVS COENARE PVDET QVOD TVRPE NEGAVIT. TRANS-

LATVS SVBITO AD MARSOS MENSAMQVE SABELLAM.] M. Curius Dentatus bis de Sabinis de triumphauit. Legatis Samnitũ aurũ offerentibus, cùm ipse in foco rapas torreret: Malo hæc in fictilibus meis esse, & aurum habentibus imperare. Negauit ergo turpe esse cœnare in fictilibus. Marsi, Italiæ populi. per Sabellam Samnites intelligit poëta, qui vt Festus ait, dicti sunt à colle Samnio, vbi & Sabini aduentãtes cõsederũt.

VENETO DVROQVE CVCVLLO.] Venetus color marinis fluctibus similis est. venetum cœruleum temperare Alexandria reperit, hoc colore viles panni tingebantur. Duro cucullo] Crasso cucullo, capitis velãento.

NEMO TOGAM SVMIT NISI MORTVVS.] Plin. ad amicũ qui rure agebat, lib. 7. epist. Quousque regnabis, quousque vigilabis, cum voles dormies, quandiu voles, quousque calcei nusquam toga feriata, liber totos dies, quia mortui togis pretiosis ornabantur, quibus parcebant viui, nec illas induebant. hinc Martialis:

Aut pallens toga mortui Tribulis.

Ista, inquit poëta, non viuunt ambitione, vt clientes togati adsint diuitibus salutandis, vt fit Romæ.

HERBOSO THEATRO.] Quia herbis & ramis theatrum ornabatur.

NOTVM EXODIVM.] Exodia in Attellanis fabulis diuerbia vocabantur, quod tragœdis è scena egressis ad recreandum spectatorem è pristina mœstitia subiiciebantur, vt ait Turnebus libro 10. cap. 17. Lucilius

Principio exitus dignus exodiumque sequetur.

Alibi idem poëta

Vrbicus exodio risum mouet Atellanæ.

Vrbici actores harum fabularum vocabantur.

SIMILEMQVE VIDEBIS ORCHESTRAM.] Tu videbis, inquit, habitus æquales, & orchestram similem, id est, nullum est discrimen inter plebeios & senatores. Orchestra quatuordecim gradus, in quibus senatores sebãt. Suetonius in Iulio Cæsare, Deinde in Orchestrã senatũq; descẽdit.

SVFFICIVNT TVNICÆ SVMMIS ÆDILIBVS ALBAE.] In municipiis ædiles, quia præsunt ludis, habent tunicas albas, non alij. at Romæ omnes spectantes habent tunicas albas. Martialis,

Et plebs, & minor ordo, maximusque
Sancto cum duce candidus sederet.

VT COSSVM.] Nobilem, diuitem.

VT TE RESPICIAT CLAVSO VEIENTO LABELLO.] Ditissimus, superbus, qui salutantibus non respondebat, nec eos aspiciebat, de quo Lipsius in Tacitum, Puto illum esse qui aliàs Fabricius dicitur Dioni, quique prætor canes Circensibus ad currus adiunxit.

ILLE METIT BARBAM, CRINEM HIC DEPONIT AMATI.] Meti barbam pueri diuitis, quem habet in deliciis, vt Deo sacraret, barba deo sacrabatur Suetonius de Nerone, Barbam primam posuit, condicam in auream pixidem & pretiosissimis margaritis adornatam consecrauit. de illo sacrificio hic loqui censeo Iuuenalem. Martialis.

Hos tibi Phœbe vouet totos à vertice crines,
Encolpus domini Centurionis amor.

PLENA DOMVS LIBIS VENALIBVS.] Cibariis genus dulciarij cibi ex

farte, melle & oleo. Virgil. lib. 7. Æneid.

— & adorea liba per herbam
Subiiciunt epulis.

Donant inquit Poëta, liba, quæ vendunt ad augenda peculia seruorum. Cultis, id est, bene vestitis seruis: festo quippe die seruis donare cogimur, vt admittamur ad salutationem dominorum. Peculia sunt quæ serui habent vltra domini potestatem, vt inquit Seru.

GELIDA PRÆNESTE RVINAM.] Præneste est oppidũ Tusciæ dictũ, si Festo credimus, quod locus in quo situm est montibus præest.

VOLCINIIS.] Volcinenses sunt in Etruia vt ait Strabo.

AVT SIMPLICIBVS GABIIS.] Non ornatis. Gabij vrbs in Prænestina via. Horat. lib. 1. epist. 2.

Sis Lebedus quam sit Gabiis desertior; atque
Fidenis vicus.

AVT PRONI TYBVRIS ARCE.] In præcipiti posita.

TENVI TIBICINE FVLTAM.] Tibicinaram, tanquam tibicina, id est materia gracili munitam, tenui tibicine, substentaculo. Tibicines inquit Festus, in ædificiis æstimantur dicti à similitudine tibiarum canentium, qui vt cantantes sustinerent, ita illi ædificia.

IVBET.] Villicus iubet dominos securos dormire.

VCALEGON.] Incendia sunt Romæ, & metus est ne sit Vcalegon, id est aliquis tibi vicinus vt erat Vcalegon Æneæ cuius domus cõburatur. Virg.

— iam proximus ardet.
Vcalegon.

Friuola transfert cum videt ignem extingui non posse. Vcalegon fuit vnus ex Priami senatoribus. suprema pars ædium, regula,

LECTVS ERAT CODRO PROCVLA MINOR.] Lectus adeò paruus erat Codro, vt vxor eius Procula non posset esse tota in lecto cum marito. Codrus Poëta erat extremæ paupertatis, qui Theseida recitabat, vt supra Satyra prima dixi. Martialis lib. 3. de Codro.

Plus credit nemo quam tota Codrus in vrbe,
Cum sit tam pauper, quomodo cæcus amat?

VRCEOLI SEX.] Parua vascula. vrceus est vas paruum fictile, hic diminutiuo vtitur. Horatius de arte Poëtica.

— amphora cepit
Institui currente rota cur vrceus exit.

ORNAMENTVM ABACI.] Abacus mensæ genus est ex opere intestino, in quo vasa omnis generis ponebant. Vel Abacus est tabula constructa vt pocula & cætera vasa sustineat. Ironice loquitur Poeta. Supellectile legata Paulus l. 2. de suppellectile legata D. contineri ait Delphicas, hoc est Abaci Delphicæ ministeriũ. marmoreã Delphicã fuisse Porphirio scribit. Cicero. 4. in Verrẽ, mensas Delphicas è marmore esse dicit, Martialis

Aurum non simplex Delphica portat

Aggerius in Delphica, inquit, comparia vasa semper sunt. Vide plura apud Cujacium lib. 10. Obseru. cap. 5. Abaci etiam Ausonius meminit.

Fama est fictilibus cœnasse Agathoclea regem,
Atque abacum Samio sæpe onerasse luto.

CANTARVS.] Poculi genus. Horatius:

Vile potabis modicis Sabinum, Cantharis.

ET RECVBANS SVB EODEM MARMORE CHEIRON.] Sub eadem mensa erat effigies Cheironis sculpta. Cheiron hypocentaurus fingitur.

OPICI RODEBANT CARMINA MVRES.] Opicum pro Osco ponitur, vt inquit Festus. Oscis enim fuit vsus libidinum spurcarum. hinc obscœna verba, impudica dicta sunt. mures Osci, barbari, fœdi, putidi rodebant diuina carmina. Ironicè loquitur, quia Satyra prima dixit poëta Rauci Theseide Codri se vexatum esse.

ASTVRI CECIDIT DOMVS.] Malo legere Arturi cum Calderino, de quo supra poëta,

— Viuant Arturius istic, Et Catulus.

PVLLATI PROCERES.] Cum nigris vestibus lugentes, pullum enim nigrum significat. Virgil.

— ne maculis infuscet vellera pullis.

Mater, Roma.

DIFFERT VADIMONIA PRÆTOR.] Dictionem iuris, siue sponsiones sistendi in iudicio.

ODIMVS IGNEM.] Quia lugentes non sinunt ignem esse in ædibus.

CANDIDA SIGNA.] Statuas marmoreas Euphranoris & Polycleti, qui fuerunt optimi pictores, quorum meminit Quintil. lib. 12.

PHECASIANORVM VETERA ORNAMENTA DEORVM.] Id est, Atheniensium, in quorum templis statuæ illæ fuerunt. Phecasiani vocabantur sacerdotes Atheniensium & Alexandrinorum. Deorum Græciæ & templorum ornamenta Iuuenalis significat. nam in templis erant tabulæ pictæ, atque signa. Turnebus lib. 10. cap 27. De Antonio Apianus ita scribit lib. 5. de bello ciuili, Exutus curis omnibus & imperij muneribus, stolam quadratam Græcorum more pro prima domestica induit, calceamenta candida sumpsit, qualia Atheniensium sacerdotes & Alexandrinorum, quos Phecasios vocant, gestare consueuerunt. Hesichius verò Phecasium, calceamentum rusticum putat.

FORVLOS.] Armarium siue bibliotheca. Virg lib. 4. Æneid.

Implessemque foros flammis.

Id est, tabulata nauium, inquit Seruius.

MEDIAMQVE MINERVAM.] Vetus æs habens mediam partem imaginis Mineruæ, non enim intelligit Mineruam collocatam in medio, vt censet Britannicus.

MODIVM ARGENTI.] Modius mensura erat libratum viginti quatuor.

PERSICVS ORBORVM LAVTISSIMVS.] Persicus ille lautissimè & delicatissime viuẽs, inter eos qui carebant liberis. Persicũ pro diuite posuit etiã Horat.

Persicos odi puer apparatus.

SI POTES AVELLI CIRCENSIBVS.] à ludis curulibus qui in circo fiebant, ideò dicti Circenses, de quibus D. Hierony. in vita Hilarionis Eremitæ, Sed & Italic. eiusdẽ opidi municeps. Christian. aduersus Gazensem, duumuirũ, Marnæ idolo deditum circenses equos nutriebat, hoc siquidẽ in Romanis vrbibus. iam inde seruabatur à Romulo, vt propter felicem Sabinarum raptum ab ipso quasi consiliorum Deo, quadrigæ sep-

teno currant circuitu,& equos partis aduersæ fregisse victoria sit.

SORÆ AVT FABRATERIÆ DOMVS AVT FRVSINONE PARATVR] Ciuitatum nomina Campaniæ,in via Latina,vt ait Strabo lib.3.

TENEBRAS] Tenebrosam domum tāti poteris parare hortum & puteum intus oppidis Italiæ,quanti conducis tenebrosas ædes.

VIVE BIDENTIS AMANS] Amans agriculturæ,quæ bidente fit.bidens genus est sarculi,inquit Britannicus sed hallucinatur vir minimè malus.

VNDE EPVLVM POSSIS CENTVM DARE PYTHAGOREIS] Discipulis Pythagoræ,qui animatis abstinere iussit.discipuli Pythagoræ oleribus vescebantur & leguminibus. hinc alibi Poëta.

— Ventri indulsit non omne legumen.

EST ALIQVID QVOCVNQVE LOCO QVOCVNQVE RECESSV, VNIVS SESE DOMINVM FECISSE LACERTÆ] Exigui agri & hortuli,quem lacerta occultare posset.continens pro contento per metonymiam.Horatius.

Seu virides rubum dimouere lacerta

Et corde & genibus tremit.

CIBVS IMPERFECTVS] Indigestus,hærens ardenti stomacho.

MERITORIA] Proprie sunt ea,quæ mercede locantur, à merendo dicta. Vlpianus l. 13. D. de Vsufructu. Quod autem dicit meritoria, ita accipe quæ vulgo diuersoria vel fullonica appellant. hic pro tabernis mercede conductis sumuntur,in quibus mechanici operantur. Tranquillus meritoria vehicula,& meritoriū cœnaculum dixit.Cicero in Antonium.Phil. 2.Ingenui pueri cum meritoriis,& matresfamiliâs cum meretricibus versabantur.

MAGNIS OPIBVS DORMITVR IN VRBE] Magna potentia silentium imponitur vicinis tabernariis,& magno pretio somnus constat.

RHEDARVM TRANSITVS ARCTO VICORVM INFLEXV] Transitus curruum in angusto flexu regionum vrbis.

ET STANTIS CONVITIA MANDRÆ] Martialis.

Sic vincas Nouiumque Publiumque
Mandris,& vitreo latrone clausos,

Mandræ locus in quo porci includuntur. Martialis.

Vtque datur longas mulorum vincere mandras

Hic pro mulionibus accipitur, *Stantis conuitia mandræ*, id est,conuitia mulionis,qui minis agit iumenta.

ERIPIVNT SOMNVM DRVSO] Somniculoso viro.

VITVLISQVE MARINIS] Phocis, Plinius lib.9.ait nullum animal premi grauiore somno.Virgil. in Georgicis.

Sternunt se somno diuerso in littore,Phocæ.

SI VOCAT OFFICIVM] Si magistratus vel officium publicum iubeat adesse diuitem.

ET INGENTI CVRRET SVPER ORA LIBVRNO] Lecticario ex Liburnia Dalmaciæ,vicina regione. Britannicus; vel liburno, id est vehiculo, quo ditiores vehuntur Valla. Seneca ad Lucilium, Quos supra capita hominum supraque turbam delicatos lectica suspendit.

VNDA] Turba populi stantis ad officium. FERIT HIC CVBITO] i. brac-

chio. Cubitus est curuatura bracchij vbi lacerto iungitur, Horat.

Lenite clamorem sodales,

Et cubito remanete presso.

ASSERE] Palo, vel amite, pro ligno quo lectica sustinebatur, ponitur. Festus.

TIGNVM CAPITI INCVTIT] Lignum quod in ædificio transuersum ponitur, Festus.

ILLE METRETAM] Vas quod amphorã capit. Mart. lib. 4. ad Lectorem.

Plurimus Hispanas mittet tibi nauta metretas.

PINGVIA CRVRA LVTO] Cœnosa luto, fumo, studio vel apparatu.

ET IN DIGITO CLAVVS MIHI MILITIS HERET] Milites caligas gestabant clauis aureis ornatas. hinc alibi Poëta, cum duo crura habeas offendere tot caligatos millia clauorum. Nam clauata dicuntur aut vestiméta clauis intexta, aut calceamenta clauis infixa. Heret in digito, pedis scilicet.

CORBVLO VIX FERRET IOT VASA INGENTIA] Corbulo vir fortissimus corpore, ingens erat, verbis magnificus, adeo vt omnium ora in se verteret. Tacitus. hinc Plin. Corbulo vir validissimus fuit tempore Neronis, à quo occisus est. Ammian. Marcel. lib. 15. in Constantio, Vt quondam Domitius Corbulo dicitur cæsus in colluuione illa Neroniani seculi, prouinciarum fidus defensor & caurus.

SERRACO, VEL SARRACO. VEIENTE ABIES] Sarracũ vehiculi genus fortissimum, quo quidem lapides & ligna vehebantur: abies Sapinus vulgo dicitur, est lignum maximũ. Calderin. hic male legit veniente pro veiẽte.

SAXA LIGVSTICA PORTAT] Liguria insula, in ipsis Appenninis mõtibus inter Galliã, atque Etruriã sita est, nihil descriptione dignum habens: populi illic saxa incidẽtes vitam agunt. Montem hyperbole. i. ingens saxum.

OBTRITVM VVLGI PERIT OMNE CADAVER MORE ANIMÆ] Sicut animæ non videntur, ita cadauera minutatim conscisa obteruntur. Varro.

PATELLAS] Patellæ vasa picata parua sacrificiis apta.

STRIGILIBVS] ferreum instrumentum ad radendum lauantium corpus, sudoremque tergendum idoneum.

LINTEA GVTTO] Iis enim madida corpora siccantur, guttus vas erat ex cornu, quod guttatim oleum fundebat lauantibus, Varro lib. 4. de lingua Latina.

PORTMÆA] Caronta Virg.

Portitor ille Caron. qui transuehit animas.

ALNVM] Cimbam ex alno arbore in aquis durante plurimum. Claud.

Qui dubiis ausus committere flatibus alnum.

NEC HABET QVI PORRIGAT ORE TRIENTEM] quartam partem assis. trientem quem porrigit scilicet Caronti; ideo solebãt Athenienses mortuis sub lingua trientem ponere pretium transuectionis; ne tanquã inopes errarent, Virg. *Hæc omnis quam cernis inops inhumataque turba est.* Et Apul. Metamorph. lib. 5. huic squalido seni nauli nomine de stipibus quas feres, alteram sic tamen, vt ipse sua manu de tuo sumat ore.

PATVLAS EFFVNDERE PELVES] Emittere quod in vasis est: peluis est quasi pedonis, à pedum lauatione dicitur, vt scribit Varro.

NOCTEM PATITVR LVGENTIS AMICVM PELEIDÆ] Patitur noctem

Achillis filij Pelei lugentis amicum Patroclem, qui audita morte eius, cupidus vindictæ non potuit quiescere.

QVIBVSDAM SOMNVM RIXA FACIT] Adolescentes libidinosi & luxuriantes libentius dormiunt, si aliquem ceciderint iuxta illud Prouerbiorum Salomonis, cap. 4. Ne delecteris in semitis impiorum, non enim dormiunt nisi malefecerint, & non rapitur somnus ab eis, nisi supplãtauerint.

IMPROBVS ANNIS] Iuuenis, quia iuniores sunt insipientiores ob ardorem & feruentem sanguinem.

CAVET HVNC QVEM COCCINA LENA VITARI IVBET.] Euitat hunc quem purpura vitari iubet. lena vestimẽtum militare, quod tegit omnia alia vestimenta. Virgil. *Tyriaque ardebat murice læna.*

Et Matialis lib. 4.

Si veneto prasinone faues qui coccine sumis,
Ne fias ista transfuga sorte vide.

Coccum, granum est Galatiæ, coloris purpurei, Plin. lib. 22. cap. 11.

ET ÆNEA LAMPAS] Tribuni incedebant prælato candelabro, quod magno luxu, ex ære Corinthio fiebat, de quo vide Plinium lib. 34. de Candelabro Corinthio, Martialis lib. 14.

Nomina Candelæ nobis antiqua dederunt,
Non norat parcos vnda lucerna patres.

CVIVS DISPENSO] Cuius Candelæ papyrum temporibus partior vt duret, ne aut citius ardeat, aut extinguatur.

CVIVS CONCHÆ TVMES] Conchis faba elixa cum cortice Mart. lib. 13.

Si spumet rubra conchis tibi pallida testa
Lautorum cœnis sæpe negare potes.

Cuius conchæ tumes, i. cuius fauore tumes, vel apud quem cœnasti? quis tibi amicus. Insultat pauperi, quod vilissimis cibis pascatur etiam ab alijs.

SECTILE PORRVM.] Folia porri, quæ facile diuiduntur & secantur.

ELIXI VERVECIS LABRA.] Labra arietis castrati cocti aqua, qui cibus vilis est, & miserorum. Accipe calcem, id est ictum calcei ede. Dic vbi consistas, vbi habites.

IN QVA TE QVÆRO PROSEVCHA.] In quo tugurio? proseucha locus in quo mendici stipem petunt proseucha etiam sumitur pro loco in quo Deum orant. Iunius. Et Turnebus lib. 1. cap. 23. Proseuchæ erant phana, & oratoria Iudæorum & Romanorum. Philo de proseuchis. Cleomenes in 2. circularis inspectionis lib. aduersus Epicurum, ex iis nonnulla è lupanaribus ascita, quædam simillima iis quæ in Cerialibus à fœminis dictitãtur, alia vero ex media proseucha, atque ab iis ipsis qui illic mendicant desumpta, miror, inquit Cælius Curio, cum Cleomedes Græce scripserit, quid sibi velit Polytianus, referens hæc ex Cleomede, Brittannicus vir alioqui doctus ait vocabulũ hoc Proseucha, nusquam alibi inueniri apud Latinos authores, cui videtur adstipulari secundus ille Curio, quos latebat Philo Iudæus, vt videre est.

VADIMONIA FACIVNT,] Citant, vt constituto die adsint in iudicio.

PVGNIS CONSCISVS ADORAT] Concussus, & confusus supplex petit, vt abire liceat paucis cum dentibus cæteris excussis.

Fixa catenatæ.] Quia catenas grandes ferreas per singulos axes inducunt. Martialis.

Nulla catenatis præcincta est pila lagenis.

Grassator, id est miles, grassari proprie latrones dicuntur vias obsidentes.

Et pontina palus, et gallinaria pinus] Loca sunt abundantia latronibus in Campania. Pontina palus in antiquo latio est, Suetonius in Iulio Cæsare, data Marco Varroni siccare Põtinas paludes. sylua Gallinaria in sinu Cumano erat multis arboribus densa, & vastitate, apta grassatoribus. Strabo & Tranquillus.

Incvde.] Ferro duriore, in quo aliud cruditur.

Ne vomer deficiat, ne marræ et sarcvla desint] Instrumenta rusticorum, quibus terra colitur.

Felices proavorvm atavos.] Proauorum cognatio, pater, auus, proauus, abauus, atauus, tritauus. l. 4. D. de gradib. affini.

Atqve tribvnis.] Qui post reges consulari potestate remp. gubernarunt. Nam cum plebs à senatu, & consulibus premeretur, duos tribunos, quasi proprios iudices & defensores creauit aduersus iniuriam nobilium. *Mulio*, rector mulorum.

Reddet Aqvino] In via Latina Aquinum est magnum oppidum Volscorum, iuxta quod Melpis flumen labitur, vt scribit Strabo lib. 5. reddet Aquino properantem, festinantem, & vrbis incommoda fugientem, reddet patriæ tuæ, ô Iuuenalis.

Me qvoqve ad helvinam Cererem.] A fonte non longe ab Aquino. Lubinus. Cererem sic dictam quidam existimant, quia ab incolis Heluinus fons appellatur, apud quem & templorum vestigia sunt, quæquidem & Dianæ putantur fuisse. Plinius lib. 3. cap. 14. alij scribunt Eluinam ab eluendo dictam, id est lauando. Nam qui sacris Cereris initiabantur, lauabantur vt ait Aristophanes. Probus apud Georgium Vallam scribit locum esse in Gallia. apud Aquinum colebatur etiam Diana. alij heluinam Cererem, id est flauam dictam putant, vt Scoppa & Brodæus miscellaneorum lib. 4. cap. 25. Est enim, inquit, heluinus color Columellæ, qui neque purpureus est, neque niger. Festus, & Cato, cum inter ruffum & album collocant, mihi sane ad flauum accedere proxime videtur: flauum tamen penitus esse non autumo. idem fortasse denotat heluinus. Iuuenal. Saty. 3.

A Cvmis.] Cumæ ciuitas amœnissima Lucaniæ ad mare iuxta Puteolos, condita ab his qui ex Colchide vrbe Euboæ venerunt.

Adivtor gelidos veniam caligatvs in agros] Veniam caligatus in agros gelidos & frigidulos, id est velut audax miles adiutor Satyrarum, nisi illas mei pudet auxilij. Turnebus lib. 16. cap. 17. Caliga genus calceamenti militaris, vnde imperator Caligula Germanici filius cognomen accepit à caliga, quia in castris natus est. hinc Ausonius.

Caius cognomen caliga cui castra dederunt.

A caliga dicti sunt caligati milites, alibi Poëta,

—offendere tot caligatos,
Millia clauorum.

Liber collegij Catharinæ manu exaratus auditor habet, alij vero legunt adiutor.

Satyra

SATYRA IIII.

In Crispinum Ægyptium flagitiis coopertum,& ventris mancipium inuehitur, atque per occasionem in Domitiani crudelitatem & luxum.

Ecce iterum Crispinus,& est mihi sæpe vocandus
Ad parteis,monstrum nulla virtute redemtum
A vitiis,æger,solâque libidine fortis.
Delicias viduæ tantùm adspernatur adulter
Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus,quanta nemorum vectetur in vmbra,
Iugera quot vicina foro,quas emerit ædeis?
Nemo malus felix minimè corruptor,& idem
Incestus , cum quo nuper vittata iacebat
Sanguine adhuc viuo terram subitura sacerdos.
Sed tunc de factis leuioribus,& tamen alter
Si fecisset idem,caderet sub iudice morum.
Nam quod turpe bonis,Titio,Seióque,decebat
Crispinum. quid agas: cùm dira,& fœdior omni
Crimine persona est? mullum sex millibus emit
Æquantem sanè paribus sestertia libris,
Vt perhibent,qui de magnis maiora loquuntur.
Consilium laudo artificis,si munere tanto,
Præcipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi.
Est ratio vlterior,magnæ si misit amicæ,
Quæ vehitur clauso latis specularibus antro.
Nil tale expectes : emit sibi. multa videmus
Quæ miser,& frugi non fecit Apicius. hoc tu
Succinctus patria quondam Crispine papyro,
Hoc pretium squamæ? potuit fortasse minoris
Piscator,quam piscis emi. prouincia tanti
Vendit agros: sed maiores Apulia vendit,
Qualeis tunc epulas ipsum glutisse putemus
Induperatorem : cùm tot sestertia ,partem
Exiguam,& modicæ sumtam de margine cenæ
Purpureus magni ructaret scurra Palati
Iam Princeps Equitum,magna qui voce solebat

Vendere municipes fracta de merce siluros!
Incipe Calliope, licet heic considere: non est
Cantandum, res vera agitur. narrate puellæ
Pierides, prosit mihi vos dixisse puellas.
Cùm iam semianimum laceraret Flauius orbem
Vltimus, & caluo seruiret Roma Neroni,
Incidit Hadriaci spatium admirabile rhombi
Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon,
Impleuitque sinus: neque enim minor hæserat illis,
Quos operit glacies Mæotica, ruptáque tandem
Solibus effundit torpentis ad ostia Ponti
Desidia tardos, & longo frigore pingueis.
Destinat hoc monstrum cymbæ, linique magister
Pontifici summo. quis enim proponere talem,
Aut emere auderet? cùm plena & litora multo
Delatore forent: dispersi protinus algæ
Inquisitores agerent cum remige nudo,
Non dubitaturi fugitiuum dicere piscem,
Depastúmque diu viuaria Cæsaris: inde
Elapsum veterem ad dominum debere reuerti?
Si quid Palfurio, si credimus Armillato,
Quidquid conspicuum, pulcrúmque ex æquore toto,
Res fisci est, vbicumque natat: donabitur ergo,
Ne pereat, iam lethifero cedente pruinis
Autumno, iam quartanam sperantibus ægris.
Stridebat deformis hyems, prædámque recentem
Seruabat: tamen hic properat, velut vrgeat Auster.
Vtque lacus suberant, vbi quanquam diruta, seruat
Ignem Troianum, & Vestam colit Alba minorem,
Obstitit intranti miratrix turba parumper,
Et cessit: facili patuerunt cardine valuæ.
Exclusi expectant admissa opsonia patres.
Itur ad Atreidem. tunc Picens accipe dixit
Priuatis maiora focis, Genialis agatur
Iste dies, propera stomachum laxare saginis,
Et tua seruatum consume in sæcula rhombum.
Ipse capi voluit. quid apertiùs? & tamen illi
Surgebant cristæ. nihil est, quod credere de se
Non possit, cùm laudatur Dijs æqua potestas.

Digitized by Google

Sed deerat pisci patinæ mensura. vocantur
Ergo in consilium proceres, quos oderat ille,
In quorum facie miseræ, magnæque sedebat
Pallor amicitiæ, primus, clamante Liburno,
Currite, iam sedit, raptâ properabat abollâ
Pegasus, attonitæ positus modò villicus vrbi.
Anne aliud? tunc Præfecti, quorum optimus, atque
Interpres legum sanctissimus, omnia quanquam
Temporibus diris tractanda putabat inermi
Iustitia: venit & Crispi iucunda senectus,
Cuius erant mores, qualis facundia, mite
Ingenium. maria, ac terras, populósque regenti
Quis comes vtilior? si clade, & peste sub illa
Sæuitiam damnare, & honestum afferre liceret
Consilium: sed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluuiis, aut æstibus, aut nymboso
Vere locuturi fatum pendebat amici?
Ille igitur nunquam direxit brachia contra
Torrentem: nec ciuis erat, qui libera posset
Verba animi proferre, & vitam impendere vero.
Sic multas hyemes, atque octogesima vidit
Solstitia. his armis, illa quoque tutus in aula.
Proximus eiusdem properabat Acilius æui
Cum iuuene indigno, quem mors tam sæua maneret,
Et domini gladijs iam destinata: sed olim
Prodigio par est in nobilitate senectus:
Vnde fit, vt malim fraterculus esse Gigantum.
Profuit ergo nihil misero, quòd cominus vrsos
Figebat Numidas, albana nudus arena
Venator. quis enim iam non intelligat arteis
Patricias? quis priscum illud miretur acumen
Brute tuum? facile est barbato imponere Regi.
Nec melior vultu, quamuis ignobilis ibat
Rubrius, offensæ veteris reus, atque tacendæ,
Et tamen improbior Satyram scribente cinædo.
Montani quoque venter adest abdomine tardus,
Et matutino sudans Crispinus amomo,
Quantum vix redolent duo funera, sæuior illo
Pompeius tenui iugulos aperire susurro:

Et, qui vulturibus seruabat viscera Dacis
Fuscus, marmoreo meditatus prælia villa:
Et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
Qui nunquam visæ flagrabat amore puellæ.
Grande, & conspicuum nostro quoque tempore monstrum,
Cæcus, adulator, dirúsque à ponte satelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axeis,
Blandáque deuexæ iactaret basia rhedæ.
Nemo magis rhombum stupuit: nam plurima dixit
In læuum conuersus: at illi dextra iacebat
Bellua: sic pugnas Cilicis laudabat, & ictus,
Et pegma, & pueros inde ad velaria raptos.
Non cedit Veiento: sed vt fanaticus œstro
Percussus Bellona tuo diuinat, & ingens
Omen habes, inquit, magni clarique triumphi.
Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
Excidet Aruiragus. peregrina est bellua, cernis
Erectas in terga sudes? hoc defuit vnum
Fabricio, patriam vt rhombi memoraret, & annos.
Quidnam igitur censes? conciditur? absit ab illo
Dedecus hoc montanus ait: testa alta paretur
Quæ tenui muro spatiosum colligat orbem.
Debetur magnus patinæ, subitúsque Prometheus.
Argillam, atque rotam citiùs properate: sed ex hoc
Tempore iam, Cæsar, figuli tua castra sequantur.
Vicit digna viro sententia: nouerat ille
Luxuriam imperij veterem, noctésque Neronis
Iam medias, altámque famem cum pulmo Falerno
Arderet. nulli maior fuit vsus edendi
Tempestate mea. Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinóve edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu,
Et semel adspecti littus dicebat echini.
Surgitur, & misso proceres exire iubentur
Consilio: quos Albanam dux magnus in arcem
Traxerat attonitos, & festinare coactos,
Tanquam de Geticis aliquid, toruísque Sicambris
Dicturus, tanquam diuersis partibus orbis
Anxia præcipiti venisset epistola penna.

Atque vtinam his potiùs nugis tota illa dedisset
Tempora sæuitiæ: claras quibus abstulit vrbi
Illustrésque animas impunè, & vindice nullo.
Sed perijt, postquàm cerdonibus esse timendus
Cœperat: hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

IN SATYRAM IV.

ECCE ITERVM CRISPINVS.] Crispinū dicit, qui in patrio solo Ægypti egentissimus fuit, & postea factus est magister equitum à Nerone. Martialis lib. 7. ad Crispinum.

Sic placidum videas semper Crispine tonantem,
Nec te Roma minus quam tua Memphis amet.

ET EST MIHI SÆPE VOCANDVS AD PARTES.] A me qui sæpe vitiis ipsius moueor vt illa describam. ad partes operis scilicet. metaphoram facit à comœdia, quia scenici ad partes suas solent vocari.

MONSTRVM NVLLA VIRTVTE REDEMPTVM A VITIIS.] Id est, qui nulla virtute vitia potest tegere, vel quem nulla virtus commendat, sed omnibus vitiis inquinatus est.

SOLAQVE LIBIDINE FORTIS.] Potens & pertinax in venere.

DELICIAS VIDVÆ TANTVM ASPERNATVR ADVLTER.] Adulterio viduæ abstinet. nam pauperes tantum ad viduas accedebant lucri gratia. Martialis,

Nunc sectarii anus, ô quantum cogit egestas.

Vectetur. Id est, crebro vehatur.

CVM QVO NVPER VITTATA IACEBAT.] Vltimum Flauiæ gentis, Domitianum intelligit, ait Probus.

SANGVINE ADHVC VIVO & cæt.] Vestales incesti damnatas à Numa Pompilio viuas suffodi institutum est. Liuius lib. 1. decadis 1. Vittata, vitta, fascia, qua veteres capita, vel crines, vel serta religabant. Tibullus.

Sit modo casta doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

NEMO MALVS FOELIX.] Si nemo malus felix, ergo Crispinus adulter & incestus, licet diues, non est fœlix.

CADERET SVB IVDICE MORVM.] Damnaretur à Censore.

NAM QVOD TVRPE BONIS.] Laudat comparatione Crispini bonos, non ea obiiciens quæ turpissima sunt.

MVLLVM SEX MILLIBVS EMIT ÆQVANTEM SANE PARIBVS SESTERTIA LIBRIS.] Mullum piscem emit, qui tantum potuit habere in pondere quantum in pretio, tot millibus piscem emit, qui pendebat libras sex. sex millibus nummum siue sex sextertiis, hoc est centum quinquaginta aureis scutatis, siue coronatis, vt hodie loquimur. Asinius Celer septem millibus nummum mercatus est piscem mullū, sex tertiis octo, vt tradit Macrobius, ad quem videtur alludere Poëta.

PRÆCIPVAM IN TABVLIS CERAM. Id est primam, in qua hæredes primi scribuntur. Horatius,

Qui testamentum tradet tibi, cumque legendum
Abnuere & tabulas à te remouere memento.
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu.

LATIS SPECVLARIBVS ANTRO.] Lecticam mulieris, aut sellam clausam dicit. operiebantur loca domi voluptatis gratia specularibus, & lecticæ quæ intus erant videre alios poterant, non tamen ipsæ videbantur. lecticam sic tectam antrum vocat Poëta, Martia. lib. 7. ad crudelem amicum,

Hibernis obiecta notis specularia puros
Admittunt flores & sine fece diem.

Specularis lapis faciliore natura finditur in tenues crustas. Plinius lib. 38. cap. 20.

APICIVS.] De quo Seneca lib. de consolatione ad Albinam matrem, Apicius nostra memoria vixit, qui in ea vrbe aliquando ex qua Philosophi velut corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ professus sua disciplina sæculum infecit. cuius exitum nosse operæpretium est, ære alieno oppressus, laqueo vitam finiuit, Martialis de Apicio,

Nil est Apiti tibi gulosius factum.

SVCCINCTVS PATRIA.] Vestitus papyro Ægyptia, veste facta ex membrana & pellicula papyri. papyrus multa in Ægypto nascitur. est enim palustris frutex.

SCAMMÆ.] Piscis, à parte totum.

APVLIA.] Pars Italiæ. Glutisse, deuorasse.

ENDOPERATOREM.] Imperatorem, Festus. Sidonius legit induperator.

Ne dandus populis princeps caput induperator.

Neronem vocat glutonem, vt Domitianus sub nomine Neronis lateret.

SCVRRA.] irrisor, parasitus. scurra à sequendo, quod & tenuioris fortunæ homines, & cæteri alioquin qui honoris gratia prosequerentur quempiam non antecedere, sed sequi soliti. Sextus Pompeius, Festus.

PRINCEPS EQVITVM.] Magister equitum Romæ factus est. Vendere municipes, in eodem municipio natos. nam municipes propriè dicuntur, qui vnâ munere fungi debent. Varro lib. 5. de linguâ latinâ.

FRACTA DE MERCE SILVROS.] Id est fracto vase Sardarum. siluri pisces sunt Alexandriæ nullius pretij, quos inopes in Ægypto venditant.

CALLIOPE.] Musa cantandum. fingendum poëtico more.

PVELLÆ PIERIDES.] Hæ deæ dictæ sunt Musæ Pierides à Pierio monte, vt scribit Festus. Est autem Pierius mons Thessaliæ, qui ad Macedoniam protenditur.

FLAVIVS VLTIMVS.] Domitianum intelligit, qui erat Flauiâ ex gente, quæ initio obscura fuit. Suetonius in eodem Domitiano, Pubertatis ac

primæ adoleſcentiæ tempus tanta inopia, tantaque infamia geſſiſſe fertur, vt nullum vas argenteum in vſu haberet. Poëta vocat illum alterum Neronem.

Et calvo serviret Roma Neroni.] Domitiano, qui caluus fuit, vt idem Suetonius refert. Auſonius. *— Secutus*

Frater quem dixit caluum ſua Roma Neronem.

Adriaci spativm admirabile rhombi.] Piſcis formæ magnitudo deſcribitur, cum imperaret Domitianus alter Nero captus eſt piſcis Anconæ mirę magnitudinis qui mox Cæſari fuit exhibitus. Adriam inclitam ciuitatem fuiſſe memoriæ proditum eſt, à cuius nomine modica tranſpoſitione ſumpta, & ſinus appellatus eſt Adriaticus.

Qvvm dorica svstinet Ancon.] Ancon Græca ciuitas eſt, à Syracuſanis condita. Liuius decadis 5. lib. 1. Anconem velut cardinem haberent, quæque eſt prope Achylleiam & lacum Tymaui. ſic vetus Poëta apud Soſipatrum Cariſium lib. 4.

Vidi te Vlyſſes ſaxo ſternentem Hectora

Vidi tegentem Clypeo. Claſſem Doricam, id eſt græcam & Auſonius.

Nam glorioſum Græculus nomen putat,
Quod ſermo fucat Doricus.

Hoc eſt ſermo Gręcus. ante domvm veneris.] Id eſt ante ædem veneris. impleuitque ſinus, id eſt retia.

Qvos operit glacies Mæotica.] Quia in Ponto, & Mæotide palude capiuntur piſces immanes, qui tardi ſunt, quoniam quando gelat glaciei hærent. Dionyſius ſcribit Mæotidem paludem in ſuperiori Aſiæ parte eſſe rvptaqve solibvs.] ſoluta à ſole glacie.

Pontifici svmmo.] Ironia. Domitiano adiudicat deberi Rhombum inuiſæ magnitudinis. Magiſter. nauiculæ & retis.

Algæ inqvisitores.] Inquiſitores viles. alga herba viliſſima prouerbium vilior alga. Horatius *cras foliis nemus,*

Multis & Alga littus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet.

Idem Horatius lib. 2. Satyra 5.

Et genus & virtus niſi cum re vilior alga eſt.

Si qvid Palfvrio.] Palfurius Sura vt ait Probus, conſularis viri filius fuit, à Veſpaſiano ſenatu motus eſt. abuſus familiaritate Domitiani acerbiſſime partes delationis exercuit, quo interfecto, Senatu accuſante damnatus eſt. Suetonius in Veſpaſiano.

Armillato.] Fuit hic quoque delator tempore Domitiani, vt ait idem Tranquillus.

Ne pereat.] Fiſco ſcilicet, quod iam diſtrahi non poteſt.

Sedente prvinis Avtvmno.] Id eſt hyeme, quo tempore maximę cadunt pruinę. pruinæ autem dictæ ſunt, quaſi peturinæ ab vrendo, quod in agris omnia vrant atque abſumant. Autumnus vna eſt ex 4. anni tempeſtatibus, de qua quamplurima ſcitu digna paſſim apud Celſū,

& alios maioris abollæ authores reperies. & quia maiorum primus quisquis fuit ille meorum nomen ab hac insigni, & frugifera tempestate sumpsit, pauca de familia præfari licebit gentem nostram originem ducere ab Autumno Vindocino nobili viro census, & monumenta Ducis Vindocinorum testantur, cuius virtus ob præclara facinora nota fuit Ludouico vndecimo Regi Galliarum, à quo multis ornamentis donatus. tandem apud Vindocinos illius curam sacrorum, & morum finis vitæ comprobauit. At quia virtus maiorum posteris lumen est, hæc vobis filioli nota facere volui. repuerescere me cogit amor in vos, itaque iampridem & Satyras, & alia ludicra posueram, vt grauiora, & huic ætati conuenientiora curarem, nunc vt consulam studiis Michaëlis, & Petri filiorum, Iuuenalem amores olim, & delicias meas sumo interdum in manus, eiusque fabulas cum optimæ spei paruulis magna cum animi voluptate percurro: multa tenebricosa reperio, quæ pristinæ luci restituo, alia perperam intellecta interpretor, recondita patefacio, Iuuenalem à criticis defendo, & vbi pugnantia, aut contradicentia, tam in priscis quam recentioribus inuenio, quod menti authoris conuenit sequor; quæ fortassis non ingrata erunt illius Poëtæ amatoribus: Itaque filioli antequam me careatis, volo vobis relinquere ex studiis quæ sequor aliquid, vt promoueamini ad ea persequenda cum vestra aduenerit ætas, opes me amisso inuenietis modicas, sed has ne spereris, sequimini vestigia mea, & virtutes maiorum, & ex his parate certiorem prouentum: nolite tantum discere literas humaniores, aut iurisprudentiam, quæ præcepta regendæ reipublicæ tradunt, diligite verum Dei cultum, humilitatem, patientiam, charitatem, contemplationem rerum diuinarum, & humanarum. has ego virtutes vos colere volo, cætera fœliciter succedent, si pij & amantes Dei fueritis. Nam omnes fere mortales virtutes quæstuosas amant, & regnum cæli percipere nequeunt, qui hi & in cœlesti fide positi toto desiderio terram quærunt. contemnite ergo voluptates, & diuitias; exosi sint vobis purpurati, & conchyliati, sequimini seminudos achoretas. Ego igitur ne intestatus animi, & propositi erga vos mei forte excederem, volui hoc veluti præscriptum, non tam huic libro, quam vobis propriè relinquere.

VRGEAT AVSTER.] Ventus calidus, quo pisces corrumpuntur.

VTQVE LACVS SVBERANT.] Id est cum prope lacus Albanenses iam venisset piscator; vel postquam piscator lacubus suberat, qui Albani vocantur.

IGNEM TROIANVM ET VESTAM COLIT ALBA MINOREM.] Romani Tullo Hostilio Rege cum deseruissent Albam, sacra sublata Romam transtulerunt. Id est, colit ritus Vestæ, in cuius templo ignis allatus à Troianis seruabatur. Virgilius,

Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Vestam minorem dicit ad differentiam templi, quod Romæ à Numa Pompilio extructum fuerat nouum & rotundum, & maius, vt scribit Plutarchus in vita Numæ

AD ATRIDEM] Ad terrificum, & magnanimum Imperatorem Domitianum. Atridæ propriè sunt filij Atrei, Agamemnon & Menelaus. obsonia vero ea sunt, quæcumque pani & vino adduntur. Horatius,

Omnia conductis coemens obsonia nummis.

TVM PICENS ACCIPE DIXIT.] Piscator è prouincia, vbi piscis captus fuerat, inquit Probus. vel Picens è Piceno agro, piscator. hinc Eusebius. in Chronicis, bellum aduersus Romanos, Picentes, Alarsi Pelcignique mouerunt, Martialis.

Scribit in aduersa Picens epigrammata charta.

Picens non est nomen proprium hic, vt putat Brittannicus.

GENIALIS AGATVR ISTE DIES] Sicut is, quo genio, id est Deo Naturæ indulgeri solet. hoc est Natalis quo voluptati & libidini maximam operam dabant. Persius.

Indulge genio, carpamus dulcia nostrum est
Quod viuimus.

DIIS ÆQVA POTESTAS.] Imperatorum scilicet, ex historia est. nam tantæ stoliditatis & arrogantiæ fuit Domitianus, vt cum audiuisset se nominari Deum, per libellum statim edixerit ne alia præfatione appellaretur. Vnde Martialis lib. 5.

Edictum Domini Deique nostri.

PROCERES.] Optimates, proceres sunt principes ciuium, vel ciuitatis quasi procedes; vnde & capita trabium quæ eminent extra parietes, proceres dicuntur, eo quod primo procedant. hinc autem ad Primores facta translatio, quod à cætera multitudine prominent Isidorus lib. 8. Originum.

MAGNAEQVE SEDEBAT PALLOR AMICITIAE.] Timor simulatæ amicitiæ imperatoriæ, vt Satyra prima.

— magni delator amici.

Id est imperatoris.

CLAMANTE LIBVRNO.] Seruo nomenclatore, qui ex Liburnia erat, senatum in consilium vocat.

RAPTA PROPERABAT ABOLLA PEGASVS.] Pegasus Albanus ciuis erat, & Iurisconsultus celeberrimus tempore Vespasiani, cuius fit mentio à Pomponio in titulo De origine iuris: ab eo Senatuscõsultum Pegasianum factum est. Abolla vestis est militaris, & senatoria, teste Nonio.

ATTONITAE POSITVS MODO VILLICVS VRBI.] Attonitæ propter Domitiani scelera. Villicus, quia non erat ciuis Romanus, vel Villicus est is qui præpositus est rationibus rusticis, fructibus percipiendis, vniuersoque operi rustico; sed Poëtæ solent appellationem transferre ad præfectos quoslibet, vt Iuuenalis ad Præfectum vrbi scribens de Pegaso Iurisconsulto. hæc Cuiacius lib. 10. Obseruat. cap. 37. Villicus vrbi, eleganter sub Nerone vrbis præfecturam iacuisse dicit, quasi scilicet vrbs ipsa iam tum esset villa principis, & villico traderetur: Quę Pithœi interpretatio satis acuta est, tamen Cuiacij sententia conuenien-

tissima est Poëtæ.

INERMI IVSTITIA.] Quamquam optimus, tam pro tempore omnia iniustè agenda credebat propter sæuitiam imperatoris.

VENIT ET CRISPI IVCVNDA SENECTVS.] Crispus municeps Viscelliensis, de quo Tacit. lib. 2. histor. Viuius Crispus pecunia, potentia, ingenio, inter claros magis quàm inter bonos. Ironice loquitur hîc Iuuen.

CVM QVO DE PLVVIIS.] Id est, de rebus friuolis & visualibus.

VITAM IMPENDERE VERO.] Consumere vitam pro veritate.

OCTOGESIMA VIDIT SOLSTITIA.] Octoginta annos quibus in aula principum vixit. Solstitium dicitur, quòd eo die Sol sistere videatur: aut quod ad nos versum, proximum est solstitium. Varro. Etsi duo sint solstitia, æstiuum, & brumale in anno, tamen per solstitium absolute Poëta annum intelligit.

EIVSDEM PROPERABAT ACYLIVS AEVI.] Acylius consul secundus post Crispum sub Domitiano fuit, cuius cum filium iuuenem Nero occideret, ipsum Acylium seruauit, qui pœnas sentiret orbitatis, vt inquit Probus Vallæ: cuius etiam mentionem facit Plinius in epistola ad Vrsum. Britannicus tamen Poëtam loqui autumat de Acylio Glabrione, quem Domitianus, vt scribit Tranquil. supplicio affecit vnà cum Saluidieno & Orphito, quasi molitorem nouarum rerum, cui assentior.

PRODIGIO PAR EST IN NOBILITATE SENECTVS.] Prodigium creditur nobilis senex, Ecclesiast. cap. 10. Omnis potentatus breuis vita. prodigium porro adigendum, Nonius Marcellus. vel prodigium quod porro dicat, & futura prædicet.

VNDE FIT VT MALIM FRATERCVLVS ESSE GIGANTVM.] Ignobilis vt gigantes, qui filij terræ sunt. Persius,

— prasto est mihi Manius hæres

Progenies terræ.

Ideo sine patre, fraterculus, non optat molem corporis sed ignobilitatem: malle se ait fraterculum gigantis, hoc est terræ filium, quod obscurum significat, quam nobilem patritiumque. Gigantes terra editi Polytianus Miscell. cap. 18.

VRSOS FIGEBAT NVMIDAS, ALBANA NVDVS ARENA VENATOR.] In lusorio Cæsaris iuuenis iste vrsos sæpe quasi venatu captos occidit. Albana dicit arena, nam in Albano Domitianus quotannis quinquatria Mineruæ celebrabat, feras conficiendas exhibuit, ipseque centenas varij generis confecit author Tranquillus. Numidas, id est Libycos. Sed hoc nihil profuit huic iuueni; quia has artes nouerat imperator.

FACILE EST BARBATO IMPONERE REGI.] Tarquinio superbo: propexam enim barbam habuit. dicit ergo cinædum non facile posse falli, & facilius eludi posse fortem. Turnebus lib. 1. cap. 21. vel facilius imposuit Brutus Tarquinio regi, quam hodie nostris si viueret. Nam

cùm Brutus videret nobiles occidi ab auunculo Tarquinio Superbo, & fratrem inter cæteros, obtusi cordis se esse simulauit, vt sæuitiam vitaret.

RVBRIVS OFFENSAE VETERIS REVS.] Rubrius iste aliquando Tibiam Domitiani in pueritia corruperat, & verebatur ne pro hac culpa pœnas ab ipso reposceret Domitianus. Vetus Scholiastes. Britannicus tamen ingenuè fatetur se ignorare de quo Rubrio loquatur Poëta, & tamen inficiatur quod ab aliis dicitur.

IMPROBIOR SATYRAM SCRIBENTE CYNOEDO.] Iste Rubrius ignobilis & humili loco natus, in aliis sua vitia reprehendebat, vt cynœdus qui scribit Satyram, vel improbior Cynœdo Nerone, qui maledicentissimum carmen scripsit in Quintianum, appellauitque eum mollem & effœminatum.

MONTANI QVOQVE VENTER ADEST ABDOMINE TARDVS.] Montanus pinguis, & ventriosus est, acerbè venter potius quam ipse venit. Montanus Cursius Senator fuit tempore Domitiani, vt ait Tacitus historiarum lib. 4. Abdomine, id est sumine, abdomen à pube sursum versus ad præcordia porrigitur.

MATVTINO SVDANS CRISPINVS AMOMO. QVANTVM VIX REDOLENT DVO FVNERA.] Sudans orientali vnguēto mane sumpto, quantum duo funera, quia mortuorum corpora perungebantur. hinc Pers. noster loquens de herede irato,

Ossa inodora dabis.

POMPEIVS.] Ruffus delator tempore Domitiani fuit, de quo Plin. in epistola ad Cornelium Minutianum, quin etiam duo Consulares, Pompeius Ruffus & Libo frugi læserunt Norbanum testimonio tanquam apud iudicem sub Domitiano damnatus, & in insulam relegatus est.

TENVI SVSVRRO.] Alios defferens, Horatius lib.1. Ode.9.

Leuesque sub noctem susurri,
Composita repetantur horâ.

ET QVI VVLTVRIBVS SERVABAT VISCERA DACIS FVSCVS.] Cornelius Fuscus Procurator Dalmatiæ aderat, vigens ætate, claris natalibus à Domitiano Præfectus Prætorio factus, periit in Dacis infœlici pugna. Suetonius in Domitiano. Bene autem vulturibus. Nam exercitus auidè sequuntur, vt triduo ante aut biduo volare eo vbi cadauera futura sunt tradantur, Plinius lib. 10. & Diuus Ambrosius lib. Hexameron.

MARMOREA MEDITATVS PRAELIA VILLA.] Cornelius Fuscus in otio meditabatur prælia.

VEIENTO CATVLLO.] Catullus Messallinus liminibus orbatus inquit Plinius iunior, ingenio sæuo mala alia addiderat, non verebatur, non erubescebat, non miserebatur, non secus ac tela, quæ & ipsa cęca & improuida feruntur in optimum quemque contorquebat; ideo Poëta Catullum delatorem mortiferum vocat, pudentem vero vocat Veientonem. Veiento autem Fabricius erat vir senatorius.

Tacitus lib. 4. Annalium, carmina Bibaculi & Catulli referta contumeliis Cæsarum legunt.

QVI NVMQVAM VISÆ FLAGRABAT AMORE PVELLAE.] Cæcus enim amator fuit Catullus.

DIRVSQVE A PONTE SATELLES.] De numero mendicorum, nequitiam deduxit à ponte, in quo mendici sedent stipem petentes.

DIGNVS ARICINOS QVI MENDICARET AD AXES.] Mendicaret ad portam Aricinam, siue ad Cliuum, in Appia via post Albanum montem, vbi fuit Lucus Dianæ quo confluebat magna populi multitudo.

DEVEXAE IACTARET BASIA RHEDAE.] Qui cæcus rhedæ fetenti mulieres inclinatæ, & per eliuum descendenti oscula iactaret. Rheda, vehiculum, Nonius Marcellus.

CILICIS.] Nomen gladiatoris, cuius pugnas mira adulatione efferebat.

PEGMA.] Tabula & machina lignea in qua ludebatur, vel pegma est grandis & ingeniosa contabulatio, quæ sponte statim cresceret, statim subsideret. Prudentius,

Tabulis supernæ strata texunt pulpita
Rimosa, rari pegmatis compagibus.

Et Mart. lib. I.

Hic vbi sydereus propius videt astra Colossus,
Et crescunt media pegmata celsa via.

ET PVEROS INDE AD VELARIA RAPTOS.] Laudabat pueros rescidentes in pegmate, & finitis ludis raptos ad alta theatri velamina, vbi stuprabātur. hinc Diuus Augustinus lib. 2, de ciuitate Dei, Veniebamus nos etiam aliquando adolescentes ad spectacula, ludibriaque sacrilegiorum spectabamus arreptitios.

FANATICVS.] Qui præest fano, vel qui se concutit dum futura profatur.

OESTRO.] Furore: nascuntur interdum in extremis fauis apes grandiores, quæ cæteras fugant: Oestrus vocatur hoc malum, vt ait Plinius lib. 11. cap. 16.

BELLONA.] Minerua Iouis secundi filia, inuentrix bellorum fuit atque princeps, & ob id Bellona à nonnullis appellata, soror Martis. huius autem Deæ sacerdotes rem diuinam faciebant proprij sanguinis effusione, in qua afflati numine præsentia explicabant, & futura vaticinabantur. Bellona à bello dicta est, Varro lib. 4. de lingua Latina.

INGENS OMEN HABES.] Portentum, & indicium; omen etiam auspicium prosperum. Virgilius Georgicon. 4.

Omine quo firmans animum sic incipit ipsa,

DE TEMONE BRITANNO EXCIDET ARVIRAGVS.] Id est capietur in bello, & è curru deiicietur: vel alludit ad currus falcatos, quibus vtebantur Britanni in præliis. Propertius.

Hyberni que Geta, pictoque Britannia curru.

Aruiragus Rex Brittanniæ. temo est qui continet iugum in curru vel plaustro, hic sumitur pro curru. Temo dictus est à tenendo, is enim continet iugum. Varro de lingua Latina lib. 6.

SVDES.] Spinas.

FABRICIO.] Veientoni. nam ipse est Fabricius, de quo Tacitus Annalium lib. 14. Fabricius, inquit Veiento, multa probrosa in patres, & Sacerdotes composuit iis libris quibus nomen codicillorum dederat.

ABSIT AB ILLO DEDECVS HOC.] A pisce vt conscidatur Montanus ait.

MONTANVS.] Ex proceribus gulæ, Montanus primus fert sententiam.

TESTA ALTA PARETVR.] Satyrice. figulus optimus vt Prometheus, qui ex limo terræ finxit hominem secundum quorumdam opinionem. his temporibus fuit Prometheus, hoc est, Argi regis, à quo homines factos esse commemorant: & reuera, cùm enim sapiens esset, feritatem eorum, & nimiam imperitiam ad humanitatem & scientiam transfigurauit, vt ait Eusebius in Chronicis.

NOCTESQVE NERONIS.] Suetonius in Nerone, Epulas e medio die ad mediam noctem protrahebat, Nero scilicet. ALIAMQVE FAMEM.] Hoc ideo dicit, quia calliditas cibi sequitur nimiam perpotationem. Ostrea, pisces sunt silicea testa inclusi. Martialis,

Ostrea tu sumis stagno saturata lucrino.

Ad saxum Lucrinum, hoc est, in lacu Lucrino. nam inde cœpit prima commendatio ostreorum. Martialis,

Ebria Baiano veni modo concha Lucrino,
Nobile nunc sitio luxuriosa garum.

Circeis, id est in Campania iuxta Circeos. nam Circei opidum Campaniæ est.

RVTVPINOVE EDITA FVNDO.] Ex mari Britannico. Ruputinum oppidum est in Britannia, cuius meminit Lucanus lib. 6.

Aut vaga cum Thetis rutupinaue littora feruens
Vnda Caledonios fallit turbata Britannos.

ECHINI.] Pisces sunt e genere cancrorum, quibus sunt spinæ pro pedibus. Hi pisces nauem ingentem detinent, Remoræ Latinis appellantur. Lucanus,

Non puppim retinens Euro tendente rudentes
In mediis Echineis aquis.

DE GETICIS TORVISQVE SICAMBRIS.] Getas Græci Traces opinati sunt, qui vtrumque Histri latus incolebant. Sed alij legunt Cattis, Catti sunt populi Germaniæ. Strabo lib. 7. Non sunt populi Galliæ vt existimat Valla & vetus Scoliastes. Calderinus vero Getis legit, sed Cattis magis conueit menti authoris. Nam Domitianus expeditiones quatuor habuit, vnam aduersus Sarmathas, alteram aduersus Cattos, duas

Digitized by Google

aduerſus Dacos, vt ait Eutropius. Sicambri vero Germaniæ populi ſunt Menapiis finitimi. Strabo lib. 4. hos populos domuit Domitianus.

ANXIA PRÆCIPITI VENISSET EPISTOLA PENNA.] Quando victoriæ nunciabantur laureata erat epiſtola. hinc Iulius Capitolinus in Maximinis, vbi comperit conſenſiſſe exercitum ſibi & collegis ſuis, occiſos autem eſſe Maximinos ſtatim dimiſſis Germanorum auxiliis, quæ ſibi contra hoſtem parauerat Romam, laureatas litteras miſit, quæ in vrbe ingētem lætitiam fecerunt. quando aliquid aduerſi nunciabatur, penna adhibebatur vt inquit vetus Scoliaſtes: quæ vero de epiſtolis ab auibus allatis dicunt, Caldermus & Brittannicus nihil faciunt ad mentem authoris. Nec ea quæ Cælius Curio huc adfert de curſoribus & tabellaris, qui pennas in capite geſtare conſueuerant. vel præcipiti penna, id eſt Victoria quæ penna ſignificabatur, hinc Auſonius.

Tu quoque ab ætherio præpes Victoria lapſu.

Præpes eſt aligera pennata, olim pingebatur fingebaturq; illa Dea Victoria Drepanus, recta profecto Germana illa pictorum Poëtarumque cōmenta, Victoriam finxere pennatam, quod hominum cum fortuna euntium, non curſus eſt, ſed volatus, vel præcipiti penna, id eſt celeriter.

POSTQVAM CERDONIBVS.] Id eſt plebeis & ignobilibus, cerdo eſt propriè turpis lucri cupidus. vnde Perſius.

Reſpue quod non es, tollat ſua munera cerdo.

Et Martialis in Cerdonem.

Das gladiatores ſutorum Regule Cerdo,
Quodque tibi tribuit ſubura ſicca rapit.

HOC NOCVIT LAMIARVM CAEDE MADENTI.] Hoc nocuit vt occiſis nobilibus, & à Cerdonibus timeretur, id eſt dum ſæuit in nobiles illos paſſim necando, inuentus eſt qui eum occideret. Sed poſtquam ignobiles & Cerdones occidere inuentus eſt intereptor. nam à Stephano Domicillæ Flauiæ procuratore, Parthenioque cubiculario cæteris conſpiratis cunctantibus eſt occiſus in cubiculo, vt ait Tranquillus. Lamiarum, id eſt nobilium, Lamias poſuit pro nobilibus. nam Lamiæ genus duxerunt ab Lamo: qui, vt tradit Homerus in Odyſſea, Caietæ regnauit. Silius Italicus.

Et regnata Lamo Caieta.

Et Horatius lib. 3. carminum,

Æli vetuſto nobilis ab Lamo.

Familia Lamiarum apud Romanos nobilitate inſignis fuit. Suetonius in Domitiano. Interemit ſcilicet Domitianus Ælium Lamiam ob ſuſpicioſos quidem verum, & veteres, & innoxios iocos quod poſt abductam vxorem, laudanti vocem ſuam, heu taceo dixerat. madenti cæde, Domitiano ſanguine nobilium madenti.

SATYRA V.

Ad Trebium amicum, quem monet vt à vita parasitica se subducat, cùm ob multa alia, tum maximè ob contumeliam & auaritiam diuitum.

SI te propositi nondum pudet, atque eadem est mens,
Vt bona summa putes, aliena viuere quadra:
Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset,
Quamuis iurato metuam tibi credere testi.
Ventre nihil noui frugalius: hoc tamen ipsum
Defecisse puta, quod inani sufficit aluo.
Nulla crepido vacat? nusquam pons, & tegetis pars
Dimidia, breuior? tantine iniuria cenæ?
Tam ieiuna fames? cum possis honestius illic
Et tremere, & sordes farris mordere canini?
Primo fige loco, quod tu discumbere iussus
Mercedem solidam veterum capis officiorum.
Fructus amicitiæ magnæ, cibus: imputat hunc Rex,
Et, quamuis rarum, tamen imputat. ergo duos post
Si libuit menseis neglectum adhibere clientem,
Tertia ne vacuo cessaret culcita lecto,
Vna simus ait. votorum summa. quid vltra
Quæris: habet Trepius propter quod rumpere somnum
Debeat, & ligulas dimittere, sollicitus, ne
Tota salutatrix iam turba peregerit orbem
Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo se
Frigida circumagunt pigri serraca Booteæ.
Qualis cena tamen? vinum quod succida nolit
Lana pati: de conuiua Corybanta videbis.
Iurgia proludunt: sed mox & pocula torques
Saucius, & rubra deterges vulnera mappa.
Inter vos quoties, libertorumque cohortem,
Pugna Saguntina feruet commissa lagena:
Ipse capillato diffusum Consule potat,
Calcatáque tenet bellis socialibus vuam,
Cardiaco nunquam cyathum missurus amico.

Digitized by Google

Cras bibet Albanus aliquid de montibus, aut de
Setinis, cuius patriam, titulumque senectus
Deleuit multa veteris fuligine testæ:
Quale coronati Thrasea, Heluidiusque bibebant,
Brutorum, & Caßi natalibus. ipse capaces
Heliadum crustas, & inæqualeis beryllos
Virro tenet phialas: tibi non committitur aurum.
Vel si quando datur: custos affixus ibidem,
Qui numeret gemmas, vngueisque obseruet acutos.
Da veniam: præclara illic laudatur iaspis.
Nam Virro, vt multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis: quas in vaginæ fronte solebat
Ponere zelotypo iuuenis prælatus Hiarbæ.
Tu Beneuentani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quatuor, ac iam
Quassatam, & rupto poscentem sulfura vitro.
Si stomachus domini feruet vinóque, ciboque,
Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.
Non eadem vobis poni modo vina querebar:
Vos aliam potatis aquam. tibi pocula cursor
Getulus dabit, aut nigri manus ossea Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
Cliuosæ veheris dum per monumenta Latinæ.
Flos Asiæ ante ipsum pretio maiore paratus,
Quàm fuit & Tulli census pugnacis, & Anci:
Et ne te teneam, Romanorum omnia Regum
Friuola. quod cùm ita sit, tu Getûlum Ganymedem
Respice, cùm sities. nescit tot millibus emtus
Pauperibus miscere puer: sed forma, sed ætas
Digna supercilio. quando ad te peruenit ille?
Quando vocatus adest calidæ, gelidæque minister?
Quippe indignatur veteri parere clienti.
Quodque aliquid poscas, & quòd se stante recumbas.
Maxima quæque domus seruis est plena superbis.
Ecce alius quanto porrexit murmure panem
Vix fractum, solidæ iam mucida frusta farinæ,
Quæ genuinum agitent, non admittentia morsum.
Sed tener, & niueus, mollique siligine factus
Seruatur domino: dextram cohibere memento.

Salua

Salua sit artocopi reuerentia: finge tamen te
Improbulum, superest illic qui ponere cogat.
Vix tu consuetis audax conuiua canistris
Impleri, panisque tui nouisse colorem.
Scilicet hoc fuerat, propter quod sæpe relicta
Coniuge, per montem aduersum, gelidásque cucurri
Esquilias, fremet sæua cùm grandine vernus
Iupiter, & multo stillaret penula nimbo.
Adspice, quàm longo distendat pectore lancem,
Quæ fertur domino squilla, & quibus vndique septa
Asparagis, qua despiciat conuiuia cauda,
Cùm venit excelsi manibus sublata ministri.
Sed tibi dimidio constrictus cammarus ouo
Ponitur, exigua feralis cena petella.
Ipse Venafrano piscem perfundit: at hic, qui
Pallidus offertur misero tibi caulis, olebit
Laternam. illud enim vestris datur alueolis, quod
Canna Micipsarum prora subuexit acuta:
Propter quod Romæ cum Boccare nemo lauatur,
Quòd tutos etiam facit à serpentibus atris.
Mullus erit domino, quem misit Corsica, vel quem
Tauromitanæ rupes, quando omne peractum est,
Et iam defecit nostrum mare, dum gula sæuit
Retibus assiduis penitus scrutante macello
Proxima, nec patitur Tyrrhenum crescere piscem.
Instruit ergo focum prouincia: sumitur illinc
Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat.
Virroni Murena datur, quæ maxima venit
Gurgite de Siculo: nam dum se continet Auster,
Dum sedet, & siccat madidas in carcere pennas,
Contemnunt mediam temeraria lina Charybdim.
Vos anguilla manet longæ cognata colubræ,
Aut glacie adspersus maculis Tiberinus, & ipse
Vernula riparum pinguis torrente cloaca,
Et solitus mediæ cryptam penetrare Suburæ.
Ipsi pauca velim, facilem si præbeat aurem.
Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A Seneca, quæ Piso bonus, quæ Cotta solebat
Largiri. namque & titulis, & fascibus olim

Maior habebatur donandi gloria: ſolum
Poſcimus, vt cenes ciuiliter. hoc face, & eſto:
Eſto, vt nunc multi, diues tibi, pauper amicis.
Anſeris ante ipſum magni iecur, anſeribus par
Altilis, & flaui dignus ferro Meleagri
Fumat aper: poſt hunc raduntur tubera. ſi ver
Tunc erit, & facient optata tonitrua cenas
Maiores, tibi habe frumentum, Aledius inquit,
O Libye: diſiunge boues, dum tubera mittas.
Structorem intereà, ne qua indignatio deſit,
Saltantem ſpectas, & cheironomonta volanti
Cultello, donec peragat dictata magiſtri
Omnia: nec minimo ſanè diſcrimine refert,
Quo geſtu lepores, & quo gallina ſecetur.
Duceris planta, velut ictus ab Hercule Cacus,
Et ponêre foris, ſi quid tentaueris vnquam
Hiſcere, tanquam habeas tria nomina, quando propinat
Virro tibi, ſumitque tuis contacta labellis
Pocula? quis veſtrum temerarius vſque adeo, quis
Perditus, vt dicat regi bibe: plurima ſunt, quæ
Non audent homines pertuſa dicere læna.
Quadringenta tibi ſi quis Deus, aut ſimilis Diis
Et melior fatis donaret homuncio: quantus
Ex nihilo fieres, quantus Virronis amicus!
Da Trebio, pone ad Trebium. vis frater ab illis
Ilibus? ô nummi, vobis hunc præſtat honorem,
Vos eſtis fratres. dominus tamen, & domini rex
Si vis tu fieri, nullus tibi paruulus aula
Luſerit AEneas, nec filia dulcior illo.
Iucundum, & carum ſterilis facit vxor amicum.
Sed tua tunc Mycale pariat licet, & pueros treis
In gremium patris fundat, ſimul ipſe loquaci
Gaudebit nido: viridem thoraca iubebit
Afferri, minimaſque nuces, aſſemque rogatum
Ad menſam, quoties paraſitus venerit infans.
Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,
Boletus domino: ſed qualem Claudius edit,
Ante illum vxoris, poſt quem nil ampliùs edit.
Virro ſibi, & reliquis Virronibus illa iubebit

Digitized by Google

Poma dari, quorum solo pascaris odore:
Qualia perpetuus Phaeacum Autumnus habebat,
Credere quae possis surrepta sororibus Afris:
Tu scabie fueris mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma, & galea, metuens que flagelli
Discit ab hirsuta iaculum torquere capella.
Forsitan impensae Virronem parcere credas.
Hoc agit, vt doleas. nam quae comœdia, mimus
Quis melior, plorante gula? ergo omnia fiunt,
Si nescis, vt per lacrymas effundere bilem
Cogaris, pressoque diu stridere molari.
Tu tibi liber homo, & regis conuiua videris:
Captum te nidore suae putat ille culinae:
Nec malè coniectat. quis enim tam nudus, vt illum
Bis ferat, Etruscum puero si contigit aurum,
Vel nodus tantùm, & signum de paupere loro?
Spes bene cenandi vos decipit. ecce dabit iam
Semesum leporem, atque aliquid de clunibus apri.
Ad nos iam veniet minor altilis: inde parato,
Intactoque omnes, & stricto pane tacetis.
Ille sapit, qui te sic vtitur. omnia ferre
Si potes, debes: pulsandum vertice raso
Praebebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati. his epulis, & tali dignus amico.

IN SATYRAM V.

ALIENA VIVERE QVADRA.] Alienâ mensâ. quadra est propriè frustum panis quadratum. Martialis in Pontiam, quid sit quadra ostendit.

Cum mittis turdumque mihi quadramque placentae.

SARMENTVS NEC VILIS GALBA.] Sarmentus Scurra Caesaris natione Tuscus Eques Romanus, Galba alius Scurra ignobilis. Martialis in Cecilium,

Qui Galbam salibus tuis, & ipsum
Posses vincere Testium Caballum.

NVLLA CREPIDO.] Est ora terrae, quâm aqua aluit, ex hoc appellata quod ibi allidens cõcrepitet. vel est locus eminens, Seneca ad Luciliũ.

Digitized by Google

Itaque caligabat,si vastam altitudinem in crepidine eius cōstitutus despexerit,hoc est in summitate. ora id est pons,vbi mendices.

TEGETIS PARS.] Priuatæ sportæ aut Tegetis. pars de Cirpo factę Probus.Martialis in Cinnam.

Sed ingrauatis tegetibusque concepti.

Vel proseuchæ pars.vetustate minutæ.

FARRIS.] Panis sordidus canum est. vel sortes caninas intelligit. nam caninæ furfures de farre,à cibo canum vocatæ sunt, vt Festus ait.

IMPVTAT HVNC REX.]. I. Diues.nam diuites regnant.

TERTIA NE VACVO CESSARET CVLCITA LECTO.) Toro apud veteres discumbentes in lectulis mãducabant. Tres autem lectuli erant,in quibus discumbebant,vnde triclinia appellantur, vt ait Petronius Arbiter.Horat.lib.1. Saty.1.

Sæpè enim tribus videas cœnare quaternos.

Mens Poetę est,ne in 3.lecto desit qui discumbat culcita, quod tomento conculcatur appellata.Festus. Et Cicero 4. Tusculanarum, Eripiamus huic ægritudinem, quo modo collocemus inculcita plumea psalteriam.& Martialis.

Lingonicis agedum tumeat tibi culcita lanis.

Calderinus legit culcitra, Britannicus verò variat. nam scribit culcita, & culcitra. Sed malim legere culcita, nixus authoritate codicis manu exarati Collegii D.Catharinæ.

HABET TREBIVS.] Nomen amici Poetæ, qui parisiticam vitam sectabatur,ad quem hanc Satyram scribit. Ligulam,partem quandam in calceis scribit esse Festus ad similitudidem linguæ exertæ hanc festinantes dimittebant.

PEREGERIT ORBEM.]Ne salutauerint omnes diuites,quos per orbem, hoc est circulum adibant.

SIDERIBVS DVBIIS.]In crepusculo,dubia luce,cum sydera certant cum luce.

SERRACA BOOTE.]Plaustra Septentrionis,quæ tempore frigido videntur,aut ante crepusculum. Bootes, Arcturus. pigri tarde se mouentis.Martialis ad Luciferum,

—placidi numquid te pigra Boote
Plaustra vehunt lento quod nimis igne venis.

Alij codices habent sarraca,quibus adstipulor.Cicero in Pisonem.Cum tibi tota cognatio in sarraco aduehatur, incidisse videtur in sordidum nomen.

In Marco Antonio Philosopho Capitolinus, tanta autem pestilentia fuit, vt vehiculis cadauera sint exportata. Sarracisq; Arcturus.stella in signo Bootæ post caudam maioris vrsæ, cuius ortus & occasus tempestates facit.Horat.

Nec sæuus Arcturi cadentis impetus.

Claud. — *vetito se proluit arctos.*
Æquore præcipitat pigrum formido Bootem.

VINVM QVOD SVCCIDA NOLIT LANA PATI.] Tonsuræ tempus est inter æquinoctium vernum,& solstitium cum sudare cœperunt oues, à quo sudore recens lana succida, tonsa est appellata, vt ait Varro lib.2. de re rustica,Tonsas recentes eodem die perungunt vino & oleo, nec non admixta ceta alba,& adipe suillo. Tam vile tibi apponitur vinum, vt ne oues quidem lauari paterentur.quæ hîc dicūt Calderinus & Britannicus aliena sunt à mente authoris.Ego verò assentior Curioni,qui authoritate Dioscoridis probat, veteres consueuisse vino aspergere lanas & oues.

DE CONVIVA CORYBANTHA VIDEBIS.] Sic enim vinum malum mentem turbat, quomodo lana tincta mutatur. iam,inquit, putabis de conuiua propter importunam ministrantium vexationem insanum & furentem esse,quales sunt Corybantes Cybeles, à iactatione capitis ita dicti.

IVRGIA PROLVDVNT.] Tanquam proludia præcedunt iurgia,altercationes & conuitia.

RVBRA DETERGES VVLNERA MAPPA.] Cruentata mappa, mantili. mappæ conuiuiis,& epularum appositarum sunt,quasi manupæ,atque ob id nominatæ,Isidorus.

PVGNA SAGVNTINA FERVET COMMISSA LAGENA.] Ciuitas Hispaniæ est Saguntus citra vltra Iberum in radicibus montis, qui Hispanos à Celtiberis diuidit,in cuius territorio malum vinum nascitur. Saguntina lagena,id est fictili vase.Mart.lib.vltimo.

Sume Saguntino pocula ficta luto.

IPSE CAPILLATO DIFFVSVM CONSVLE POTAT.] Quod diffusum est consule capillato,id est eo tempore quo consules intonsi erant.vina à consulibus nomen accipiebant.Martialis lib.8.ad Flaccum,

Defluat & lento splendescat turbida lino
Amphora centeno consule facta minor.

Et Horatius,alloquens amphoram.

O nata mecum consule Manlio.

Vinum commendat vetustas,quod annuere videtur hîc Poëta, pendebat è vasis vinariis tabella, in quâ teste Galeno, vini ætas scripta erat. quo tempore,quibusve consulibus conditum esset.Brodæus lib.1. cap. 3.Miscellan.

CALCATAMQVE TENET BELLIS SOCIALIBVS VVAM.] Potat vinum Oppinianum seruatum in multa sæcula,quod factum est tempore belli socialis, cuius author fuit Marcus Liuius Drusus authore Liuio, lib. 70.& 71. Nam cum Senatus impotentiam equestris ordinis in officiis exercendis ferre nollet, omni vi niti cepit, vt ad se iudicia transferrentur. Marcus Liuius Drusus causam senatus suscepit, itaq; vt maioribus viribus eam tueretur, socios & Italicos populos sollicitauit spe ciuitatis Romanæ, iisque adiuuantibus per vim legibus Agrariis frumentariisque latis, legem quoque iudicialem tulit, vt æqualia iudicia penes senatum,& equestrem ordinem essent:cum deinde promissa ciuitas sociis præstari non posset,irati Itali defecerunt,propter quod Marcus Li-

Digitized by Google

uius Drusus Senatui inuisus est factus, velut socialis belli author, incertum à quo domi est occisus.

CARDIACO AMICO.] Illi qui cordis dolorem patitur. cardiacis optimo vino succurritur. Cyathus pendet drachmas decem, vt ait Plinius.

CETINIS.] Vinum de montibus Albanis, ita vetus vt non possit ex superscriptione antiquitatis deleta cognosci quanti sit temporis. Vinum Cetinum dictum est à Cetia ciuitate Campaniæ.

QVALE CORONATI THRASEA HELVIDIVSQVE BIBEBANT, BRVTORVM ET CASSII NATALIBVS.] Libertatis amatores Bruti & Cassij natales celebrabant. Coronati, qui Cæsarem in Senatu occiderunt. Suetonius, & Tacitus.

ÆLIADVM CRVSTAS ET INAEQVALES BERILLOS] Vasa, quæ ex electro fiebant. electrum autem fit ex lacrymis. Æliadum, id est filiarum Solis, & sororum Phaëtontis, quæ cum impatienter mortem fratris ferrent, in arbores mutatæ sunt, ex quibus distillat electrum. Ouidius lib. 1. de Ponto.

Vos quoque felices quarum clamantia fratrem,
Cortice velauit populus ora nouo.

Idem Metamorphoseon lib. 2.

Inde fluunt lacrymæ stillataque sole rigescunt
De ramis electra nobis.

Et Martialis lib. 4.

Flentibus Heliadum ramis, dum vipera serpit.

Poëta designat Electrum, ex quo vasa potoria magni pretij fiebant, & vbi argenti quinta portio inerat electrum vocabatur, vt ait Plinius lib. 33. cap. 4. Berillus & lapis pallidus, & transparẽs, quem gignit India, qui probatissimus est, viriditatem maris imitatur. inæquales dixit Poëta Berillos, quia vt ait Plinius lib. 32. Sexangula figura poliebantur, vt color repercussu angulorum appareret.

VIRRO TENET PHYALAS.] Pateras ex gemmis illis factas. Virro est nomen fictum diuitis. per aurum vero aureum poculum intelligitur.

IASPIS.] Lapillus pretiosus. viret, & sæpe transflucet Iaspis.

ZELOTYPO IVVENIS PRAELATVS HIARBAE.] Iuuenis Princeps Æneas, quem Dido Regina Hiarbæ Regi Libyæ prætulit, vt ait Virgilius 4. Æneidos. Æneas in gladij capulo gemmas ferebat inquit Poëta, non in poculis, qui ita diligit, vt sollicitus sit ne quis amore suo fruatur, Zelotypus est.

TV BENEVENTANI SVTORIS NOMEN HABENTEM SICCABIS CALICEM NASORVM QVATVOR.] Beneuentum vrbs Italiæ est. Martialis.

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe, sed nasus longior ille fuit.

Cum haberet nasos aliquot calix, vnum aliquem ex his curtatum fuisse ostendit Martialis.

Cum quatuor nasos oblongos haberet ille Vatinianus calix: tamen longiorem iis fuisse Vatinij nasum. notat callide eum vt acrem & saga-

Digitized by Google

cem inquisitorem criminatoremque. de poculo illo Vatiniano loquitur hîc Iuuenalis, quod quatuor rostra habebat.

ET RVPTO POSCENTEM SVLPHVRA VITRO.] Nam vitrea rupta sulphuratis permutantur. Geticis pruinis apud quos plurimæ, & diutissimæ sunt niues. decocta, id est niue refrigerata: Neronis inuentum.

CVRSOR GETVLVS.] Niger vt Getulus. Cursor inter seruos de Getulia Affricæ regione.

AVT NIGRI MANVS OSSEA MAVRI.] Macilenta manus, in qua ossa, & neruі videntur. nam Æthiopi manus & reliqua membra sunt exilia, & sine pulpa.

ET CVI PER MEDIAM NOLIS OCCVRRERE NOCTEM.] Hinc Imperator Septimius Seuerus ex Æthiopis cuiusdam occursu ingruere sibi mortem concepit authore Ælio Spartiano in vita Seueri. Bruto & Cassio in aciem prodituris obuius Æthiops mortem prędixit, vt ait Plutarchus in Bruto.

CLIVOSAE VEHERIS DVM PER MONVMENTA LATINAE.] Per sepulchra Latinæ viæ inæqualis vel dependentis.

FLOS ASIAE.] Puer Pincerna formosissimus ex Asia idem & pretiosissimus pluris emitur, quam fuit census Tulli Hostilij tertij regis Romanorum, & Marci Anci 4. regis, Romamanorum bellicosi. FRIVOLA.] Sunt propriè vasa fictilia quassata. vnde dicta verba friuola, quæ minus sunt fide subnixa, vt scribit Festus. comparatione serui pretiosi omnia Romanorum sunt friuola, tantum impendunt in seruis emendis, vt facultates regum sint inferiores.

GETVLVM GANYMEDEM.] Pincernam nigrum Ganymedem Ironicos vocat. Ganymedes fuit delicatissimus Trois Regis, & Calliroës filius, quem Iupiter venantem conuersus in Aquilam tulit in cœlum, mensæque suæ remota Hebe filiâ adhibuit pocillatorem, vt ait Eusebius in Chronicis.

DIGNA SVPERCILIO.] Quia pulcher & iuuenis, ideò superbit.

CALIDÆ GELIDÆQVE MINISTER.] Calidæ aquæ & frigidæ minister.

FRVSTA.] Id est fragmenta mucida, mucore contracto. Ex vetustate frustum vocatum, quod capiatur à frumine. est enim frumen summa pars gulæ. Isidorus de iis quæ ad victum. cap. 2.

QVAE GENVINVM AGITENT.] Genuinum dentem, à genis pendentem. Inter molares fortissimum sic dictum, quod à genis pendeat, arbitratur Festus. Horat.

Si quis atro dente.
Me petiuerit,
Inultus vt flebo puer.

MOLLIQVE SILIGINE FACTOS.] Forma siliginea, quæ mollis est. Siligo est species tritici albi, ex siligine lautissimus panis fit, vt ait Seneca in Epistola de abstinentia & temperantia & Plin. lib. 18.

ARTOCOPI.] Panis cum labore facti. alij legunt artoptæ, vt vetus

Digitized by Google

Scholiastes. est nomen pistoris inquit, vel vasis in quo panis coquitur. in codicibus emendatissimis legitur artoptæ, non artocopi, vt inquit Probus. canistris consuetis, id est consueto pane. exquilias vnus ex septem collibus vrbis.

VERNVS IVPITER.] Id est, aër verni temporis.

PENVLA.] Exterior vestis villosa. Penula est vestis, quam supra tunicam accipimus. non quærenda est homini penula, qui habet virtutem imbri oppositam, inquit Varro.

SQVILLA.] Diuiti squilla lautissimus piscis apponitur. Mart.

Cæruleus nos liris amat quem sylua marica
Protegit hinc squilla maxima turba sumus.

ASPARAGI.] Herbæ, quod asperis virgultis legantur.

CONVIVIA CAVDA.] Quia caudæ horum pisciculorum optimi erant saporis, vt ait Suidas. nam harum cupiditate captus Apicius nauigauit in Affricam.

DIMIDIO CONSTRICTVS CAMMARVS OVO PONITVR EXIGVA FERALIS COENA PATELLA.] Pisciculus de genere locustarum vilis saporis, clienti datur. Martialis lib. 2. in candidum.

Cum color in nostra cammare lance rubes.

Cammari admixtis ouis conquebantur. Sophron. Rond. cap. de Squilla legit Gammarus.

FERALIS COENA PATELLA.] Appositio est. i. qualis cœna mortuis dabatur. Apulei. 4. Florid. Exclamauit viuere hominem, procul ignes amolirentur, cœnam feralem à tumulo ad mensam referrent: vbi oua videntur translatitia, nono die cœna funebris epulæque fiebant. hinc D. Augustinus in Genesim, Nescio vtrum inueniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum nouem dies, quod apud Latinos nouemdial appellant.

IPSE VENAFRANO.] Bono oleo ciuitatis Campaniæ. Nam Venafrum est vrbs Campaniæ abundans oleis. Mart.

Hoc tibi Campani sudauit Baccha Venafri,
Vnguentum quoties sumis & istud olet.

OLEBIT LATERNAM.] Id est præ se feret odorem olei, quod quia vilissimum & insipidissimum, in laternis comburi debeat.

ALVEOLIS.] Vasculis, in quibus manducatis. alueoli lances, paropsides. Turnebus libro 24. cap. 4.

CANNA MYCIPSARVM.] Nauicula facta ex canna, id est arundine Micipsarum, Numidarum, Aphrorum. Micipsa enim Massinissæ filius ibi regnum solus obtinuit, vt ait Salustius. allusio est ad cannas. nam ex Numidia Romam vehitur canna, quia vt ait Plinius lib. 8. naues fiunt vtiles in Nilo ex papyro, & scyrpo, & arundine. Mela & Solinus.

ROMÆ CVM BOCCHARE NEMO LAVATVR.] Cum Numida aliquo, eorum regem pro quocumque posuit, Liuius Decadis 3. lib. 9. Bocchar ea tempestate rex Maurorum erat.

TVTOS FACIT A SERPENTIBVS ATRIS.] In Mauritania oleum adeo

tetri

tetri est odoris, vt serpentes etiam illud non ferant, quod oleum dabant clientibus.

CORSICA.] Insula in mari Ligustico, sed Tuscho propior. Plinius lib. 3. cap. 6.

TAVROMINITANAE RVPES.] Oppidum Siciliæ, vt ait Solinus.

MACELLO SCRVTANTE.] Pro piscatore posuit, cum sit locus in quo obsonia venduntur, vt ait Donatus. Martialis lib. 10. ad Maternum iurisperitum.

Omnis ab Vrbano venit ad mare cœna macello.

LENAS.] Captator hæreditatis. AVRELIA.] Mulier quæ distrahebat pisces, orba, & opulenta anus.

IN CARCERE.] In antro Æolio. Virgil.

— illa se iactet in aula

Æolus, & clauso ventorum carcere regnet.

TEMERARIA LINA CARYBDIM.] Piscatores temerarij contemnunt Carybdim, voraginem quæ est in mari Siculo. Horat.

Quanta laboras in Carybdi.

Et Tibullus.

Cum canibus rapidas inter freta serperet vndas,
Nec violenta suo consumpsit more carybdis.

COGNATA COLVBRAE.] Similis, vel cognata, quasi eiusdem generis Plinius lib. 9. cap. 23. murenas in terram elapsas serpentibus commisceri dicit. Poëta vero credit serpentes coire cum anguillis.

VERNVLA RIPARVM.] Alumnus ripæ, natus verno tempore in rippa. TORRENTE CLOACA.] Id est effluente in Tyberim latrina. Lupum piscem intelligit varij coloris, quem ideo lupum vocant, quia alios pisces comedit.

CRYPTAM PENETRARE SVBVRAE.] Meatum absconsum & subterraneum, quo sordes defluunt in Tyberim. Seneca epist. 58. à ceromate nos apte excepit in Crypta Neapolitana, nihil illo carcere longius, nihil illis faucibus obscurius, quæ nobis præstant, non vt per tenebras videamus, sed vt ipsas.

A SENECA.] Viro bono, qui à Nerone, cuius præceptor fuerat interfectus est. Tacit. lib. 15. quæ scripsit in hunc locum, & passim in Iuuenalem vetus interpres à Pytœo editus, reperies apud Georgium Vallam, sub nomine Probi.

QVAE PISO BONVS.] Piso Calphurnius magnificentissimus vixit, meritis subleuare inopes ex vtroque ordine solitus. Tacit. Annalium lib. 15. Tum fauore in Cn. Pisonem. is Calphurnio genere ortus, ac multas insignesque familias, paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes, namque facundiam. tuendis ciuibus exercebat. largitionem aduersus amicos, & ignoris quoque comi sermone & congressu. Petimus inquit Poëta, non vt sis alter Seneca, aut Piso vir liberalissimus, sed tantum vt

æqualiter cum conuiuis bibas & edas. COTTA.] fuit etiam vir liberalis, de quo Tacitus Annalium lib. 6.

TITVLIS ET FASCIBVS.] Honoribus & dignitatibus. Romani magis dandis quàm accipiendis beneficiis amicitias parabant.

ALTILIS ET FLAVI DIGNVS FERRO MELEAGRI APER.] Aper dignus ferro Meleagri fortissimi viri, qui aprum à Diana irata Calydoniæ agris immissum interemit. Martialis,

Summa tuæ Meleagre fuit, quæ gloria famæ,
Quantula Carpophori portio fusus aper.
Ille & præcipiti venabula condidit vrso.

Altile, est quod alitur eo consilio vt saginetur. hinc Diuus Gregorius Homilia 38. in Matthæum, Altilia enim saginata dicimus, ab eo enim quod est alere, altilia quasi alitilia vocamus.

TVBERA.] Quia tonitruis dicuntur nasci, vt cocleæ in genere fungorum numerantur, Brodæus miscellaneorum lib. 4. cap. 2. Martialis,

Rumpimus altricem tenero de vertice terram,
Tubera boletis, poma secunda sumus.

ALEDIVS.] Gulosus, & luxuriosus.

DISIVNGE BOVES.] Per me inquit, frumentum non feres, nam ex Liba frumentum mittebatur. hinc Sidonius,

Arma Chalybis, frumenta Libes.

STRVCTOREM.] Parandæ mensæ ministrum.

CHEYRONOMONTA VOLANTI CVLTELLO.] Manus ducentem & artificiose incidentem omnia intelligit, est Græcum verbum, quod significat eum qui corpore & manibus gesticulatur, vt ait Athenæus, lib. 1.

DVCERIS PLANTA VELVT ICTVS AB HERCVLE CACVS.] Filius Vulcani, qui boues Herculis venientis ex Italia abegerat. Ictus, occisus. Virgil. Æneid. lib. 5. & Martialis lib. 5.

—tacita qui fraude solebat,
Ducere nec rectas Cacus in antra boues.

Et Propertius.

Hic ne certa forent manifestæ signa rapinæ
Auersos cauda, traxit in antra boues.

HISCERE.] Est propriè loqui. Au. armorum iudicio hem vereor plusquam fas est captiuum hiscere. sed assentior Britannico, qui ait hiscere significare loqui, & os aperire ad loquendum, cum descendat à verbo hio, hias. alij dicunt hiscere idem esse quod mutire.

TANQVAM HABEAS TRIA NOMINA.] Quia nobilis es. nam nobiles liberius loquuntur. Vt Marcus Tull. Cicero. Ausonius.

Tres equitum turmæ, tria nomina nobiliorum.

Giraldus Dialogo 4. Prolo. Flauius Coniect. Cent. 1. Politianus vero Miscellaneorum cap. 31. putat Iuuenalem non intelligere nobilē, quia tria nomina nec soli nobiles habebant, nec vniuersi. Sed hi potius ar-

bitror qui è seruitio manumittebantur; quocirca sensus quoque, vel ob id accutior atque concinnior, Vt conuiuator ne liberum quidē putet, neue pro libero fari æquum censeat, quem sibi conuiuam vocauerit, quæ quidem sententia Politiani satis acuta est, sed à mente Poëtæ prorsus aliena.

QVANDO PROPINAT.] Dat calicem, in quo ipse bibit. Lucil. Satyrarum lib. 3.

Enni Poëta salue, qui mortalibus
Versus propinas flammeos medullitus.

Et Martialis,

Qui nulli calicem tuum propinas,
Humane facis Herme, non superbe.

Diues inquit Poëta, tam superbus est, vt numquam tibi det calicē suum ad bibendum, neque tuum accipiat.

PERTVSA LENA.] Paupere panno, & pertusa veste homines, id est pauperes. Quadringenta tibi, scilicet sextertia. homunicio, id est homunculus. MELIOR FATIS.] quæ nihil tibi dederunt.

A TREBIO.] Trebius parasiti nomen, ad quem scribit.

AB ILIBVS.] Ab intestinis. Ilia dicta ab ina, quæ pars chartæ est tenuissima. Sextus Pompeius. Festus.

NVLLVS TIBI PARVVLVS AVLA LVSERIT ÆNEAS.] Allusio est ad illud Virgilij 4. Æneidos. ait enim Dido,

—si quis mihi paruulus aula
Luderet Æneas qui te tantum ore referret.

FILIA DVLCIOR ILLO.] Scilicet filio, vt censet Brittannicus. Ego vero de captatore loqui reor Poëtam. non enim dulcior est filia, filio.

MYCHALE.] Nomen mulieris Trebij, vel montis Ioniæ ferarum copiam habentis. vnde Iuuenalis vxorem Trebi vocat Michalem, quia fœcunda est.

LOQVACI GAVDEBIT NIDO.] Id est cunis puerorum. metaphoram facit ab auibus, quia sunt garrulæ in nido.

VIRIDEM THORACA.] Armisausiam prasinam, vt Simiæ. Thorax pectus tegebat. Suetonius in Augusto, Hyeme quaternis cum pingui togâ, tunicis, & subucula, Thorace laneo, & femoralibus, & tibialibus muniebantur. Veste viridi induebantur paruuli. hinc Papinius de Glauciâ semper ad annos texta legens modo puniceo velabat amictu nunc herbas imitante sinu.

ANCIPITES FVNGI.] Mortiferi, venenosi: ancipites, quia cum periculo comeduntur.

SED QVALES CLAVDIVS EDIT.] Claudius Nero boleto ab vxore Agrippinâ medicato extinctus est. Suetonius in Clau. & veneno quidem occisum conuenit. vbi autem, & per quem dato, discrepat. quidam tradunt epulanti in arce cum sacerdotibus per Halotum Spadonem prægustatorem. alij domestico conuiuio per

ipsam Agrippinam, quæ Boletum medicatum auidissimo ciborum talium obtulerat.

VIRRO SIBI ET RELIQVIS VIRRONIBVS.] Virrones comites, socij, & conuictores Virroni. Scaliger in Catullum.

PHAEACVM AVTVMNVS HABEBAT.] Alcinous Phæacum Rex, hortos habuit perpetuis fructibus vitentes, in quibus pirum piro, pomum pomo succedebat: Ideo perpetuus Autumnus ibi esse videbatur, author Homerus 7. Odysseæ. Et Martialis lib. 7. ad Castricum,

Alcinoo nullum poma dedisse putas.

SORORIBVS APHRIS.] In Æthiopia speciosissimum pomarium Atlanti fuit, in quo nascebantur mala aurea, quæ Hesperides custodiebant. Plinius lib.5. cap.2. Sororibus Aphris, id est hortis Hesperidum. Martialis lib.4.

Tulli iugera pauca Martialis,
Hortis Hesperidum beatiora.

PARMA.] Est scutum breue. Virgilius lib.8. Æneid.

Ense leui nudo parmaque inglorius alba.

METVENSQVE FLAGELLI.] Tyro. iaculum, id est hastam.

AB HIRSVTA CAPELLA.] A magistro hirsuto, quia in bello milites vtebantur vestimentis ex pilis caprarum & hircorum textis, Vt docet Strabo, & Virgilius lib.3. Georgicon,

Nec minus interea barbas incanaque menta,
Synphi tondent hirci setasque comantis,
Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis.

Idem lib.8. Æneid.

Ducunt exortem Æneæ quem fulua leonis,
Pellis obit totum præfulgens vnguibus aureis.

Hirsuti ergo dicuntur magistri, aut à vestibus, aut à pilis. hinc Ammianus Marcellinus lib. 17. in Constantio & Iuliano, omnes qui plus poterant in palatio Constantij, scilicet adulandi professores, recte consulta prospereque completa vertebant in deridiculū, talia sine modo strepentes insulse in odium venit cum victoriis suis capella, non homo, Iulianum carpentes. Et Propertius.

Eques & frenis idem fuit aptus aratris.
Et galea hirsuta compta lupina iuba.

Et Martialis.

Vix tangere vages ferro secare capillos,
Doctus & hirsutas excoluisse genas.

Iust. Lipsius lumen & columen literarum Centur. 2. epist.35. ad Iosiam Mercerium, ait Iosephum Scaligerum in libro qui Iuo Viliomarus in Titium inscribitur, cuius author est ipse Scaliger, legere hic hirsuto, quam lectionem non probat. Quinimo aduersantibus omnibus codicibus huic versui inserit hirsuto, & vult Capellam Statilium equitem Romanum intelligi, de quo vide Suetonium in Vespasiano. Lubi-

nus in re ancipiti, ancipitem præbens animum aliorum opiniones recenset, suam occultat, ait enim quosdam existimare Capellam viuam scopi loco positam, & alligatam fuisse, ad quam iacularentur, quod est magis falsum quàm id quod est falsissimum.

ETRVSCVM PVERO SI CONTIGIT AVRVM.] Si natus sit liber & ingenuus. bulla aurea gestabatur à nobilibus, allata ex Etruria à Tarquinio, vt docet Macrob. 1. Saturnal. eodem Traquinio authore datum est libertinis, vt bullam gestarent, non auream. Sensus, quis est aut natus liber, dignus bulla aurea aut libertinæ cōditionis, vt possit gestare lorum, qui ferat superbiam huius mensæ & contumelias? ac si dicat nemo feret, nisi sit Domitius. Calderinus.

MINOR ALTILIS] Gallina pinguis imminuta à Virrone qui partem eius comedit. Altile non solum pingue ab alendo verum etiam opulentum. Plautus in Sistell. Prohibet diuitiis optimis, dote altili atque opimi. Nonius Marcell.

PVLSANDVM VERTICE RASO PRÆBEBIS QVANDOQVE CAPVT.] Caput tuum pulsandum præbebis more seruorum. nam qui manumittebantur capite raso & percusso, vindicta accipiebant pileum in templo Feroniæ deæ. Mens Iuuenalis hæc est, propter epulas & amicitiam, potentis eris subditus, vt seruus patrono præbens caput pulsandum vertice raso, vt manumittatur, nec timebis flagra, & indigna homine libero pati. Terentius in Eunucho, at ego infœlix, neque ridiculus esse, neq; plagas pati possum.

m iij

DECII IVNII
IVVENALIS
SATYRARVM
LIBER II.

SATYRA VI.

Posthumum monet ne facile patiatur se matrimonio obligari, eius incommoda ob oculos ponens: & miro stomacho mulierum mores & vitia insectatur.

CREDO *pudicitiam Saturno rege moratam*
In terris, visamque diu: cùm frigida paruas
Preberet spelunca domos, ignémque, Laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet vmbra:
Siluestrem montana torum cùm sterneret vxor
Frondibus, & culmo, vicinarúmque ferarum
Pellibus: haud similis tibi Cynthia, nec tibi, cuius
Turbauit nitidos exstinctus passer ocellos:
Sed potanda ferens infantibus vbera magnis,
Et sæpe horridior glandem ructante marito.
Quippe aliter tunc orbe nouo, cælóque recenti
Viuebant homines: qui rupto robore nati,
Compositíque luto nullos habuere parentes.
Multa pudicitiæ veteris vestigia forsan,
Aut aliqua extiterant, & sub Ioue, sed Ioue nondum
Barbato, nondum Græcis iurare paratis
Per caput alterius, cùm furem nemo timeret
Caulibus, aut pomis, & aperto viueret horto.

Digitized by Google

Paullatim deinde ad Superos Astræa recessit
Hac comite, atque duæ pariter fugêre sorores.
Antiquum, & vetus est alienum Postume lectum
Concutere, atque sacri Genium contemnere fulcri.
Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas.
Viderunt primos argentea sæcula mœchos.
Conuentum tamen, & pactum, & sponsalia nostra
Tempestate paras, iamque à tonsore magistro
Pecteris. & digito pignus fortasse dedisti.
Certè sanus eras, vxorem Postume ducis?
Dic, qua Tisiphone, quibus exagitare colubris?
Ferre potes dominam saluis tot restibus vllam?
Cùm pateant altæ, caligantesque fenestræ?
Cùm tibi vicinum se præbeat Æmilius pons?
Aut si de multis nullus placet exitus, illud
Nonne putas melius, quòd tecum pusio dormit?
Pusio, qui noctu non litigat? exigit à te
Nulla iacens illic munuscula, nec queritur, quod
Et lateri parcas, nec quantum iussit, anheles.
Sed placet Vrsidio lex Iulia: tollere dulcem
Cogitat heredem cariturus turture magno,
Mullorumque iubis, & captatore macello.
Quid fieri non posse putes, si iungitur vlla
Vrsidio? si mœchorum notissimus olim
Stulta maritali iam porigit ora capistro:
Quem toties texit perituri cista Latini?
Quid? quòd & antiquis vxor de moribus illi
Quæritur? ô medici mediam pertundite venam.
Delicias hominis, Tarpeium limen adora
Pronus, & auratam Iunoni cæde iuuencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Paucæ adeò Cereris vittas contingere dignæ,
Quarum non timeat pater oscula. necte coronam
Postibus, & densos per limina tende corymbos.
Vnus Iberinæ vir sufficit: ocyus illud
Extorquebis, vt hæc oculo contenta sit vno.
Magna tamen fama est cuiusdam rure paterno
Viuentis. viuat Gabiis, vt vixit in agro:
Viuat Fidenis, & agello cedo paterno.

Digitized by Google

Quis tamen affirmat, nil actum in montibus, aut in
Speluncis? adeò senuerunt Iupiter & Mars,
Porticibúsne tibi monstratur femina voto
Digna tuo? cuncis an habent spectacula totis
Quod securus ames, quodque exinde excerpere possis?
Cheironomon Ledam molli saltante Batyllo,
Tuccia vesicæ non imperat: Apula gannit,
Sicut in amplexu: subitum, & miserabile longum
Attendit Thymele: Thymele tunc rustica discit.
Ast aliæ quoties aulea recondita cessant,
Et vacuo, clausoque sonant fora sola theatro,
Atque à plebeis longè Megalesia, tristes
Personam, Thyrsumque tenent, & subligar Accî.
Vrbicus exodio risum mouet Attellanæ
Gestibus Autonoes: hunc diligit Ælia pauper.
Soluitur his magno comœdi fibula. sunt quæ
Chrysogonum cantare vetent: Hispulla tragœdo
Gaudet. an exspectas, vt Quinctilianus ametur?
Accipis vxorem, de qua citharœdus Echion,
Aut Glaphyrus fiat pater, Ambrosiúsque Choraules.
Longa per angustos figamus pulpita vicos:
Ornentur postes, & grandi ianua lauro,
Vt testudineo tibi, Lentule, conopeo
Nobilis Euryalum mirmillonem exprimat infans.
Nupta Senatori comitata est Hippia ludium
Ad Pharron, & Nilum, famosáque mœnia Lagi,
Prodigia, & mores vrbis damnante Canopo.
Immemor illa domus, & coniugis, atque sororis,
Nil patriæ indulsit, plorantesque improba gnatos,
Vtque magis stupeas ludos, Paridémque reliquit.
Sed quanquam in magnis opibus, plumáque paterna,
Et segmentatis dormisset paruula cunis,
Contemsit pelagus: famam contemserat olim,
Cuius apud molleis minima est iactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus, latéque sonantem
Pertulit Ionium constanti pectore, quamuis
Mutandum toties esset mare. iusta pericli
Si ratio est, & honesta: timent pauidéque gelantur
Pectore, nec tremulis possunt insistere plantis.

Fortem

Digitized by Google

Fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent.
Si iubeat coniux, durum est conscendere nauim:
Tunc sentina grauis, tunc summus vertitur aër.
Quæ mœchum sequitur, stomacho valet. illa maritum
Conuomit: hæc inter nautas & prandet, & errat
Per puppim, & duros gaudet tractare rudenteis.
Qua tamen exarsit forma, qua capta iuuenta est
Hippia? quid vidit propter quod ludia dici
Sustinuit? nam Sergiolus iam radere guttur
Cœperat, & secto requiem sperare lacerto.
Præterea multa in facie deformia: sicut
Attritus galea, medisque in naribus ingens
Gibbus, & acre malum semper stillantis ocelli.
Sed gladiator erat, facit hoc illos Hyacinthos:
Hoc pueris, patriæque, hoc prætulit illa sorori,
Atque viro. ferrum est quod amant. hic Sergius idem
Accepta rude cœpisset Veiento videri.
Quid priuata domus, quid fecerit Hippia curas?
Respice riualeis Diuorum: Claudius audi,
Quæ tulerit. dormire virum cùm senserat vxor,
Ausa Palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix augusta cucullos,
Linquebat comite ancilla non amplius vna,
Et nigrum flauo crinem abscondente galero,
Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque suam: tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
Ostendítque tuum generose Britannice ventrem.
Excepit blanda intranteis, atque æra poposcit:
Mox, lenone suas iam demittente puellas,
Tristis abit: sed quod potuit, tamen vltima cellam
Clausit, adhuc ardens rigidæ tentigine vuluæ,
Ac resupina iacens multorum absorbuit ictus,
Et lassata viris, nondum satiata recessit,
Obscurisque genis turpis, fumóque lucernæ,
Fœda lupanaris tulit ad puluinar odorem.
Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Priuignóque datum faciunt grauiora coactæ
Imperio sexus, minimumque libidine peccant.

Digitized by Google

Quis tamen affirmat, nil actum in montibus, aut in
Speluncis? adeò senuerunt Iupiter & Mars,
Porticibúsne tibi monstratur femina voto
Digna tuo? cuneis an habent spectacula totis
Quod securus ames, quodque exinde excerpere possis?
Cheironomon Ledam molli saltante Batyllo,
Tuccia vesicæ non imperat: Apula gannit,
Sicut in amplexu: subitum, & miserabile longum
Attendit Thymele: Thymele tunc rustica discit.
Ast aliæ quoties aulea recondita cessant,
Et vacuo, clausoque sonant fora sola theatro,
Atque à plebeis longè Megalesia, tristes
Personam, Thyrsumque tenent, & subligar Accî.
Vrbicus exodio risum mouet Attellanæ
Gestibus Autonoes: hunc diligit Ælia pauper.
Soluitur his magno comœdi fibula. sunt quæ
Chrysogonum cantare vetent: Hispulla tragœdo
Gaudet. an exspectas, vt Quinctilianus ametur?
Accipis vxorem, de qua citharœdus Echion,
Aut Glaphyrus fiat pater, Ambrosiúsque Choraules.
Longa per angustos figamus pulpita vicos:
Ornentur postes, & grandi ianua lauro,
Vt testudineo tibi, Lentule, conopeo
Nobilis Euryalum mirmillonem exprimat infans.
Nupta Senatori comitata est Hippia ludium
Ad Pharron, & Nilum, famosáque mœnia Lagi,
Prodigia, & mores vrbis damnante Canopo.
Immemor illa domus, & coniugis, atque sororis,
Nil patriæ indulsit, plorantesque improba gnatos,
Vtque magis stupeas ludos, Paridémque reliquit.
Sed quanquam in magnis opibus, plumáque paterna,
Et segmentatis dormisset paruula cunis,
Contemsit pelagus: famam contemserat olim,
Cuius apud molleis minima est iactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus, latéque sonantem
Pertulit Ionium constanti pectore, quamuis
Mutandum toties esset mare. iusta pericli
Si ratio est, & honesta: timent pauidéque gelantur.
Pectore, nec tremulis possunt insistere plantis.

Fortem animum præstant rebus, quas turpiter audent.
Si iubeat coniux, durum est conscendere nauim:
Tunc sentina grauis, tunc summus vertitur aër.
Quæ mœchum sequitur, stomacho valet. illa maritum
Conuomit: hæc inter nautas & prandet, & errat
Per puppim, & duros gaudet tractare rudenteis.
Qua tamen exarsit forma, qua capta iuuenta est
Hippia? quid vidit propter quod ludia dici
Sustinuit? nam Sergiolus iam radere guttur
Cœperat, & secto requiem sperare lacerto.
Prætereà multa in facie deformia: sicut
Attritus galea, medisque in naribus ingens
Gibbus, & acre malum semper stillantis ocelli.
Sed gladiator erat, facit hoc illos Hyacinthos:
Hoc pueris, patriæque, hoc prætulit illa sorori,
Atque viro. ferrum est quod amant. hic Sergius idem
Accepta rude cœpisset Veiento videri.
Quid priuata domus, quid fecerit Hippia curas?
Respice riualeis Diuorum: Claudius audi,
Quæ tulerit. dormire virum cùm senserat vxor,
Ausa Palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix augusta cucullos,
Linquebat comite ancilla non amplius vna,
Et nigrum flauo crinem abscondente galero,
Intrauit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuam, atque suam: tunc nuda papillis
Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
Ostendítque tuum generose Britannice ventrem.
Excepit blanda intranteis, atque æra poposcit:
Mox, lenone suas iam demittente puellas,
Tristis abit: sed quod potuit, tamen vltima cellam
Clausit, adhuc ardens rigidæ tentigine vuluæ,
Ac resupina iacens multorum absorbuit ictus,
Et lassata viris, nondum satiata recessit,
Obscurisque genis turpis, fumóque lucernæ,
Fœda lupanaris tulit ad puluinar odorem.
Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Priuignóque datum faciunt grauiora coactæ
Imperio sexus, minimumque libidine peccant.

Optima sed quare Cesennia teste marito?
Bis quingenta dedit, tanti vocat ille pudicam,
Nec Veneris pharetris macer est, aut lampade feruet:
Inde faces ardent, veniunt à dote sagittæ.
Libertas emitur: coram licet innuat: atque
Rescribat: vidua est locuples, quæ nupsit auaro.
Cur desiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non vxor amatur.
Tres rugæ subeant, & se cutis arida laxet,
Fiant obscuri dentes, oculique minores:
Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi,
Iam grauis es nobis, & sæpe emungeris, exi
Ocyus, & propera: sicco venit altera naso.
Interea calet, & regnat. poscitque maritum
Pastores, & ouem Canusinam, vlmósque Falernas.
Quantulum in hoc? pueros omneis, ergastula tota?
Quòdque domi non est, & habet vicinus, ematur.
Mense quidem brumæ, cùm iam mercator Iason
Clausus, & armatis obstat casa candida nautis,
Grandia tolluntur crystallina, maxima rursus
Murrhina, deinde adamas notissimus, & Berenices
In digito factus pretiosior: hunc dedit olim
Barbarus incestæ dedit hunc Agrippa sorori,
Obseruant vbi festa mero pede sabbata Reges,
Et vetus indulget senibus clementia porcis.
Nulláne de tantis gregibus tibi digna videtur?
Sit formosa, decens, diues, fœcunda, vetustos
Porticibus disponat auos, intactior omni,
Crinibus effusis, bellum dirimente Sabina:
RARA auis in terris, nigróque simillima cycno.
Quis feret vxorem, cui constant omnia? malo,
Malo Venusinam, quàm te Cornelia mater
Graccorum, si cum magnis virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.
Tolle tuum precor Hannibalem, victúmque Syphacem
In castris, & cum tota Carthagine migra.
Parce precor, Pæan, & tu depone sagittas,
Nil pueri faciunt, ipsam configite matrem,
Amphion clamat: sed Pæan contrahit arcum.

Digitized by Google

Extulit ergo gregem natorum, ipsúmque parentem,
Dum sibi nobilior Latonæ gente videtur,
Atque eadem scrofa Niobe fecundior alba,
Quæ tanti grauitas, quæ forma, vt se tibi semper
Imputet? huius enim rari, summíque voluptas
Nulla boni, quoties animo corrupta superbo
Plus aloës, quàm mellis habet. quis deditus autem
Vsque adeò est, vt non illam, quam laudibus effert,
Horreat, inque dies septenis oderit horis?
Quædam parua quidem, sed non toleranda maritis.
Nam quid rancidius, quam quòd se non putat vlla
Formosam, nisi quæ de Tusca Græcula facta est?
De Sulmonensi mera Cecropis? omnia Græcè,
Cùm sit turpe magis nostris nescire Latinè.
Hoc sermone pauent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundunt animi secreta. quid vltra?
Concubunt Græce. dones tamen ista puellis:
Túne etiam, quam sextus & octogesimus annus
Pulsat, adhuc Græce? non est hic sermo pudicus
In vetula, quoties lasciuum interuenit illud,
Ζωὴ ϗ ψυχὴ modò sub lodice relictis
Vteris in turba. quod enim non excitat inguen
Vox blanda, & nequam? digitos habet, vt tamen omnes
Subsidant pennæ. dicas hæc mollius Æmo,
Quamquam & Carpophoro, facies tua computat annos.
Si tibi legitimis pactam, iunctámque tabellis
Non es amaturus: ducendi nulla videtur
Caussa: nec est, quare cenam, & mustacia perdas
Labente officio, crudis donanda, nec illud,
Quod prima pro nocte datur cùm lance beata
Dacicus, & scripto radiat Germanicus auro.
Si tibi simplicitas vxoria, deditus vni
Est animus: summite caput ceruice parata
Ferre iugum: nullam inuenies: quæ parcat amanti.
Ardeat ipsa licet, tormentis gaudet amantis,
Et spoliis. igitur longè minus vtilis illi
Vxor, quisquis erit bonus, optandusque maritus.
Nil vnquam inuita donabis coniuge: vendes
Hac obstante nihil: nihil, hæc si nolit, emetur.

Hæc dabit affectus: ille excludetur amicus
Iam senior, cuius barbam tua ianua vidit.
Testandi cùm sit lenonibus, atque lanistis
Libertas, & iuris idem contingat arenæ,
Non vnus tibi riualis dictabitur heres.
Pone crucem seruo. meruit quo crimine seruus
Supplicium? quis testis adest? quis detulit? audi,
Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa est.
O demens: ita seruus homo est? nil fecerit, esto:
Hoc volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.
Imperet ergo viro: sed mox hæc regna relinquit,
Permutátque domos, & flammea conterit: inde
Aduolat, & spreti repetit vestigia lecti.
Ornatas paulo antè fores, pendentia linquit
Vela domus, & adhuc virideis in limine ramos.
Sic crescit numerus, sic fiunt octo mariti,
Quinque per autumnos: titulo res digna sepulchri.
Desperanda tibi salua concordia socru:
Illa docet spoliis nudi gaudere mariti:
Illa docet, missis à corruptore tabellis,
Nil rude, nil simplex rescribere: decipit illa
Custodes, aut ære domat: tunc corpore sano
Aduocat Archigenem, onerosáque pallia iactat.
Abditus interea latet, & secretus adulter,
Impatiensque moræ pauet, & præputia ducit.
Scilicet expectas, vt tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet? vtile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.
Nulla ferè caussa est, in qua non femina litem
Mouerit. accusat Manilia, si rea non est.
Componunt ipsæ per se formantque libellos,
Principium, atque locos Celso dictare paratæ.
Endromidas Tyrias, & femineum ceroma
Quis nescit? aut quis non vidit vulnera pali?
Quem cauat assiduis sudibus, scutóque lacessit,
Atque omneis implet numero dignissima prorsus
Florali matrona tuba, nisi si quid in illo
Pectore plus agitat, veræque paratur arenæ.
Quem præstare potest mulier galeata pudorem,

Quæ fugit à ſexu? vires amat: hæc tamen ipſa
Vir nollet fieri. nam quantula noſtra voluptas?
Quale decus rerum, ſi coniugis auctio fiat,
Balteus, & manicæ, & criſtæ, cruríſque ſiniſtri
Dimidium tegmen: vel ſi diuerſa mouebit
Prælia. tu felix ocreas vendente puella.
Hæc ſunt, quæ tenui ſudant in cyclade, quarum
Delicias & panniculus bombycinus vrit.
Adſpice, quo fremitu monſtratos perferat ictus,
Et quanto galeæ curuetur pondere, quanta
Poplitibus ſedeat, quam denſo faſcia libro,
Et ride, ſcaphium poſitis cùm ſumitur armis.
Dicite vos neptes Lepidi, cæciue Metelli
Gurgitis, aut Fabij, quæ ludia ſumſerit vnquam
Hos habitus? quando ad palum gemat vxor Aſyli?
Semper habet liteis, alternáque iurgia lectus,
In quo nupta iacet: minimum dormitur in illo.
Tunc grauis illa viro, tunc orba tigride peior
Cùm ſimulat gemitus occulti conſcia facti.
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat
Vberibus ſemper lacrymis, ſempérque paratis
In ſtatione ſua, ipſis exſpectantibus illam,
Quo iubeat manare modo: tu credis amorem,
Tu tibi tunc curruca places, fletúmque labellis
Exſorbes: quæ ſcripta, & quas lecture tabellas,
Si tibi zelotypæ retegantur ſcrinia mœchæ?
Sed iacet in ſerui complexibus, aut Equitis: dic,
Dic aliquem ſodes, dic Quintiliane colorem.
Hæremus: dic ipſa. olim conuenerat, inquit,
Vt faceres tu quod velles: nec non ego poſſem
Indulgere mihi: clames licet, & mare cælo
Confundas, homo ſum. nihil eſt audacius illis
Deprehenſis: iram, atque animos à crimine ſumunt.
Vnde hæc monſtra tamen, vel quo de fonte requiris?
PRAESTABAT caſtas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiis contingi parua ſinebat
Tecta labor, ſomnique breues, & vellere Tuſco
Vexatæ, duræque manus, ac proximus vrbi
Hannibal, & ſtantes Collina in turre mariti.

Nunc patimur longæ pacis mala: sæuior armis
Luxuria incubuit, victúmque vlciscitur orbem.
Nullum crimen abest, facinusque libidinis ex quo
Paupertas Romana perit: hinc fluxit ad Histros,
Et Sybaris colleis: hinc & Rhodos, & Miletos,
Atque coronatum, & petulans, madidumque Tarentum.
Prima peregrinos obscena pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt sæcula luxu
Diuitiæ molles: quid enim venus ebria curat?
Inguinis, & capitis quæ sint discrimina, nescit:
Grandia quæ medijs iam noctibus ostrea mordet,
Cùm perfusa mero spumant vnguenta Falerno,
Cùm bibitur concha, cum iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis.
I nunc, & dubita, qua sorbeat aëra sanna
Tullia, quid dicat nota Collatia Mauræ,
Maura pudicitiæ veterem cùm præterit aram
Noctibus hîc ponunt lecticas, micturiunt hîc,
Effigiemque Deæ longis siphonibus implent,
Inque vices equitant, ac Luna teste mouentur,
Inde domos abeunt: tu calcas luce reuersa
Coniugis vrinam magnos visurus amicos.
Nota Bonæ secreta Deæ, cùm tibia lumbos
Incitat, & cornu pariter, vinóque feruntur
Attonitæ, crinémque rotant vlulante Priapo
Mænades. ô quantus tunc illis mentibus ardor
Concubitus! quæ vox saltante libidine! quantus
Ille meri veteris per crura madentia torrens!
Lenonum ancillas posita Laufella corona
Prouocat, & tollit pendentis præmia coxæ:
Ipsa medullinæ frictum crissantis adorat.
Palmam inter dominas virtus natalibus æquat.
Nil ibi per ludum simulabitur: omnia fient
Ad verum, quibus incendi iam frigidus æuo
Laomedontiades, & Nestoris hernia possit.
Tunc prurigo moræ impatiens, tunc femina simplex.
Et toto pariter repetitur clamor ab antro.
Iam fas est: admitte viros. dormitat adulter?
Illa iubet sumpto iuuenem properare cucullo.

Si nihil est, seruis incurritur. abstuleris spem
Seruorum, veniet conductus aquarius: hic si
Quæritur, & desunt homines, mora nulla per ipsam,
Quò minus imposito clunem summittat asello.
Atque vtinam ritus veteres, & publica saltem
His intacta malis agerentur sacra: sed omnes
Nouerunt Mauri, atque Indi, quæ psaltria penem
Maiorem, quàm sint duo Cæsaris Anticatones,
Illuc, testiculi sibi conscius vnde fugit mus,
Intulerit, vbi velari pictura iubetur,
Quæcumque alterius sexus imitata figuram est.
Et quis tunc hominum contemptor Numinis? aut quis
Sympuuium ridere Numæ, nigrúmque catinum,
Et Vaticano fragileis de monte patellas
Ausus erat? sed nunc ad quas non Clodius aras?
Audio quid veteres olim moneatis amici.
Pone seram: cohibe. sed quis custodiet ipsos
Custodes? cauta est, & ab illis incipit vxor.
Iámque eadem summis pariter, minimísque libido:
Nec melior, pedibus silicem quæ conterit atrum,
Quam quæ longorum vehitur ceruice Syrorum.
Vt spectet ludos, conducit Ogulnia vestem,
Conducit comites, sellam, ceruical, amicas,
Nutricem, & flauam, cui det mandata, puellam.
Hæc tamen argenti superest quodcunque paterni
Læuibus athletis ac vasa nouissima donat.
MVLTIS res angusta domi est: sed nulla pudorem
Paupertatis habet, nec se metitur ad illum,
Quem dedit hæc, posuitque modum. tamen vtile quid sit
Prospiciunt aliquando viri, frigusque famemque
Formica tandem quidam expauere magistra.
Prodiga non sentit pereuntem femina censum:
At, velut exhausta rediuiuus pullulet arca
Nummus, & è pleno semper tollatur aceruo,
Non vnquam reputant, quanti sibi gaudia constent.
Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia semper
Oscula delectent, & desperatio barbæ,
Et quòd abortiuo non est opus: illa voluptas
Summa tamen, quod tam calida, & matura iuuenta

Digitized by Google

Inguina traduntur medicis, iam pectine nigro.
Ergo exspectatos, ac iussos crescere primùm
Testiculos, postquàm cœperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantùm rapit Heliodorus.
Conspicuus longè, cunctísque notabilis intrat
Balnea, nec dubiè, custodem vitis, & horti
Prouocat, à domina factus spado. dormiat ille
Cum domina. sed tu iam durum, Posthume, iámque
Tundendum eunucho Bromium committere noli.
Si gaudet cantu: nullius fibula durat
Vocem vendentis Prætoribus: organa semper
In manibus: densi radiant testudine tota
Sardonyches: crispo numerantur pectine chordæ,
Quo tener Hedymeles operam dedit: hunc tenet, hoc se
Solatur, gratóque indulget basia plectro.
Quædam de numero Lamiarum, ac nominis alti
Cum farre, & vino Ianum, Vestámque rogabat,
An Capitolinam deberet Pollio quercum
Sperare, & fidibus promittere. quid faceret plus
Ægrotante viro? medicis quid tristibus erga
Filiolum? stetit ante aram, nec turpe putauit
Pro cithara velare caput, dictatáque verba
Protulit, vt mos est, & aperta palluit agna.
Dic mihi nunc, quæso, dic antiquissime Diuûm,
Respondes his Iane pater? magna ocia cœli.
Non est, vt video, non est, quid agatur apud vos.
Hæc de comœdis te consulit: illa tragœdum
Commendare volet, varicosus fiet haruspex.
Sed cantet potiùs, quàm totam peruolet vrbem
Audax, & cœtus possit quàm ferre virorum,
Cúmque paludatis Ducibus, præsente marito,
Ipsa loqui recta facie, strictísque mamillis.
Hæc eadem nouit, quid toto fiat in orbe,
Quid Seres, quid Thraces agant. secreta nouercæ,
Et pueri: quis amet, quis decipiatur adulter.
Dicet quis viduam prægnantem fecerit, & quo
Mense: quibus verbũ cõcumbat quæque, modũ quot.
Instantem Regi Armenio, Parthóque cometem
Prima videt: famam, rumoresque illa recenteis

Excipit

Excipit ad portas: quosdam facit ipse Niphatem
In populos, magnóque illic cuncta arua teneri
Diluuio: nutare vrbeis, subsidere terras,
Quocunque in triuio, cuicunque est obuia narrat.
Nec tamen id vitium magis intolerabile, quàm quòd
Vicinos humileis rapere, & concidere loris
Exorata solet. nam si latratibus alti
Rumpuntur somni: fustes huc ocyus, inquit,
Adferte, atque illis dominum iubet antè feriri,
Deinde canem: grauis occursu, teterrima vultu
Balnea nocte subit: conchas, & castra moueri
Nocte iubet: magno gaudet sudare tumultu,
Cùm lassata graui ceciderunt brachia massa,
Callidus & Cristæ digitos impressit Aliptes,
Ac summum dominæ femur exclamare coëgit.
Conuiuæ miseri interea somnóque, faméque
Vrgentur. tandem illa venit rubicundula, totum
Oenophorum sitiens, plena quod tenditur vrna
Admotum pedibus, de quo sentarius alter
Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim,
Dum redit, & terram lutêo ferit intestino.
Marmoribus riui properant, aut lata Falerno
Peluis olet: nam sit, tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens, bibit, & vomit. ergo maritus
Nauseat, atque oculis bilem substringit opertis.
Illa tamen grauior, quæ cum discumbere cœpit,
Laudat Virgilium, perituræ ignoscit Elisæ,
Committit vates, & comparat inde Maronem,
Atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
Cedunt Grammatici, vincuntur rhetores, omnis
Turba tacet, nec caussidicus, nec præco loquatur,
Altera nec mulier: verborum tanta cadit vis.
Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas
Pulsari. tam nemo tubas, atque æra fatiget:
Vna laboranti poterit succurrere Lunæ.
Imponit finem sapiens & rebus honestis.
Nam quæ docta nimis cupit, & facunda videri,
Crure tenus medio tunicas succingere debet,
Cædere Siluano porcum, quadrante lauari.

Digitized by Google

Non habeat matrona, tibi quæ iuncta recumbit,
Dicendi genus, aut curtum sermone rotato
Torqueat enthymema, nec historias sciat omneis.
Sed quædam ex libris & non intelligat. odi
Hanc ego, quæ repetit, voluitque Palæmonis artem.
Seruata semper lege, & ratione loquendi,
Ignotosque mihi tenet antiquaria versus,
Nec curanda viris opicæ castigat amicæ
Verba. solœcismum liceat fecisse marito.
Nil non permittit mulier sibi: turpe putat nil,
Cùm virideis gemmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extensis magnos commisit elenchos.
Intolerabilius nihil est, quàm femina diues.
Intereà fœda adspectu, ridendáque multo
Pane tumet facies, aut pinguia Poppæana
Spirat, & hinc miseri viscantur labra mariti.
Ad mœchum veniet lota cute: quando videri
Vult formosa domi? mæchis foliata parantur.
His emitur quidquid graciles huc mittitis Indi.
Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit:
Incipit agnosci, atque illo lacte fouetur,
Propter quod secum comites educit asellas,
Exsul Hyperboreum si dimittatur ad axem.
Sed quæ mutatis inducitur, atque fouetur
Tot medicaminibus, coctæque siliginis offas
Accipit, & madidæ, facies dicetur, an vlcus?
Est operæpretium penitus cognoscere toto
Quid faciant, agitentque die. si nocte maritus
Auersus iacuit: periit libraria, ponunt
Cosmetæ tunicas, tardè venisse Liburnus
Dicitur, & pœnas alieni pendere somni
Cogitur. hic frangit ferulas: rubet ille flagellis,
Hic scutica. sunt quæ tortoribus annua præstent.
Verberat, atque obiter faciem linit: audit amicas,
Aut latum pictæ vestis considerat aurum,
Et cædens longi relegit transacta diurni,
Et cedit, donec lassis cædentibus, exi
Intonat horrendum, iam cognitione peracta.
Profectura domo Sicula non mitior aula.

Digitized by Google

Nam si constituit, solitóque decentius optat
Ornari, & properet, iamque exspectatur in hortis,
Aut apud Isiacæ potiùs sacraria lenæ,
Componit crinem laceratis ipsa capillis,
Nuda humeros Psecas infelix, nudisque mamillis.
Altior hic quare cincinnus? tauria punit
Continuò flexi crimen, facinusque capilli.
Quid Psecas admisit? quænam est hîc culpa puellæ,
Si tibi displicuit nasus tuus? altera læuum
Extendit, pectítque comas, & voluit in orbem.
Est in consilio matrona admotáque lanis,
Emeritá quæ cessat acu: sententia prima
Huius erit: post hanc ætate, atque arte minores
Censebunt, tanquam famæ discrimen agatur,
Aut animæ: tanta est quærendi cura decoris.
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput. Andromachen à fronte videbis:
Post minor est: aliam credas cedo, si breue parui
Sortita est lateris spatium, breuiorque videtur
Virgine Pygmæa nullis adiuta cothurnis,
Et leuis erecta consurgit ad oscula planta.
Nulla viri cura intereà, nec mentio fiet
Damnorum: viuit tanquam vicina marito.
Hoc solo propior, quod amicos coniugis odit,
Et seruos. grauis est rationibus. ecce furentis
Bellonæ, matrisque Deûm chorus intrat, & ingens
Semiuir, obsceno facies reuerenda minori,
Mollia, qui rupta secuit genitalia testa,
Iam pridem cui rauca cohors, cui tympana cedunt
Plebeia, & Phrygia vestitur bucca tiara,
Grande sonat, metuíque iubet Septembris, & Austri
Aduentum, nisi se centum lustrauerit ouis,
Et xerampelinas vestes donauerit ipsi,
Vt quidquid subiti, & magni discriminis instat,
In tunicas eat, & totum semel expiet annum.
Hibernum fracta glacie descendet in amnem,
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipsis
Verticibus timidum caput abluet: indè superbi
Totum regis agrum nuda, ac tremebunda cruentis

Digitized by Google

Erepet genibus: si candida iusserit Io,
Ibit ad Ægypti finem, calidásque petitas
A Meroë portabit aquas, vt spargat in æde
Isidis, antiquo quæ proxima surgit ouili.
Credit enim ipsius dominæ se voce moneri.
En animam, & mentem, cum qua Dij nocte loquuntur.
Ergo hic præcipuum, summúmque meretur honorem,
Qui grege linigero circumdatus, & grege caluo
Plangentis populi currit derisor Anubis.
Ille petit veniam, quoties non abstinet vxor
Concubitu, sacris, obseruandísque diebus,
Magnáque debetur violato pœna cadurco.
Et mouisse caput visa est argentea serpens
Illius lacrymæ, meditatáque murmura præstant,
Vt veniam culpæ non abnuat, ansere magno
Scilicet, & tenui popano corruptus Osiris.
Cùm dedit ille locum, cophino: fenóque relicto,
Arcanam Iudæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna sacerdos
Arboris, ac summi fida internuntia cœli.
Implet & illa manum, sed parciùs ære minuto
Qualiacunque voles Iudæi somnia vendunt.
Spondet amatorem tenerum, vel diuitis orbi
Testamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato, Armenius, vel Commagenus haruspex.
Pectora pullorum rimatur, & exta catelli,
Interdum & pueri: faciet quod deferat ipse.
Chaldæis sed maior erit fiducia: quidquid
Dixerit Astrologus, credent à fronte relatum
Hammonis: quoniam Delphis oracula cessant,
Et genus humanum damnat caligo futuri.
Præcipuus tamen est horum, qui sæpius exsul,
Cuius amicitia, conducendáque tabella
Magnus ciuis obit, & formidatus Othoni.
Inde fides arti, sonuit si dextera ferro,
Læuáque si longo castrorum in carcere mansit.
Nemo Mathematicus Genium indemnatus habebit:
Sed qui pænè perit, cui vix in Cyclada mitti
Contigit, & parua tandem caruisse Seripho.

Consulit ictericæ lento de funere matris,
Ante tamen de te, Tanaquil tua: quando sororem
Efferat, & patruos: an sit victurus adulter
Post ipsam. quid enim maius dare Numina possunt?
Hæc tamen ignorat quid sidus triste minetur
Saturni, quo læta Venus se proferat astro,
Qui mensis damno, quæ dentur tempora lucro.
Illius occursus etiam vitare memento,
In cuius manibus, ceu pinguia succina, tritas
Cernis ephemeridas: quæ nullum consulit, & iam
Consulitur: quæ castra viro, patriámque petente
Non ibit pariter numeris reuocata Thrasilli.
Ad primum lapidem vectari cùm placet, hora
Sumitur ex libro: si prurit frictus ocelli
Angulus, inspecta genesi collyria poscit.
Ægra licet iaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, nisi quam dederit Petosiris.
Si mediocris erit: spatium lustrabit vtrunque
Metarum, & sorteis ducet, frontémque, manúmque
Præbebit vati crebrum poppysma roganti.
Diuitibus responsa dabit Phryx augur, & inde
Conductus dabit astrorum, mondíque peritus,
Atque aliquis senio, qui publica fulgura condit.
Plebeium in circo positum est, & in aggere fatum.
Quæ nudis longum ostendit ceruicibus aurum:
Consulit ante falas delphinorúmque columnas,
An saga vendenti nubat caupone relicto.
Hæc tamen & partus subeunt discrimen, & omneis
Nutricis tolerant fortuna vrgente labores:
Sed iacet aurato vix vlla puerpera lecto.
Tantum artes huius, tantum medicamina possunt,
Quæ steríleis facit, atque homines in ventre necandos
Conducit. gaude infelix, atque ipse bibendum
Porrige quidquid erit: nam si distendere vellet,
Et vexare vterum pueris salientibus, esses
AEthiopis fortasse pater: mox decolor hæres
Impleret tabulas nunquam tibi mane videndus.
Transeo suppositos, & gaudia votáque sæpe
Ad spurcos decepta lacus, atque inde petitos

Digitized by Google

Pontifices Salios, Scaurorum nomina falso
Corpore laturos. stat Fortuna improba noctu
Arridens nudis infantibus. hos fouet omneis,
Inuoluitque sinu: domibus tunc porrigit altis,
Secretumque sibi mimum parat, hos amat, his se
Ingerit, atque suos ridens producit alumnos.
Hic magicos adfert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeat mentem vexare mariti,
Et soleà pulsare nates. quòd desipis, inde est,
Inde animi caligo, & magna obliuio rerum,
Quas modò gessisti. tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias, vt auunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit. quæ non faciet, quod Principis uxor?
Ardebant cuncta, & fractâ compage ruebant,
Non aliter, quàm si fecisset Iuno maritum
Insanum. minùs ergo nocens erit Agrippinæ
Boletus: siquidem vnius præcordia pressit
Ille senis, tremulúmque caput descendere iussit
In cælum, & longam manantia labra saliuam.
Hæc poscit ferrum atque igneis, hæc potio torquet:
Hæc lacerat mixtos equitum cum sanguine patres.
Tanti partus equæ, quanti vna venefica constat.
Oderunt natos de pellice: nemo repugnet,
Nemo vetet: iam iam priuignum occidere fas est.
Vos ego pupilli moneo, quibus amplior est res,
Custodite animas, & nulli credite mensæ.
Liuida materno feruent adipata veneno.
Mordeat antè aliquis, quidquid porrexerit illa,
Quæ peperit: timidus prægustet pocula papas.
Fingimus hæc, altum Satyra sumente cothurnum
Scilicet, & finem egressi, legémque priorum,
Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu
Montibus ignotum Rutulis, cælóque Latino.
Nos vtinam vani sed clamat Pontia. feci,
Confiteor. puerísque meis aconita paraui,
Quæ deprehensa patent: facinus tamen ipsa peregi.
Túne duos vnà sæuissima vipera cena?
Tune duos? septem si septem fortè fuissent.

Credamus tragicis: quidquid de Colchide torua
Dicitur & Procne. nil contrà conor, & illæ
Grandia monstra suis audebant temporibus: sed
Non propter numos. minor admiratio summis
Debetur monstris, quoties facit ira nocentem
Hunc sexum, & rabie iecur incendente feruntur
Præcipites: vt saxa abrupta, quibus mons
Subtrahitur, cliuóque latus pendente recedit.
Illam ego non tulerim, quæ computat, & scelus ingens
Sana facit spectant subeuntem fata mariti
Alcestim, & similis si permutatio detur,
Morte viri cupiant animam seruare catellæ.
Occurent multæ tibi Belides, atque Eriphyle.
Mane Clitemnæstram nullus non vicus habebit.
Hoc tantùm refert, quòd Tyndaris illa bipennem
Insulsam, & fatuam dextra, læuáque tenebat:
Ac nunc res igitur, tenui pulmone rubetæ,
Sed tamen & ferro, si prægustaret Atreides
Pontica ter victi cautus medicamina Regis.

IN SATYRAM
SEXTAM.

CREDO PVDICITIAM SATVRNO REGE.] Id. sæculo aureo. nam Saturnus ætate aurea in Latio regnauit.

LAREMQVE.] Vnusquisque Deum domi familiarem colebat, quem Larem vocabant, quem cultum inde ortum docet Seruius, quia apud antiquos mortui in suis ædibus sepeliebantur, quos velut Deos colere ceperunt.

FRONDIBVS ET CVLMO.] Culmus propriè appellatur ipsa palea, vnde columnæ ædium sunt appellatæ, quod prius culmis, hoc est paleis integerentur.

HAVD SIMILIS TIBI CYNTHIA.] Non similis tibi Cynthia, quæ luxu vestium oblectari. Cynthia amica Propertij, de qua ipse,

Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis,
Contactum nullis ante cupidinibus.

Et Martialis libro 7.

Cynthia te vatem fecit lasciue Properti.

Digitized by Google

NEC TIBI CVIVS TVRBAVIT NITIDOS EXTINCTVS PASSER OCELLOS.] O Lesbia amica Catulli, quæ passerculum quem in deliciis habebat multum fleuit adeo mollis & delicata erat. vnde Catullus,

Passer mortuus est meæ puellæ,
Quem plus illa oculis suis amabit.

& infra,

Tua nunc opera meæ puellæ.
Flendo turgiduli rubent ocelli.

RVCTANTE MARITO.] Id est ructum faciente, quia vescebatur glande.

QVI RVPTO ROBORE NATI.] Primi homines habitabant in speluncis & syluis, cumque exirent ex arboribus vetustate cauatis, putabantur ex arboribus esse nati. hinc Virgilius,

Et nemora indigenæ fauni Nymphæque tenebant,
Gensque virum truncis & duro robore nata.

COMPOSITIQVE LVTO.] Alludit Poëta ad id quod dicitur à poëtis, Prometheum finxisse homines ex luto.

ROBVR.] Arbor glandifera.

SVB IOVE.] Id est ætate argentea.

GRÆCIS IVRARE PARATIS, PER CAPVT ALTERIVS.] Id est antequam fierent periuria, quorum inuentores fuere Græci. Hinc Plautus in Asinaria, cætera quæ volumus, vti Græca mercamur fide. per caput alterius. ita olim iurabant, sic Ascanius apud Virgilium iurat.

Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat.

CAVLIBVS.] Herbis. caulis proprie in ipsis herbis robur, siue stipes, id est ea herbæ pars, vnde se producunt folia, & ramus.

AD SVPEROS ASTREA RECESSIT.] Iustitia Astrei, & Auroræ filia.

HAC COMITE.] Pudicitia.

ATQVE DVÆ PARITER FVGERE SORORES.] Pudicitia & iustitia. alij vt interpres à Pytheo editus fides, & pudicitia, & male. nam Astrea teste Hesiodo in cælum euolauit offensa hominum moribus. & Seneca in Agamemnone,

Neglecta terras fugit & mores ferox
Hominum, & cruenta cæde pollutas manus,
Astrea virgo syderum magnum decus.

GENNIVM SACRI FVLCRI.] Religionem lecti iugalis. pecteris. vt sponsa cultior & comptior appareas.

TYSIPHONE.] Furia infernali.

SALVIS TOT RESTIBVS.] Saluis funibus, quibus se posset suspendere: caligantes vero dicit fenestras propter altitudinem.

ÆMILIVS PONS.] Quem Marcus Æmilius Scaurus fecit, ex quo te potes præcipitem dare.

PVSIO.] Puer paruus. pusum vt author est Varro puerum, & pusam puellam dixerunt, vnde pusio, pusillus puer.

NEC QVERITVR.] Si raro feceris, vt vxor: hæc ratio Poëtæ impia est.
LEX IVLIA.] Quæ punit adulteros deprehensos, ideo vult ducere vxorē.
IVBIS.] Cristis mullorum, cariturus turture, hoc pisce nam hos pisces captatores mittebant. Brittannicus poëtam loqui de aue putat.
TOLLERE HEREDEM.] Suscipere filium qui futurus sit hæres. Capistro. i. fi æno maritali

QVEM TOTIES TEXIT PERITVRI SISTA LATINI.] Latinus delatores timens, vxorem illis submittebat. Turneb. lib. 20. cap. 8. in quodam Mimo Latinus adulterum egerat in sistam conditum, subito mariti aduentu ne deprehenderetur, aut interficeretur. Tranquillus ait Latinum fuisse Mimum Domitiani. Martialis lib. 9. Epitaphium Latini,

Dulce decus scenæ ludorum fama Latinus,
Ille ego sum, plausus, deliciæque tuæ.
Qui spectatorem potui fecisse Catonem.

Toties dixit, quia in adulteriis sæpe est deprehensus, & addit, perituri, verebatur enim ne deferretur apud principem.

O MEDICI MEDIAM PERTVNDITE VENAM.] Id est, haurite sanguinem ex media vena, quæ iis qui non sunt sanæ mentis aperitur.

DELICIAS HOMINIS.] Vxor antiqua bonitate, expetitur ab Vrsidio

TARPEIVM LIMEN ADORA PRONVS.] Prostratus adora introitum arcis Tarpeiæ, vbi Iouis Iunonis & Mineruæ templum est, id est limen Capitolinum adora. Tarpeius à Tarpeia: hinc D. Hieronymus in Chronicis Eusebij Tarpeia clypeis Sabinorum obruta. vnde mons Tarpeius, in quo nunc Capitolium.

ET AVRATAM IVNONI CÆDE IVVENCAM.] Victimæ cornibus auratis immolabantur Iunoni, vt ait Plinius, quia nubentibus præest. Virgilius 4. Æneid.

Iunoni ante omnes cui vincula iugalia curæ.

Colebatur item Iuno iugis in vico Iugario, vt ait Liuius, Festus verò ait, ita appellatam, quod nubentes iungeret.

PAVCÆ ADEO CERERIS VITTAS CONTINGERE DIGNÆ.] i. quæ possint Cereris sacerdotes esse: sacris Cereris non initiabantur nisi castæ, & pudicæ. Diodorus tradit Cereris mysteria esse antiquitate castimoniaque apud omnes homines vulgata. Vittæ sunt quæ crinibus innectūtur, quibus fluentes religantur capilli : & vittæ dictæ quod vinciant; item vitta est qua corona vincitur. Isidorus Originum lib. 19. & Seruius in octauum Æneidos. matronarum insigne vitta qua non nisi castæ vti poterant. Hinc Valerius Max. lib. 5. cap. 2. Sancit Senatus vt fœminis semita viri cecederent, confessus, plus salutis in stola, quam in armis fuisse, vetustisque aurium insignibus nouum vitæ discrimen, adiecit.

HIBERINAE.] Sponsæ Vrsidij.

VIVAT GABIIS.] In Oppidis etiam paruis, viuat. Fidenis ciuitas Latij. Fidenates Etrusci fuerunt, vrbi proximi.

DENSOSQVE CORYMBOS.] Hederam. corymbi fructus eius sunt,
AGELLO CEDO PATERNO.] concedo quod in agro paterno vicerit.

ADEO SENVERVNT IVPITER ET MARS.] Hos posuit pro adulteris. nam hi in antris & speluncis stupra sæpe committunt. Id est, concede quod adeo senes sint, vt non possint esse adulteri.

PORTICIBVS.] Id est, inuenies ne in his locis aliquam quæ honesta sit & voto tuo digna? CVNEIS.] receptaculis. cunei sunt sedes theatri.

CHEYRONOMON LEDAM MOLLI SALTANTE BATYLLO.] Batillus Pantomimus, Tacitus Annalium libro 1. indulserat ei ludicro Augustus dum Mœcenati obtemperat effuso in amorem Battylli, neque ipse abhorrebat à talibus studijs, & ciuile rebatur misceri voluptatibus vulgi.

LEDAM] (Cheyronomon) saltationem gesticulatricem amat. Leda mollis saltatio, quæ cheyronomia manuum gesticulatione, & nutu ræpræsentatur, vt ait Budæus ad l. athletas, de his qui notantur infamia. D.

TVSCIA.] Mulier rustica, quæ dum pantomimus saltat non potest se cohibere. hinc D. Cyprianus in Epistolis, Adulterium discitur, dum videtur, & quæ pudica fortasse, ad spectaculum matrona processerat, è spectaculo reuerteretur impudica. Tusciæ meminit. Valerius Maximus lib. 8. cap. 1. & Plinius lib. 28. cap. 8.

APVLA.] Mulier ex Apulia Gannit, vocem canis emittit, Varro. vel potius vulpis. hinc Ouid.

—Vulpecula gannit.

MISERABILE, LONGVM.] Nomina gestuum, qui motu manuum fiebant in saltatione.

THYMELE.] Mulier quæ scenicis, & histrionibus delectatur, animaduertit totum Theatrum.

AVLÆA.] Vestes varijs floribus, aut imaginibus intextæ, vel aulæa, vela picta, & grandia, quæ ideo aulæa dicta sunt, quod primum in aula Attali regis Asiæ, cui successit populus Romanus, inuenta sunt. Isidorus. Horat.

Plerumque grata diuitibus vices
Mundæque paruo sub lare pauperum,
Cœnæ sine aulæis, & ostro,
Sollicitam explicuere frontem.

MEGALESIA.] Ludi Magalesiaci, circenses, qui magnæ matri Deum nempe Cybele erant dicati. hinc Liuius, Marcus Iunius Brutus ædem magnæ matri Deum in palatio dedicauit, & ludos ob eandem dedicationem factos Megalesia appellauit.

THYRSVMQVE.] Hastam pampinis inuolutam. Diodorus scribit Dionysium in exercitu habuisse mulieres Thyrsis armatas.

SVBLIGAR ACCI.] Quo virilia teguntur. Acci, mimi. Martialis in Chionem.

Tecta tamen non hac, qua debes parte lauaris,
Si pudor est, transfer subligar in faciem.

VRBICVS.] Mimi nomen. Vrbicus author comœdiarum, Turnebus.

Capiuntur inquit Poëta, amore Scenicorum.

VRBICVS EXODIO RISVM MOVET ATTELLANÆ.] Lasciuo & inculto carmine. Vrbicus persona ridicula. hinc Iuuenalis.

— tandemque rediit ad pulpita notum,
Exodium, cum personæ pallentis hyatum.
In gremio matris formidat rusticus infans.

Intelligit manducum, qui in ludis circumferebatur inter cæteras ridicularias & formidolosas personas, magnis malis lateque dehiscens, & clare crepitans dentibus: in Attellanis præsertim. Pomponius Attellanarius poëta inscripsit exodium quoddam. Pythonem Gorgonium: qui nihil aliud erat quam ille manducus, vt ait Iosephus Scaliger Agennensis in coniectaneis in Varronem.

ATTELLANÆ.] Tertia species est Latinarum fabularum, quæ à ciuitate Oscorum, Attellæ, dictæ sunt: in quibus ridiculæ personæ inducebantur, & argumentis dictisque iocularibus respondebant, vt ait Liuius lib. 7. dec. 1. Postquam lege hac fabellarum, ab risu ac soluto ioco, res auocabatur, & ludus paulatim in artem vetterat, iuuentus histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus iactare cepit, quæ inde exodia postea appellata conserta que fabellis potissimum Attellanis sunt.

GESTIBVS AVTONOES.] Quando Autonoem saltat, alij scribunt fabulam esse, sensus dum Autonoem agit. Antonoe filia Cadmi Regis Thebanorum, & mater Acteonis conuersi in ceruum, & à canibus discerpti.

ÆLIA.] Matrona Romana pauper. Fibula qua ligabantur pudenda scenicorum, ne coirent, & vocem amitterent. vide Martialem lib. 7. de Menophilo.

CRISOGONVM.] Mimum *Hispulla* matrona. *Quintilianus*, id est mulieres mimos & histriones amant, non doctos viros ac probos, vt Quintilianus erat.

CHION.] vir ille Cytharœdus. *Glaphirus*, alius Cytharœdus. *Ambrosius choraules.* Ambrosius nomen proprium viri. *Choraules* inflator Tibiæ.

LENTVLE.] Senator Romanus fuit Lentulus. Vel lanista, Bardiacus nobilissimus. Plutarchus.

VT TESTVDINEO CANOPEO.] Canopeum velum erat, quo in AEgypto ad arcendos culices vtebantur. Scaliger in Propertium, Canopeum, proprium AEgyptiorum, qui culicibus acriter infestantur, Plin. lib. 9. cap. 7 adeoque nihil nō gignitur in mari, vt Canopeorum etiā æstiua animalia pernici molesta salti, aut quæ capillus maxime celat, existant Canopeorum animalia, culices. canopeum est rete, inquit Isidorus in similitudinem tentorii contextum propter muscas, & culices excludendos quo magis Alexandrini vtuntur, quia ibi ex Nilo culices copiose nascuntur, vnde & Canopea dicitur. nam Canopea AEgyptus est.

EVRIALVM MYRMILLONEM.] Mirmillonē aduersariū eius, more Gallico

ornatum. Myrmillo is dicitur qui pugnat aduersus retiarium, in cuius galea, piscium effigies inerant, vt scribit Festus.

Hyppia.] Vxor senatoris relicto marito sequuta est ludium, i. gladiatorem, vel potius histrionem. Liuius lib. 7. decadis 1. Hister Thusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum. Ouid.

Ludius æquatam ter pede pulsat humum.

Ad pharon et nilvm.] Ad insulam oppositam Alexandriæ in Ægypto, & fluuium Ægypti. Pharos insula est opposita Alexandriæ eique ponte iuncta, de qua vt scribit Cæsar in Commen. eiusdem nominis in ea est turris ex qua faces exeruntur tempore noctis, indicantes illic portum esse nauigantibus.

Moenia lag.] Alexandriam intelligit, quam Lagus tenuit, pater Cleopatræ.

Damnante canopo.] Pars illa Ægypti lasciua, reprobat prodigia, & mores Roman. Canop. ciuitas est Ægyp.

Lvdos.] Circenses, *Paridemque*. i. pantomimum.

Segmentatis.] Segmenta vocat circulos aureos vel segmenta Zonis quibusdam & quasi præscisamentis ornata nam & particulas cuiusque materiæ præsegmina vocant, Isidorus Originum lib. 19. cap. 22.

Cvivs apvd molles minima est iactvra cathedras.] Mart. *Cum cathedralitios portet tibi rheda ministros.*) Ministri cathedralitij erant delicati, & molles qui rheda vehebantur, in cathedra sedentes, sed cum cathedras legamus fœmineas, effœminatos & delicatos intelligimus.

Lvdia.] Mulier gesticulatrix, quæ spectatores mouet.

Sergiolvs histrio radere gvttvr.] i. barbam.

Secto lacerto reqviem sperare.] Saucio, lacerato rudem sibi dari desideret. Attritus galeâ. cuius faciem galea atriuerat, vt mirum sit cur tantopere diligatur ab Hyppia.

Facit hoc illos hyacinthos] Pulcherrimos iuuenes. Hyacinthus Appollinis amasius fuit.

Ferrvm est qvod amant.] Viros fortes libidini idoneos.

Hic sergivs accepta rvde cepisset veiento videri.] Id. sic hic gladiator rude donatus sit, contẽnitur ab Hyppia, vt Veiento maritus accepta rude, id est, accepta venia. nam vacatione digni rude donabantur. Horatius,

Spectatum satis & donatum iam rude quæris,
Mecœnas iterum antiquo me includere ludo.

Et Cicero 5. Philippica tam bonus gladiator, tam cito rudem accepisti. Sed Veiento senator obesior, natura pigrior & deformior, ideo ait cepisset Veiento videri, id est maritus vxori.

Rivales divorvm.] Adulteri imperatorum qui vxores imperatorum diligebant.

Clavdivs.] Imperator Valeriam Messallinam consobrini filiam, in matrimonium acceperat. Suetonius in Claudio.

Avsa palatino tegetem praeferre cvbili.] Messalina tantæ libidinis fuit, vt se immutaret amictu, & cum ancilla descenderet

è palatio, atque publicè prostaret in Circo. Per tegetem tegumenta fornicis intelligit. Martialis,

Sed in grabatis, tegetibusque concepti.

VETERI CENTONE] Velo ex pannis facto, super quo coire solebant. Centones vestes erant è variis pannis & coloribus confectæ, Macrobius, Porcius Cato docet centones fieri ex vestimentis familiæ veteribus. hinc Cento apud Ausonium opusculum structum ex variis diuersisque carminibus.

TITVLVM MENTITA LYCISCÆ] Fingens se Lyciscam meretricem, cellam ingressa est. Martialis lib. 4. ad Paulum.

Facere in Lyciscam Paule me iubes versus,
Quibus illa lectis rubeat & sit irata.

TITVLVM MENTITA] In cellis nomina meretricum superscripta fuerũt. Seneca, Deducta es in lupanar, accepisti locum, pretium est constitutum, titulus inscriptus est. Martialis,

Intrasti quoties inscriptæ limina Cellæ,
Seu puer arrisit, siue puella tibi.

OSTENDITQVE TVVM GENEROSE BRITANNICE VENTREM] Ex quo editus es. Britannicus, hic Messalinæ filius à Nerone postea necatus est, venenum Locusta suggerente, Tacit. Ann. lib 12.

HIPPOMANES] Quod de parte equarum rapitur à fronte pulli, statim vt nascitur, id mater ab eodem lambit, datum in poculum ad res amatorias facit. Virgilius dicit hippomanes esse virus, quod ab equæ inguine defluit, cum amoris agitatur furore.

Hinc demum hippomanes vero quod nomine dicunt,
Pastores, lentum distillat ab inguine virus.

Carmen, id est verba venefica.

CESENNIA BIS QVINGENTA DEDIT] Id est decies centena millia. Turnebus lib. 18. cap. 30. alij legunt Cezonia, intelligentes vxorem Caligulæ, vt Robertus Stephanus P. legit Censennia M. Censoria. Prima sententia verior mihi videtur. Cezennia mulier bona & honesta, quia diues.

NEC VENERIS PHARETRIS MACER EST] Id est sagittis Cupidinis, qui filius est Veneris, si vxorem diligit, amor à dote procedit, non à libidine. Pharetra est, theca sagittarum.

AVT LAMPADE FERVET] Desiderio nuptiarum, in nuptiis faces adhibebantur. Bibulæ, huius mulieris.

EMVNGERIS] Mucosa es. vna est ex causis propter quam vxores repudiabant mariti.

OVEM CANVSINAM VLMOSQVE FALERNAS] Greges in Calabria, & vineas in Falerno. per ouem canusinam Apulam intelligit, quæ præcipuæ nobilitatis erat. Canusium est oppidum Dauniorum in Apulia.

ERGASTVLA TOTA] Ergastula droprie picuntur loca, in quibus ad pœnã vincti, opus faciunt, vt Isidorus ait his verbis. ergastula quoque & ipsa à Græco vocabulo nuncupantur ἔργον, opus & τίνω, quod est mitto, vel ab εἴργω, quod est claudo; vbi deputantur noxij ad aliquod opus faciendum, vt solent gladiatores, & exules qui marmora secant: & tamen vinculorum

custodiis alligati sunt. hic vero per ergastula rusticorum, per seruiētium multitudinem significat.

Mensæ qvidem brvmæ.] Mense Decembri quo Bruma est breuissima, quia breuissimus dies est hyemis tempore.

Mercator iason.] Mercator audax vt Iason, qui primus naui longa in insulam Colchidem ad adquirendum aureum vellus peruenit. Clausus, propter gelu & glaciem.

Casa candida.] Domus rustica, niue conspersa. Per crystallina Poëta intelligit vasa facta ex crystallō, vnde Martialis.

Sic Aretinæ violant crystallina testæ.

Berenices.] Reginæ vxoris herodis,

Barbarvs incestæ.] Ptolomeum significat, & sororem eius.

Agrippa sorori.] Agripp. Iudeorum Rex, post mortē Herodis, cui nupserat Berenice soror, suspectus fuit de incestu, cum ea admisso, vt ait Iosephus lib. vlt. antiquitatis Iudaicæ, Agrippa barbarus dedit Adamanta sorori incestæ.

Observant vbi festa mero pede sabbata reges.] Iudæorum Reges sabbatis intererant nudis pedibus. Hæbrei sacra & sancta non ingrediebantur loca, nisi nudis pedibus, vt ait Giraldus anno. Dialog. 10. Egesippus in lib. 2. belli Iudaici, tradit Berenicem sororem Agrippæ regis ad templum religionis causa venisse, atque Festum Præsidem Syriæ obsecrasse, cum acerbissima cœde in populum sæuiret, astabat enim nudis pedibus religioni inseruiens.

Vetvs indvlget senibvs clementia porcis.] Parcunt porcis, quia prohibitum erat Iudæis comedere porcos, ideo senes fiebant.

Vetvsto porticibvs disponat avos.] Cuius aui triumphantes in imaginibus picti, & positi in porticibus erant, sit nobilis inquit Poëta.

Bellvm dirimente sabina.] Sit castior Sabinis, quæ fœderis inter Tatium, & Romulum anthores fuerunt, Liuius lib. 10. Deca. 1.

Malo venvsinam.] Mulierem Apulam, licet sit pauper & rustica.

Qvam te Cornelia mater. graccorvm.] Matrem Corneliam Graccorum eloquentiæ multum contulisse accepimus, inquit Quintil. cuius doctissimus sermo posteris quoque est epistolis traditus. Cornel. gaudebat facta Scipionis commemorare & iactare, vt ait Plutarch.

Grande svpercilivm.] Superbiam. Vopiscus in Aureliano, Zenobia, inquit, alloquitur Aurelianum pones profecto supercilium quo nunc mihi deditionem quasi omnifariam victor imperas.

Hannibalem.] Virture tuorum victum.

Syphacem.] Regem Numidarum.

Cvm tota carthagine migra.] i. cum gloria Scipion. quorum alter Carthaginem tributariam fecit, alter deleuit.

Pæan.] O Appollo.

Ipsam configit. matrem.] Nyobem, vxorem Amphionis superbientem multitudine liberorum. Nyobe Amphionis vxor, ex eo suscepit liberos duodecim, ideo Latonam contemnere ausa est, quod non peperisset nisi Apollinem & Dianam, Dij offensi, filios ad

vnum interemerunt, Horatius libro 4. Ode 6.

Diue quem proles Nyobæa magnæ,
Vindicem linguæ Pythiosque raptor
Sensit.

AMPHION.] Parens, Amphion Thebis regnauit, quem ferunt cantu Cytharæ saxa mouisse. Fuerunt autem duro corde, & vt dicam saxei quidam auditores. Eusebius in chronicis.

NOBILIOR LATONÆ.] Nobilior generatione Latonæ matris Apollinis & Dianæ.

SCROPHA NIOBE FOECVNDIOR ALBA] Sue alba, quæ visa est Æneæ cum triginta fœtibus, Virgilius lib. 3. Æneid.

Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus.
Triginta capitum fœtus enixa iacebit.
Alba solo recubans, albi circum vbera nati
Is locus vrbis erit.

Niobe primæ omnium mulierum mixtus est Iuppiter, vt perhibent, de qua nascitur Apis quem Serapim vocant, inquit Diuus Hieronymus in chronicis Eusebij.

PLVS ALOES QVAM MELLIS HABET.] Plus amaritudinis & superbiæ, quam dulcedinis ex virtutibus & forma. Aloe herba est amarissimi succi, corpori humano saluberrima, aluum purgat. de virtute Aloes mira narrantur à medicis. Plin. lib. 26.

QVÆ DE TVSCA GRÆCVLA FACTA EST.] Quæ solebat Tusca linguâ quæ ipsi vernacula est, loqui, nunc Græca loquatur.

COECROPIS.] Atheniensis, siue Attica, nam sermo Atticus præfertur cæteris.

DE SVLMONENSI.] De Italia. Sulmô oppidum Pelignorum est, in quarta regione Italiæ.

CONCVMBVNT GRÆCE.] Id est Græco more. ζωὴ καὶ ψυχή, est vita & anima: verba meretricia.

SVB LODICE.] Stragula, seu copertorio.

DIGITOS HABET.] Excitat perinde ac si digitis palparet. Persius,

— cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur, vbi intima versu.

ÆMO ET CARPOPHORO.] Illis nobilissimis mimis, & histrionibus.

FACIES TVA COMPVTAT ANNOS.] Etiam si vox tua te iuuenculam ostendat, tamen facies ostendit te vetulam.

LEGITIMIS TABELLIS.] Instrumento legitime contracto, tabellis dotalibus, cœnam nuptialem.

MVSTACIA.] Vel Mustacea, fercula musto conspersa, vel genus panis, quod in nuptiis & conuiuiis dabatur sub finem, vt ait Iunius. Cic. lib. 5. ad Atticum epist. 20. Quærere lauream in mustacea cepit, & apud Athenæum lib. 66. Mustacea ex mulso. Caper Grammaticus ait Mustacea & mustaceos dici, & esse genus panis.

CRVDIS DONANDA.] Iis qui cruditate stomachi laborant.

DACICVS.] Germanicus, nūmi ita signati, qui pro virginitate amissa nouæ

Digitized by Google

nuptæ donāt. Dacicus, id est imago Domitiani Dacorum victoris, & Germanicus imago eiusdem victoris Germanorum.

CVIVS BARBAM TVA IANVA VIDIT] i. iuuenilem ætatem, veterem amicum significat.

LANISTIS] Lanistæ, qui præsunt laniandis gladiatoribus, Magistri gladiatorum. Suet. in Iulio Cæs. Tyrones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebat.

ARENÆ] Iis qui descendunt in arenam. Riualis qui eandem amat cum aliquo. Plautus in Stycho, eadem est amica ambobus, riuales sumus.

CVNCTATIO] Nulla mora. *Flammea*. Flammea vestes nuptiales conterit sæpe nubendo.

QVINQVE PER AVTVMNOS] Per quinque annos. Autumnus ab augendis opibus dicitur, eo quod coactis frugibus opes augeantur. Festus.

ARCHIGENEM] Medicum magnum illius temporis.

PRÆPVTIA DVCIT] Manu penem fricat sibi.

MANILIA] Meretrix, quæ Hostilium Mancinum ædilem Curulem lapide noctu percussit, qua de re Hostilius ei diem ad populum dixit, vulnusque ex eo lapide ostendebat. Manilia vero ad Tribunos plebis prouocauit, & apud eos dixit Mancinum cum vi erumperet in ædes suas, lapidibus depulsum. Hæc ex Gellio desumpta sunt.

CELSO DICTARE PARATÆ] Oratori illius temporis. Cornelius Celsus temporibus Augusti floruit: scripsit vero de re militari, de ratione dicendi, & de medicina, Quintilianus lib. 12. scribit eum fuisse mediocri ingenio, & tamen dignum proposito suo.

ENDROMYDAS TYRIAS] Vestes purpureas, quibus gladiatores vtuntur. Martialis,

—peregrinam
Mittimus Endromydem.

CEROMA] Vnguentum erat ex oleo & cera, in speciem luti, quo quidem in palestrā vngebantur: mulieres in gymnasiis exercebantur vnctæ ceromate.

VVLNERA PALLI] Vt Vegetius scribit in libro de re militari, Tyrones in campo defigebant palum, contra quem velut aduersarium se exercebant, nunc caput petentes, nunc poplites succidentes; palum denique omni arte bellandi tentabant, eoque modo non tantum mane, sed etiam post meridiem exercebantur ad palos. Lacessit, i. prouocat clypeo.

FLORALI MATRONA TVBA] Qua committuntur ludi Florales, in quibus meretrices nudatis corporibus per varias artes ludendi discurrunt, & armis certāt gladiatoriis, atq; pugnāt. Flora enim, vt diximus ex auctoritate Lactantij apud Persium in illud, *nostra vt Floralia possint Aprici meminisse senes*; meretrix fuit, quæ cum ingentes opes arte meretricia comparasset, populum Romanum moriens heredem reliquit, cum magna pecunia, ex cuius annuo fœnore natalis dies celebraretur editione ludorum, quos appellarunt Floralia. sed cum senatui flagitiosum videretur ab ipso nomine argumentum sumi placuit, vt pudendæ rei quædam dignitas adderetur,

deretur, deamque finxerunt esse quæ floribus præesset, eamque oportere placari, vt fruges cum arboribus aut vitibus bene prosperéque floresce-rent. Hæc Lactantius in primo lib. Diuinarum Institutionum. Suidas, & & Valer. Max.

AVCTIO.] Publica venditio rerum priuatarum. *Balteus*, quia cingulum è corio habebant bullatum Balteum dicunt, Liuius auratæ vaginæ, aurata Baltea illis erant. Nonius Marcell. Manicæ, quibus manus muniuntur.

DIMIDIVM TEGMEN.] Ætoli vno tantum pede calceato, in bellum descendunt, vt ait Macrob. dimidium dixit, quia à pede vsque ad genu crus tantum integebatur, reliqua pats nuda erat, scuto eam tegente: quod institutum Virgilius imitatus ait lib. 7. de Hernicis,

— vestigia nuda sinistri
Instituere pedis crassus tegit altera pero.

OCREAS.] Crurum armamenta.

CYCLADE.] Veste rotunda, & tenuissima fœminea. Lampridius in Alexãdro Seuero, Matronas autẽ Regias contentas esse debere vno retinaculo. atque inautibus & baccato monili, & corona cum qua sacrificium acerent, & vnico pallio auro sparso, & cyclade, quæ sex vnciis auri, plus non haberet. Et Suetonius in Caligula de eodem, ait Armillatus in publicum processit aliquando cericatus, & cycladatus.

PANNICVLVS BOMBYCINVS.] In Assyria, Bombyces vermes quidam telas ataneatum modo texunt, ad vestem luxumque fœminarum, Bithynia condita est à Phœnice, qui Phœnicibus quasdam literas tradidit ad scribendum, vermiculum instituit, vnde & color ille Phœniceus dictus est, qui postea litera mutata, dicitur puniceus, vt ait D. Hieronymus in Chronicis Eusebij. Tibullus.

Illa gerat tenues vestes, qua fœmina Coa.
Texuit auratas dispositasque vias.

FASCIA LIBRO.] Ligamen denso libro, volumine, vestium. nam succinctæ ludebant, cum subsiderent replicabatur fascia.

SCAPHIVM.] Vas quo vtebantur ad mingẽdum & matella in qua meiunt fœminæ, author Iulius Pollux. Martialis lib. 4. ad puerum suum.

Te potare decet gemma qui mentora frangis,
In scaphium mœcha Sardanapale tua.

NEPTES LÆPIDI, CÆCIVE METTELLI, GVRGITIS, AVT FABII.] Neptes nobilissimorum virorum, hoc loco citat, vt de mulieribus iis iudicent. Lepidus bis consul fuit, Pontifex Maximus & Censor collega Fuluij Flacci. Metellus Cæcus oculos amisit, cum Palladium raperet ex incensa Vestæ æde, bis consul fuit, Dictator, Magister equitum, & Censor. Fabius Gurges ab Ptolomæo legatus matronas ad populum stupri dãnatas pecunia mulctauit, ex qua mulcta Veneris ædem, quæ prope circum est faciendam curauit. optimo ergo iure citat neptes Fabij, Gurgitis. vt pote ex eo natas qui vitia mulierum exosus fuerit, domueritque. hic Gurges fuit filius Quinti Fabij Censoris.

QVÆ LVDIA.] Quæ saltatrix, & scenica sũpserit hos habit⁹ quos sumitis.

Asyli.]Nomen gladiatoris,maiore,inquit verecundia viuit mima vxor gladiatoris Asyli,quàm matronæ nostris temporis.

Ad palum gemat.]i.Se non exercet ad palum pugiles cum feriunt aduersarium,gemunt,vt corpus intendatur,non quod doleant,ad quod alludit Poëta.

Orba tigride peior.] Tigrim Hircani,& Indi ferunt animal velocitatis tremendæ, vbi vacuum cubile reperit fœtu, fertur præceps odore vestigans: ingresso demum raptore nauim, irrita feritas sæuit in littore. Mart.lib.4.in Ligurinum.

Non tigris catulis citata raptis
Non dipsas medio perusta sole,
Nec sic scorpius improbus timetur,
Huc fert pedes,& illuc
Vt tigris orba natis.
Cursu furente lustrat,
Ganticum nemus,sic
Frenare nescit iras.

Ficta pellice.[Simulans se pati pellicem.Ouid.

Quos ego seruaui,pellex amplectitur artus.

In statione sva.]Metaphora à militibus,qui sunt in statione, quoniã milites semper ad ambulandũ parati sunt, quacunque illis hora iubeatur.

Cvrrvca.] Auicula,oua cuculli sua esse existimans fouet. Arist.lib.6.de natura animaliũ,Metaphoricos is est, qui alienos liberos pro suis educat.

Zelotypæ scrinia moechæ.] Cistæ, adulteræ vxoris, quæ fingit Zelotypiam,aperiantur. Hora. *Calamum & chartas,& scrinia posco.*

Qvintilianæ.] Quint. orator egregius,dic orator colorem ad defensionem causæ.

Homo svm.]Fragilis,prona in malum ab adolescentia.

Veliere thvsco.] Lana nascente in Thuscia,lanificio.

Hannibal.]Dux Carthag.

Collina in tvrre.]In Collino monte:nam Senatus censuit, vt Hannibale proximo vrbi,consules ponerent castra inter portam Collinam,& Exquilinam.

Orbem.]Mundum victum à Romanis, sumit vindictam de Romanis.

Flvxit ad histros.]Ad illos populos qui sunt in extremis oris Italiæ. populi voluptatibus addictissimi sunt,ab illis histriones dicuntur,si Festo credimus.

Sybaris colles.]Sybarim ciuitatem Achiui condiderunt in Italia. Sybaritæ populi volupratibus dediti.Strabo lib.6.Mart.

Musæi pateissimos libellos.
Qui certant sybariticis libellis.

Ex quo paupertas Romana desiit,ab eo tempore Romam confluxisse Sybariticas Rhodias,Tarentinas delitias. Plutarch. in conuiuio septem sapientum,morem fuisse scribit Sybaritis, mulieres ab vsque anno priore, ad conuiuia vocandi,vt veste,auroque moliri, exornareque per ocium se possent,sed & Maxim.Tyrius in discertatione tertia de voluptate,primos

enumerat Sybaritas inter eos populos,quos vult mollissimos deliciosissimosque videri,neque non Sybariticas saltationes commemorat.
Rhodos et miletos.]Ciuitates in Græcia Luxuria Rhodia,& Milesia in vrbe Roma nata est.
Tarentum.]Florus scribit Tarentum quondam Calabriæ,& Apuliæ caput,positum in ipsis maris Hadriatici faucibus,coronatum, quia coronati cœnabant.
Concha.] Amphora non calicibus.
Perfusa mero.]Vnguenta in potu. Brodæus miscell. lib. 4. cap.4.
Tectum.]Tectum ebriis ambulare videtur, & lucernæ præ vertigine duplices apparent.
Qua sorbeat acra sanna.] Respiret occupato ore in contemptum Deæ.sanna querela ex sonitu narium. Nonius sannam vocat ronchum à stertente temulenta editum.
Qua sanna.]Qua oris distortione Tullia rideat arā pudicitiæ. Persius,
Postica occurrite sannæ.
Tullia.] Mulier.
Collacia mauræ.]Libri antiqui habēt collactea,pro collectanea,quæ eodem lacte nutrita est.
Caper.]Grammaticus,n.p.m.i.manus vel præterit & irridet, cùm deberet venerari.
Collacia.]Nomen est mulieris.
Mictvriunt.]Cum pruritu emittunt vrinam.
Siphonibus.] Iactationibus luteis,vel fistulis, quibus aqua fluit, à sonitu quem videntur exprimere meientes. Deam vrina aspergunt.
Inque vices equitant.]Vt altera alteram ineat.
Bonæ secreta deæ.]Sacra bonæ Deæ,que cum sceleribus fiebant.
Nota.] Quia scimus qualia erant.
Tibia lumbos.]Cum carmina lumbum intrant. Persius.
Luna teste.] Nocturno tempore.
Cum tibia.] In illis sacris tibia vtebantur.
Mænades.] Bacchantes mulieres,sacra bonæ Deæ,æque sacrilega,ac Bacchanalia.
Saufella.]Matrona infamis.
Præmia coxæ.] Subleuatæ, vel ad certamen facit crissare vetus Scholiastes,adorat frictum,quia genibus incuruatur ad frictum coxæ,fœmoris.
Præmia veneræ volvptatis.]Prouocat melius libidinatura.
Medullinæ.]Duæ Medulinæ eodem fuerunt tempore,ex quibus vna Valerio Claudio nupta fuit,altera Neroni, nota omnibus probris, quam hic significat:posterior honestioris famæ fuit.
Crissantis.]Crissare mulierum est,ceuere virorum, virtus illa æquiparatur virtuti generis.
Laomedontiades.]Priamus Laomedontis filius,senes intelligit.
Nestoris hernia.]Testiculorum tunica Nestoris senio rupta erat, & frigida, quæ ab inferioribus partibus intestina deducit. hernia dicitur à duritie pellis, Mart lib 1.81.

Ingens iratis apparuit hernia sacris.

VENIET CONDVCTVS AQVARIVS.]Solitus mercede constituta aquam inferre. conductus ad venerem peragendam.

DORMITAT ADVLTER.]Si adulter dormiat, & non veniat.

QVÆ PSALTRIA.]De psaltriâ, i. Clodio dicit, qui templum bonæ Deæ ingressus habitu psaltriæ, adulterium admisit.

DVO CÆSARIS ANTICATONES.]Duos libros quos Cæsar scripsit contra Catonem Vticēsem. pugillares illi erant teretes. Suetonius in Iulio Cæsa.

TESTICVLI SIBI CONSCIVS.]Templum non licet ingredi, ne murem masculum.

SYMPVVIVM.] Vas ligneum sacrificiis aptum, in quo pontifices lauare solebant. Sigon. & Cic. 3. de Legibus.

CLODIVS.]Sumpta muliebri veste, Clodius Pompeiam Cæsaris vxorem in sacris bonæ Deæ violare voluit. Suet. in Iulio: in Corneliæ autem locum, Pompeiā duxit Cn. Pompei filiam, L. Syllæ neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteram opinatus à Publio Clodio, quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri veste, tam cō stans fama erat, vt Senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit.

CLODIVS.]Id est adulter.

VATICANO.] Vaticanus collis Romæ fuit, sic appellatus, vt ait Festus, quod eo potitus est populus Romanus vatū responso, expulsis Hetruscis.

PEDIBVS QVÆ CONIERIT.] Quæ suis pedibus ambulat.

LONGORVM VEHITVR CRVICE SYRORVM.]Mart. lib. 9. in Lupum

Octo Syris suffulta datur lectica puellæ.

Setuorum ex Syria. antiquitus seruis nomina ex gentibus suis ponebantur.

OGVLNIA.]Matrona pauper.

LEVIBVS.] Politis iuuenibus.

CERVICAL.]Puluiar. Ceruicalia autem eo quod ponantur sub ceruice dicuntur. Isidorus.

ET QVOD ABORTIVO.] Poculo faciente abortum, vel alia ratio quare spadonibus delectētur, quia non concipient, & ideo abortiuos non faciēt.

HELIODORVS.] Medicus.

TONSORIS DAMNO.] Quia non lucrabitur, nam eum non tondebit, quia non producit barbam.

BILIBRES.]Duarum librarum.

CVSTODEM VITIS ET HORTI.]Priapum.

BROMIVM.]Puerum ephœbum. Mart. lib. 4. ad Phœbum,

— sic denique non sint.
Tam longæ bromio quam tibi Phœbe coma.

NVLLIVS FIBVLA.]Fibulam habent tragœdi, ne coëant.

VOCEM VENDENTIS PRÆTORIBVS.] Prætores, qui ludis præerant, adolescentes emebant, qui cantica peragerent.

SARDONYCHES.]Lapilli pretiosi ita appellati: de quibus vide Isidorum.

TESTVDINE.] In cithara.

HEDIMELES.]Citharœdus.

TENER.] Ad ætatem retulit.

DE NVMERO LAMIARVM.] Nobilium. Lamus Rex Formiarum fuit in Campania.

NOMINIS ALTI.] Superbi & alti sanguinis.

IANVM VESTAMQVE.] Numina Romanorum.

AN CAPITOLINAM DEBERET POLLIO.] Olympiam coronam, id est sacrificabat nobilis matrona, vt sciret vtrum Cytharœdus Pollio eius amasius in agone Capirolino accipere posset coronam. quercum dicit, quia inde solebant coronari. Mart.

— cui Tarpeias licuit contingere quercus.

CITHARA.] Pro citharœdo.

DICTATAQVE VERBA PROTVLIT.] A sacerdote ad Deos.

VARICOSVS FIET ARVSPEX.] Plenus varicibus. varix vena in suris inflexa, vel obtorta, præ nimio pondere nasci varices dicuntur, si stantes, poblitibus fuerimus innixi. Auicenna, varicosus sanus non est, ait lex 50. D. de ædilitio edicto.

CVMQAE PALVDATIS.] Euntibus ad militiam, paludatis scilicet. paludamentum est, inquit Nonius, militaris vestis, quę nunc chlamys Græca appellatione dicitur.

QVID SERES, QVID THRACES.] Scythiæ populi.

SECRETA NOVERCÆ, ET PVERI.] Quid nouerca agat secreto cum priuigno.

ARMENIO, PARTHOQVE COMETEM.] Huius stellæ ortus, magnum portendit regibus exitium, qui hostes Romanorum erant.

NIPHATEM.] Inundasse Armeniæ fluuium,

In populos Armeniusque tenens,

Voluentem saxa Niphatem. Lucanus.

SVBSIDERE TERRAS.] Terræ motum fieri.

CONCHAS.] Vasa.

CASTRA.] Instrumenta balnearia.

MASSA.] Plumbea se exercebant, antequam lauarentur.

Lassata graui ceciderunt brachia massa. Pondere.

ALIPTES] Vnctor, ad coitum prouocans.

CRISTÆ.] Genitalibus.

OENOPHORVM.] Vas vinarium.

SEXTARIVS.] Duo sextantes, & quincunces, vasa vinaria, ex mensura dicta, vel sextarius congij sexta pars.

RABIDAM FACTVRVS OREXIM.] Rabidum appetitum.

MARMORIBVS.] In triclinio marmoreo.

LVLEO FERIT INTESTINO.] Cibo iam decocto ex intestinis profluente, alij incude, & luteo Vulcano: vel lutum intestinum, hoc est cibi potusque incoctam massam. Curio.

PELVIS.] In quam recipiunt ministri vrinã, & vomitum. natant pauimenta vino Falerno nobili. lutum faciunt mensæ eorum, ac reuromata mero iugiter madent.

DECIDERIT SERPENS.] Ita post vomitum bibit, vt serpens quando

FOLIATA PARANTVR.] Vnguenta ex ſpicis Nardi, vel aliis aromatibus, ac foliis præcioſiſſima, quibus matronæ Romanæ vtebantur ad gratiam & delicias. Martial.

At mea me libram foliati poſcat amica.

TECTORIA.] Vnguenta, propriè incruſtationes parietum, ſed hîc metaphoricos ſumuntur.

HYPERBOREVM AD AXEM.] Ad polum ſeptemtrionalem, id eſt licet eundum ſit ad extremas oras mundi. Hyperborei habitant ſuper Aquilonis flatum: Dicti quod humanæ vitæ modum excedant viuendo vltra centeſimum annum. Feſtus Pompeius.

COCTÆQVE SILIGINIS OFFAS.] Pulmanus. fruſta panis macerati cum lacte aſinino ad tollendas rugas.

SILIGINIS.] Candidi panis. ſiligo ſpecies tritici albi.

VLCVS.] Eſt recta, & clauſa malignitas, vulnus vero hiatus patens.

LIBRARIA.] Serua, à librando penſo, lanipendia.

COSMETÆ.] Eas dicit quæ ornamentis præſunt. ſenſus, ornatrices mulieres reſtituunt tunicas.

LIBVRNVS.] Lecticarius ſeruus. ex Liburnia mittebantur fortiſſimi ſerui.

SCVTICA.] Flagellum ex pelle. Mart.

Sturicaque loris horridis Scita pellis.

Horat.

Ne ſcutica dignum horribili ſectere flagellum.

PENDERE.] Perſoluere.

TRANSACTA DIVRNI.] Ratiocinium diurnum.

PROFECTVRA DOMO SICVLA NON MITIOR AVLA.] Tyrannorum, & Phalaridis, & Dionyſij, Sicula aula ſemper tyrannos aluit.

COGNITIONE PERACTA.] Rationibus recognitis & excuſſis.

ISIACÆ.] Apud templum Iſidis.

LENÆ.] Conciliatricis, quia in hortis templorum adulteria committuntur. Iſis Ægyptiorum Dea fuit, cuius ſacrificia Romam tranſlata fuere: in eius templo maxima dabatur adulteriorum occaſio.

CRINEM.] Componit crines dominæ ipſa lacerata per iram.

PSECAS INFOELIX.] Ancilla ornatrix. Pſecades ſunt minutæ partes aquæ, nominis ethymologiam ſumpſit ab arte, Pſecas eſt ancillæ nomen apud Ouid. ex Dianæ miniſtris vna.

CINCINNVS.] Capillus criſpus. M. Varro de re ruſtica, is eſt colliculus viteus intortus vt Cincinnus. Cincinnati à Cincinno dicti ſunt, quorum inſignia fuere crines, vt ait Suetonius in Caligula, his verbis, loquens de Caligula: vetera familiarum inſignia nobiliſſimo cuique ademit: Torquato torquem, Cincinnato crinem, hinc falſa apparet eorum opinio, qui arbitrantur eos non eſſe nobiles, quorum inſignia nomen referunt.

TAVREA.] Scutica ex corio tauri. ſacra pagina 2. lib. Machabæorum, cap. 7. his verbis. Contigit autem ſeptem fratres vna cum matre ſua apprehenſos, compelli à Rege, edere cõtra fas carnes porcinas,

flagris, & taureis cruciatos. Tarquinius Superbus excogitauit vincula, taurea, fustes, latomias, carceres, exilia, Eusebius & Eutropius. Britannicus existimat Taurea nomen matronæ, fictum à feritate tauri, sed hallucinatur.

ALTERA LÆVVM.] Crinem qui est in sinistra parte.

EMERITA.] Quæ nō ornatrix est, sed iam quasi emerita cessat, Papinius.

Cæsar ab emerito iubeat discedere bello.

COMPAGIBVS.] Connexibus.

ANDROMACHEN.] Hectoris vxorem fuisse oculis claris, candidam, modestam, longuam, formosam, sapientem, & pudicam, Dares Phrygius scribit.

PYGMÆA.] Pygmæi montana Indiæ tenent, qui longissimi sunt, non excedunt duos pedes & quadrantem.

COTHVRNIS.] Altis calciamentis, subere confectis. Plinius.

BELLONAE MATRISQVE DEVM CHORVS.] Sacerdotes Deæ belli Palladis, & Cybeles matris Deorum.

SEMI-VIRO OBSCOENO MINORI.] Sacerdotum matris, Deum præses. semiuir, quia abscindebantur illi testiculi.

OBSCOENIO MINORI.] Quia minorem penem habet, ideò reuerenda facies eius est.

RVPTA TESTA.] Cultro petrino. Mart.

Abscissa est, quare Samia tibi mentula testa.

TYMPANA PLEBEIA.] Id. sacerdotes minores & plebei, nam ministri Cybeles, qui eum comitabantur, pulsabant tympana, aliaque instrumenta.

PHRYGIA VESTITVR BVCCA TIARA.] Sacerdotis habitu, Tiara galea sacerdotis est, quæ per malas veniens, mento subligatur. bucca est extremitas oris. quæ vestitur tiara Phrygia, pileo Phrygio. hinc Isidorus pileum est ex bisso rotundum, quasi spæra media, caput tegens sacerdotale, & in occipitio vitta constrictum. hoc Græci, & nostri tiaram, vel galeam vocant.

AVSTRI.] Qui flans in Septembri febrem generat.

LVSTRAVERIT.] Purgarit ouis, quia admittebantur ad expiationes. in sacris Isidis adhibebantur oua. Brodæus lib. 1. cap. 25.

ET XERAM PELINAS.] Veteres vestes scilicet, quæ ad vsum matronarum fuerunt inuentæ, ampellini coloris, qui inter coccinum & muricem medius est. ξηρὸν verò siccum significat, vestes ergo illæ erant coloris aridæ rosæ.

TYBERI MERGETVR.] Persius.

Hac sancte vt poscas Tyberino in gurgite mergis,
Mane caput bis, terque, & noctem flumine purgas.

SVPERBVM TOTVM REGIS AGRVM.] Brutus agrum Tarquinij superbi totum Marti consecrauit. vnde campus Martius appellatur. Liuius lib. 1. Decadis 1.

SI CANDIDA IVSSERIT IO.] Io. Inachi fluuij filia, quam Iupiter violauit, & deprehensus à Iunone, in vaccam transfigurauit, celare volens factum

factum, quod Iuno sciens, dono eam sibi petiit, & accepit. Io vaga dicitur à Poëtis, quia Argo à Mercurio interfecto, cui fuerat postea quam à Ioue in vaccam versa est, à Iunone custodienda, tradita, vsque eo vagata est, donec in Ægyptum perueniret, œstro à Iunone immisso, qui assiduè eam insectaretur. Herodotus lib. 1. Sensus Sacerdotes Isidis iusserit ex Isidis imperio. Eusebius in Chronicis r. apud Agros regnauit Inachus annis 50. Inachi filia Io, quam Ægyptij mutato nomine Isidem vocant, & colunt. A patre Inacho, Inachus fluuius apud Argos, à filia Ione Bosphorus nuncupatur.

MEROE.] Ciuitas est Ægypti, vel insula Nili.

IN ÆDE ISIDIS.] In campo Martio est templum Isidis vetustum, vt arbitror ex Ægypto Romam nauibus deferebantur. Brodæus Miscellan. capit. 2. libro 4.

OVILI.] Quia ibi Romulus & pastores adsueuerant pecora pascere, aut regiam aulam Romuli intelligit. Liuius Decadis 3. lib. 6. citatis centuriæ senioribus datum secreto, in ouili cum his colloquendi tempus. Strabo lib. 5. Dictatorem Syllam, Marianos ad quatuor ferè millia, quia arma proiecerant in campo Martio ad ouilia coactos, immissis militibus triduo iugulasse. Ouile erat locus in campo Martio. Hic sumitur pro toto campo: & apud Lucanum,

Et misera maculauit ouilia Roma.

PROXIMA SVRGIT.] Vel quæ ædificata est prope septa campi Martij, in quibus tyrones, vt in ouili retinebantur, & exercebantur.

QVI GREGE LANIGERO.] Caluo, quia caput radebat lineis induto. Matt.

Linigeri fugiunt calui distrataque turba.

DERISOR ANVBIS.] Anubis, Osiridis filius fuit. Ægyptij Deum illum capite canino fingunt. dictus Anubis, quia caput caninum accepit per mysteria. Propertius,

Ausa Jouis nostro latrantem opponere Anubim.

DERISOR ANTISTES.] Quia irridet Deum, petens veniam, si in sacrificiis non abstinuerit à concubitu.

CADVRCO.] Membrum mulieris intelligit, cum sit membri velamen candidum. Scholiastes. sensus violato lecto matrimoniali per eos dies, quibus sacra Isidis celebrabantur. vel violato caduco violatis sacris Isidis, quæ celebrabantur à sacerdotibus linigeris. Ouid.

Nunc Dea linigera colitur celeberrima turba.

ARGENTEA SERPENS.] Quæ est in templo Isidis. Ouidius lib. 2. Amorũ.

Pigraque labatur circum donaria serpens.

ANSERE.] Quia carne anserina vescebantur.

POPANO CORRVPTVS OSIRIS.] Seductus placenta tenui, & rotunda, Suidas. Iulius Pollux ait popanum placentam esse, qua in sacrificiis antiqui vtebantur.

COPHINO, FOENOQVE RELICTO.] Negotiis omissis, & supellectile relicta. relictis syluis venit in vrbem Iudæus.

CVM DEDIT ILLE LOCVM INTERPRES LEGVM SOLYMARVM.]

Cum Gallus Sacerdos ac lustrator abscesserit, Iudæa mulier aduenit, quæ in aurem susurrando, sub obtentu religionis, aliquid petit.

Legum Solymarum.] Iudæorum. Hierosolyma autem olim Solyma vocabatur. Tacitus lib. 5. hist. Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi, Hierosolymam nomen è suo fecisse, Eusebius. etiam Chærili Poëtæ testimonio, Hebræos Solymos olim dictos censet. Mart.

— me cruciat Solymis quod natus in ipsis.
Pedicas puerum Verpe Poëta meum.

Sacerdos arboris.] Syluæ & nemoris, quæ vt Sacerdos Dodonæ sub quercu responsa dare potest. Claudianus,

— te pulcher Enipeus.
Celsaque Dodonæ stupuit rursusque loquuta.

Alludit Iuuenalis in hoc loco ad Dodoneas Sacerdotes, quia Iudæi tunc syluas incolebant. Satyra 3.

& eiectis mendicat sylua camœnis.

Iouis phanum in Dodona erat Chaoniæ ciuitate. Natalis Comes. Iupiter homines ab esu carnium humanarum absterruit, & illos ad esum glandium conuertit: meruit iure optimo vt glandiferæ quercus consecrarentur, atque in Dodone monte qui frequentissimis quercubus vestiebatur, in Chaonia Molossorum regione, nobile fuit C. Chaonij, siue Dodonæ patris oraculum, quod à petentibus sortes consulebatur, vbi columbæ dicebantur dare responsa.

Arvpex.] Ex Armenia oriundus, vel Comagena regione Syriæ, quæ parua est. Tacitus.

Chaldæis.] Astrologis, quorum primi fuerunt Chaldæi.

Faciet qvod deferat ipse.] Egnatium Philosophum intelligit, qui filiam Barbareæ Sorani, quæ cum hortatu ipsius descendisset ad magicam, detulit Neroni. Ludouicus Dorleans vir miræ eruditionis censet legendum, ad magicam discendam esset hortatus. Ob quam rem mori cum patre iussa est à Nerone, Tacitus.

Credent a fronte relatvm Hammonis.] Credent, ac si à Ioue ipso Hammone sit dictum.

Tabella.] In qua computare solent Astrologi.

Magnvs civis obit.] Galba Imperator intelligitur. Otho conaribus Galbæ primus accessit, & spem imperij cepit, magnam quidem, & ex conditione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci Mathematici, qui cum eum olim superstitem Neroni spopondisset, tum vltro inopinatus aduenerat, imperaturum quoque breui repromittens. Suet. in Othone.

Sonvit si dextera.] Si iam in catenis fuit, aut in castrorum custodia. Is qui noxa erat, catenam manui dextræ alligatam habebat, quæ eadem militis sinistram vinciret. Seneca Epist. 5. quemadmodum eadem catena, & custodem, & militem copulat, sic ista quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt, in Actis Apost. cap. 12. de diuo Petro. dormiebat inter duos milites, duabus alligatus catenis, hæc Lipsius

reip. literariæ decus, in lib. 3. Ann. Taciti.

NEMO MATHEMATICVS.] Quasi ob nimiam peritiam fuerit damnatus.

GENIVM.] Deûm naturæ, siue dominũ Horoscopi fauentem habebit.

IN CYCLADA MITTI.] In insulam Cycladum relegari. sensus. peritissimus Astrologorum ille est, qui mittitur & relegatur in Cyclada.

PARVA CARVISSE SERIPHO.] Cui contigit ab exilio reuocari. Seriphus Cycladum insula, in quam relegantur noxij. Tacitus lib. 2. Ann. Vestilia licentiam stupri apud Ædiles vulgauerat, marito prætendente sexaginta dies ad consultandum datos, necdum præteriisse, satis visum de Vestilia statuere, eaque in insulam Seriphon abdita est.

ICTERICÆ.] Consulit. Ictcros morbus est regius. Plinius. Mart. lib. 12.

Dicet & Ictericam se forsitan altera mœcha.

TANAQVIL.] Pro qualibet vxore posuit hoc nomen, hæc autem Tanaquil Tarquinij prisci vxor dicitur, mathematicam artem optime sciſſe: viro prædixerat summum rerum culmen. Liuius Decadis 1. lib. 1.

SYDVS SATVRNI.] Quod contrariũ est nascentibus pueris. Propertius,

Et graue Saturni sydus in omne caput.

LÆTA VENVS.] Lucanus, Veneris salubre sydus.

PINGVIA SVCCINA TRITAS CERNIS EPHEMERIDAS.] Quasi dicat tolerabilior est illa, quæ consulit alium, non ferenda verò ea, quæ ipsa Mathesim profitetur, cum per dies singulos res gestæ scribuntur, Ephemeris vocatur. Plinius Ephemeridas vocat libellos, in quibus acta quotidiana continentur. Ouid.

Inter Ephemeridas melius tabulasque iacerent,
In quibus absumptas fleret auarus opes.

Calendarium etiam vocari, nemo ignorat, exemplo calendarij fœneratorum: sic etiam calendarium & Ephemerides etiam, hodieque vulgo pro tabulis fastorum, aut lunaribus Astrologorum. Iosephus Scaliger in Catullum, de quibus hic loquitur Iuuenalis.

SVCCINVM.] Membrana Mathematicorum, vt actus diurni, quæ assidua tractatione colorem suum mutauit, & eplocea facta, colorem fecit, vt succinum Succinum, fului, cereiq; coloris, fertur arboris succus esse, & ob id succinũ appellari. Isidorus, Et Tacitus lib. de moribus & populis Germaniæ, sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum vocant, inter vada, atque in ipso littore legunt, si naturam succini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur, alitque flammam pinguem, & olentem, mox vt in picem, resinamve lentescit, succum tamen arborum esse intelligas.

AD PRIMVM LAPIDEM.] Positum in via publica extra vrbem. Plutarchus ait C. Gracchum singulis milliariis columnas lapideas spatiis signa præferentes constituiſſe. Martialis,

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum

HORA SVMITVR EX LIBRO.] Horam ex signis eligit conuenientem, vel ex Astrologia.

Digitized by Google

FRICTVS OCELLI.] Hinc oculus mihi dexter salit. angulus ocelli frictus, frictu exasperatus. id est de minima re consulit Mathematicum.

INSPECTA GENESI COLLYRIA POSCIT.] Hora qua genita est. Collyria sunt medicamina oculorum. Horat.

Oculis collyria lippis.

PETOSIRIS.] Astrologus insignis Ægyptius, teste Plinio, libro 7. in circo maximo circa metas solebant fortili considere, qui sortes dabant vulgaribus Acron. hinc plebeium factum vocar infra.

POPYSMA.] Turnebus lib. 4. cap. 15. Metoscopo, & Chiromanti roganti sibi manum ostendi, & frontem præbebit.

CREBRVM POPYSMA.] Id est plausibus excipiet, & adulabitur, vt sibi fata sua canat. Plinius lib. 28. cap. 2. popysmis ait adorari fulgetras, id est eas adorari leniter complosis manibus, id est cauis, velut ad leniendum Iouem iratum. alij præbebit popysma, copiam sui faciet.

PHRIX AVGVR.] Ille Phrix qui Romæ moratur.

SENIOR.] Pontifex.

CONDIT.] Sedat fulgura, vel condit terræ. Lucanus.

— Aruns dispersos fluminis ignes,

Colligit, & terra tacito cum murmure condit.

PHALAS.] Phalæ, vt inquit Nonius, turres sunt ligneæ, quæ apud veteres propter spectatores erigebantur in circo. Ennius,

Malos diffundunt, fiunt tabulata, phalæque.

In circo Romano erant Astrologi.

DELPHINORVM COLVMNAS.] Templum à Cn. Domitio extructum intelligit, à Scopa factus in magna dignatione Cn. Domitij in circo Flaminio Neptunus ipse, & Thetis, Achilles, atque Nereides supra Delphinos, & cete & hippocentauros sedentes sunt. Locus ille vocabatur ad delphinorum columnas. Plinius lib. 30. cap. 5. consilium capit, inquit poëta, à diuinitatoribus & astrologis, qui in circo ante phalas, & delphinorum columnas versabantur.

SAGA.] Sagum vestimentum militare, vt docet Nonius.

CAVPONE RELICTO.] Primo marito, nubat sagario & negotiatori.

PVERPERA LECTO.] Vix est vt sustineat puerperium diues mulier, puerpera, quæ puerum peperit.

ÆTHIOPIS PATER.] Conceptus ex seruo Æthiope. gaude marite infœlix, quod abortum fecerit, & porrige illi quicquid detur à venefica.

NVNQVAM MANE VIDENDVS.] Cui nolles manè occurrere, propter malum omen. hinc alibi,

Et qui per mediam nolles occurrere noctem.

AD SPVRCOS DECEPTA LACVS.] Ad Villabrensem paludē, quæ iuxta Auentinum montem erat. Spurcum significat obscœnū, obscurū, lutulentū, & fœtidū, illuc deferebantur expositi partus, atque proiiciebantur.

DECEPTA VOTA.] Quia suppositus est filius.

PETITOS PONTIFICES SALIOS.] Salij Martis Sacerdotes, quiquidem è generosis eligebantur, vtpote ex nobilissimis, & patriciis. Ouid. Fastorum libro 3.

Iam dederas Saliis à saltu nomina ducta,

Armaque & ad certos verba canenda modos.

SCAVRORVM NOMINA.] Nobilissimorum nomina, de quibus Satyra 2.

DOMIBVS ALTIS.] Nobilibus familiis.

THESSALA VENDIT PHILTRA.] Veneficia, quibus amor conciliatur. in Thessalia venena fiebant minimo. Horat. lib. 2. epist. 2.

PORTENTA THESSALA RIDES.] Id est miracula rerum, quæ edunt Thessali carminibus, & venenis.

CÆSONIA PVLLI.] Caligulam Cæsarem significat, quem adeò medicatis potionibus vxor Cæsonia in amorem suum illexit, vt de nimia impatientia furens, sæpe eam nudam amicis ostenderet.

VT AVVNCVLVS ILLE NERONIS.] Auunculus Neronis Caligula imperator, qui ab vxore dato hippomane, in furorem versus est, quo correptus multo variis suppliciis affecit, Suetonius in Caligula, Creditur potionatus à Cæsonia vxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit.

TREMVLI PVLLI.] Mox scilicet nati equini, cuius in fronte est pellicula instar pilei, quæ detracta ad amorem prouocat.

ARDEBANT CVNCTA.] Sonante Claudio ex furore.

SI FECISSET IVNO MARITVM INSANVM.] Iouem scilicet, in multos sæuiebat vnius imperatoris insania, ac si per Iouis insaniam totus mundus agitaretur.

AGRIPPINÆ BOLETVS.] Agrippina priuignum suum Britannicum veneno necauit, vt Neroni defferretur imperium. Tacitus lib. 12. & 13.

LIVIDA ADIPATA.] Dulcia placenta veneno plena, liuida, lubrica, dulci suffusa succo. Adipata, à nomine adeps, adipis. Nonius. Adipatum veteres honestè pro pingui & sucfulento, & opimo posuerunt. Cic. de Orat. adsciuerunt suis artibus opimum quoddam tanquam Adipatæ dictionis genus.

PAPAS.] Nomen venerationis est à Syracusis tractum, quo etiam nomine Scytharum nonnulli Iouem, Pappæum appellant, teste Herodoto. Papas Græce dixit, Latine pater, & pater nutritius & custos, ideò summum Pontificem Papam vocamus. Tertullianus lib. de Pudicitia, bonus pastor, & benedictus Papa concionaris.

COTHVRNVM.] Stylum sublimem, qualis Tragœdis conuenit.

FINEM LEGEMQVE PRIORVM.] Satyricorum.

GRANDE SOPHOCLEO.] Id est tragædiam scribimus hiatu Sophocleo, hoc est, quo Sophocles vsus est. Mart. lib. 4. ad Varronem.

Varro Sophocleo non inficiande cothurno.

MONTIBVS RVTVLIS IGNOTVM.] Quod quidem carmen nemo ante me fecit in Latio, nunquam tale scelus perpetratum fuisse à matribus, quæ filios necauerint. Poëta Satyricus cecinit in his regionibus.

PONTIA.] Publij Perronij filia, quæ vt adultero nuberet, duos filios veneno sustulit: cuius meminit Mart.

O mater qua nec Pontia deterior.

DE COLCHIDE SÆVA, ET PROGNE.] De Medea. Progne filium suum

occidit popter sororem à marito stupratam, Virg. quatro Georgicon.

Et manibus Progne pectus signata cruentis.

Iecvr.] In quo est sedes amoris.

Ivgis.] Particulis montis, quæ sunt in vertice, videtur parte montis labente, reliqua pars retro fugere.

Qvæ compvlsat.] Quæ propter auaritiam peccat, vt Eryphile.

Alcestim.] Admetus Thessaliæ Rex graui morbo implicitus, per legatos Apollinem de salute cōsuluit, is respondit posse eum viuere, si quem inuenisset, qui pro eo fata subire vellet. Tentatis igitur omnibus propinquis, amicis, clienribus, & ipsis denique seruis, sola vxor Alcestis inuenta est, quæ pro eo mori voluerit, vt ait Plato, in dialogo de amore.

Belides.] Danaides Ægypti frater, Argiuorum Rex genuit quinquaginta filias, quæ vna nocte viros interfecerunt, vnde apud inferos, supplicij loco illis prescriptum est dolium aqua implere è quo tantumdem effluat, quantum infundatur. Tibullus.

Et Danai proles, Veneris quæ numina læsit,
In caua lethæa dolia portat aquas.

Atqve eriphyle.] Amphiarai vxor Eriphyle, monili corrupta à Polynice, latentem virum prodidit, egitque vt ad bellum Thebas contra Adrastum egrederetur, quod tamen velut vates præscius sui exitij multum declinabat, Pausanias. hinc Hor. lib. 3. Ode. 16.

Concidit auguris argiui domus,
Ob lucrum demersa excidio.

Propertius,

Tu quoque vt auratos gereres, Eriphila lacertos,
Dilapsis nusquam est, Amphiareus equis.

Mane clytemnestram.] Notum est Agamemnonem è bello Troiano reuersum, iam, iamque pedem domum inferre conantem, ab Ægisto & vxore Clytemnestra insidiis exceptum, & interfectum esse. Seneca in Agamemnone.

Tyndaris illa bipennem.] Clytemnestra Tyndari filia, vtraque manu tenet securim: hoc inquit interest, quod illa securi occidit.

Insvlsam et fatvam.] Hypallage est, hoc ipsa insulsa & fatua, quasi quę minime apta esset ad tractanda arma. nam securis non potest dici fatua aut insulsa.

Pontica ter victi.] Mithridatem dicit quem Lucullus, Sylla, & Pompeius vicerunt, ideò ter victus dicitur. hic tale sibi fecit medicamentum, vt non posset aliquando veneno perire. sensus, si Atrides marinus prægustaret antidotum Mithridaticum, quo vsus est Mithridates Rex Ponti, res agitur ferro. Mart. lib. 5. ad Cinnam. 77.

Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæua nocere sibi.

Digitized by Google

DECII IVNII
IVVENALIS
SATYRARVM
LIBER III.

SATYRA VII.

Ad Telesinum Poëtam, quòd nulla spes emolumenti sit studiosis, nisi forte ab vno Traiano Cæsare.

T spes, & ratio studiorum in Cæsare tantùm:
Solus enim tristeis hac tempestate Camœnas
Respexit, cùm iam celebres, notíque Poëtæ
Balneolum Gabijs, Romæ conducere furnos
Tentarent. nec fœdum alij, nec turpe putarent
Præcones fieri, cùm, desertis Aganippes
Vallibus, esuriens migraret in atria Cleio.
Nam, si Peieriâ quadrans tibi nullus in arca
Ostendatur, ames nomen victúmque Machæræ,
Et vendas potiùs, commissa quod auctio vendit
Stantibus: œnophorum, tripodes, armaria, cistas,
Halcyonem, Bacchi Thebas, & Terea Fausti.
Hoc satius, quàm si dicas sub iudice, vidi,
Quod non vidisti. faciant equites Asiani:
Quanquam & Capadoces faciant, equitésque Bithyni,
Altera quos nudo traducit Gallia talo.
Nemo tamen studijs indignum ferre laborem
Cogetur posthac, nectis quicunque canoris
Eloquium vocale modis, Laurúmque momordit.
Hoc agite ô iuuenes: circumspicit, & stimulat vos,
Materiámque sibi Ducis indulgentia quærit.

Digitized by Google

Si qua aliunde putas rerum exspectanda tuarum
Præsidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
Impletur: lignorum aliquid posce ocyus, & quæ
Componis, dona Veneris, Thelesine, marito;
Aut claude, & positos tineâ pertunde libellos.
Frange miser calamos, vigilatáque prælia dele,
Qui facis in paruâ sublimia carmina cellâ,
Vt dignus venias ederis, & imagine macrâ.
Spes nulla vlterior: didicit iam diues auarus
Tantùm admirari, tantùm laudare disertos,
Vt pueri Iunonis auem. sed defluit ætas
Et pelagi patiens, & cassidis, atque ligonis.
Tædia tunc subeunt animos, tunc seque suámque
Terpsichoren odit facunda, & nuda senectus.
Accipe nunc arteis, nequid tibi conferat iste,
Quem colis, & Musarum & Appollinis æde relictâ,
Ipse facit versus, atque vni cedit Homero
Propter mille annos. At, si dulcedine famæ
Succensus recites, Maculonus commodat ædes.
Ac longè ferrata domus seruire iubetur,
In quâ sollicitas imitatur ianua portas.
Scit dare libertos extremâ in parte sedenteis
Ordinis, & magnas comitum disponere voces.
Nemo dabit regum. quanti subsellia constent,
Et quæ conducto pendent anabathra tigillo,
Quæque reportandis posita est orchestra cathedris;
Nos tamen hoc agimus, tenuíque in puluere sulcos
Ducimus, & littus sterili versamus aratro.
Nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi
Consuetudo mali: tenet insanabile multos
Scribendi cacoëthes, & ægro in corde senescit,
Sed vatem egregium, cui non sit publica vena,
Qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
Communi feriat carmen triuiale monetâ:
Hunc, qualem nequeo monstrare & sentio tantùm,
Anxietate carens animus facit omnis acerbi
Impatiens, cupidus siluarum, aptúsque bibendis
Fontibus Aonidum: neque enim cantare sub antro
Pierio, thyrsumve potest contingere sana

Paupertas,

Digitized by Google

Paupertas, atque æris inops, quo nocte diéque
Corpus eget. satur est, cùm dicit Horatius, euhoe.
Quis locus ingenio: nisi cùm se carmine solo
Vexant, & dominis Cirrhæ Nysæque feruntur
Pectora nostra, duas non admittentia curas?
Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda
Attonitæ, currus, & equos faciésque deorum
Aspicere, & qualis Rutulum confundat Erinnys.
Nam si Virgilio puer, & tolerabile desit
Hospitium, caderent omnes à crinibus hydri.
Surda nihil gemeret graue buccina. poscimus, vt sit
Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,
Cuius & alueolos, & lænam pignerat Atreus.
Non habet infelix Numitor quod mittat amico:
Quintillæ quod donet, habet, nec defuit illi,
Vnde emeret multa pascendum carne leonem
Iam domitum: constat leuiori bellua sumptu
Nimirum, & capiunt plus intestina poëtæ.
Contentus fama iacet Lucanus in hortis
Marmoreis, & Sarrano, tenuique Saleio
Gloria quantalibet, quid erit, si gloria tantùm est?
Curritur ad vocem iucundam, & carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit cum Statius vrbem,
Promisitque diem. tanta dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur: sed cum fregit subsellia versu,
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agauen.
Ille & militiæ multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.
Quod non dant proceres, dabit histrio. tu Camerinos
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas.
Præfectos Pelopea facit, Philomela tribunos.
Haud tamen inuideas vati, quem pulpita pascunt.
Quis tibi Mecænas? quis nunc erit aut Proculeius,
Aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter?
Tunc par ingenio pretium: tunc vtile multis
Pallere, & vinum toto nescire Decembri.
Vester porro labor fœcundior historiarum
Scriptores: petit hic plus temporis, atque olei plus:

Digitized by Google

Namque oblita modi millesima pagina surgit
Omnibus, & crescit multa damnosa papyro.
Sic ingens rerum numerus iubet, atque operum lex.
Quæ tamen inde seges? terræ quis fructus apertæ?
Quis dabit historico quantum daret acta legenti?
Sed genus ignauum quod tecto gaudet & vmbra.
Dic igitur quid causidicis ciuilia præstent
Officia? & magno comites in fasce libelli?
Ipsi magna sonant, sed tunc cum creditor audit
Præcipue, vel si tetigit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen,
Tunc immensa caui spirant mendacia folles,
Conspuitúrque sinus veram deprendere messem
Si libet: hinc centum patrimonia causidicorum,
Parte alia solum russati pone Lacertæ.
Consedere duces: surgis tu pallidus Aiax
Dicturus dubia pro libertate bubulco
Iudice: rumpe miser tensum iecur, vt tibi lasso
Figantur virides scalarum gloria, palmæ.
Quod vocis pretium? siccus petasunculus, & vas
Pelamydum, aut veteres Maurorum epimenia, bulbi:
Aut vinum Tiberi deuectum, quinque lagenæ.
Si quater egisti, si contigit aureus vnus,
Inde cadunt partes in fœdere pragmaticorum.
Æmilio dabitur, quantum petet, & melius nos
Egimus: huius enim stat currus aëneus, alti
Quadriiuges in vestibulis, atque ipse feroci
Bellatore sedens curuatum hastile minatur
Eminus, & statua meditatur prælia lusca.
Sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic est
Tonzilli, magno cum rhinocerote lauari
Qui solet, & vexat lutulenta balnea turba,
Pérque forum iuuenes longo premit assere Medos
Empturus pueros, argentum, myrrhina, villas.
Spondet enim Tyria stlataria purpura filo.
Et tamen est illis hoc vtile: Purpura vendit
Causidicum, vendunt amethystina: conuenit illis
Et strepitu, & facie maioris viuere census.
Sed finem impensæ non seruat prodiga Roma.
Vt redeant veteres? Ciceroni nemo ducentos

Nunc dederit nummos, nisi fulserit anulus ingens.
Respicit hoc primum, qui litigat, an tibi serui
Octo, decem comites, post te an sit sella, togati
Ante pedes. ideo conducta Paulus agebat
Sardonyche, atque ideo pluris, quàm Cossus agebat
Quam Basilus: rara in tenui facundia panno.
Quando licet flentem Basilo producere matrem?
Quis benedicentem Basilum ferat? accipiat te
Gallia, vel potius nutricula causidicorum
Aphrica, si placuit mercedem imponere linguæ.
Declamare doces, ô ferrea pectora Vetti,
Cum perimit sæuos classis numerosa tyrannos.
Nam quæcunque sedens modo legerat, hæc eandem stans
Proferet, atque eadem cantabit versibus ijsdem.
Occidit miseros crambe repetita magistros.
Quis color, & quod sit causæ genus, atque vbi summa
Quæstio, quæ veniant diuersa parte sagittæ.
Scire volunt omnes, mercedem soluere nemo.
Mercedem appellas? quid enim scio? culpa docentis
Scilicet arguitur, quod læuâ in parte mamillæ
Nil salit Arcadico iuueni: cuius mihi sexta
Quaque die miserum dirus caput Annibal implet.
Quidquid id est, de quo deliberat, an petat vrbem
A Cannis, an post nimbos, & fulmina cautus
Circumagat madidas à tempestate cohortes.
Quantum vis stipulare, & protinus accipe, quod do,
Vt toties illum pater audiat. ast alij sex,
Et plures vno conclamant ore sophistæ,
Et veras agitant lites, raptore relicto,
Fusa venena silent, malus ingratusque maritus,
Et quæ iam veteres sanant mortaria cæcos.
Ergo sibi dabit ipse rudem. si nostra mouebunt
Consilia, & vitæ diuersum iter ingreditur,
Ad pugnam qui rhetoricâ descendit ab vmbra,
Summula ne pereat, quà vilis tessera venit
Frumenti: quippe hæc merces lautissima. tenta,
Crysogonus quanti doceat, vel Pollio quanti
Lautorum pueros artem scindens Theodori.
Balnea sexcentis, & pluris porticus, in qua

Digitized by Google

Gestetur dominus, quoties pluit. anne serenum
Expectet, spargatque luto iumenta recenti?
Hic potius: namque hic munda nitet vngula mulæ.
Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cenatio solam.
Quanticunque domus, veniet qui fercula doctè
Componit, veniet qui pulmentaria condit.
Hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
Vt multum duo sufficient: res nulla minoris
Constabit patri, quam filius. vnde igitur tot
Quintilianus habet saltus? exempla nouorum
Fatorum transi: felix & pulcher, & acer:
Felix, & sapiens, & nobilis, & generosus
Appositam nigræ Lunam subtexit alutæ,
Felix, orator quoque maximus, & iaculator:
Et si perfrixit, cantat bene. distat enim, quæ
Sydera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.
SI FORTVNA volet, fies de rhetore Consul,
Si volet hæc eadem, fies de Consule rhetor.
Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud quam
Sidus, & occulti miranda potentia fati?
Seruis regna dabunt, captiuis fata triumphos.
Felix ille tamen, coruo quoque rarior albo.
Pænituit multos vanæ sterilisque cathedræ,
Sicut Trasymachi probat exitus, atque Secundi
Carinatis, & hunc inopem vidistis Athenæ,
Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.
Dij maiorum vmbris tenuem, & sine pondere terram,
Spirantesque crocos, & in vrna perpetuum ver,
Qui præceptorem sancti voluere parentis
Esse loco, metuens virgæ iam grandis Achilles
Cantabat patrijs in montibus: & cui non tunc
Eliceret risum cytharœdi cauda magistri?
Sed Rufum, atque alios cædit sua quæque iuuentus.
Rufum qui toties Ciceronem Allobroga dixit.
Quis gremio Enceladi, doctique Palæmonis affert
Quantum grammaticus meruit labor? & tamen ex hoc,
Quodcunque est (minus est autem quàm rhetoris æra)

Digitized by Google

Discipuli custos præmordet Acænitus ipse.
Et qui dispensat, frangit sibi. cede Palæmon,
Et patere inde aliquid decrescere: non aliter, quàm
Institor hybernæ tegetis, niueique cadurci,
Dummodo non pereat, mediæ quod noctis ab hora
Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sedebat,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro:
Dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas
Quot stabant pueri, cum totus decolor esset
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, quæ cognitione tribuni
Non egeat: sed vos sæuas imponite leges,
Vt præceptori verborum regula constet.
Vt legat historias, autores nouerit omnes
Tanquam vngues, digitosque suos, vt forte rogatus
Dum petit aut thermas, aut Phœbi balnea, dicat
Nutricem Anchisæ, nomen, patriamque nouercæ
Archemori: dicat quot Acestes vixerit annos,
Quot Siculus Phrygibus vini donauerit vrnas.
Exigite, vt mores teneros ceu pollice ducat.
Vt si quis cera vultum facit: exigite, vt sit
Et pater ipsius cœtus, ne turpia ludant,
Ne faciant vicibus, non est leue tot puerorum
Obseruare manus, oculosque in fine trementes.
Hæc, inquit, cures, & cum se verterit annus,
Accipe, victori populus quod postulat, aurum.

IN SATYRAM VII.

LIBER III.

IN CÆSARE.] Traiano. Imperatores Romani vocabantur Cæsares, vt reges Iudæorum Herodes, & Ægyptiorum Pharaones. Ægyptiorum reges omnes tunc Pharaones dicebantur, non hoc proprium habentes nomen, sed pro dignitate, reges tunc vtebantur hoc nomine, sicut & apud nos Imperatores Augusti appellantur. habebat ergo vnusquisque Pharao proprium nomen. hoc nos ex libris Manethonis sacerdotis Ægyptiorum lectum posuimus. Eusebius in Chronicis, qui quidem auctor antea scatebat erroribus, sed suæ luci restitutus est à doctissimo viro Arnaldo Pontaco.

TRISTES CAMOENAS.] Tristes musas, quia contemnuntur.

BALNEOLVM GABIIS.] Apud Gabios, paruum balneū est balneolum.

FVRNOS.] Ad panem coquendum.

Clio esvriens.] Poëta fame laborans.
Aganippes.] Locus in Bæotia Musis sacer. Claud.
Concinit fœlix Helicon fluxit Aganippe
Largior, & docti riserunt floribus ames
Callimachus tamen dicit fontem esse Perm esfi fluminis. Valla, & Calderinus dicunt esse locum musis sacrum, id desertis, & relictis musis.
Migraret in artia clio.] Musa historiarum inuentrix, ostiaria, & custos Atriensis fierer, vel migraret in ædes diuitum.
Mart. *Atria magna colam vix tres, aut quatuor ista*
Res aluit. & alibi.
Atriaque excelsæ sunt adeunda domus.
Nam si pieria.] Locus sub radicibus Olympi montis, cui Pierius poëta nomen dedit, qui primus musis sacrificasse dicitur, vnde musæ Pierides dictæ. Vetus Scholiastes: vel à Pieria rupe Macedoniæ. Strabo lib. 9.
Qvadrans.] Denarius, inde quadrantes.
Machæræ.] Velis nominari Machærophorus, i. ensiger: Machæra est gladius longus ab vna parte acutus. Isidorus. & Apuleius lib. 9. de Asino aureo, minabatur se se concisurum cum Machæra frustatim.
Stantibvs oenophorvm.] Popularibus, armatis militibus, Oenophorum vas vinarium. Mart.
Ille fide summa testæ sua vina remensus,
Reddidit Oenophori pondera plena sui
Tripodes.] Mensas, quales erant Delphis, in quibus Apollo respondebat.
Halcyonem.] Tragædiam de Halcyone, Æoli regis ventorum filia, quæ præ dolore quem ex naufragio & morte mariti susceperat, mutata est in auem Halcyonem. Plinius. Seneca in Agamemnone.
Licet Halcyones.
Ceica suum fluctu leniter plangente sonent.
Bacchi.] Illius poëtæ tragici.
Thebas.] Fabulam Thebarum.
Terea.] Fabulam Terei in auem conuersi. Claudianus.
In volucrem Tereus, Cadmus se vertit in anguem.
Fausti.] Illius poëtæ. hi poëtæ viles erant, nam eorum opera, publica auctione vendebantur.
Eqvites Asiani.] Equites Romani, ex Græcis facti Asiani. Asianorum fidem leuat, Scholiastes.
Faciant.] Falsum testimonium dicant.
Altera gallia.] Galatæ.
Nvdo talo] Qui nudis pedibus ambulant ob paupertatem, ideo viles sunt.
Nectit qvicvnqve.] Qui carmen vocale efficit per modos, id est poëta pseudoprobus.
Lavrvm.] Honorem Lauri.
Dvcis.] Traiani, qui quasi dux circunspicit. Nerua successit Domi-

tiano, imperauit anno vno, mensibus quatuor. Neruæ successit Traianus, qui musas tristes, quod contemptæ fuissent, imperante Domitiano fouit, vt innuit Tacitus in vita Agricolæ, scilicet illo igne vocem populi Rom. & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bona arte in exilium acta, ne quid vsquam honestum occurreret: nunc demum redit animus, & quanquam primo statim beatissimi sæculi ortu, Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatque cottidie fœlicitatem imperii Nerua Traianus, nec spem modo ac votum securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumpserit: natura tamen infirmitatis humanæ tardiora sunt remedia, quàm mala, & vt corpora lentè augescunt, cito extinguntur; sic ingenia, studiaque oppresseris facilius, quàm reuocaueris. quia dubitatur ab interpretibus, de quo Cæsare, & de quo duce & imperatore hîc loquatur Iuuenalis. hęc attuli, nam ex his apparet poetam intelligere Traianum Imperatorem.

CROCEÆ.] Crocei coloris. cedrinis tabellis coarctatur membrana, id est, subauratis.

DONA VENERIS THELESSINE MARITO.] Incende libros & trade Vulcano marito Veneris. Thelesinus vir sui temporis, ad quem scribit, sine libros tinea perforari & absumi, quàm vt mittas ad aliquem, vnde nulla sit spes lucri.

HEDERIS.] Corona. Horat.

Arctius atque hedera procera adstringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis.

IMAGINE MACRA.] Corpore exili, propter vigilias, quia poëtæ sic pinguntur quasi ad summam maciem, nimio labore confecti.

FRANGE MISER CALAMOS.] Mart. lib. 9. in Sutorem,

Dentibus antiquas solitus producere pelles,
Et mordere luto putre vetusque solum,
Prænestina tenes defuncti rura patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.
Rumpis, & ardenti madidus chrystalla falerno
Et pruris domini cum Ganymede tui,
At me literulas stulti docuere parentes,
Quid cum Grammaticis Rhetoribusque mihi?
Frange leues calamos & scinde Thalia libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

VT PVERI IVNONIS AVEM.] Pauonem, quem laudant, & nihil illi dant, imo auferunt pennas. Iunonis dicitur esse, quia Iunoni sacra est. Iuno in eius caudam transtulit oculos Argi.

PELLAGI PATIENS.] Vt mercator esses. Scholiastes.

LIGONIS.] Vt agriculturam exerceres.

TERPSICOREN.] Musam, & musica instrumenta, quorum est inuentrix. Carmina, poëta cum ad senectutem peruenit, omni ætate attrita, in exponendis carminibus seipsum odit, & studia damnat sua.

APOLLINIS ÆDE RELICTA.] Pierio antro relicto. colis diuitem

Digitized by Google

Macolonus diues commendauit ædes, nihil præterea.

FERRATA DOMVS.] Ferro munita.

IN QVA SOLLICITAS.] Cum fuerint clausæ, propter domini calamitatem. tristes & sollicitas dicit propter incursionem hostium.

REGVM.] Diuitum, quia diuites regnant.

SVBSELLIA.] Loci in quibus altius sedent, vel subsellia in quo Rex sedet propter tutelam corporis sui. Secundum quosdam à soliditate dictum, quasi solidum, secundum alios per antisticon, quasi solidum à sedendo, vnde & sella, quasi seda dicta est, & subsellia, quasi subsedia. Isidorus originum lib. 20. c. 11.

ANABATRA TIGILLO.] Gradus & scalæ. tigillo, paruo tecto, vel trabe, nemo diuitum tibi dabit quantum constat subsellia, quæ conduxisti.

ORCHESTRA.] Orchestra locus in scena, quo antea, qui nunc planipedes appellantur, non admittebantur histriones, nisi tantum interim dum fabulæ explicarentur, quæ sine ipsis explicari non poterant. Sextus Pompeius, Festus. Orchestra sumitur etiam pro sedibus Senatorum.

VERSAMVS LITTVS.] Defatigamur.

CACOETES.] Mali mores, mala consuetudo scribendi, quæ obliuioni tradi non potest. Cacoëtes apud Galenum 4. therap. est vlcus malignũ & contumax, hoc vocabulo mala consuetudo significatur. Politianus lib. 6. Epist. ad Puccium: cacoëtes inquit apud Galeum est lenta febris: Puxius ait esse apud Celsum speciem carcinomatis.

MONETA.] Hinc Petronius Arbiter effugiendum est ab omni verborum, vt ita dicam vilitate, & sumendæ voces à plebe summotæ, vt fiat, odi profanum vulgus, & arceo. metaphora à signantibus monetam. vulgari stylo.

AONIDVM] Musarum. in Aonia Boëtiæ parte Heliconem montem esse scribit Strabo, in quo loco consecrata erat ædes, fonsque Caballinus.

PIERIO.] Musarum antro, quod natura fertur ad componendum carmina idoneum.

THYRSVMQVE.] Furorem poëticum, non potest rapi furore, quo rapiebantur Bachantes: thyrsum, hastam Pampinis inuolutam tenentes.

EVHOE.] Quod facietatis vsque ad fastidium indicium est. Horat. lib. 2 carminum.

Euoe recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum lætatur Euoe
Parce liber, parce graui metuende thyrso.

DOMINIS CYRRHAE, NISAEQVE FERVNTVR.] Apolline & Baccho. Cyrrha sub Cyrrhyn Parnassi rupem vrbs est venusta. in qua Apollo colebatur. Diodorus scribit Dionysium nutritum in Nisa fœlicis Arabiæ vrbe propinqua AEgypto, in qua colebatur. Martialis lib. 4. de Vesuuio monte,

Hæc iuga quam Nisæ colles, plus Bacchus amauit.

Domini ergo harum ciuitatum sunt.

LODICE.] Re domestica. lodix est propriè operimentum lecti. Vetus Interpres.

RVTVLVM

RVTVLVM. Turnum, Regem Rutulorum.

ERINNYS.] Furia bellica Erinnys, Alecto quæ Turnum ad bellum suscipiendum compellit. Æneid. lib. 7.

HYDRI.] Angues, non scriberet Bucolica Virgilius, in quibus agit de hydris serpentibus, noxiis herbis, & animalibus nocentibus frugibus.

BVCCINA.] Tuba buccina est, qua signum datur in hostem, dicta à voce quasi vocina. Isidorus, Propertius,

Buccina cogebat priscos ad verba Quirites,

RVBRENVS LAPPA.] Tragicus Poëta.

ET LANAM PIGNERAT ATREVS.] Poëta Tragicus, qui Atrei tragœdiam scripsit, adeo pauper est, vt penulam qua induitur pignori dare cogatur.

COTHVRNO.] Stylo.

ALVEOLVS.] Est tabula calculatoria, & lusoria, vel per alueolos lances, vel paropsides intelligit. Turneb. lib. 34. cap. 4.

INFOELIX.] Animo non facultatibus. Numitor. Diues nobilis.

QVINTILLÆ.] Meretrici.

CONSTAT LEVIORI.] Ironia est. leo leuius pascitur quàm Poëta.

INTESTINA.] Venter. intestina dicuntur, eo quod corporis interiore parte cohibentur, quæ idcirco longis nexibus in circulorum ordinata sunt modum, vt susceptas escas paulatim digerant, & superadditis cibis non impediantur.

CONTENTVS FAMA.] Ideoque facile otium ad scribendum carmen habuit diues Lucanus.

SARRANO TENVIQVE SALEIO.] Poëtis illis pauperibus, & ita opponuntur Lucano. Salei Poëtæ egregij, sed pauperis, meminit Tacitus.

AMICÆ THEBAIDOS GRATÆ.] Significat Poëma Statij de bello Thebano.

PARIDI NISI VENDAT AGAVEM.] Tragœdiam Paridi histrioni. Suetonius in Nerone, & sunt qui tradant Paridem histrionem occisum ab eo, quasi grauem aduersarium. Martialis lib. 2. Epitaph. Paridis,

Atque omnes Veneres Cupidinesque,
Hoc sunt condita quo Paris sepulchro.

Agauem fabulam vel tragœdiam de Agaue, quæ furore Bacchico rapta filium suum Penthea occidit, non visam nec tractatam ab aliis. Poëtæ vendebant fabulas, quas scribebant, vt victum sibi compararent, vt de Plauto legimus apud Eusebium in Chronicis: Plautus, inquit, ex Vmbris Sarsinas Romæ moritur, qui propter annonæ difficultatem, ad molas manuarias pistori se locauerat, ibi quoties ab opere vacaret, scribere fabulas, & vendere solitus consenuerat, vel nisi vendidisset nouam, & inauditam cantionem, non habebat vnde se sustentaret. Claudianus,

Hi tragicos meminere modos, his fabula Tereus,

Digitized by Google

His necdum commissa foro cantatur Agaue.

Et Seneca in OEdipo,

Peior ab genitrix adest
Furibunda Agaue tota, quam sequitur manus
Partita regem.

SEMESTRI VATVM DIGITOS CIRCVMLIGAT AVRO.] In modum lunæ plenæ. semestris luna dicitur, cum mensis medium permensa est spatium, id est facit è numero equitum. Vetus interpres à Pythæo editus, vel circumligat auro, annulo aureo semestri: nam annuli æstiui, & hyberni semestres sunt. Paris, inquit, histrio, qui multis militiæ honorem largitur, vatibus dat annulos aureos, eosque que locupleat. Turneb. lib. 20. cap. 11. quem lubens Lubinus sequitur.

SEMESTRI AVRO.] Vel per aurum semestre intelligit munus Tribunorum militum. Nam Tribuni militum fungebātur munere sex mensibus, & gestabant annulos aureos, vt ait Appianus Alexandr. lib. de bello Libyco cap. 11. Sensus. Tribunos militum facit. Plinius Nepos in Epistolis pro Calustio ita rogat, hunc ergo semestri tribunatu splendidiorem, & sibi & auunculo suo facias.

MILITIÆ HONOREM.] Præfecturam, & Tribunatum.

CAMERINOS ET BAREAS.] Proceres nobiles, non gratos principi sequeris, sed falleris, nihil tibi dant.

PRAEFECTOS PELOPEA FACIT.] Tragœdia de Pelopea filia Thyestis, cum qua pater concubuerat, vnde natus est Ægistus. Iuuenalis propter hunc versum missus est in exilium in Pentopolim, quæ est in Libya, à Paride histrione, vt ait Sidonius Apollinaris, si tamen illum intelligit,

Nec qui consimili deinde casu,
Ad vulgi tenuem strepentis auram:
Irati fuit histrionis exul.

PHILOMELA TRIBVNOS.] Tragœdia de Tereo, Progne, & Philomela. ille histrio, qui canebat Philomelam facit Tribunos militum.

PVLPITA.] Recitationes carminum, quæ fiunt ad pulpita.

AVT PROCVLEIVS.] Eques liberalissimus in fratres suos bello ciuili spoliatos. Horat. carminum, lib. 2. Ode 2.

Viuet extento Proculeius æuo,
Notus in fratres animi paterni.

DECEMBRI.] Quo mense solet lugubrari, & abstineri à commessationibus, & compotationibus.

RERVM NVMERVS.] Ordo historiæ. ACTA LEGENTI.] Exceptori vel scribæ.

COMITES IN FASCE LIBELLI.] Fascis est congeries rerum colligatarum.

VENIT AD DVBIVM.] Si debitor ceperit esse suspectus. nomen

Digitized by Google

pro debito sumitur. FOLLES.] Ora causidicorum.

CONSPVITVR SINVS.] In sinu spuunt propter fascinum verborum.

RVSSATI PONE LACERTAE.] Lacerta nomen Aurigæ abiecti, qui sub Domitiano fuit, apud Plinium mentio fit Russati aurigæ. quod de auriga Russato dictum est, ad aurigam russatæ factionis nomine Lacertam refertur, qui locupletior erat ex aurigandi studio quam causidici ex actione causarum, Calder. legit russati pone lacertæ, hoc est rus exiguum vt ante.

Vnius sese dominum fecisse lacertæ.

CONSEDERE DVCES SVRGIS TV PALLIDVS AIAX.] Ex lib. 13. Metamorpho. Ouid. sumpsit,

Consedere duces, & vulgi stante corona,
Surgit ad hos Clypei dominus septemplicis Aiax.

Is enim cum Vlysse de armis Achillis causam habebat, Aiacem pro aduocato recitaturo posuit. duces, iudices tu causidice, non minus palles in causa aliena, quàm Aiax in sua, aduersus Vlyssem.

BVBVLCO IVDICE.] Coram iudice ignaro, vel coram iudice, qui potius bubulcus quàm iudex esse deberet. INTENSVM IECVR.] inflatum ita.

SCALARVM.] Id est detur victoria de reo damnato ad scalas, ad quas rei vnco trahebantur. Suetonius in Tyberio: nemo punitorum non & in Æmonias abiectus vncoque tractus. Scalas malè vulgo interpretantur scalæ, hîc sunt aditus domus, ianua, ita autem vocat ἰνφαλικῶς ad indicandam oratorum paupertiem, qui more omnium tenuium, & mendicorum in cœnaculis habitabant, vt ædes suas nisi scalis introire non possent erat autem moris oratorum & causidicorum victoriam partam in foro testari, appensa pro foribus palma. Lucanus in panegyrico ad Pisonem,

—licet exercere togatæ
Munera militiæ, licet & sine sanguinis haustu
Mitia legitimo sub iudice bella mouere,
Hinc quoque seruati contingit, gloria ciuis
Altaque victrices intexunt limina palmæ.

Casaubonus vir magnæ eruditionis.

PETASVNCVLVS.] Paruus petaso.

VAS PELAMYDVM.] Genus piscis salsi est Pelamys, dictum quod in luto moretur. P Festus & Phrinicus.

EPIMENIA.] Sacra mẽstrua, Græcè dixit, nam Latinè munera menstrua, & sordida xenia dicuntur, menomenia, quę de mense in mensem parantur. epimenia quæ ad mensem vnum. Cassianus lib. 4. Institutionum cap. 22. cuiusmodi nominat veteres bulbos.

BVLBI.] Pisces veteres. Mart. lib. 13.

Cum sit anus coniux, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quam satur esse potes.

Bulbi excitant Venerem. Nicander, & Athenæus.

AEMILIO DABITVR.] Patrono diuiti.

BELLATORE.] Equo belligero, id est, minatur mortem iis qui displicent. hinc Martialis in magistrum ludi,

Tam graue percussis incudibus æra resultant,
Causidicum medio, cum faber aptat equo.

Equo medio, equestri statuæ.

STATVA LVSCA.] Ita sedet vt prælia futura videatur meditari. lusca, vetustate, quæ Sertorium referat, aut Hannibalem, qui lusci fuerunt, vel quia vno oculo melius cernitur. prima verior est.

PEDO.] Causidicus diues, conturbat alios causidicos pauperes.

MATHO.] Pauper causidicus succumbit.

TONGILLI.] Aduocati exitus Tongilli causa, quare conducatur Calderinus. vel exitus vt quoque deficiat. Valla.

MAGNO CVM RHINOCEROTE.] Id est magno gutto, quod sicut Rhinoceros fit ingentis nasi, vel vase ex Rhinocerotis cornu, non contentus cornu vulgari.

LVTVLENTA.] Cicero in Salustium, Itaque nihil aliud studet, nisi vt lutulentus sus cum quouis volutari.

ASSERE.] Longo palo & eminenti, quo lectica ferebatur.

MVRRHINA.] Pocula. Martialis,

Si calidum potas ardenti Myrra falerno
Conuenit & melior fit sapor inde mero.

STLATARIA PVRPVRA.] Illecebrosa, vestis senatoria modo laticlaui facta. stlata genus nauigij est, inquit Festus, latum magis quàm altum. stlatarum, quod mari portatum est, quasi stlata aduectum. Ennius,

Et melior nauis quam quæ stlataria portat.

Et à latitudine sic appellatum, & à consuetudine qua locum, & stitem, pro litem.

AMETHYSTINAE.] Gemmæ. Valla. vestimenta violacea; Amethystus purpureus est permixto violaceo colore, & quasi rosæ nitor, & leniter quasdam flammulas fundens. Isidorus lib. 16. Martialis,

Ebria Sidoniæ cùm sint de sanguine conchæ,
Non video quare sobria lana vocer.

Sensus. Purpurati, aut Amethystini, aut sericati incedunt causidici, vt operas charius vendant.

PAVLVS AGEBAT.] Paulus patronus agebat causas.

CONDVCTA SARDONYCE.] Annulo aureo conducto, in quo erat hæc gemma.

COSSVS BASSILIVS.] Pauperes causidici.

MATREM.] Clientis flentem, vt Iudex lachrymis eius moueatur.

VECTI.] Pro, ô Vectij, Domitius. vel vehentes ferrea pectora. Tu doces, ô Vecti, ferrea pectora.

CLASSIS NVMEROSA.] Schola probat perimendos tyrannos.

CRAMBE REPETITA MAGISTROS.] Crambe brassicæ species est, quæ bis recocta fastidium & nauseam parit, hinc prouerbium, Crambe recocta mors est. tractum à frequenti repetione, vt fastidium repetitæ controuesiæ tentaret, Species brassicæ appellata crambe tennioribus, vt est apud Plinium foliis, & simplicibus densitliuisque amarior, sed efficacissima, ipsius vero Græci prouerbij mentionem Suidas facit, ponique etiam in conuiuiis crabem docet, quòd sit ebrietati contraria, quemadmodum in lib. de re rustica testatur Cato. Vide Polytianum lib.1. Miscellaneorum cap. 33. Domitius ait crambe esse inscriptionem declamationis loco. Nam crambe est, inquit, oppidum in Teutrania.

ARCADICO.] Asino. hebeti, stulto. in Arcadia optimi sunt asini. Strabo.

IN LÆVA PARTE MAMILLÆ.] In præcordiis, Id est, quid magister peccat, si tu ingenium non habes.

DIRVS HANNIBAL.] Declamatio de Hannibale.

AN PETAT VRBEM, AN CANNIS.] id est, oratio in genere deliberatio, quam recitar, à Cannis id est à vico illo Apuliæ, in quo Hannibal exercitum Romanum interemerat. Plutarchus in Hannibale.

IMPLET CAPVT.] Id est aures.

AN POST NYMBOS ET FVLMINA.] Cum tertio ab vrbe lapide positis castris fulmine tertius, eo quod propius accederet. Sidonius Apollinaris,

Auito si denique dirum,
Hannibalem iuncto terræ cælique tumultu,
Repulimus cum castra tuis iam proximâ muris,
Starent, collina fulmen pro thure cucurrit.

QVAMTVMVIS STIPVLARE.] Proroga, quamtumuis tibi dent. Stipulatio est iuris vinculum, quo quis astringitur alicuius rei soluendæ causa apud Iustinianum.

RAPTORE RELICTO.] Relicto themate de raptore virginis, & relicto themate, de venenis, quibus vxores maritos enecant. ex his argumentis componunt declamationes scholastici.

MARITVS.] Fabula de Iasone, & Medea.

MORTARIA COECOS.] Declamatio de mortariis, in quibus filius se contriuisse asserit medicamina, quæ sanant oculos patris, qui vetustate amittit visum. nouerca dicit esse venena, non medicamina.

RVDEM.] Dicendi quietem, propriè virga qua accepta vacabant muneribus, imponet sibi finem agendi causas in foro.

SVMMVLA.] Parua summa promissæ pecuniæ.

TESSERA FRVMENTI.] Tesseræ, quibus frumenti mensuræ designabantur quæ dabantur à diuitibus. Paulus Iurisconsf. Si tessera frumentaria Titio legata sit. Vide Brissonium in verbo, Tessera.

Digitized by Google

CHRYSOGONVS.] Cytharœdi nomen. POLLIO.] aliud nomen cytharœdi.

ARTEM SCINDENS THEODORI.] Theodorus Cadareus fuit Rhetoricæ præceptor. Suetonius in Tyberio.sensus, irridens Rehtoricam porticus,in qua gestetur dominus.

NVMIDARVM COLVMNIS.]In Numidia est lapis optimus ad columnas faciendas.

ALGENTEM RAPIAT SENATIO SOLEM] Solatia in superioribus Hyemalia marmoribus & columnis ornata,solem algentem, intelligit hybernum.

PVLMENTARIA.] Opsonia dicuntur:à pulte pulmentaria.

SESTERTIA QVINTILIANO.]Summo Rhetori.

EXEMPLA NOVORVM FATORVM.] Quidam Rhetor fato fœlix erit.

APPOSITAM NIGRÆ LVNAM SVBTEXIT ALVTÆ.] Patricius lunula,nam assuta calceis, discernuntur patricij ab ignobilibus , patricios calceos Romulus reperit quatuor corrigiarum,allutaque luna, iis soli patricij vtebatur:luna autem in iis non syderis formam , sed notam centenarij numeri significat, quod initio patricij centum Senatores fuerunt. Isidorus.

SI PERFRIXIT.]Frontem scilicet.

SI FORTVNA VOLET.] Multi putant à Iuuenale significari Quintilianum fuisse consulem. Seneca in Agamemnone. Quidquid in altum fortuna leuat, ruitura tulit. Quintilianus consularia per Clementem ornamenta sortitus honestamenta nominis potius videtur quàm insignia potestatis habuisse. Ausō.ad Gratianum.

VENTIDIVS.]Qui captiuus ductus in triumphum , postea triumphauit Gellius lib.15. cap.4. nihil de quoquam tantæ admirationis fuit, quantæ quæ de Ventidio Basso scripta sunt, de quo Plinius lib.7.cap. 34.Triumphare Publium Ventidium de Parthis voluit quidam solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeij.Strabonis duxit puerum:quamquam Massurius author est , bis in triumpho ductum. Cicero ait mulionem Castrensem suffaraneum fuisse. plurimi iuuentam inopem in caliga militari tolerasse dicunt , ex mulotriba consul factus est.

TVLLIVS]Qui humili loco natus consul fuit. non loquitur de Cicerone,sed de Tullio seruo.

SERVIS] Seruum Tulium captiua Corniculana natum,patre nullo, matre serua , ingenio & virtute regnum tenuisse ait Liuius Decad.1. lib.4.

SICVT THRASIMACHI] Rhethoris,qui apud Athenas suspendio periit,inter sol.hastas numeratur à Philostrato, qui cùm Rhetoricam cepisset profiteri,destitit ob inopiam.

SECVNDI CARINATIS.] Missus est in exilium à Caligula,quod orationem in tyrannos dixisset. Philostratus lib.1. Et Suidas. hi pauperes Grammatici inopia periere.

NIL PRAETER GELIDAS.] Socrates veneno periit, cùm fugeret paupertatem: cicuta, publica pœna Atheniensium, scientia & probitas morum, Cicutis, id est mortem conferunt, nam viri probi inuisi tyrannis occiduntur. gelidas, mortiferas, mors enim frigida est, quia auferet calorem. Athenæus.

DII MAIORVM VMBRIS.] Maiores laudat, qui voluerunt præceptores esse loco parentum: sunt enim parentes non corporum, vt inquit Fabius, sed mentium, præceptoribus non potest dari sufficiens honor, pro institutionis labore vt ait Aristoteles.

CROCOS.] Flores croci, Athenæ. Cecrope regnante primum oliua in arce orta est, & ex Mineruę nomine quæ Gręce Athena dicitur, Athenę nuncupatæ. Cecropia regio, à Cecrope nuncupata est. Euseb. in Chrō.

CYTAROEDI CAVDA MAGISTRI.] Chironis Centauri qui inferiorem partem vmbilico tenus, equinam habuit. Horatius Epodon,

Nobilis vt grandi Cecinit centaurus alumno,
Inuicte mortalis dea,
Nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus.

PATRIIS IN MONTIBVS.] Thessaliæ.

RVFFVM.] Is rhetor erat, qui fingebat in declamationibus suis, Ciceronem in sententiam Allobrogum iisse, vel Allobroga, Gallum & barbarum.

ALLOBROGA.] Allobroges Galliæ populi sunt iuxta Rhodanum, quorum Vienna ciuitas metropolis est. Strabo, Horatius,

Nouisque rebus infelix
Allabrox.

ENCELADI.] Enceladus Grammatici est nomen, vt Palæmon Grammaticus, qui tanta fuit superbia, vt diceret literas secum esse natas, & secum morituras. Suetonius.

ACOENITVS.] Præceptor. TEGETIS.] Laudicis, vel ædificij firigidi.

INSTITOR HYBERNAE.] Negotiator, qui pro qualitate temporis mercem suam distrahit. Horatius,

Sed iussa coram non sine conscio,
Surgit marito, seu vocat institor:
Seu nauis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emptor.

NIVEIQVE CADVRCI.] Cadurcum velum lineum, quia linum cadurci candidius est aliis, Niueum album denotat.

QVI DOCET OBLIQVO.] Carminator. carmen instrumentum lanificum.

OLFECISSE LVCERNAS.] Cum quibus nocte veniunt ad Grammaticos vt lectiones excipiant.

TOTVS DECOLOR ESSET FLACCVS.] Codices Horatii & Virgilii, quos legebant. Flaccus erat sine colore. & fuligo, id est, vapor olei, hærebat Maroni.

Digitized by Google

RATA TAMEN.]Raræ sine lite magistro redduntur mercedes.

AVT THERMAS.] Loca aut aqua, aut igni calentia, lauandi sudandive vsibus deputata, thermas vocant antiqui. Martialis lib. 5. Epigrm.82.

Neronianas is refrigerat thermas.

PLEBI BALNEA.]Priuata balnea, quæ Daphnes appellantur.

NVTRICEM ANCHISAE.]Tisiphone.

ARCHEMORI.]Illius viri, Archemorus fuit filius Lycurgi legislatoris, Archemoli legunt alii. Virgilius,

Archemolum thalamos ausum incestare nouercæ.

Hæc Pulmanus, qui in Iuuenalem minima maxima cum diligentia adnotauit.

ACESTES.]Rex Siciliensium, is Æneam hospitio sucepit, hic in Sicilia imperium tenens, Æneæ multos cados vini dono dedit Virgil. Æneid.1.

Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes.

NE FACIANT VICIBVS.] Ne se corrumpant alternatim.

OBSERVARE MANVS.]Ne præputia ducant.

VICTORI POPVLVS QVOD POSTVLAT AVRVM.] Vt in theatro solent petere quinque aureos, nam non licebat amplius dare. Lipsius notauit è Capitolino, quinque aureos statam mercedem fuisse scenicorum quæ in hunc locum dicunt Curio & Brittannicus, expungenda sunt, quia nihil faciunt ad mentem Poëtæ.

SATYRA VIII.

Ad Ponticum de vera nobilitate, quæ non maiorum imaginibus censenda, sed ab animi virtutibus.

Stemata quid faciunt? quid prodest Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Maiorum? & stantes in curribus AEmilianos,
Et Curios iam dimidios? nasumque minorem
Coruini, & Galbam auriculis, nasoque carentem?
Quis fructus generis tabula iactare capaci
Fumosos equitum cum dictatore magistros,
Si coram Lepidis male viuitur? effigies quo
Tot bellatorum, si luditur alea pernox
Ante Numantinos? si dormire incipis ortu
Luciferi, quo signa duces, & castra mouebant?
Cur Allobrogicis, & magna gaudeat ara

Natus

Natus in Herculeo Fabius lare? si cupidus, si
Vanus & Euganea quantumuis mollior agna?
Si tenerum attritus Catinensi pumice lumbum
Squalenteis traducit auos? emptorque veneni
Frangenda miseram funestat imagine gentem?
Tota licet veteres exornent vndique ceræ
Atria, NOBILITAS *sola est, atque vnica virtus,*
Paulus vel Cossus, vel Drusus moribus esto:
Hos ante effigies maiorum pone tuorum:
Præcedant ipsas illi te Consule virgas.
Prima mihi debes animi bona: sanctus haberi,
Iustitiaque tenax factis, dictisque mereris:
Agnosco procerem: salue Getulice, seu tu
Syllanus, quocunque alio de sanguine rarus
Ciuis, & egregius patriæ contingis ouanti.
Exclamare libet, populus quod clamat, Osiri
Inuento: quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantum
Insignis? nanum cuiusdam Atlanta vocamus:
Æthiopem, cignum: paruam, extortamque puellam,
Europen: canibus pigris, scabieque vetusta
Lenibus, & sicca lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit pardus, tigris, leo, si quid adhuc est,
Quod fremit in terris violentius. ergo cauebis,
Et metues, ne tu sis Creticus, aut Camerinus.
His ego quem monui, tecum est mihi sermo Rubelli
Plance. tumes alto Drusorum sanguine, tanquam
Feceris ipse aliquid, propter quod nobilis esses,
Vt te conciperet, quæ sanguine fulget Iuli,
Non quæ ventoso conducta sub aëre texit.
Vos humiles, inquis, vulgi pars vltima nostri,
Quorum nemo queat patriam monstrare parentis:
Ast ego Cecropides. viuas, & originis huius
Gaudia longa feras: tamen ima plebe Quiritem
Facundum inuenies. solet hic defendere causas
Nobilis indocti. veniet de plebe togata
Qui iuris nodos, & legum ænigmata soluat.
Hic petit Euphraten iuuenis, domitique Bataui
Custodes aquilas, armis industrius: at tu

Nil nisi Cecropides, truncóque simillimus Hermæ.
Nullo quippe alio vincis discrimine, quàm quòd
Illi marmoreum caput est, tua viuit imago.
Dic mihi Teucrorum proles animalia muta
Quis generosa putet, nisi fortia? nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco victoria circo.
Nobilis hic, quocunque venit de gramine, cuius
Clara fuga ante alios, & primus in æquore puluis:
Sed venale pecus Corithæ posteritas &
Hirpini si rara iugo victoria sedit.
Nil ibi maiorum respectus. gratia nulla
Vmbrarum, dominos pretiis mutare iubentur
Exiguis, tritóque trahunt epiredia collo
Segnipedes: digníque molam versare Nepotis.
Ergo vt miremur te, non tua, primùm aliquid da,
Quod possim titulis incidere præter honores,
Quos illis damus, & dedimus, quibus omnia debes.
Hæc satis ad iuuenem, quem nobis fama superbum
Tradit, & inflatum, plenumque Nerone propinquo.
Rarus enim fermè sensus communis in illa
Fortuna. sed te censeri laude tuorum
Pontice noluerim, sic vt nihil ipse futuræ
Laudis agas. MISERVM est aliorum incumbere famæ,
Necollapsa ruant subductis tecta columnis:
Stratus humi palmes viduas desiderat vlmos.
Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
Integer. ambiguæ si quando citabere testis,
Incertæque rei, Phalaris licet imperet, vt sis
Falsus, & admoto dictet periuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas.
Dignus morte perit, cenet licet ostrea centum
Gaurana, & Cosmi toto mergatur aëno.
Expectata diu tandem prouincia, cùm te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna, modúmque,
Pone & auaritiæ: miserere inopum sociorum.
Ossa vides Regum vacuis exhausta medullis.
Respice quid moneant leges, quid Curia mandet,

Digitized by Google

Præmia quanta bonos maneant, quàm fulmine iusto
Et Capito, & Tutor ruerint damnante Senatu,
Peiratæ Cilicum. sed quid damnatio confert,
Cùm Pansa eripiat, quidquid tibi Natta reliquit:
Præconem Chærippe tuis circumspice pannis,
Iamque tace. FVROR *est post omnia perdere naulum.*
Non idem gemitus olim, nec vulnus erat par
Damnorum, sociis florentibus, & modo victis.
Plena domus tunc omnis, & ingens stabat aceruus
Nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
Et cum Parrhasij tabulis, signisque Myronis
Pheidiacum viuebat ebur, nec non Polycleti
Multus vbique labor: raræ sine Mentore mensæ.
Inde Dolabella est, atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres. referebant nauibus altis
Occulta & spolia, & plureis de pace triumphos.
Nunc sociis iuga pauca boum, grex paruus equarum,
Et pater armenti capto eripietur agello:
Ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum,
Si quis in ædicula Deus vnicus: hæc etenim sunt
Pro summis: nam sunt hæc maxima, despicias tu
Forsitan imbelleis Rhodios, vnctámque Corinthum:
Despicias merito quid resinata iuuentus,
Cruráque totius facient tibi læuia gentis?
Horrida vitanda est Hispania, Gallicus axis,
Illyricúmque latus, parce & messoribus illis,
Qui saturant vrbem, Circo scenæque vacantem.
Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ,
Cùm tenueis nuper Marius discinxerit Afros?
Curandum in primis, ne magna iniuria fiat
Fortibus, & miseris, tollas licet omne quod vsquam est
Auri, atque argenti: scutum, gladiúmque relinques,
Et iacula, & galeam. SPOLIATIS *arma supersunt.*
Quod modò proposui: non est sententia: verùm
CREDITE *me vobis folium recitare Sibyllæ.*
Si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal
Vendit acersecomes, si nullum in coniuge crimen,
Nec per conuentus, nec cuncta per oppida curuis
Vnguibus ire parat nummos raptura Celæno:

Nil nisi Cecropides, truncóque similimus Hermæ.
Nullo quippe alio vincis discrimine, quàm quòd
Illi marmoreum caput est, tua viuit imago.
Dic mihi Teucrorum proles animalia muta
Quis generosa putet, nisi fortia? nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Feruet, & exultat rauco victoria circo.
Nobilis hic, quocunque venit de gramine, cuius
Clara fuga ante alios, & primus in æquore puluis.
Sed venale pecus Corithæ posteritas &
Hirpini si rara iugo victoria sedit.
Nil ibi maiorum respectus. gratia nulla
Vmbrarum, dominos pretiis mutare iubentur
Exiguis, tritóque trahunt epiredia collo
Segnipedes: digníque molam versare Nepotis.
Ergo vt miremur te, non tua, primùm aliquid da,
Quod possim titulis incidere præter honores,
Quos illis damus, & dedimus, quibus omnia debes.
Hæc satis ad iuuenem, quem nobis fama superbum
Tradit, & inflatum, plenumque Nerone propinquo.
Rarus enim fermè sensus communis in illa
Fortuna. sed te censeri laude tuorum
Pontice noluerim, sic vt nihil ipse futuræ
Laudis agas. MISERVM est aliorum incumbere famæ,
Ne collapsa ruant subductis tecta columnis:
Stratus humi palmes viduas desiderat vlmos.
Esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
Integer. ambiguæ si quando citabere testis,
Incertæque rei, Phalaris licet imperet, vt sis
Falsus, & admoto dictet periuria tauro,
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas.
Dignus morte perit, cenet licet ostrea centum
Gaurana, & Cosmi tota mergatur aëno.
Expectata diu tandem prouincia, cùm te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna, modúmque,
Pone & auaritiæ: miserere inopum sociorum.
Ossa vides Regum vacuis exhausta medullis.
Respice quid moneant leges, quid Curia mandet,

Præmia quanta bonos maneant,quàm fulmine iusto
Et Capito,& Tutor ruerint damnante Senatu,
Peiratæ Cilicum.sed quid damnatio confert,
Cùm Pansa eripiat,quidquid tibi Natta reliquit:
Præconem Chœrippe tuis circumspice pannis,
Iamque tace.FVROR est post omnia perdere naulum.
Non idem gemitus olim,nec vulnus erat par
Damnorum,sociis florentibus,& modo victis.
Plena domus tunc omnis,& ingens stabat aceruus
Nummorum,Spartana chlamys,conchylia Coa,
Et cum Parrhasij tabulis,signisque Myronis
Pheidiacum viuebat ebur,nec non Polycleti
Multus vbique labor:raræ sine Mentore mensæ.
Inde Dolabella est,atque hinc Antonius,inde
Sacrilegus Verres.referebant nauibus altis
Occulta & spolia,& plureis de pace triumphos.
Nunc sociis iuga pauca boum,grex paruus equarum,
Et pater armenti capto eripietur agello:
Ipsi deinde Lares,si quod spectabile signum,
Si quis in ædicula Deus vnicus:hæc etenim sunt
Pro summis:nam sunt hæc maxima,despicias tu
Forsitan imbelleis Rhodios,vnctámque Corinthum:
Despicias merito quid resinata iuuentus,
Cruráque totius facient tibi læuia gentis?
Horrida vitanda est Hispania,Gallicus axis,
Illyricúmque latus,parce & messoribus illis,
Qui saturant vrbem,Circo scenæque vacantem.
Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ,
Cùm tenueis nuper Marius discinxerit Afros?
Curandum in primis,ne magna iniuria fiat
Fortibus,& miseris,tollas licet omne quod vsquam est
Auri,atque argenti:scutum,gladiúmque relinques,
Et iacula,& galeam.SPOLIATIS arma super sunt.
Quod modò proposui:non est sententia:verùm
CREDITE me vobis folium recitare Sibyllæ.
Si tibi sancta cohors comitum,si nemo tribunal
Vendit acersecomes,si nullum in coniuge crimen,
Nec per conuentus,nec cuncta per oppida curuis
Vnguibus ire parat nummos raptura Celæno:

Digitized by Google

Tunc licet à Pico numeres genus, altáque si te
Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
Inter maiores ipsumque Promethea ponas.
De quocunque voles proauum tibi sumito libro.
Quòd si præcipitem rapit ambitus, atque libido,
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso lictore secures:
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas, claramque facem præferre pudendis.
OMNE animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior, qui peccat, habetur.
Quò mihi te solitum falsas signare tabellas
In templis, quæ fecit auus, statuámque parentis
Ante triumphalem? quò? si nocturnus adulter
Tempora Santonico velas adoperta cucullo?
Præter maiorum cineres, atque ossa volucri
Carpento rapitur pinguis Damasippus, & ipse,
Ipse rotam stringit multo sufflamine Consul,
Nocte quidem, sed Luna videt, sed sidera testeis
Intendunt oculos finitum tempus honoris
Cùm fuerit, clara Damasippus luce flagellum
Sumet, & occursum nusquam trepidabit amici
Iam senis, ac virga prior innuet, atque maniplos
Soluet, & infundet iumentis hordea lassis.
Intereà, dum lanatas, toruumque iuuencum
More Numæ cædit Iouis ante altaria, iurat
Solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas.
Sed cùm peruigileis placet instaurare popinas,
Obuius aßiduo Syrophœnix vdus amomo
Currit Idumææ Syrophœnix incola portæ,
Hospitis affectu dominum, Regemque salutat,
Et cum venali Cyane succincta lagena.
Defensor culpæ dicet mihi, fecimus & nos
Hæc iuuenes. esto: desisti nempe, nec vltrà
Fouisti errorem. BREVE sit, quod turpiter audes.
Quædam cúm prima resecentur crimina barba,
Indulge veniam pueris. Damasippus ad illos
Thermarum calices, inscriptáque lintea vadit
Maturus bello Armeniæ, Syriæque tuendis

Digitized by Google

Amnibus, & Rheno, atque Istro Præstare Neronem
Securum valet hæc ætas. mitte ostia Cæsar,
Mitte: sed in magna legatum quære popina.
Inuenies aliquo cum percussore iacentem,
Permistum nautis, aut furibus, aut fugitiuis,
Inter carnifices, & fabros sandapilarum,
Et resupinati cessantia tympana Galli:
Æqua vbi libertas, communia pocula, lectus
Non alius cuiquam, nec mensa remotior vlli.
Quid facias talem sortitus, Pontice, seruum?
Nempe in Lucanos, aut Tusca ergastula mittas.
At vos Troiugenæ vobis ignoscitis, & quæ
Turpia cerdoni, Volesos, Brutosque decebunt.
Quid, si nunquam adeò fœdis, adeoque pudendis
Vtimur exemplis, vt non peiora supersint?
Consumptis opibus vocem Damasippe locasti
Sippario, clamosum ageres vt phasma Catulli.
Laureolum velox etiam bene Lentulus egit,
Iudice me, dignus vera cruce. nec tamen ipsi
Ignoscas populo: populi frons durior huius,
Qui sedet, & spectat triscurria patriciorum:
Planipedes audit Fabios, ridere potest qui
Mamercorum alapas. quanti sua funera vendant,
Quid refert? vendunt nullo cogente Nerone,
Nec dubitant celsi Prætoris vendere ludis.
Finge tamen gladios inde, atque hinc pulpita pone,
Quid satius? mortem sic quisquam exhorruit, vt sit
Zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi?
Res haud mira tamen, citharœdo Principe natus
Nobilis. hæc vltra, quid erit nisi ludus? & illud
Dedecus vrbis habes, nec mirmillonis in armis,
Nec Clypeo Graccum pugnantem, aut falce supina.
Damnat enim tales habitus, & damnat, & odit,
Nec galea frontem abscondit. mouet ecce tridentem,
Postquàm vibrata pendentia retia dextra
Nequidquam effudit, nudum ad spectacula vultum
Erigit, & tota fugit adgnoscendus arena.
Credamus tunicæ, de faucibus aurea cùm se
Porrigat, & longo iactetur spira galero.

Ergo ignominiam grauiorem pertulit omni
Vulnere, cum Gracco iussus pugnare secutor.
Libera si dentur populo suffragia, quis tam
Perditus, vt dubitet Senecam præferre Neroni,
Cuius supplicio non debuit vna parari
Simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus?
Par Agamemnonidæ crimen: sed causa facit rem
Dissimilem. quippe ille Deis auctoribus vltor
Patris erat cæsi media inter pocula: sed nec
Electræ iugulo se polluit, aut Spartani
Sanguine coniugij, nullis aconita propinquis
Miscuit, in scena nunquam cantauit Orestes,
Troica non scripsit. quid enim Virginius armis
Debuit vlcisci magis, aut cum Vindice Galba?
Quid Nero tam sæua, crudáque tyrannide fecit?
Hæc opera atque hæ sunt generosi Principis artes,
Gaudentis fœdo peregrina ad pulpitia saltu
Prostitui, Graiæque apium meruisse coronæ.
Maiorum effigies habeant insignia vocis,
Ante pedes Domiti longum tu pone Thyestæ
Syrma vel Antigones, seu personam Menalippes,
Et de marmoreo citharam suspende Colosso.
Quis Catilina tuis natalibus, atque Cethegi
Inueniet quidquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, templísque parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonúmque minores,
Ausi quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexilláque vestra coërcet.
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modo Romæ
Municipalis Eques galeatum ponit vbique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis, & tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo
Cædibus assiduis gladio. sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.
Arpinas alius Volscorum in monte solebat
Poscere mercedes alieno lassus aratro.
Nodosam post hæc frangebat vertice vitem,

Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ:
Hic tamen & Cimbros, & summa pericula rerum
Excipit, & solus trepidantem protegit vrbem.
Atque ideo, postquam ad Cimbros, stragemque volabant,
Qui nunquam attigerant maiora cadauera, corui,
Nobilis ornatur lauro collega secundâ.
Plebeiæ Deciorum animæ, plebeia fuerunt
Nomina: pro totis legionibus, hi tamen, & pro
Omnibus auxiliis, atque omni plebe Latinâ
Sufficiunt Diis Infernis, Terræque parenti.
Pluris enim Decij, quàm qui seruantur ab illis.
Ancillâ natus trabeam, & diadema Quirini,
Et fasceis meruit, Regum vltimus ille bonorum.
Prodita laxabant portarum claustra tyrannis
Exsulibus iuuenes ipsius Consulis, & quos
Magnum aliquid dubiâ pro libertate deceret,
Quod miraretur cum Coclite Mucius, & quæ
Imperij fineis Tyberinum virgo natauit.
Occulta ad patres produxit crimina seruus
Matronis lugendus: at illos verbera iustis
Afficiunt pœnis, & legum prima securis.
MALO pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Æacidæ similis, Volcanique arma capessas,
Quàm te Thersitæ similem producat Achilles.
Et tamen vt longè repetas, longéque reuoluas
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

IN SATYRAM VIII.

STEMMATA.] Stemmata generis ordo, vt gradus, Stemmata Græce, Latinæ coronæ, & serta ex floribus composita. Stemmata vbi illustrem significant familiam dicunt, in qua insignes viri, vt in sertis flores elucescant. Persius.

Stemmate quod Thusco ramum millesime ducis.

PONTICE.] O Pontice, ad hunc enim scribit hanc Saty.

ÆMILIANOS.] Statuas triumphales Æmilianorum, Æmilia familia illustris fuit. Liuius. Nam Paulus Æmilius filius eius, qui apud Can-

nas trucidatus est, de Liguribus & Persa rege Macedonum triumphauit.

CORVINI.] Messalæ, qui Messalam in Sicilia expugnauit.

NASVMQVE MINOREM.] Vetustate picturæ ita effectum.

DIMIDIOS.] Media ex parte exesos. Martialis lib. 10. ad Lectorem.

Marmora Messalæ findit caprificus & audax,
Dimidios Crispi mulio ridet Equos.

FVMOSOS EQVITVM.] .i. Fumo obsitos, cuiusmodi esse solent veteres imagines, Cicero in Pisonem, Obrepsisti ad honores commendatione fumosarum imaginum, alij legunt famosos, vt N. P. M. I. manuscripti libri. Horatius lib. 3. Ode 6.

Delicta maiorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædesque labentes deorum, &
Fœda nigro simulachra fumo.

GALBAM.] Suetonius in Sergio Galba, familiam illustrauit. Sergius Galba Consularis, temporum suorum eloquentissimus, quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem, XXX. Lusitanorum millibus trucidatis, Viriatini belli causam extitisse.

TABVLA CAPACI.] Imagine perpetua.

SI CORAM LEPIDIS.] Ante imagines Lepidorum clarorum virorum. Lepidus tantæ indolis fuit, vt ei ex senatusconsulto posita sit statua bullata cum prætexta, quoniam puer progressus in aciem, hostem interemisset. Liuius.

ALEA PERNOX.] Per totam noctem luditur. Horatius.

Nescit equo rudis,
Hærere ingenuus puer.
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco iubeas troco,
Seu malis vetita legibus alea.

ANTE NVMANTINOS.] Scipiones, qui victores Numantiæ ciuitatis Hispaniæ fuerunt. Propertius.

Ante Numantinos regna loquuntur auos.

Ante Numantinos, ante statuas Numantinorum.

ORTV LVCIFERI.] Oriente Lucifero, stella est quæ oritur ante Solem.

ALLOBROGICIS.] Cur vendicet sibi titulos maiorum, Nam Fabius, vt scribit Valerius, victoria Gallica cognomen Allobrogis, & sibi & posteris peperit. Filius tantum à Patris Fabij Maximi moribus degenerauit, vt ei à Prætore paternis bonis interdictum sit. Valerius lib. 3. cap. 5. Allobroges populi sunt Galliæ Narbonensis.

NATVS IN HERCVLEO FABIVS LARE.] Fabia gens habebat sacra Herculis hæreditaria, quæ ipsa colebat, vt scribit Liuius, Cur inquit, Fabius maiorum gloria efferatur, eorumque titulos sibi adsciscat, si auaritia & libidine flagrat.

ET EVGANEA.] Tarentina, alij Patauina, vt Valla & Brittannicus. Sidonius Apollinaris.

—Vel quidquid in æuum.

Mittunt Euganeis Patauina volumina chartis.

Euganei Venetiæ populi. Liuius ait Euganeos esse inter Alpes, & mare.

CATINENSI PVMICE.] Catina oppidum Siciliæ vsque ad probra dissolutum notatur. Catinenses à Catina vrbe Siciliæ appellantur, homines molles quod se pumice læues & glabros redderent. Turnebus lib. 7. cap. 20.

TRADVCIT AVOS.] Dedecorat parentes suos.

FRANGENDA MISERAM FVNESTAT IMAGINE GENTEM.] Olim damnati grauioris criminis non solum ipsi afflicti, & perditi sed nomen & statuæ. D. Ambrosius. Vide, Quemadmodum in ciuitatibus bonorum Principum imagines perseuerent. deleantur Tyrannorum. & Capitolinus in Gordianis, Statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerũt, nomen publicitus eraserunt. Ceræ, imagines ex cera, imagines cereas Poëtæ appellant. Plinius lib. 35. expressi cera vultus singulis disponebantur armariis. Mart.

Atriaque immodicis artat imaginibus.

PAVLVS MORIBVS ESTO.] Facito, sis similis moribus Paulo & Cosso, & Druso, qui multis officiis de Rep. bene meriti sunt. Paulum Æmilium intelligit, qui Persen Macedoniæ Regem vicit. Cossus vt scribit Florus Musulanos, & Getulos iubente Augusto Cæsare domuit. vnde ait salue Getulice. de Claudio Druso potest intelligi, qui authore Tranquillo in Tyberio, hostium duce trucidato, sibi, & posteris cognomen peperit.

ANTE EFFIGIES.] Pone ante imagines eorum mores, & præcedant fasces, boni mores.

PRIMA MIHI DEBES ANIMI BONA.] Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam.

GETVLICE.] Getulorum victor, Ironicos.

SYLLANVS.] Is nobilis fuit. Suetonius in Claudio, Triumphalia ornamenta Syllano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit, Scipionis legatus Magonem ducem Carthaginensium in Hispania superauit.

OVANTI.] Exultanti. Ouatio minor triumphus est proprie.

POPVLVS QVOD CLAMAT OSIRI INVENTO.] Api boue, quæ in Ægypto numinis vice colebatur tanquam Osiris: sic enim iusserat Isis, Osiridis vxor agendum: quærebatur autem ab iis anno quocumque cum luctu: Inuentum verò populus mira applaudens lętitia, magna cum voce salutabat, eundemque per vrbem incedentem grex puerorum comitabatur, carmen honori eius canentium. Tibullus.

Te canit atque suum pubes miratur Osirim,

Barbara Memphitem plangere docta bouem.

Primus aratra manu solerti fecit Osiris,
Et teneram ferro sollicitauit humum.

Et Ouidius Amor.lib.2.

Et comes in pompa Corniger apis eat.

NANVM CVIVSDAM ATLANTA.] Vt si nanum, gigantem vocemus.

ÆTHIOPEM CYGNVM.] Id est nigrum hominem vocemus candidum.

EVROPEM] Formosam. Europa nymphæ nomen, Oceani & Tethios filia, cuius meminit Hesiodus in Theogonia. Fronto Duceus, vir miræ eruditionis mauult intelligi Agenoris filiam, Pythagoras ex ære Tarenti fecit egregiam Europę filiæ Agenoris Phœniciæ Regis imaginem tauro insidentis.

NE TV SIS CRETICVS, AVT CAMERINVS.] Hoc est, ne sis tantum nominibus nobilis, & viuas turpiter, ne reprehendas in aliis, id quod committis; si te Creticum, aut Camerinum aliquis appellat, non propterea superbire debes.

RVBELLI PLANCE, VEL PLAVTE.] Tacitus lib.3. Rubellium Plautum per maternam originem pari ac Nero gradu, à D. Augusto, & lib. 14. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia, Rubellius Blandus maritus Iuliæ Drusi filiæ ex iis genitus. hic Rubellius Plautus, de quo Poëta loquitur. Plancus, vel Planca, alius à Plauto.

QVÆ SANGVINE FVLGET IVLI.] Nobilis de genere Troiano, te conciperet mater ex familia Iulia, plebeia mulier: Ascanius Iulium procreauit, à quo familia Iuliorum orta.

SVB AERE.] Pauper in castris natus, sub dio.

CECROPIDES.] Nobilis. Cecrops Rex fuit Athenienſium.

DE PLEBE TOGATA.] Ex plebe vilissima, togata, quia toga viliorum erat vestis.

LEGVM ENIGMATA.] Quæstiones obscuras, qui responsis prudentum, & quæstionibus operam dabant, prope expressisse videtur Iuuenalis.

EVPHRATEN.] Euphrates fluuius est in Oriente, id est nomen militiæ dat, & curam cohortis sumit, vel Armenios petit, hos Domitianus iuuenis superauit.

AQVILAS CVSTODES DOMITI BATAVI.] Præsidia posita ad tenendos Batauos nuper domitos à Domitiano.

BATAVI.] Gens Gallorum, hos etiam vicit Domitianus.

TRVNCOQVE SIMILLIMVS HERMÆ.] Hermæ effigies sine manibus, quales videmus in Circo, Hermas, Athenienses ante ianuas pro religione habuere. sensus. in hoc igitur tantum distas ab Hermulis, Herma à Græcis ponitur pro firmamento, vnde etiam Mercurij nomen inuentoris, vt putabant firmæ orationis dictum. Festus Pompeius. Herma statua Mercurij erat. Athenæus lib. 4. Hermes Mercurius di-

ctus est, id est interpres. Isidorus. Virg. 4. Æneidos loquens de Mercurio.

Nunc etiam interpres Diuum Ioue missus ab alto.

Caput in statuis ex alia materia.

CIRCO.] Conuentu hominum.

SONORO GRAMINE.] Campo.

IN ÆQVORE PVLVIS.] In solo. Virg.

Ac prius ignotum ferro quæ scindimus æquor.

PECVS CORITHAE.] Optimam equam significat. Corythus est oppidum Tusciæ.

HIRPINI.] Initio Sabinis, Hirpinus mons est, vbi optimi equi nascuntur: alij intelligunt Hirpinum equum, qui nobilissimus fuit victoriis, & maiorum gloria, quod innuit Iuuenalis, sed venale pecus Corithæ posteritas, & Hirpini. hinc Marr. in Cotilum.

Hirpini veteres qui bene nouit auos.

GRATIA NVLLA VMBRARVM.] Non attendit de quo armento veniat, nulla habetur gratia vmbrarum, id est, parentum mortuorum.

EPIREDIA.] Plaustra, vehicula. Epiredium vehiculi genus est, vt inquit Quintilianus.

MOLAM VERSARE.] Molere in pistrino.

NEPOTIS.] Nomen viri, cuius erat pistrinum. Horatius,

—haud parauero

Quod aut auarus, vt Chremes terra premam,

Discinctus aut perdam vt Nepos.

NERONE PROPINQVO.] De quo debuit magis erubescere.

PALMES.] Palmes, vnde erumpit vua. Seruius.

VLMVS.] Arbor vineis amica, humidis locis melius proficit: in montanis minus læta est. Isidorus.

PHALARIS.] Tyrannus vt Phalaris. hinc Horatius,

Iustum & tenacem propositi virum,
Non ciuium ardor praua iubentium.
Non vultus instantis tyranni,
Mente quatit solida.

TAVRO.] Taurum æneum, quem Perillus inuenit, & primus ardentem ingressus est, intelligit. Plinius lib. 34. cap. 8. Perillum nemo laudat sæuiorem Phalaride tyranno. cui taurum fecit mugitus hominis pollicitus, igne subdito, & primus eum expertus est cruciatum iustiore sæuitia. Ouid. lib. de arte amandi,

Et phalaris tauro violentus membra Perilli
Torruit. infœlix imbuit author opus.

CENET LICET OSTREA CENTVM.] Habeat licet tripodas æneos, vbi heroës lauabantur, & ostrea è lacu Lucrino, vel Baiano. Mart. lib. 13.

Digitized by Google

Ebria Baiano, veni modo concha Lucrino,
Nobile nunc sitio luxuriosa Garum.

Gaurus mons est in Campania non longè à Baiis, proximus Lucrino lacui.

AHENO COSMI.] Cosmus luxuriosus fuit, qui solium in quod descendebat multis, diuersorum que vnguentorum odoribus miscebat, aheno. vase ex ære. Mart.

Quod quacumque venis Cosmum migrare putamus,
Et fluere excusso cinnama fusa vitro.

& alibi,

Ne grauis hesterno fragres Sescenia vino,
Pastillos Cosmi luxuriosa voras.

MISERERE INOPVM.] Prouincialium.

EXHAVSTA MEDVLLIS.] Exsiccata, & vacua medullis, id est, Reges spoliati & fortunis exuti.

CAPITO, ET TVTOR.] Tacitus lib. 13. Annalium, Cossutianum Capitonem. Cilices detulerunt maculosum fœdumque, & idem ius audaciæ in prouincia ratum, quod in vrbe exercuerat, sed peruicaci accusatione conflictatus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Tutor quoque damnatus est cum Capitone, nam spoliatores Cilicum fuerunt. Brittannicus legit Numitor, quia supra, Iuuenalis Numitorem posuit pro nobili, & diuite. in emendatioribus codicibus legitur Tutor. temporibus Vitellij, Iulius Tutor fuit, quem ripæ Rheni præfecit Vitellius. lege Tacitum.

PANSA.] Posterior gubernator. de Pansa. Suet. in Iul.

NATTA.] Prior prouinciæ præfectus prætorio.

PRAECONEM CHERIPE.] Pro quocumque prouinciali posuit, ô Cilix, circumspice præconem vendentem pannos tuos.

NAVLVM.] Pretium vecturæ, hoc est vitam, & quod superest.

ACERVVS.] Cumulus nummorum.

SPARTANA CHLAMYS.] Vestis Laconica chlamys est, quæ ex vna parte induitur, neque consuitur, sed fibula infrænatur, hinc Græcè nomen accepit.

CONCHYLIA COA.] Metaphora, purpura Græcè conchylium dictum, eo quod ex conchylis marinis color eius colligitur: idem & ostrum vocatur, & infra ait. Conchylia autem sunt maris, quæ circuncisa ferro lachrymas purpurei immittunt coloris, his collectis color purpureus temperatur. Isidor. lib. 19. Origin. cap. 28. de coloribus vestium, hæ vestes fiebant in insula Co.

PARRHASII TABVLIS.] Pictorum, & sculptorum sunt nomina, qui olim magni artifices fuerunt. Mart

Artis Phidiacæ toreuma clarum,
Pisces adspicis, adde aquam, natabunt.

PHIDIACVM EBVR.] Statuæ eburneæ sculptæ à Phidia.

POLYCLETI.] Statuarij. Plinius lib.35.

MENTORE.]Sine poculis,aut vasculis à Mentore factis.Mart.

Inserta phialæ Mentoris manu ducta,
Lacerta viuit, & timetur argentum.

INDE DOLABELLA.]Hi omnes socios,& maxime Græcos Asiaticos, & Siculos fortunis omnibus spoliauerunt. Tacit.

PATER ARMENTI.]Taurus.

LARES.]Dij domestici, & familiares.

IMBELLES RHODIOS.]Molliter viuentes,& luxuriæ deditos.Rhodos insula in Lycia, multo tempore mari dominata est, piratas sustulit,& Romanis amica fuit.

VNCTAMQVE CORINTHVM.] Propter luxum contemnas.

RESINATA IVVENTVS.] Resina leuigata.nam resina sibi pilos tollunt. Mart.

Nec plena turpi matris olla resina,
Summenian quæ pilantur vxores.

Pilantur resina,hoc est depilantur.

HORRIDA HISPANIA.] Inculta,his parce gentibus,ne pro iniuria rebellent,aut accusent repetundarum.

GALLICVS AXIS.]Gallica regio.

AXIS.]Quia ipsius Galliæ præsertim Lugdunensis latus, Septentrionem aspicit.

ILLYRICVM LATVS.] Hadriatici latus Illyrici occupant, inquit Mela.

MESSORIBVS ILLIS.] Afris, Africa Regio eximiæ fertilitatis est.

CIRCO.Ludis Circensibus.

DISCINXERIT.]Marius Priscus spoliauerit Afros,nam ita Africam exhausit,vt non sit quod tollatur amplius.

NON EST SENTENTIA.] Non sunt nuda verba in sententia, nam solet interdum aliquid esse falsi, sed est oraculum:vel non est sententia mea.

FOLIVM RECITARE SIBYLLÆ.]Oraculum Sibyllæ.Sibylla scribebat oracula in foliis.Virg.

— foliis tantum ne carmina manda,
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.

SANCTA COHORS.]Si comites sancti sunt.

ACERSECOMES.] Intonsus puer.hos pueros in delitiis habebant præfecti prouinciarum.

CELÆNO.]Auaritia,tanquam Celæno,quæ est vna harpiarum.

A PICO.] Qui Fauno pater fuit,author generis Latini. Virg.Æneid. lib.7.Fauno Picus pater.

IPSVMQVE PROMETHEA.] Id est maiores tuos fuisse gigantes,aut Prometheum.

TITANIDA.]Titanas.

Digitized by Google

SECVRES.] Retusæ, feriendo capita damnatorum, id est, si crudelis nimium sis.

NOBILITAS CLARAMQVE FACEM.] Quod & Salustius dixit, maiorum gloria posteris lumen est.

OMNE ANIMI VITIVM.] Pro persona crimen admissum culpatur.

SANTONICO CVCVLLO.] Cucullo quo Santones vtuntur, populi in Gallia transalpina, sensus galero fusco.

DAMASIPPVS.] Domiror equorum vir nobilis.

CARPENTO.] Vehiculo. Isidorus Neronem notat nomine Damasippi.

SVFFLAMINE.] Sufflamen vinculum ferreum, quod inter radios mittitur, dum cliuum descendere cœperit rheda, ne celeres rotæ sequantur, & animalia vexent.

ET OCCVRSVM.] Non grauioris amici occursum timebit.

ATQVE MANIPVLOS SOLVET.] Syncope, manipulos, fasciculos fœni.

LANATAS.] Oues, dum sacrificia peraguntur.

MORE NVMÆ.] Hoc ait, quoniam teste Liuio, Numa Pompilius plurima sacra obibat, ea maxime, quæ tunc temporis ad Dialem Flaminem pertinebant.

HIPPO, VEL HIPPONAM.] Iurans in testimonium Hipponæ, Deæ equorum, & stabulorum. Apuleius lib. 3. Metamorph. respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat, in ipso vero meditullio Hipponæ Deę simulachrum residens ædiculæ, quod accuratè Corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum. Turnebus lib. 24. cap. 4. Solam Eponam scribi oportere probat ex Plutarcho in Parallelis. Prudentius in Apoteosi, Nenio Cloacinæ, aut Eponæ super astra deabus. Interpretes sæpenumero discrepant, vt conuiuæ, iuxta illud Horatij,

Tres mihi conuiuæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diuersa palato.

Sensus, tanto tenetur aurigandi studio, & agendi, iuramenta vt iuret per Hipponam Deam stabuli, quæ equis præest.

OLIDA AD PRÆSEPIA.] Ad fœtida præsepia.

SYROPHÆNIX.] Vnguentarij nomen, quasi ex Syria & Phœnica oriundus.

IDVMEÆ.] Sic dictę Romæ, quia per eam ex Idumea ingressi sunt Vespasianus, & Titus De Iudæis, & vicinis Idumeis triumphantes. Idumea pars est Syriæ iuxta Iudæam teste Plinio.

ET CVM VENALI CYANE.] Nomen tabernariæ pro qualibet, scortum erat.

SVCCINTA.] Suffulta, vt sit expeditior ad ministrandum & vendendum vinum.

THERMARVM.] Calidorum locorum. thermæ appellatæ, quod calcant. Isidorus.

AMNIBVS, ET RHENO.] Armeniam Tigris proluit, Euphrates Parthos, Ister Sarmatas, & Ponto influit. Rhenus inter Allamaniam, & Gallos est. Oceano influit. Ister Danubius dicitur. missus Corbulo ad populos, qui erant prope hos fluuios qui defecerant.

MITTE OSTIA.] Linque ostia, quia in popinis est.

FABROS SANDAPILARVM.] Sandapila pheretrum vilium personarum, sandapila plebeiorum, & damnatorum cadauera efferebantur, vt ait Suet. in Domitiano. Mart.

Hos comes inualidus submissa voce precatur,
Vt quocumque velint corpus inane ferant.
Permutatur onus, stipataque tollitur alte,
Grandis in angusta sarcina sandapila.

Stesimbrotus de Polycrate, postquam de cruce depositus, sandapila etiam deportatus est.

GALLI.] Sacerdotes Cybeles, à Gallo flumiue Phrygiæ, cuius aqua pota homines furere cogit, vt ait Apuleius in Asino aureo.

LVCANOS.] Lucania inter Tyrrhenum, Siculumque latus iacet: Lucanis Samnites propinqui sunt, frequentia erant ergastula in Lucania.

TVSCA ERGASTVLA.] Mart. lib. 9. ad Pastorem, *Et sonet innumera compede Tuscus ager.* Id est multis ergastulis. nam serui in egrgastulis fodiebant agros, præsertim in Hetruria. hinc Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem, in ergastulum terræ laborandæ relegata anima.

TVRPIA CERDONI.] Græcè dixit turpem vulgarem, lucri cupidum intelligit, si popularis, & pauper adulterium committat crimen admisisse dicitur, si diues vrbanus appellatur. hinc. Saty. 4.

Nam quod turpe bonis Titio, Seioque, decebat
Crispinum.

Et Saty. xi.

—ille fruatur,
Vocibus obscœnis, omnique libidinis arte,
Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem.
Namque ibi fortuna veniam damus.

VOLESOS, BRVTOSQVE DECEBANT.] Volesi, & Bruti authore Dionysio, Sabinorum nobilissimi fuerunt, qui cum Tatio in vrbe manserunt.

VOCEM DAMASIPPE LOCASTI.] Præco fuisti in mimo.

SVPPARIO VEL SIPARIO.] Arti scenicæ. siparium velū est scenicum, sub quo latent paradoxi, cum in scenam prodeunt. vetus scholiastes. Cicero de prouinciis consula. Itaque ille alter, vt ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in orchestra helluatur, antea post Siparium solebat. Siparium quo in scænis mimi vtuntur dictum, ait Verrius, à velamento, quod vocatur alias aulæum. Pompeius Festus. Hinc Seneca in Hercule Oetæo.

Transit tutos fortuna sinus,
Medioque rates quærit in alto,
Quarum feriunt suppara nubes.

SECVRES.] Retusæ, feriendo capita damnatorum, id est, si crudelis nimium sis.

NOBILITAS CLARAMQVE FACEM.] Quod & Salustius dixit, maiorum gloria posteris lumen est.

OMNE ANIMI VITIVM.] Pro persona crimen admissum culpatur.

SANTONICO CVCVLLO.] Cucullo quo Santones vtuntur, populi in Gallia transalpina, sensus galero fusco.

DAMASIPPVS.] Domitor equorum vir nobilis.

CARPENTO.] Vehiculo. Isidorus Neronem notat nomine Damasippi.

SVFFLAMINE.] Sufflamen vinculum ferreum, quod inter radios mittitur, dum cliuum descendere cœperit rheda, ne celeres rotæ sequantur, & animalia vexent.

ET OCCVRSVM.] Non grauioris amici occursum timebit.

ATQVE MANIPVLOS SOLVET.] Syncope, manipulos, fasciculos fœni.

LANATAS.] Oues, dum sacrificia peraguntur.

MORE NVMÆ.] Hoc ait, quoniam teste Liuio, Numa Pompilius plurima sacra obibat, ea maxime, quæ tunc temporis ad Dialem Flaminem pertinebant.

HIPPO, VEL HIPPONAM.] Iurans in testimonium Hipponæ, Deæ equorum, & stabulorum. Apuleius lib. 3. Metamorph. respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat, in ipso vero meditullio Hipponæ Deę simulachrum residens ædiculæ, quod accuratè Corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum. Turnebus lib. 24. cap. 4. Solam Eponam scribi oportere probat ex Plutarcho in Parallelis. Prudentius in Apoteosi, Nenio Cloacinæ, aut Eponæ super astra deabus. Interpretes sæpenumero discrepant, vt conuiuæ, iuxta illud Horatij,

Tres mihi conuiuæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diuersa palato.

Sensus, tanto tenetur aurigandi studio, & agendi, iuramenta vt iuret per Hipponam Deam stabuli, quæ equis præest.

OLIDA AD PRÆSEPIA.] Ad fœtida præsepia.

SYROPHÆNIX.] Vnguentarij nomen, quasi ex Syria & Phœnica oriundus.

IDVMEÆ.] Sic dictę Romæ, quia per eam ex Idumea ingressi sunt Vespasianus, & Titus De Iudæis, & vicinis Idumeis triumphantes. Idumea pars est Syriæ iuxta Iudæam teste Plinio.

ET CVM VENALI CYANE.] Nomen tabernariæ pro qualibet, scortum erat.

SVCCINTA.] Suffulta, vt sit expeditior ad ministrandum & vendendum vinum.

THERMARVM.] Calidorum locorum. thermæ appellatæ, quod calefiant. Isidorus.

AMNIBVS, ET RHENO.] Armeniam Tirgis proluit, Euphrates Parthos, Ister Sarmatas, & Ponto influit. Rhenus inter Allamaniam, & Gallos est. Oceano influit. Ister Danubius dicitur. missus Corbulo ad populos, qui erant prope hos fluuios qui defecerant.

MITTE OSTIA.] Linque ostia, quia in popinis est.

FABROS SANDAPILARVM.] Sandapila pheretrum vilium personarum, sandapila plebeiorum, & damnatorum cadauera efferebantur, vt ait Suet. in Domitiano. Mart.

Hos comes inualidus submissa voce precatur,
Vt quocumque velint corpus inane ferant.
Permutatur onus, stipataque tollitur alte,
Grandis in angusta sarcina sandapila.

Stesimbrotus de Polycrate, postquam de cruce depositus, sandapila etiam deportatus est.

GALLI.] Sacerdotes Cybeles, à Gallo flumine Phrygiæ, cuius aqua pota homines furere cogit, vt ait Apuleius in Asino aureo.

LVCANOS.] Lucania inter Tyrrhenum, Siculumque latus iacet: Lucanis Samnites propinqui sunt, frequentia erant ergastula in Lucania.

TVSCA ERGASTVLA.] Mart. lib. 9. ad Pastorem, *Et sonet innumera compede Tuscus ager.* Id est multis ergastulis. nam serui in egrgastulis fodiebant agros, præsertim in Hetruria. hinc Tertullianus lib. 2. aduersus Marcionem, in ergastulum terræ laborandæ relegata anima.

TVRPIA CERDONI.] Græcè dixit turpem vulgarem, lucri cupidum intelligit, si popularis, & pauper adulterium committat crimen admisisse dicitur, si diues vrbanus appellatur. hinc. Saty. 4.

Nam quod turpe bonis Titio, Seioque, decebat
Crispinum.

Et Saty. xi.

—ille fruatur,
Vocibus obscænis, omnique libidinis arte,
Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem.
Namque ibi fortuna veniam damus.

VOLESOS, BRVTOSQVE DECEBANT.] Volesi, & Bruti authore Dionysio, Sabinorum nobilissimi fuerunt, qui cum Tatio in vrbe manserunt.

VOCEM DAMASIPPE LOCASTI.] Præco fuisti in mimo.

SVPPARIO VEL SIPARIO.] Arti scenicæ. siparium velū est scenicum, sub quo latent paradoxi, cum in scenam prodeunt. vetus scholiastes. Cicero de prouinciis consula. Itaque ille alter vt ipse est homo doctus, & à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in orchestra helluatur, antea post Siparium solebat. Siparium quo in scænis mimi vtuntur dictum, ait Verrius, à velamento, quod vocatur alias aulæum. Pompeius Festus. Hinc Seneca in Hercule Oetæo.

Transit tutos fortuna sinus,
Medioque rates quærit in alto,
Quarum feriunt suppara nubes.

Ageres vt phasma catvlli.] Nomen est mimographi,& Phasma nomen fabulæ, Quintum Catullum Luctatium intelligi. Phasma Græcè, Latinè visio,nomen fuit fabulæ. Hinc Terentius, Idem Menādri phasma nunc nuper dedit illic, namque adolescens est introductus, qui aspectu pulchræ virginis veluti nummis exhorruit, fabula nomen sortita est ab euentu rei.

Lentvlvs.] Hic Lentulus nobilis fuit, & suscepit serui personam, & non pependit re vera in cruce , vt debuerat, sicut Laureolus agens mimum.

Lavreolvm.]Suetonius in Caligula,Cum in Laureolo mimo.In quo actor proripiens seruina, sāguinem vomuit,vt plures secundatum certatim experimentum artis darent , cruore scæna abundauit. in fabula Iudex deprehensus crucifigebatur , ipse mimus & filia occisi sunt. Mart.

Non falsa pendens in cruce Laureolus.

& infra,

Vicerat antiquæ sceleratus crimina famæ,
In quo quæ fuerat fabula,pœna fuit.

Hic itaque mimus in amphiteatro Domitiani actus fuit, non simulatè vt adsolet, sed vere acto in crucem latrone , qui personam sustinebat Laureoli.

Ignoscas popvlo.]Qui patitur agentes mimos spectare.

Triscvrria patriciorvm.]Patriciorum scurrilitatem significat. Iosephus Scaliger vir magnæ eruditionis legit transcurria patriciorum. Palam est inquit eum intelligere ad orchestram Patritios transisse.

Planipedes avdit fabios.]Nobiles Fabios agentes mimos, qui planis,id est,nudis pedibus ambulabant.

Mamercorvm alapas.] Turpitudinis crimina.vel Mamercorum. Id est nobilium,qui quidem mimi alapas patiebantur.

Nvllo cogente nerone.]Nullo Imperatore crudeli cogente,vel nullo tyranno.

Qvanti sva fvnera.]Non solum scenicis dant operam,verumetiam in gladiatoriam descendunt nobiles.

Celsi prætoris vendere lvdis.] Celsi ignobilioris. Plutarchus in Bruto,ab aliis quidem Prætoribus munera, & spectacula,& gladiatores,à te depulsionem tyrannidis populus spectat.

Pvlpita.] Loci spectaculorum.

Zelotypvs thymeles stvpidi collega corinthi.] Id est socius Corinthij mimi qui ab eo alapis cæsus , ob zelotypiam stupebat , Latinus fingens se Zelotypum vxoris Thymeles , alterum mimum alapis lædebat.

Citharoedo principe.]Nero adeo Musica delectabatur,vt nomen inter citharœdos iusserit scribi.Tacitus Ann. lib.14. Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum insistere,nec minus fœdum studium cithara ludicrum in modum canere cum cenaret. Enimuero cantus Apollini sacros,

cros, talique ornatu, astare non modò Græcis in vrbibus, sed Romanæ apud templa numen præcipuum & præscium.

RES HAVD MIRA.] Non est turpe nobilem mimum agere, cum ipse Imperator citharœdus sit, & in scęna cantauerit.

NEC MIRMILLONIS IN ARMIS.] Festus, retiario pugnanti aduersus Mirmillonem cantatur non te peto, piscem peto; quid me fugis Galle? quia armis Gallicis vtebatur Mirmillo. In galea piscis effigiem habebar.

GRACCHVM.] Nobilem quemque intelligit.

AVT FALCE SVPINA.] Thracum armatura intelligenda est, quibus proprium telum sica est. Suetonius in Caio. Mirmillonem ferrea sica confodit, quæ sicca threx vocatur etiam. Ausonius,

Quis Mirmilloni componitur æquimanus threx.

MOVET ECCE TRIDENTEM.] Infamis est sicut gladiator, aut verba sunt Gracchi spernentis armaturam securoris. vetus Scholiastes.

CREDAMVS TVNICAE.] Credamus verum esse quod tunica indicat Gracchum virum nobilem prędiuitem in arena agere.

LONGO IACTETVR SPIRA GALERO.] Aurea fascia porrigat sese faucibus, & ostendatur, & dependeat in longo pileo. spira vt ait Festus, est basis columnæ vnius tori, aut duorum: & est funis nauticus in orbem conuolutus.

SECVTOR.] Secutor est ab insequendo retiarium dictus gestabat enim cuspidem & massam plumbeam, quæ aduersarij iaculum impediret, vt antequam ille feriret, rete, iste superaret. Isidorus, Ascensius, Mancinellus, & alij id genus, nullum discrimen cõstituunt, inter Mirmillonem, secutorem, & retiarium; & tamen plerique in luce cæcutientes politioris eruditionis interpretes contemnunt.

CVM GRACCHO.] Nobili.

SENECAM PRÆFERRE NERONI.] Ignobilem, sed virum probum.

CVIVS SVPPLICIO.] Parricidæ describitur supplicium, quo afficiendus erat Nero, qui matrem occidit, & vxorem Octauiam sororem adoptiuam, & Britannicum fratrem adoptiuum filium Claudij, ideo non debuit parari vna simia, sed plures.

PAR AGAMEMNONIDAE CRIMEN.] Orestis Agamemnonis filij, qui matrem occidit, sed vt patrem vlcisceretur, & defenderet.

SED NEC ELECTRAE IVGVLO SE POLLVIT.] Sororis suæ. Horatius lib. 2. Saty. 3.

Quin ex quo est habitus male tuta mentis Orestes,
Nil sane fecit, quod tu reprehendere possis
Non Pyladem ferro violare, ausus ue sororem
Electram.

Nero, vt Suetonius tradit. iunxit parricidio matris, amicæ necem. Antoniam Claudij filiam, à quo fuerat adoptatus, interemit recusantem nuptias.

y

AVT SPARTANI SANGVINE CONIVGII.] Hermiones coniugis suæ Spartanæ, hoc est Lacedæmoniæ.

ACONITA.] Venena.

TROICA NON SCRIPSIT.] Hoc ideo, quia Nero Troados libros scripsit, vnde & maxime insaniuit. Suetonius in Nerone, Erat illi æternitatis perpetuæque famæ cupido, sed inconsulta.

VIRGINIVS.] Lege Verginius. vnus ex iis qui Neronem occidere voluerũt, de quo Tacitus hist. lib. 2. Pedianus Costa omittitur ingratus principi, vt aduersus Neronem ausus, & Verginij exstimulator.

GALBA.] Authore. hi omnes à Nerone desciuerunt. Tacitus.

GRAIAEQVE APIVM MERVISSE CORONAE.] Alij habent gratæque apud Isthmios agones, victores apio coronabantur. Plutarchus. 4. Symposiacon. Nero autem Istmiaco certamine inter citharœdos Apio, vti mos erat, coronatus est. Honos apio in Achaia coronare victores sacri certaminis Nemeæ. Plinius lib. 9.

INSIGNIA.] Præmia vocis, coronam ex Apio.

ANTE PEDES DOMITI.] Domitij, attaui Neronis digissimi viri.

SYRMA.] Vestis tragica. has personas agens Nero saltauit. Mart. lib. 12.

Transtulit ad tragicos se nostra Thalia cothurnos.
Aptasti longum tu quoque syrma tibi.

Vopiscus in Carino, Iunius Messala patrimonium suum scenicis dedit, hæredibus abnegauit, matris tunicam dedit, mimæ matris, lacernam patris mimo: & recte si auiæ pallio aurato, atque purpurato pro syrmate tragœdus vteretur.

THYESTE.] De fabula Thyestis loquitur, qui Atrei fratris vxorem polluit. Atreus ei filium epulandum dedit, sol abominatus ne pollueretur aufugit. Mart.

Fugerit an mensas Phœbus, cenamque Thyestæ
Ignoro: fugimus nos Ligurine tuam.

& alibi,

Ille magis ludit qui scribit prandia sæui,
Tereos aut cenam crude Thyesta tuam.

ANTIGONES.] De Antigone Oedipi filia intelligito, quæ cœco patri misso in exilium a Creonte, dux fuit, fratribus interemptis, contra edictum Creontis funebre officium præstitit, ob id à tyranno occisa est. de hac tragœdia facta est. Seneca in Thebaide,

Cæci parentis regimen ac fessi vnicum patris,
Leuamen gnata quam tanti est mihi genuisse. Sic desere infaustum patrem, in recta quid deflecteris errãtem gradum, permitte labi, melius inueniam viam quam quæro solus, quæ me ab hac vita extrahat.

Viam quam quæro solus, quæ me ab hac vita extrahat.

MENALIPPES.] De Menalippe amata à Neptuno intelligendum

est quæ filiū Bœothū peperit,ab hæc ab Hercule capta est in bello,quod contra Amazones gessit.

ET DE MARMOREO CITHARAM SVSPENDE COLOSSO.]Colossus statua vltra mensuram est,sensus suspende statuæ citharam , vt Nero scilicer,non trophæum.

CATILINA.] & Cethegus in patriam conspirarunt , nobilissimi fuerunt. Salustius.

VT BRACCATORVM PVERI.] Nepotes Gallorum, Gallia Braccata, Narbornensis prouiucia appellatur,quæ inrerno mari alluitur.

SENONVMQVE MINORES.] Posteri Senonum,qui sunt teste Plinio in Gallia Lugdunensi.Senones ciuitas firma , & magnæ inter Gallos authoritatis.De Gallis loquitur Poëta, qui Romam incenderunt Plutarchus.

TVNICA PVNIRE MOLESTA.] Veste Melitæa,in qua ignibus addicti ardere solent.Poëtæ tunicam alimentis ignium , & illitam,& intextam molestam appellant. .Brodæus lib.2. cap.9 .Hinc Seneca lib. 2.Epist. commēta est eculeos,cruces,vncum,& tunicam illam alimentis ignium illitam,& intextam.Vestis è charta facta pice inlita.
Mart.lib.10.de Mucio,

Nam cum dicatur tunica præsente molesta,
Vre manum plus est dicere,non facio.

NOVVS ARPINAS.]Ignobilis, Catilina in ignobilitatem Ciceronis inuectus.Ciceronem nouum hominem appellabat..

NOVVS ARPINAS.]Cicero nō Romanus M.Tull.Cicero Arpini nascitur matre Heluia , patre equestris ordinis,ex regio Volscorū genere,inquit Eusebius in Chronicis. Arpinum,oppidū est Volscorum,Volsci popul iūcti Latinis.Hiclocus mendose legebatur apud Eusebium,sed pristinæ luci restitutusest ab eruditissimo Pontaco.

MVNICIPALIS EQVES.]Ex municipio.

TOGA.]Pax.

IN LEVCADE.]Propter Antonium & Cleopatram , qui bello nauali sub Leucade promontorio Epiri,victi sunt ab Augusto. Plutarchus,& Suetonius.id.ex bello Actiaco.

THESSALIÆ CAMPIS.]Ibi nam ab Augusto victi sunt Brutus Cassius, & Pompeius,ex victoria Pharsalica.

ARPINAS ALIVS.] Marius,qui vixit in villa,quæ est in agro Arpinati.

FRANGEBAT VERTICE VITEM.] Marius vertice vitem frangi patiebatur,cum militabat , vel frangebat vitem,vt ille Centurio qui vocabatur,Cedo alteram. Tacitus Ann.lib.1.& Cēturio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum , Cedo alteram indiderant , quia fracta vite in tegro militis , alteram clara voce,ac rursus aliam poscebat.

PIGRA DOLABRA.]Castra sequebatur fabri.

Hic tamen cimbros.] Hic tamen inquit Marius ignobilis, vicit Cimbros.

Atqve ideo.]Mario,inquit debellante Cimbros, coruis auibus fuit miraculum ire ad maiorum cadauerum prædam, quia grandi statura sunt Galli.

Lavro collega secvnda.] Secunda lauro dixit, quia secundo loco triumphauit post collegam suum,vel non solus, sed cum collega Catullo,& tamen famam, & gloriam totam Mario tribuebant, vt ait Liuius.

plebeiae deciorvm animae.] Decij pater & filius,somnio moniti, pro incolumitate populi Ro. se deuouerunt, Pompeius Lætus,in vita Decij. Decij Mures duo prioribus seculis, alter bello Hetrusco,alter Latino constanti animo, inter confertissimos hostes pro victoria patriæ se deuouētes occubuere. Hunc deuouendi morem primus creditur introduxisse Linus Codri frater,qui pro patria bello Dorico se deuouit.

plebeiae.]Licet ignobiles haberentur.

ancilla natvs.] Ocriculana captiua Seruius Tullius vir ignobilis omnium consensu,ob virtutem Rex electus.Liuius.

regvm vltimvs.]Tarquinius superbus.

trabeam.] Vestem regiam. Trabea erat togæ species ex purpura & cocco, qua operti Romanorum reges initio procedebant. Hinc, Virg.Æneid.lib.xi.

Et sellam regni trabeamque insignia nostri.

Hanc vestem primum Romulus adinuenisse perhibetur, ad discretionem regij habitus Trabea autem dicta,quòd in maiori gloria hominem transbearet, hoc est vltra, & in posterum ampliori dignitate honoris beatum faceret.Isidor.

ivvenes ipsivs consvlis.] Bruti ipsius filij,qui à patre securi percussi sunt,quia portas vrbis aperiebant, vt Tarquinius Superbus,qui ob stupratam Lucretiam ciuitate eiectus erat,intraret. Liuius Decad.1.lib.1.Brutus occidit filios,quod prodere voluissent patriam.

cvm coclite mvcivs.]Mart.de Mucio lib.10.

In matutina nuper spectatus arena,
Mucius imposuit, qui sua membra focis.

Horatius Cocles cum milites suos ab Hetruscis fessos videret, solus interim exercitum Porsenæ sustinuit,dehinc armatus Tyberim transnatauit ad suos.Liuius & Plutarchus.

Virgo natavit.]Cloelia virgo inter obsides data Porsenæ à Romanis, ritu patrio velle se ait in ripa Tyberis, cum cæteris virginibus sacra facere. ablegatis custodibus transnarauit,& per legatos à Porsenā recepta in tanto honore habita est, vt cū cæteris obsidibus in patriam remitteretur,huius rei causa,& statuam equestrem meruit inauratam, de Cloelia,vide plura apud Liuium.Claudianus.

Visceribus frustra castum Lucretia ferrum,
Mersit, & attonitum tranauit Cloelia Tybrim.

Virg. lib. 8. Æneidos.

Nec non Tarquinium eiectum Porsena iubebat,
Accipere, ingentique urbem obsidione premebat,
Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant,
Illum indignanti similem, similemque minanti
Adspiceres pontem auderet quod vellere Cocles.
Et fluuium vinclis innaret Cloelia ruptis.

MATRONIS LVGENDVS.] Propter Lucretiam scilicet vindicatam, vel quia superbo sub Tyranno, vim patiebatur castitas matronarum. Vindicius seruus indicauit filios Bruti Tarquinio velle portas reserare, quos pater securi feriit, Vindicium seruum conseruatorem patriæ manumisit, & vt delatorem dominorum cruci adfixit, quod facinus matronæ planxerunt. Liuius.

VERBERA.] Nam nudatos nobilissimos iuuenes virgis ceciderunt, postea securi percusserunt.

PRIMA SECVRIS.] Quia primus Consul Brutus secures accepit. Virg. Æneid. 6.

Vis & Tarquinios Reges animamque superbam,
Vltoris Bruti fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus sæuasque secures
Accipiet, gnatosque pater noua bella mouentes
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit.

THERSITES.] Quo non deformior alter. Thersites deformis, ignauus, & vilissimus miles fuit, vt ait Homerus.

ÆACIDE.] Achillis, Æaci nepotis, nam Pelei filius fuit, cui Vulcanus arma fabricauit.

NOMEN AB INFAMI.] Romulus, vt augeret populum Romanum, secutus Atheniensium morem Asylum constituit. Plutarch.

AVT PASTOR.] Collegit Romulus pastores.

AVT QVOD DICERE NOLO.] Id est raptor virginis, ideo ex spuriis oriundus. nam primi Romani filias Sabinorum rapuerunt, easque violarunt. ad asylum confugiebant latrones, homicidæ, & perditissimi homines, nihil detrimenti accepturi ab inimicis, non igitur vult iterum Iuuenalis intelligere latronem, vt comminiscitur Cœlius Secundus Curio, & vetus interpres à Pithœo editus.

SATYRA IX.

Ad Næuolum quendam, qui Cynædis operam præstabat, sed nullo fere quæstu: vnde sub eius persona sui temporis fœditatem & auaritiam insectatur.

Scire velim quare toties mihi, Næuole, tristis
Occurras fronte obducta, ceu Marsya victus.
Quid tibi cum vultu, qualem deprehensus habebat
Rauola, dum Rhodopes vdâ terit inguina barbâ?
Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo.
Non erat hac facie miserabilior Crepereius
Pollio, qui triplicem vsuram præstare paratus
Circuit, & fatuos non inuenit. vnde repentè
Tot rugæ? certè modico contentus agebas
Vernam equitem, conuiua ioco mordente facetus,
Et salibus vehemens intra pomœria natis.
Omnia nunc contrà: vultus grauis, horrida siccæ
Silua comæ, nullus totâ nitor in cute, qualem
Præstabat calidi circumlita fascia visci.
Sed fruticante pilo neglecta, & squalida crura.
Quid macies ægri veteris, quem tempore longo
Torret quarta dies, olimque domestica febris?
Deprendas animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendas & gaudia: sumit vtrumque
Inde habitum facies. igitur flexisse videris
Propositum, & vitæ contrarius ire priori.
Nuper enim, vt repeto, fanum Isidis, & Ganymedem
Pacis, & aduectæ secreta palatia matris,
Et Cererem (nam quo non prostat femina templo?)
Notior Aufidio mœchus celebrare solebas,
Quod taceo, atque ipsos etiam inclinare maritos.
Vtile & hoc multis vitæ genus: at mihi nullum
Inde operæpretium. pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ, duri, crassique coloris,
Et male percussas textoris pectine Galli
Accipimus, tenue argentum, venæque secundæ.

Digitized by Google

FATA regunt homines: fatum est in partibus illis,
Quas sinus abscondit. nam si tibi sidera cessant,
Nil faciet longi mensura incognita nerui,
Quamuis te nudum spumanti Virro labello
Viderit, & blandæ, aßiduæ, densæque tabellæ
Sollicitent. ἥθυς γὸ γλυκέος αὔδεα κιναίδοι
Quod tamen vlterius monstrum quàm mollis auarus?
Hæc tribui, deinde illa dedi, mox plura tulisti.
Computat, atque cauet. ponatur calculus: adsint
Cum tabulâ pueri. numera sestertia quinque
Omnibus in rebus: numerentur deinde labores.
An facile, & pronum est agere intra viscera penem
Legitimum, atque illic hesternæ occurrere cenæ?
Seruus erit minus ille miser qui foderit agrum,
Quàm dominum. sed tu sanè tener, & puerum te,
Et pulcrum, & dignum cyatho, cœlóque putabas.
Vos humili asseclæ, vos indulgebitis vnquam
Cultori, iam nec morbo donare parati?
En, cui tu viridem vmbellam, cui succina mittas
Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver
Incipit, & strata positus, longáque cathedra
Munera femineis tractas secreta Kalendis.
Dic passer, cui tot montes, tot prædia seruas
Apula, tot miluos intra tua pascua lassos?
Te Trifolinus ager fecundis vitibus implet,
Suspectúmque iugum Cumis, & Gaurus inanis,
Nam quis plura linit victuro dolia musto?
Quantum erat exhausti lumbos donare clientis
Iugeribus paucis? meliusne hîc rusticus infans
Cum matre, & casulis, & cum lusore catello,
Cymbala pulsantis legatus fiet amici?
Improbus es, cùm poscis, ait: sed pensio clamat,
Posce: sed appellat puer vnicus, vt Polyphemi
Lata acies, per quam solers euasit Vlysses.
Alter emendus erit: namque hic non sufficit: ambo
Pascendi. quid agam bruma spirante? quid oro?
Quid dicam scapulis seruorum mense Decembri,
Et pedibus? durate, atque expectate cicadas?
Verum vt dißimules, vt mittas cetera, quanto

Metiris precio, quòd ni tibi deditus essem,
Deuotusque cliens, vxor tua virgo maneret?
Scis certè quibus ista modis, quàm sæpe rogaris,
Et quæ pollicitus. fugientem sæpe puellam
Amplexu rapui: tabulas quoque ruperat, & iam
Signabat. tota vix hæc ego nocte redemi,
Te plorante foris: testis mihi lectulus, & tu,
Ad quem peruenit lecti sonus, & dominæ vox.
Instabile, ac dirimi cœptum, & iam pœnè solutum
Coniugium in multis domibus seruauit adulter.
Quò te circumagas? quæ prima aut vltima ponas?
Nullum ergo meritum est ingrate, ac perfide, nullum,
Quòd tibi filiolus, vel filia nascitur ex me?
Tollis enim, & libris arctorum spargere gaudes
Argumenta viri. foribus suspende coronas.
Iam pater es: dedimus quod famæ opponere possis.
Iura parentis habes, propter me scriberis hæres:
Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.
Commoda præterea iunguntur multa caducis,
Si numerum, si treis impleuero, iusta doloris
Næuole caussa tui contrà tamen ille quid adfert?
Negligit, atque alium bipedem sibi quærit asellum,
Hæc soli commissa tibi celare memento,
Et tacitus nostras intra te fige querelas.
NAM res mortifera est inimicus pumice læuis,
Qui modo secretum commiserat: ardet, & odit,
Tanquam prodiderim quidquid scio. sumere ferrum,
Fuste aperire caput, candelam apponere valuis
Non dubitat. nec contemnas, aut despicias, quòd
His opibus nunquam cara est annona veneni.
Ergo occulta teges, vt curia Martis Athenis.
O Corydon, Corydon, secretum diuitis vllum
Esse putas? serui vt taceant: iumenta loquentur.
Et canis, & postes, & marmora. claude fenestras,
Vela tegant rimas, iunge ostia, tollito lumen
E medio, clament omnes, propè nemo recumbat:
Quod tamen ad cantum galli facit ille secundi,
Proximus ante diem caupo sciet, audiet & quæ
Finxerunt pariter librarius, archimagiri

Carptores.

Carptores. quod enim dubitant componere crimen
In dominos, quoties rumoribus vlciscuntur
Baltea? nec deerit qui te per compita quærat
Nolentem, & miseram vinosus inebriet aurem.
Illos ergo roges quidquid paulò antè petebas
A nobis. taceant illi: sed prodere malunt
Arcanum, quàm subrepti potare Falerni,
Pro populo faciens quantum Laufella bibebat.
VIVENDVM rectè, cùm propter plurima, tunc his
Præcipuè caussis, vt linguas mancipiorum
Contemnas. NAM lingua mali pars pessima serui.
Deterior tamen hic, qui liber non erit illis
Quorum animas & farre suo custodit, & ære.
Iccirco vt possim linguam contemnere serui,
Vtile consilium modò sed commune, dedisti.
Nunc mihi quid suades post damnum temporis, & spes
Deceptas? FESTINAT enim decurrere velox
Flosculus angustæ, miseræque breuissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, vnguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.
Ne trepida: nunquam pathicus tibi deerit amicus,
Stantibus, & saluis his collibus, vndique ad illos
Conueniunt & carpentis, & nauibus omnes,
Qui digito scalpunt vno caput. altera maior
Spes superest: tu tantùm erucis imprime dentem.
Hæc exempla para felicibus: at mea Clotho,
Et Lachesis gaudent, si pascitur inguine venter.
O parui, nostrique Lares, quos thure minuto
Aut farre, & tenui soleo exornare corona.
Quando ego figam aliquid, quò sit mihi tuta senectus
A tegete, & baculo? viginti millia fœnus
Pigneribus positis, argenti vascula puri;
Sed quæ Fabricius censor notet, & duo fortes
De grege Mæsorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoso insistere Circo.
Sit mihi præterea curuus cælator, & alter,
Qui multas facies pingat citò: sufficient hæc.
Quando ego pauper ero? votum miserabile, nec spes
His saltem. nam cùm pro me Fortuna rogatur:

Affigit ceras illa de naue petitas,
Quæ Siculos cantus effugit remige surdo.

IN SATYRAM IX.

NÆVOLE.] O Næuole.

FRONTE OBDVCTA.] In rugas contracta.

MARSYA VICTVS.] Sicut Marsya, quem Apollo vicit in certamine musicæ. Iulianus Imperator in epist. ad Iamblicum. Quisquis autem cum diuina musica humanam vult componere, nunquam Marsyæ Phrygis casum didicit. Ouid. lib. 6. Fastorum. & Apuleius lib. 1. Floridorum. Casus Marsyæ pictus erat in tabula affixa Marsyæ statuæ. hinc Mart.

Ipse potest fieri Marsya causidicus.

Notat ignorantiam causidicorum Martialis, cum dicit statuam Marsyę posse fieri causidicum.

RAVOLA.] Tristis effectus es, vt Rauola, cum deprehenderetur lambens.

RHODOPES.] Turpia illius mulieris infamis. Rhodope, meretricis nomen, quæ authore Plinio, quæstu meretricio magnificam fecit pyramidem.

CREPEREIVS.] Pollio nepos luxuriosus erat.

CRVSTVLA.] Species operis pistorij. Horatius.

— dant crustula blandi
Doctores.

ET FATVOS.] Qui scilicet ei pecunias credant non soluturo.

VERNAM EQVITEM.] Mart.

Domumque & agros implet equitibus vernis.

Et alibi.

Ciuis non Syriæue Parthæue,
Nec de Capadocis eques catastis.

Vel cum esses dominus, id est sui iuris, & ditissimus viuebas parce, vt seruus domi natus, vel ita inquit hilare viuebas, iisque iocis, vt verna eques videreris; sic enim Romani vernas equites per iocos nominauere.

SALIBVS.] Facetiis vrbicis abundans. Horatius,

Sale multo vrbem defricuit.

POMERIA.] Loca quæ intra muros sunt, hoc est pone muros. Varro de lingua Latina, vrbanitatem intelligit.

FASCIA VISCI.] Philotrum significat Dropacem, quo solebat se accurare. Martialis,

Philotro faciemque lauas, & dropace caluam.

Fascia est qua tegitur pectus,& papillæ comprimuntur, atque crispante capillo angustius pectus arctatur. Mart.

Fascia crescentes dominæ compesce papillas.

Viscum cum resina pilos mitigat, reddit cutem glabram & nitidam. Plinius.

SYLVA.] Cesaries compta.

FRVTICANTE.] Pululante, renascente.

QVID MACIES AEGRI VETERIS.] Ita macer & decolor, vt ille qui quartana febri laborat.

FANVM ISIDIS, ET GANYMEDEM.]Statuas prope quas conueniebant Cinædi. templum pacis Vespasianus extruxit,in quo erat statua Ganymedis.

PALATIA MATRIS.] Matris deûm Cybeles ministeria, cuius templum in palatio est.

ET CEREREM.] Templum Cereris, in quo castæ esse solebant.

AVFIDIVS.] Adulter,insignis.

LACERNAS.] Vestes quæ muniant à pluuia, lacerna pallium fimbriatum.quo olim soli milites vtebantur,vnde & in distinguenda Castrensi,vrbanaque turba hos togatos,illos lacernatos vocabant.Inde autem lacernæ quasi amputatis capitibus fimbriarum, neque ita latis, vt sunt penularum.Isidorus.

ET MALE PERCVSSAS.]Male textas.

TEXTORIS GALLI.]Nam Galli viliores crassioresque vestes conficiebant. Martialis,

—me pinguis Gallia vestit.

VENAEQVE SECVNDAE.] Secundum panem dicimus. Horat. lib. 2. epist.2.

Viuit silignis,& pane secundo.

Hoc est Cibario.

NAM SI TIBI SYDERA CESSANT.] Si te non adiuuat fatum.

MENSVRA INCOGNITA.] Ante non visa, quæ excedat opinionem hominum.

VIRRO.] Diues Cinædus.

DIGNVM CYATO COELOQVE.]Ganymedem alterum puerum intelligit,raptum à Ioue ad mensæ ministerium.

ASSECLAE.]Sic dicto,vt ait Nonius ministro, quòd adsit, & omnibus iussis dominorum præsto sit.

VMBELLAM.]Velum quo vtuntur Itali ad arcendum solem, & æstus. Martialis lib.4.

Accipe quæ nimios vincant vmbracula soles.

Silicet & ventus te tua vela tegant.

- SVCCINA MITTAS GRANDIA.] Gemmata dextrocheria ex electro. Plinius lib.37. proximum locum in delitiis fœminarum, tamen adhuc tantum habent, Succina eandemque omnia hæc quam gemmæ authoritatem.

FOEMINEIS KALENDIS.] Martiis, quibus mulieribus munera mittebantur, vt Sueto. in Vespasiano ait, Kalendis Martiis Iunonis sacra celebrabantur à Romanis, quia & tum Ilia compressa est à Marte, Ideo matronalia fiebant. hinc Horatius Carmi. lib.5. ad Gallam.

Saturnalia transiere tota
Nec munuscula parua, nec minora,
Misisti mihi Galla,
Scis certè puto vestra iam venire
Saturnalia Martias Kalendas,
Tunc reddam tibi Galla quod dedisti.

APVLA.]In Apulia passer. Tu mollis, & salax vt passer.

TOT MILVOS.] Vult ostendere Poëta latitudinem possessionum, tam latæ sunt, inquit, vt milui illas non possint transuolare. Persius,

Diues arat curibus quantum non miluus oberret.

AVT MADIDVM VER INCIPIT.] Matronalibus scilicet, quæ sunt Kalendis Aprilis, tunc est natalis Veneris, vel quia Verno tempore sunt pluuiæ frequentes.

TRIFOLINVS AGER.] Campania Italica, in qua est Trifolinus ager. Mart.lib.13.

Non sum de primo fateor, Trifolina Lyæo,
Inter vina tamen septima vitis ero.

SVSPECTVMQVE IVGVM.] Valde altum, quod immineat Cumis vel quod Cumani verentur ne ruat, Misenum videtur imminere promontorium.

GAVRVS INANIS.] Gaurus mons Campaniæ inanis superexhausto, aut transacto vindemiarum tempore: vel inanis dicitur, quia omni arbore spoliatus est.

PLVRA LINIT.] Dolia recondit plura.

CYMBALA.] Cymbalum instrumentum musicum, quod in sacris matris Deûm cum tympanis adhibebatur. Mart.lib.14.

Æra Celaneos lugentia matris amores,
Esuriens Gallus vendere sæpe solet.

VT POLYPHEMI LATA ACIES.]Vnicus oculus Cyclopis, quem Vlysses excæcauit. Cyclops Neptuni filius, pastor in Sicilia. Homerus Odyssex lib.9. Virg. Æneid.lib.3.

Pastorem Polyphemum, & littora nota petentem,
Monstrum horrendum, informe, ingens cui lumen ademptum.

Sensus. melius faciet, puerulus internuncius, & leno pulsantis cymbala, & sacerdotis Cibelei puer vnicus, vt vnica acies Polyphemi ap-

pellat, & vrget me, vt alium seruum reperiam, quia solus non mihi sufficit.

BRVMA SPIRANTE.] Hyemis tempore, cum petunt calceatium, quid dicam, supple.

SCAPVLIS.] Terentius, Dum studeo esse fidelis, amisi scapulas. Sunt autem ossa humeris annexa, à quibus pendent brachia. durate, & ferte frigora, inquit dominus.

EXPECTARE CICADAS.] Æstiuum tempus, nam cicadæ æstate canunt.

TABVLAS QVOQVE RVPERAT.] Dotales tabulas frangentem, & libellum repudij volentem tibi dare, & signantem tabulas sæpius reuocaui, dormiens cum ea & satisfaciens.

QVO TE CIRCVM AGAS.] Quo te vertas.

TOLLIS ENIM ET LIBRIS.] Acta, libri in quibus parentes scribebant nomina liberorum, propter professionem scilicet, quia apud ærarium patres natorum filiorum deferebantur. Apuleius pater natum sibi filium cæterorum more professus est.

SVSPENDE CORONAS.] In signum lætitiæ.

DEDIMVS QVOD FAMÆ.] Nam qui sine liberis erant, infames habebantur, & nullo munere publico fungebantur.

PROPTER ME SCRIBERIS HÆRES.] Hæc omnia ad ius ciuile Poëta retulit, id est, meo labore habes filios, & scriberis hæres, & non pareris pœnas orbitatis.

ET DVLCE CADVCVM.] Lege Pappia Poppea ab Augusto lata, liberis orbi legata capere non poterant, sed in fiscum cadebant, vnde caduca dicta. Tacitus, lege Papia præmiis inducti, vt si à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. Id est, Fiscus hic patronus capit legata propter libertum, propter quem habet liberos.

SI NVMERVM, SI TRES.] Qui tres liberos suscipiebat, immunitate donabatur, nam à tutela excusabant liberi, & in fascibus sumendis prior erat, qui præstabat numero filiorum, qui ius habebant liberorum trium, vt ait Appianus, tesseram frumenti triplicem accipiebant.

Martialis.

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorumque dedit iura paterna trium.

Et Tacitus libro 2. Annal. contra plerique nitebatur, vt numerus liberorum præpolleret, quod lex iubebat.

NEGLIGIT ATQVE ALIVM.] Te ô Næuole, sed alium quęrit, qui eum corrumpat.

HÆC SOLI.] Nęuolus amico dicit, tibi soli hæc secreta credidi.

NAM RES MORTIFERA.] Periculosus est Cinædus iratus, aut offensus.

PVMICE LAEVIS.]Mart.lib.14.

Sit nobis ætate puer, non punice læuis.

Id est mollis & effœminatus. pumex lapis ad corpora læuiganda aptissimus. Virg. Æneid. lib.12.

— Vt cum latebroso pumice pastor.

Pumex vocatur eo quod spumæ densitate concretus fiat.

SVMERE FERVRM.] Occidere.

CANDELAM APPONERE VALVIS.]Accendere domum adhibita candela, Cinædus, qui mea opera vsus est, timens ne publicetur, cædem machinatur.

FVSTE APERIRE CAPVT.]Baculo vulnerare.

ANNONA VENENI.]Id est veneni merces & copia numquam est cara diuitibus.

VT CVRIA MARTIS ATHENIS.]Quia in Areopago prim us accusatus est Mars à Neptuno, eo quod filium peremisset. Tegas, occultes hæc secreta, vt curia Martis. Areopagus scilicet tacuit Athenis, vbi iudicia capitalia tractabantur tacitè, quibusdam characteribus. Vnde Persius, *nigrum scis figere thita.*

Ibi capitalale erat secreta patrum detegere. vltima hæc interpretatio verior videtur. Nam Areopagitæ silentes iudicabant. Macrob. lib.7. Saturnal. Mars homicidij reus iudicantibus duodecim diis in eo pago, vt refert D. Augustinus de ciuit. Dei lib.8. sex sententiis absolutus est.

O CORYDON.] O stulte hemistichum carminis Virgiliani.

O Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit.

ARCHIMAGIRI CARPTORES.]Inferores, qui inlata carpunt. Archimagirus est magister coquorum, vt ait Domitius Calderinus.

LIBRARIVS.]Qui libros exscribit.

BALTEA.] Lora, quibus cæsi sunt. Balteorum verbera quibus cæduntur.

IVNGE OSTIA.]Claude.

VINOSVS INEBRIET AVREM.]Impleat te ebrius secretis dominorum.

PRO POPVLO FACIENS QVANTVM LAVFELLA.]Sacrificans bonæ deæ. sic Virg. *Cum faciam vitula.*

DVM SERTA VNGVENTA.] Coronas, & aromata.

PATHICVS.]Corrumpi volens, aut corruptus cinædus.

HIS COLLIBVS.]Durante hac vrbe, vbi sunt septem colles, id est septem montibus, supra quos posita est Roma, Palatinum, Tarpeium, Viminalem, Auentinum, Cœlium, Exquilinum, & Quirinalem. Propertius.

Septem vrbs alta iugis, toto quæ præsidet orbi.

Martialis lib. 4. de hortis Martialis.

Hinc septem dominos videre montes,

Et totam licet aestimare Romam.

CARPENTIS ET NAVIBVS.] Ad corruptores & vehiculis venient, & nauibus.

QVI DIGITO SCALPVNT.] Pompeium mollem, & pathicum notat, qui vno digito caput scalpebat. Plutarchus in vita Pompeij, non tam mollis quam pathicus aliquis designatur. alludit ad Calui Poëtæ versiculos in Pompeium, de quibus ita est apud Senecam in libris oratorum & Rhetorum, carmina quoque inquit eius, quamuis iocosa sint, plena sunt ingentis animi, dicit de Pompeio, digito caput vno scalpit, quo credas hunc sibi velle virum, quare cum Poëta Iuuenalis indicare conaretur confluere Romam pathicos omnes, hoc est eos, qui sibi viam vellent festiue, id innuit ex particula calui versiculorum.

TV TANTVM ERVCIS.] Dicitur hæc herba ad coïtum inflammare, & vires dare Eruca, quasi Vrica quod ignitæ sit virtutis, & in cibo sæpe sumpta veneris incendium moueat. Martialis,

Sed nihil erucæ faciunt, bulbique salaces.

Idem in Lupum lib. 11.

Erucam male pascit hortus vnam.

CLOTO ET LACHESIS.] Parcæ, deæ fati, tota vita mea hoc genere vitæ delectatur.

SI PASCITVR INGVINE VENTER.] Vsque adeò infœlix sum, vt vix industria inguinis ad victum sufficiat.

LARES.] Dij familiares.

FARRE.] Mola, quę ex sale & farre cocto constabat.

EXORARE CORONA.] Coronatus floribus præcari.

A TEGETE.] A casa mendici, à mēdicitate. Varro de rustica, Sicque fiūt de cannabino, lino, iunco, palma, scirpo, vt funes, restes, tegetes, quæ è fundo sumi non poterunt. Nonius Marcellus.

SED QVÆ FABRICIVS.] Fabricius Licinius censor Cornelium Ruffinum duobus Consularibus, & Dictatura functum speciosissime, quod decem pondo vasa argentea comparasset, perinde ac malo exemplo luxuriosum in Senatorio ordine retinendum non censuit. Valerius lib. 2.

SED DVO FORTES.] Lecticarios dicit. duo fortes serui.

DE GREGE MOESORVM.] Seruorum è Mœsia regione Pannoniæ finitima, vnde mittebantur robustissimi serui, qui huic muneri adhibebantur. Plinius lib. 3.

CIRCO.] Circum Romani dictum putant à circuitu equorum, eo quod ibi circum metas equi currant. Isidorus. Circus dicitur omnis ambitus, & girus. Nonius, clamoso, propter clamorem populi fauentis aurigæ. VOTVM MISERABILE.] verba Neuoli errorem agnoscentis.

CVRVVS CÆLATOR, ET ALTER.] Id est opifices serui argentarij laboriosi, anaglipharij. Cicero. 5. Tusc. cælator, qui mihi vasa pretiosa cælet.

APPIGIT CERAS.] Auriculis, id eſt ſurda eſt.

ILLA DE NAVE.] Vlyſſis ſcilicet, vt Sirenum periculum poſſet euadere.

CANTVS SICVLOS.] Id eſt Sirenum, iuxta Siciliam habitantium. Vlyſſes à Circe admonitus, ne alliceretur cantu Sirenum, ceram immiſit auribus ſociorum, ſeipſum vero iuſſit alligari malo apertis auribus, vt imperaret. Vide Homerum 12. Odyſſeæ.

DECII

Digitized by Google

DECII IVNII
IVVENALIS
SATYRARVM
LIBER IV.

IN SATYRAM X.

Insectatur stulta hominum vota, qui vitiis excæcati, nesciant quid optent: à diis autem nihil esse petendum colligit, quam sana mens & sensuum integritas

Mnibus in terris, quæ sunt à Gadibus vsque
Auroram, & Gangem, pauci dignoscere possunt
Vera bona, atque illis multum diuersa, remota
Erroris nebula. quid enim ratione timemus
Aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, vt te
Conatus non pœniteat, votíque peracti?
Euertere domos totas optantibus ipsis
Dij faciles. nocitura toga, nocitura petuntur
Militia. & torrens dicendi copia, multis
Et sua mortifera est facundia. viribus ille
Confisus periit, admirandísque lacertis.
Sed plureis nimia congesta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exsuperans patrimonia census,
Quantò delphinis balæna Britanica maior.
Temporibus diris igitur, iussúque Neronis

Longinum, & magnos Senecæ prædiuitis hortos
Clausit, & egregias Lateranorum obsidet ædes
Tota cohors. RARVS *venit in cœnacula miles.*
Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus gladium, contúmque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
CANTABIT *vacuus coram latrone viator.*
Prima ferè vota, & cunctis notißima templis:
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro. sed nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.
Iámne igitur laudas, quòd de sapientibus alter
Ridebat, quoties à limine mouerat vnum,
Protulerátque pedem flebat contrarius alter?
Sed facilis cuiuis rigidi censura cachinni:
Mirandum est, vnde ille oculis suffecerit humor.
Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quamquam non essent vrbibus illis
Prætexta, & trabeæ, fasces, lectica, tribunal.
Quid, si vidisset Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio sublimem in puluere Circi
In tunicâ Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ
Tantum orbem, quanto ceruix non sufficit vlla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Consul
Ne placeat, curru seruus portatur eodem.
Da nunc & volucrem, sceptro quæ surgit eburno,
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niueos ad frena Quirites,
Defossa in loculis, quos sportula fecit amicos.
Tunc quoque materiam risus inuenit ad omneis
Occursus hominum, cuius prudentia monstrat
Summos posse viros, & magna exempla daturos
Veruecum in patriâ, crassóque sub aëre nasci.
Ridebat curas, nec non & gaudia vulgi,
Interdum & lacrymas, cùm Fortunæ ipse minaci
Mandaret laqueum mediúmque ostenderet vnguem.

Ergo superuacua,aut pernitiosa petuntur,
Propter quæ fas est genua incerare Deôrum.
Quosdam præcipitat subiecta potentia magnæ
Inuidiæ,mergit longa atque,insignis honorum
Pagina,descendunt statuæ,restémque sequuntur.
Ipsas deinde rotas bigarum impacta securis
Cædit,& immeritis franguntur crura caballis.
Iam strident ignes,iam follibus,atque caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Seianus. deinde ex facie toto orbe secundâ
Fiunt vrceoli,pelues,sartago,patellæ.
Pone domi lauros,duc in capitolia magnum,
Cretatúmque bouem: Seianus ducitur vnco
Spectandus:gaudent omnes. quæ labra?quis illi
Vultus erat?nunquam,si quid mihi credis,amaui
Hunc hominem. sed quo cecidit sub crimine? quisnam
Delator?quibus indiciis? quo teste probauit?
Nil horum:verbosa,& grandis epistola venit
*A Capreis:bene habet,nil plus interrogo.*SED *quid*
Turba Remi? sequitur fortunam,vt semper,& odit
Damnatos. idem populus,si Nortia Tusco
Fauisset,si oppressa foret secura senectus
Principis,hac ipsa Seianum diceret hora
Augustum.iam pridem,ex quo suffragia nulli
Vendimus,effugit curas. nam qui dabat olim
Imperium,fasces,legiones,omnia,nunc se
Continet,atque duas tantùm res anxius optat,
Panem,& Circenses,perituros audio multos.
Nil dubium:magna est fornacula:pallidulus mi
Brutidius meus ad Martis fuit obuius aram.
Quàm timeo,victus ne pœnas exigat Aiax,
Vt malè defensus! curramus præcipites,&,
Dum iacet in ripa,calcemus Cæsaris hostem.
Sed videant serui,ne quis neget,& pauidum in ius
Ceruice adstricta dominum trahat. hi sermones
Tunc de Seiano,secreta hæc murmura vulgi.
Vísne salutari sicut Seianus, habere
Tantumdem?atque illi sellas donare curuleis?
Illum exercitibus præponere?tutor haberi

Principis angusta Caprearum in rupe sedentis,
Cum grege Chaldæo? vis certè pila, cohorteis,
Egregios equites, & castra domestica? quid ni
Hæc cupias? & qui nolunt occidere quenquam,
Posse volunt. SED quæ præclara, & prospera tanti,
Vt rebus lætis par sit mensura malorum?
Huius, qui trahitur, prætextam sumere mauis:
An Fidenarum, Gabiorúmque esse potestas,
Et de mensurâ ius dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis Ædilis Vlubris?
Ergo quid optandum foret, ignorasse fateris
Seianum. nam qui nimios optabat honores,
Et nimias poscebat opes: numerosa parabat
Excelsæ turreis tabulata, vnde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.
Quid Crassos, quid Pompeios euertit? & illum,
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus,
Magnáque Numinibus vota exaudita malignis.
AD generum Cereris sine cæde, & vulnere pauci
Descendunt Reges, & siccâ morte tyranni.
Eloquium, ac famam Demosthenis, aut Ciceronis
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat,
Quisquis adhuc vno partam colit asse Mineruam,
Quem sequitur custos angustæ vernula capsæ.
Eloquio sed vterque perit orator: vtrumque
Largus, & exundans letho dedit ingenij fons.
Ingenio manus est, & ceruix cæsa; nec vnquam
Sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.
O fortunatam natam me Consule Romam.
Antoni gladios potuit contemnere, si sic
Omnia dixisset. ridenda poëmata malo,
Quàm te conspicuæ diuina Philippica famæ,
Volueris à primâ quæ proxima. sæuus & illum
Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
Torrentem & pleni moderantem frena theatri.
Diis ille aduersis genitus, fatóque sinistro.
Quem pater ardentis massæ fuligine lippus

A carbone,

A carbone, & forcipibus, gladiosque parante
Incude, & luteo Volcano ad rhetora misit.
Bellorum exuuiæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fractâ de caßide buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæque triremis
Aplustre, & summo tristis captiuus in arcu,
Humanis maiora bonis creduntur: ad hæc se
Romanus, Graiusque, ac Barbarus Endoperator
Erexit: caussas discriminis atque laboris
Inde habuit. TANTO *maior famæ sitis est, quàm*
Virtutis. quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Præmia si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis titulíque cupido
Hæsuri saxis cinerum custodibus: ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora ficus:
Quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.
Expende Hannibalem: quot libras in Duce summo
Inuenies? hic est, quem non capit Africa Mauro
Perfusa Oceano: Niloque admota tepenti.
Rursus ad Æthiopum populos, aliosque elephantos
Additur imperiis Hispania: Pyrenæum
Transilit, opposuit natura Alpemque, niuemque:
Diduxit scopulos, & montem rumpit aceto.
Iam tenet Italiam, tamen vltra pergere tendit.
Actum, inquit, nil est, nisi Pœno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono Suburâ.
O qualis facies, & quali digna tabellâ,
Cum Getula Ducem portaret bellua luscum!
Exitus ergo quis est, ô gloria? vincitur idem
Nempe, & in exilium præceps fugit, atque ibi magnus
Mirandusque cliens sedet ad prætoria Regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladij, non saxa dabunt, non tela: sed ille
Cannarum vindex, ac tanti sanguinis vltor.
Anulus. i demens, & sæuas curre per alpeis,
Vt pueris placeas, & declamatio fias.
Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis:
Æstuat infelix angusto limite mundi,

Digitized by Google

Vt Gyaræ clausus scopulis, paruáque Seripho.
Cùm tamen à figulis munitam intrauerit vrbem,
Sarcophago contentus erit. MORS sola fatetur,
Quantula sint hominum corpuscula. creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in historia: constratum classibus iisdem,
Suppositumque rotis solidum mare. credimus altos
Defecisse amneis, epotáque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Sostratus alis.
Ille tamen, qualis rediit Salamine relicta,
In Corum, atque Eurum solitus sæuire flagellis
Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere passos,
Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum?
Mitius id sanè, quod non & stigmate dignum
Credidit. huic quisquam vellet seruire Deorum?
Sed qualis rediit? nempe vna naue cruentis
Fluctibus, ac tarda per densa cadauera prorâ.
Has toties optata exegit gloria pœnas.
Da spatium vitæ, multos da Iupiter annos:
Hoc recto vultu, solum hoc & pallidus optas.
Sed quàm continuis, & quantis longa senectus
Plena malis? deformem, & tetrum ante omnia vultum,
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem.
Pendenteisque genas, & taleis adspice rugas;
Qualeis vmbriferos vbi pandit Trabaca saltus,
In vetulâ scalpit iam mater simia buccâ.
Plurima sunt iuuenum discrimina: pulcrior ille
Hoc, atque ille alio: multum hic robustior illo.
Vna senum facies, cum voce trementia labra,
Et iam læue caput, madidíque infantia nasi.
Frangendus misero gingiuâ panis inermi
Vsque adeo grauis vxori, gnatisque, sibique,
Vt captatori moueat fastidia Cosso.
Non eadem vini atque cibi, torpente palato,
Gaudia. nam coitus iam longa obliuio: vel si
Coneris, iacet exiguus cum ramice neruus,
Et, quamuis tota palpetur nocte, iacebit.
An ne aliquid sperare potest hæc inguinis ægri
Canities? quid? quòd meritò suspecta libido est,

Quæ Venerem affectat sine viribus? adspice partis
Nunc damnum a lterius. nam quæ, cantante, voluptas.
Sit licet eximius citharœdus, sitve Seleucus,
Et quibus aurata mos est fulgere lacerna?
Quid refert, magni sedeat qua parte theatri,
Qui vix cornicines exaudiat, atque tubarum
Concentus? clamore opus est, vt sentiat auris,
Quem dicat venisse puer, quot nuntiet horas.
Præterea minimus gelido iam corpore sanguis
Febre calet sola: circumsilit agmine facto
Morborum omne genus: quorum si nomina quæras,
Promtius expediam, quot circumscripserit Hirrus
Quot Themison ægros, autumno occiderit vno,
Quot Basilus socios, quot amauerit Hippia mœchos,
Pupillos: quot longa viros exsorbeat vno
Maura die, quot discipulos inclinet Amillus.
Percurram citiùs, quot villas possideat nunc,
Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat.
Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos
Perdidit ille oculos, & luscis inuidet: huius
Pallida labra cibum capiunt digitis alienis.
Ipse ad conspectum cenæ diducere rictum
Suetus, hiat tantùm, ceu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater ieiuna, sed omni
Membrorum damno maior dementia: quæ nec
Nomina seruorum, nec vultum agnoscit amici.
Cum quo præterita cenauit nocte, nec illos,
Quos genuit, quos eduxit: nam codice sæuo
Heredes vetat esse suos, bona tota feruntur
Ad Phialen: tantum artificis valet halitus oris,
Quod steterat multis in carcere fornicis annis.
Vt vigeant sensus animi, ducenda tamen sunt
Funera gnatorum, rogus adspiciendus amatæ
Coniugis, & fratris, plenæque sororibus vrnæ.
Hæc data pœna diu viuentibus, vt renouata
Semper clade domus multis in luctibus, inque
Perpetuo mærore, & nigra veste senescant.
Rex Pylius, magno si quidquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit à cornice secundæ.

Felix nimirum, qui tot per sæcula mortem
Distulit, atque suos iam dextra computat annos,
Quique nouum toties mustum bibit. oro, parumper
Attendas, quantum de legibus ipse queratur
Fatorum, & nimio de stamine, cum videt acris
Antilochi barbam ardentem: nam quærit ab omni,
Quisquis adest, socio, cur hæc in tempora duret,
Quod facinus dignum tam longo admiserit æuo.
Hæc eadem Peleus, raptum cum luget Achillem,
Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
Incolumi Troia Priamus venisset ad Vmbras
Assaraci magnis solennibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum ceruicibus, inter
Iliadum lacrymas, vt primos edere planctus
Cassandra inciperet, scissáque Polyxena palla,
Si foret exstinctus diuerso tempore: quo iam
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Euersa, & flammis Asiam, ferróque cadentem.
Tunc miles tremulus posita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram summi Iouis, vt vetulus bos,
Qui domini cultris tenue, & miserabile collum
Prabet, ab ingrato iam fastiditus aratro.
Exitus ille vtcunque hominis: sed torua canino
Latrauit rictu, quæ post hunc vixerat, vxor.
Festino ad nostros, & Regem transeo Ponti,
Et Crœsum, quem vox iusti facunda Solonis
Respicere ad longæ iussit spatia vltima vitæ.
Exsilium, & carcer Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victa Carthagine panis
Hinc caussas habuere. quid illo ciue tulisset
Natura in terris, quid Roma beatius vnquam,
Si circumducto captiuorum agmine, & omni
Bellorum pompa, & animam exhalasset opimam,
Cùm de Teutonico vellet descendere curru:
Prouida Pompeio dederat Campania febreis
Optandas: sed multæ vrbes, & publica vota
Vicerunt. igitur fortuna ipsius, & vrbis
Seruatum victo caput abstulit. hoc cruciatu

Lentulus, hac pœna caruit, ceciditque Cethegus
Integer, & iacuit Catilina cadauere toto.
Formam optat modico pueris, maiore puellis
Murmure, cùm Veneris fanum vidit anxia mater
Vsque ad dilicias votorum. cur tamen, inquit,
Corripias? pulchra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipsa habuit. cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atque suam Rutilæ dare. filius autem
Corporis egregij miseros, trepidosque parentes
Semper habet. RARA est adeo concordia formæ,
Atque pudicitiæ. sanctos licet horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas:
Præterea castam ingenium vultumque modestum
Sanguine feruentem tribuat natura benigna,
Larga manu (quid enim puero conferre potest plus
Custode, & cura natura potentior omni?)
Non licet esse viros: nam prodiga corruptoris
Improbitas ipsos audet tentare parentes.
Tanta in muneribus fiducia. nullus ephæbum
Deformem sæua castrauit in arce tyrannus:
Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, vel
Strumosum, atque vtero pariter, gibbóque tumentem.
Nunc ergo iuuenis specie lætare tui, quem
Maiora exspectant discrimina. fiet adulter
Publicus, & pœnas metuet, quascunque mariti
Exigere irati: nec erit fœlicor astro
Martis, vt in laqueos nunquam incidat. exigit autem
Interdum ille dolor plus, quàm lex vlla dolori
Concessit. necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat.
Sed tuus Endymion dilectæ fiet adulter
Matronæ: mox cùm dederit Seruilia nummos,
Fiet & illius, quam non amat: eruet omnem
Corporis ornatum. quid enim vlla negauerit vdis
Inguinibus, siue est hæc Hippia, siue Catulla?
Deterior totos habet illic femina mores.
Sed casto quid forma nocet? quid profuit olim
Hippolyto graue propositum? quid Bellerophonti?

Digitized by Google

NVLLVM Numen habes, si sit prudentia: sed te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cæloque locamus.

IN SATYRAM X. LIB. IV.

QVÆ SVNT A GADIBVS VSQVE AVRORAM ET GANGEM.] A parte totum. Nam cùm Occidentem, & Orientem significare vellet, loca posuit, Gades scilicet & Gangem, breuiter complexus orbem. Gades insula est in Atlantico mari, Hispaniæ proxima. Ganges Indię fluuius est. à Gadibus ab Occidente, ad Gangem ad Orientem. Claudianus.

Occiduis quod Gadibus arida Barce,
Quodque pratonio secedit littore Ganges.

EVERTERE DOMOS.] Dij faciles ipsis optantibus euertere domos.

NOCITVRA TOGA.] Dignitates optantibus nocituræ sunt, vel togæ dignitas nocet. Tertull. lib. de Pallio: Ego inquit nihil foro, nihil campo, nihil curiæ debeo, nihil officio aduigilo, nulla rostra præoccupo, nulla prætoria obseruo, cancellos non adoro, subsellia non contundo, iura non conturbo, causas non elatro, non iudico, non milito, non regno, plus togæ lesere rempublicam quàm loricæ.

VIRIBVS ILLE CONFISVS.] Vt Milo Crotoniates, qui cùm arbores manibus scinderet, brachia eius occupata sunt, & à lupis consumptus est. Ouid.

Utque Milo robur deducere fissile tentes,
Nec possis captas inde referre manus.

BALÆNA BRITANNICA.] Metaphora in Tiberium, & diuites, quanto maior est Balæna Delphino, id est, qui sit extra communem diuitiarum mensuram.

TEMPORIBVS DIRIS.] Tyrannicis scilicet, cum iussisset Nero omnes prædari, ad domos diuitum omnes concurrerunt, pauci ad domos pauperum.

CASSIVM.] Longinum Iurisconsultum, ac luminibus orbatum Nero iussit interfici, quòd veteri gentili stemmate Cassij percussoris Cæsaris imagines retinuisset, authore Suetonio in Nerone.

LATERANORVM.] Plautij Laterani nobilissimi viri, qui occisus imperante Nerone. Tacitus Annal. lib. 15. proximam necem Plautij Laterani Consulis designati, Nero adiungit. adeo propere, vt non amplecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret.

VT MAXIMA TOTO NOSTRA SIT ARCA FORO.] Vsque ad cerealem præfectum in foro Traiani arcas habuerunt Senatores, in quibus pecunias tutius deponebant, propterea & locus ipse in quo erant arcæ positæ, opes dictus est.

ACONITA BIBVNTVR FICTILIBVS.] Non timent venena pauperes, Aconita, id est, venena bibuntur aureis poculis, non fictilibus. Seneca in

Thyeste, *Humi iacentem scelera non intrant casam: tutusque mensa capitur angusta cibus, venenum in auro bibitur.*

SETINVM.] Vinum à Setia vrbe Campaniæ, Matt.

Pendula Pontinos quæ spectat Setia campos,
Exigua vetulos misit ab vrbe cados.

Pulmonem agitare, ridere. Persius.

— tene decet pulmonem rumpere ventis.

DE SAPIENTIBVS ALTER.] Democritus ridebat vanitates hominum.

CONTRARIVS ALTER.] Heraclitus flebat eorum miserias.

PRAETEXTA.] Cuius Tarquinius Priscus vsum inuenit, & Romæ intulit. prætexta magistratuum, & puerorum pallium erat, quo vsque ad 16. annos pueri nobiles sub disciplinæ cultu vtebantur. vnde & prætextati pueri appellati sunt: dicta autem prætexta, quia prætexebatur ei latior purpura, Isidorus, id est magistratuum insignia, qualia ferunt hodie.

TRABEÆ.] Trabea vestis purpurea circũdata tegmine puniceo, quam fibulæ aureæ annectebant, hac veste reges vtebantur. Trabea, Trabes pannorum habebat.

TVNICA IOVIS.] Triumphali veste, quam ex templo Iouis sumptam induebant. Liuius lib. 10. Ælius Lampridius in Alexandro Seuero, prætextam & pictam togam, nunquam nisi Consul accepit, & eam quidem, quam de Iouis templo sumptam, alij quoque accipiebant, & Capitolinus in Gordianis tribus, loquens de seniore, palmatam tunicam, & togam pictam, primus Romanorũ priuatus suam propriam habuit, cùm ante Imperatores etiam de Capitolio acciperent, vel de palatio. Consulem describit Poëta. nam tunicam Iouis togam palmatam dicit, Tyria purpura confectam, hoc est Sarrana. Virgil.

Gemma bibat & Sarrano dormiat ostro.

Tyria purpura, Tyros ante dicta fuit Sarra, vt ait Gellius.

EX HVMERIS AVLEA TOGAE.] Eleganter Aulæa, quasi latis velis. Cicero velis amictos non togis dicit. Tacitus lib. 12. Ludicro Circẽsium Brittannicus in prætexta, Nero triumphalium veste transuecti sunt. Tacitus Annal. lib. 1. Tribuni plebeij pertinere, vt proprio sumptu ederent ludos, sed decreta pecunia ex ærario, vtque per circum triumphali veste vterentur, quod vestem triumphalem petunt tribuni, faciunt ad exemplum, Consulum & Prætorum, quibus in circo ludos præbentibus erat ius togæ pictæ, togam pictam, è purpura distinctam intelligit.

TANTVM ORBEM.] Tantam magnitudinem.

QVIPPE TENET SVDANS HANC PVBLICVS.] Adiuuat eum ad coronam sustinendam. Nam à tergo triumphantis seruus publicus erat, qui coronam sustentabat. Plinius lib. 33. cap. 1. & cum corona ex auro Herrusco sustineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æqua fortuna triumphantis, & serui coronã sustinẽtis, ne sibi placeat & insolef-

ſcat. hinc Tertull. hominem ſe eſſe in illo ſublimiſſimo curru admonetur.

DA NVNC ET VOLVCREM SCEPTRO.] Virgam quam Conſules portant, volucrem Aquilã, quæ in ſceptri eburnei vertice conſedit. hæc Calderinus, vel erat ei ſignum aurea Aquila, in longa haſta ſuſpenſa Dio lib. XL. quod Aquilam dicunt, eſt modicum ſacellum, & in eo Aquila aurea, conſtituiturque in omnibus legionibus. Eam vir vnus aliquis haſtæ oblongæ impoſitam portat, cuius haſtæ ima pars acuta eſt, vt defigi in ſolum poſſit. in haſta non erat ſacellum, ſed in Principis erat ædicula, in qua haſta, & ſigna militaria ſeruabantur.

ET NIVEOS AD FRENA QVIRITES.] In candidis togis officium facientes, lautiſſimus diebus feſtis albatus erat, *Aut eques, aut niuei loca denſauere Tribuni.* Calphurnius eclo. 7. Paulo Æmilio eunti cum Prætura ad Iberos, conceſſos lictores à Senatu, & equo vectum albo, albaque indutum trabea, & miniſtros omnes albis veſtibus fuiſſe indutos. Domitianus authore Trãquillo, generum fratris indignè ferẽt albatos, & ipſum miniſtros habere proclamauit.

QVOS SPORTVLA.] Non amor verus, ſed ſpotula,

VERVECVM IN PATRIA.] Thracia fuit patria Democriti, ex cœli vitio regiones ſolent æſtimari. Democritus exemplo eſt bonos viros vbique poſſe naſci, vt qui in Thracia barbariſſima regione natus ſit. Horatius.

Bœotum in craſſo iurares aëre natum.

CVM FORTVNÆ IPSE MINACI.] Cum fortunam contemneret, nihil dicens habere quod ab ea ſpectatet, quinimo infami digito ei turpiter inſultaret. Mart.

Rideto multum qui te Sextile cinædum,
Dixerit & digitum porrigito medium.

GENVA INCERARE.] Vota facere, vel cereis candelis oblinire genua deorum, in quibus miſericordiæ ſedes eſſe putantur, incerabat deorum genua qui votum ſuſceptum ſignabat, & ſe voti reum conſtituebat. Turneb. lib. 1. cap. 21. vota inſculpebantur, aut inſcribebantur in cera, in genubus ſtatuarum. Apuleius votum in alicuius ſtatuæ fœmore aſſignaſti, igitur magus es, aut cur obſignaſti.

HONORVM PAGINA.] Ænea pagina quæ ante imagines eorum ſtans, omnes gradus honorum iuſcriptos continet, quam nunc dicunt tabulam patronatus.

RESTEMQVE SEQVVNTVR.] Trahuntur. dicuntur Reſtes ſiue quod rates contineant, ſiue quod in iis retia tenduntur, effigies Piſonis traxerant in Gemonias, ac diuellebant, idque ſolet in damnatis. Tacitus.

BIGARVM.] Biga appellatur currus, cum à duobus equis iunctis trahitur. quadrigę, bigæ, trigæ, & ſeiugæ ab equorum numero & iugo dictæ.

IMPACTA SECVRIS.] Ad percutiendum acta.

IMMERITIS CABALLIS.] Quibus vehuntur honorati. nam Poëta Equestres statuas, & Consulares dicit immeritò pœnam sustinere, aut restem sequi.

ET CREPAT INGENS SEIANVS.] Magna statua Ælij Seiani conflatur, quem Tiberius ad summam potentiam peruexerat. Tacitus Anna. lib. 3. & 4.

ORBE SECVNDA.] Quia præfectus vrbi fuit secundus à Cæsare Tiberio totus orbis secundum post principem agnoscebat.

CRETATVMQVE BOVEM.] Quid tibi, inquit, prosunt Dij, cum Seiano nihil profuerint. Seianus eò honorum euectus est sub Tyberio, vt eius natalis publicè celebraretur, & statuæ aureæ illi ponerentur, à quo vt fur vnco trahi iussus est.

CRETATVM] Candidum. Lucretius.

Cretatumque bouem duci ad Capitolia magna.

DVCITVR VNCO] Nam damnati vnco trahebantur i scalas gemonias, aut in Tyberim. vnde Lampridius in vita Commodi; Corpus eius vt vnco traheretur, atque in Tyberim mitteretur Senatus & populus postulauit.

A CAPREIS.] Insula in Căpania, de qua Tacit. Ann. lib. 4. Capreas se in insulam abdidit trium millium freto ab extremis Surrentini promontorij disiunctam, epistola venit à Tiberio, qui scripsit per Neuium, Seianum in custodia haberi oportere.

SI NORTIA TVSCO, VEL NVRSCIA.] Dea Hetruscorum, quæ Seianum protegere debebat. Giraldus Syntagmate 16. de Diis gentium legit, Nortia. Liuius Dec. 1. lib. 7. Volsiniis quoque clauos indices numeri annorum, fixos in tĕplo Nursiæ Hetruscæ Deæ cŏparere. Tacitus de Seiano, loquĕs genitus Volsiniis. Ideo Volsiniĕsis erat Seianus Nurscia Volsiniensium peculiaris Deæ non Nortia. Tertulianus Asculanorum Ancaria Dea, Volsinetium Nurscia, Atriculanorum, Valentia Sutrinorum Nortia. Lipsius in Tacitum legit, hic Nurscia. in quibusdam etiam manuscriptis legitur Nurscia, vt N. I. Idem censeo hic legendum. male P. Nursina, & M. Mursia.

PANA ET CIRCENSES.] Panem lege. Tacitus lib. 4. hist. vulgus cui vna ex republ. annonæ cura, Iunius ex Susij libro legit panem, cui assentior.

MAGNA EST FORNACVLA.] Multos habet fornax, quos exurat.

MI.] Pro mihi, Virg. *& mi genus ab Ioue summo.*

BRVTIDIVS.] Amicus Tacitus, Brutidium artibus honestis copiosum: orator, & historicus fuit.

EXIGAT AIAX.] Ne occidat vt Aiax fecit.

SVMMAS DONARE CVRVLES.] Consules facere, creare magistratus tuo arbitrio.

ILLVM EXERCITIBVS.] Magistrum equitum creare.

AIAX.] Periculŭ est ne multi sibi inferant. Manus, Dŭ citati ad caussam dicendă desperent de salute, vt pote male sibi cŏscij imitati Aiacĕ. Tiă-

quillus, Citati ad causam dicendam à Tiberio, partim se domi vulnerauerunt, certi damnationis, sed ad vexationem, ignominiamque vitandam, partim in media curia venenum hauserunt. Aiax, ciuis citatus. Nam Aiax cùm in iudicio armorum Achillis ab Vlysse esset superatus, dolore in insaniam versus est, qui mortem Vlissi minatus, cum ad eius pascua venisset, ratus eius commilitones interficere, oues & alia pecora trucidauit, in caprum quendem, quem Vlyssem esse crediderat crudeliter sæuiit, qui simul ac cognouit, quæ per insaniam perpetrasset, gladio sibi pectus transuerberauit.

TVTOR HABERI PRINCIPIS] Patricius fieri, Iustinianus lib. 1. Institutionum, hunc Patrem principis appellat, is apud nos pat Franciæ dicitur.

IN RVPE SEDENTIS] In otio viuentis, sedentis significat & diu, & turpiter vixisse Capreis Tiber. Scholiastes.

CVM GREGE CHALDÆO] Cum Magis, aut Mathematicis, Frasyllo Chaldeo vtebatur in primis Tiberius. vide Tacitum lib. 4. Anna.

CERTÆ PILA COHORTIS] Primi pilaris fieri Liuius Decad. 1. lib. 7. Primus centurio erat, quem nunc primipili appellanr. pila sunt arma iaculorum & telorum. Lucanus. *Pila minantia pilis.*

CASTRA DOMESTICA.] Iuxta aggerem primus Castra posuit Seianus, id est super Diocletianos quæ dicta sunt Castra prætoria. Tacitus Ann. lib. 4. dispersas per vrbem cohortes, vna in castra conducendo. Castra autem hæc ad muros vrbis haud procul à porta viminali.

EGREGIOS EQVITES.] Equites domesticos castra domestica, qui ad Imperatoris custodiam excubabant, eques appellabatur, qui mercede aliena conductus equo meret. Mart.

Fœlix cui comes est non alienus eques.

SED QVÆ PRÆCLARA.] Quid iuuat tanti æstimare bona, si cum his & mala veniant. Plautus Amphi. Ita diis placitum, voluptati vt mœror comes consequatur.

PRAETEXTAM SVMERE MAVIS.] Id est Præfectus & Consul esse cum periculo, an securus minorem dignitatem administrare.

FIDENARVM GABIORVMQVE.] Horum oppidorum Italiæ.

PANNOSVS.] Vili panno indutus.

VACVIS AEDILIS VLVBRIS.] Desertum Italiæ oppidum. ædiles minimi magistratus annonæ, & mensuris præfecti, Gabiis desertior atque Fidenis vicus. Horat.

QVID CRASSOS.] Marcum Crassum patrem & Publ. Crassum filium qui trucidati fuerunt à Parthis. Liuius & Plutarchus.

POMPEIOS.] Pompeium magnum cum duobus filiis.

ET ILLVM.] Cæsarem Dictatorem, qui in Senatu tribus & viginti vulneribus confossus est. Sueton. in Iulio Cæsare.

Digitized by Google

SVMMVS LOCVS.]honorum culmen regnandi cupiditas.hinc D. Gregorius, Duo perdunt homines culmen dignitatis, & magnitudo peccati.

MAGNAQVE NVMINIBVS.]Dij irati exaudiunt & præstant contraria, futura petentibus.

AD GENERVM CERERIS.]Plutonem deum inferorum,quiProserpinam filiam Cereris à se raptam tenet.

ET SICCA MORTE TYRANNI.]Incruenta ac naturali morte.

ET TOTIS QVINQVATRIBVS.] Diebus festis Mineruæ, post diem quintum iduum, vt Festus inquit, fiebant festa puerorum. Horat.

Ac potius puer,vt festis quinquatribus.

Tranquillus in Domitiano,Celebrabat in Albano Domitianus scilicet,quotannis quinquatria Mineruæ, cui collegium constituerat.sensus,Pueri quinquatribus precantur à Minerua eloquentiam,cum plerumque sit perniciosa.

COLIT ASSE MINERVAM.] Exigua mercede. nam minima præmia dabantur præceptoribus. Polit. Iuuenalis innuit mercedulam magisterij scilicet à Scholasticis dari solitam, ante quinquatria, per quos dies pueri vacabant, minerual mercedula illa appellatur. Hor.

Ac potius puer,vt festis quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim

CAPSÆ.]In qua signum,aut codices reponit.P.Festus.Horatius.

Et vna cum scriptore meo,capsa porrectus aperta,
Deferar in vicum vendentem thus & odores,
Et piper,& quidquid chartis amicitur ineptis.

Ingenuum puerum sequebatur Capsarius. Vlpian.titulo de Manumissis vindicta,ait eum esse, qui pueri libros portet. Suetonius tradit Neronem,damnatorum liberos quosdam cum pedagogis & capsariis, vno prandio pariter iussisse necari.

ELOQVIO SED VTERQVE.] Demostenes & Cicero, nullus enim tanti fuit ingenij:ergo affluens ingenium & eloquentia morti subiecit: Ille nam à Philippo,hic ab Antonio occisus est.

ROSTA PVSILLI.]Rostra templum seu forum,ante curiam Hostiliam, in quo erat pulpitum ornatum, ex quo loco concionari solebant. Liuius Dec.1.lib.8.Naues Antiatium partim in naualia Romę subductæ, partim incensę,rostrisq; earum suggestum in foro extructum adornari placuit,rostraque id templum appellatum. Antonius manum & caput Ciceronis rostris iussit affigi.

O FORTVNATAM.] Hic versus est Ciceronis,quem cecinit oppressa coniuratione Catilinæ, si Cicero nihil peritus scripsisset, non interficeretur.

ficeretur. Cicero in Phormiano suo ab Herẽnio & Popilio occiditur, 64. ætatis suæ anno. Ciceronis caput cũ manu dextra pro rostris positũ, iuxtaque coronata imago Popilij militis, qui eum occiderat. Eusebius in Chronicis. Cicero hoc versu, quam constituerat, conformarat que consulatu ait, fœlicem illo reip. statu Romam fuisse, non illo quæ ante eius consulatum fuerat male temperatis ordinibus.

MODERANTEM FRENA THEATRI.] Metaphorice cohibentem vulgi tumultum. Tacitus hist lib. 2. Antiochensium theatrum, vbi illis consultare mos est, & Iust. lib. 22. Agatocles velut reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet. Mart. lib. 5. in Marcum Antonium.

Antoni Phario nil obiectare Photino,
Et leuius tabula quam Cicerone nocens,
Quod gladium demens Romana stringis in ora.
Hoc admisisset, nec Catilina nefas.

DIIS ILLE ADVERSIS.] Philipp. Rex Macedon. cum vicisset Athenienses, & parceret ciuitati, Demosth. sibi dari ad supplicium petiuit. Verum cum hoc ageretur sumpto veneno se interemit, filius autem fabri ferrarii fuerat Demonsthen. vt innuit Iuuenalis. Scholiastes; quam matrem Euripides, aut quem patrem Demost. habuerit ipsorum quoque seculo ignotum fuit, alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse omnium doctorum literæ loquuntur. Valerius & Sidon. fabro progenitus spreto, cui patre polita eloquiis plus lingua fuit.

LIPPVS.] Is cui oculi iugiter distillant, lippi neque domo prodire, neque lucem ferre possunt, eo fit vt studiose quæ foris aguntur ab iis à quibus inuisuntur exquirant.

BELLORVM EXVVIÆ.] Ea quibus victi in bello exuuntur, credantur bona præstantiora.

BVCCVLA PENDENS, FRACTA DE CASSIDE.] Buccarum tegmen pendens ex galea fracta.

APLVSTRE ET SVMMO.] Id est in arcu triumphali, quæ solent imponi aplustra tabulatum ad decorandam superficiem nauis. alii dicunt rostra esse ornamenta nauium, quæ quia erant amplius quam essent necessaria, vsu etiam aplustria dicebantur. Festus.

ENDOPERATOR.] Imperator, Nonius. Imperatorem induperatorem etiam vocat Zosimi interpres.

GLORIA PAVCORVM. Id est Cæsaris, Pompeij, & aliorum.

HÆSVRI SAXIS.] Inscribendi sepulchris.

AD DISCVTIENDA FICVS.] Ficus, Caprificus, quæ ex muris erumpens saxa discutit Persius.

Nisi hoc fermentum, & quæ simul intus,
Innata est rupto iecore exierit Caprificus.

AFRICA MAVRO.] Quantum ab Oriente distendit Oceanus.

ADDITVR IMPERIIS HISPANIA.] Hannibalis, quia eam obtinuit.

PYRENEVM.] Montem altum, niueum, Italiam à Gallia, & Germania separantem.

Dvcit scopvlos.] Hannibal dicitur primus per Alpem viam fecisse, dum saxa montium ingenia igni primum exureret, deinde acetum suprafunderet. Liuius Decad.3. lib.1. Cum cædendum esset saxum, arboribus circa immanibus deiectis detruncatisque struem ingentem lignorum faciunt; eamque cum & vis venti apta faciendo igni coorta esset, succendunt, ardentiaque saxa infuso aceto putrefaciunt, Ita torridam incendio rupem ferro pandunt.

Poeno milite.] Punico milite, hoc est Cartaginiensi exercitu.

Svbvra.] Regio Romæ celeberrima.

Cvm Getvla dvcem.] Hannibalem oculum amisisse à fulmine ictum ait interpres à Pythœo editus, cui aduersatur Liuius Decad.3. lib.2. his verbis, Ipse Hannibal æger oculis ex verna primum intemperie variante colores, frigoraque Elephanto, qui vnus superfuerat, quod altius ex aqua extaret vectus, vigiliis tamen & nocturno humore palustrique cœlo grauante caput, & quia medendi nec locus, nec tempus erat, altero oculo capitur.

Bithyno thyranno.] Prusia. per annos sexdecim Hannibal Italia eiectus, & in Affrica victus à Scipione, & postea pulsus à ciuibus fugit ad Antiochum Syriæ regem, quem male impulsum ad bellum Romanis inferendum, victus cum Regia classe deseruit, inde descendit ad Prusiam Bithyniæ regem, quo cognito Romani legatum mittunt ad Prusiam, Quintum Flaminium, vt illi daretur perducendus Romam, quod ne fieret præuenit Hannibal hausto veneno, quod sub annuli gemma omni tempore habuerat. Liuius Decad.4. lib.9.

Cannarvm vindex.] Quia populus Roma. apud Cannas vicum Apuliæ, ab Hannibale occisus est. Tacitus, & Liuius, Annulus qui sumpsit vindictam de Romanis occisis apud Cannas vicum Apuliæ.

Vt pveris placeas.] Vt de te pueri studentes dicant in scholis, vel præbeas pueris materiam declamandi.

Vnvs pellæo.] Alexandro Magno, hic natus est in Pella Macedoniæ ciuitate, cum infinitos mundos esse audiuisset, Me miserum inquit, qui ne vnum quidem adhuc consecutus sum. Curtius,

Lucanus Pellei, proles vesana Philippi.

Vt gyare clavsvs. parvaqve serypho.] Insulæ angustæ exulibus aptæ, vna est ex insulis Sporadum breuis admodum, altera Cycladum.

Cvm tamen a figvlis.] Babylonem significat, Persarum ciuitatem, quam condidit Semiramis Nini vxor, & coctili latere muniuit. hanc igitur vrbem ingressus Alexander deuictis Persis, veneno periit, sarcophago contentus, quem viuum mundus non ceperat, mortuus exiguo loco contentus est. Sarcophagus sepulchrum est authore Nonio.

Velificatvs athos.] Xerxem dicit Persarum regem, qui Athon montem Macedoniæ dicitur perforasse, & immisisse terris nouum mare. Dousa. filius etiam Pontum contabulasse nauibus, atque ita exercitum in Achaiam transtulisse. Claudian.

—seu remige Medo.

Sollicitatus Athos.

Athos mons Macedoniæ,& ipſe altior nubibus, tantoque ſublimis,vt in Lemnum vmbra eius pertendat,quæ ab eo 76. millibus ſeparatur. Iſid.

MEDO.] Exercitu Medorum prandente, Xerxis hiſtoriatum, vt fabuloſam notat, quæ à Græcis prodita multa portentoſa continet.

ET MADIDIS CANTAT QVÆ SOSTRATVS ALIS.] Soſtratus Poëta fuit,hic Regis facta deſcripſit madidis autem, ideo quia alæ eorum,qui cum ſollicitudine recitant,ſudant. Horatius, *ſudor ad imos, manabat talos.*

SALAMINE RELICTA.] Cum victus à Græcis fugit. Salamis Inſula, è regione Atticæ iuxta Eginam. nam non ſolùm terreſtri prælio ſuperatus eſt, ſed demum & nauali,apud Salamina profligatus à Themiſtocle in Aſiam fugere coactus eſt, vna naue, ſiue ſcapha piſcatoria, ſine miniſterio ſeruorum.

IN CORVM ATQVE EVRVM.] Solebat verberare. flatus. Corus & Eurus venti ſunt.

IN CARCERE.] Æoli Regis ventorum.

IPSVM COMPEDIBVS.] Dicebat Xerxes vſque adeo viciſſe ſe procellas Helleſponti, vt ventos flagris compeſceret, & ipſum Neptunum compedibus vinciret.

QVI VINXERAT EVNOSIGÆVM.] Neptunum Deum maris pro mari poſuit Enoſigæus ἐνοσιγαῖος dictus eſt Neptunus, quod terram quatiat. Ammianus Marcellinus lib. 17. in Conſtantio, & Iuliano Anaximander ait areſcentem terram nimia æſtuum ſiccitate, aut poſt madores imbrium terram rimas pandere grandiores, quas penettat ſupernus aër, violentus & nimius ac per eas vehementi ſpiritu quaſſatam cieri propriis ſedibus; qua de cauſa terrores huiuſmodi vaporatis temporibus,aut nimia aquarum cœleſtium ſuperfuſione contingunt: Ideoque Neptunum humentis ſubſtantiæ poteſtatem Eunoſigæon, & Siſithona Poëtæ veteres, & Theologi nuncuparunt.

MITIVS ID SANE.] Ironia,quia non cecidit ne maculam inferret,vel mitius cum Neptuno egiſſe, quia iniecit vincula.

STIGMATE.] Signo, quia non hoc inſcribi iuſſit, vel quod credidit dignum Stigmate.

HVIC QVISQVAM VELLET SERVIRE DEORVM.] Quia pontem mari ſuperpoſuit, finxerunt Poëtæ illi ſeruiſſe Neptunum, quemadmodum Laomedonti Regi Phrygiæ, vel propter Apolinem quia ſeruiuit Admeto,hoc dixit Poëta. Propertius,

Pauit, & Admeti pecudes formoſus Apollo.

Hinc Euſeb. Hercules cũ quo Apollo ſeruiuit Admeto, vbi anteà legebatur Adineto, ſed caſtigatus eſt hic locus ab illuſtri viro Arnaldo Pontaco, vel ne dij eſſent tuti ab iniuriis ſi contingeret ei miniſtrare.

DA SPATIVM VITÆ.] Prolixum tempus vitæ, ſi exoptes.

HOC RECTO VVLTV.] Lætus, & triſtis vitam longam optas.

QVALES VMBRIFEROS.] Opacas ſyluas eſſe in Affrica Poëta dicit, quales rugas ſimia iam mater ſcalpit, in vetula bucca, vbi Trabaca pandit ſaltus vmbriferos.

TABRACA.] Oppidum Affricæ, vbi magna est simiarum copia. Strabo lib. 17.

FASTIDIA Cosso.] Heredipetæ, captatori.

IACET EXIGVVS CVM RAMICE NERVVS.] Pœnis, ramex Græcè κηροκηλή, dicitur ab eo quod venæ intumescant, atque intorqueantur ramicem intestinum dicit Pulmanus.

SVSPECTA LIBIDO EST.] Quia sine vllo calore coitum desiderat.

QVEM DICAT VENISSE PVER.] Quia per ætatem nec videt, & nisi puer admoneat, nihil sponte sentit.

SELEVCVS.] Citharœdus optimus.

QVOD THEMISON ÆGROS.] Medici nomen.

HIPPIA.] Adultera.

BASILVS.] Prouinciæ spoliator. Lucanus,

Et Basilum videre ducem noua furta per æquor.

HIRCVS.] Tutor.

QVOD LONGA VIROS.] Hanc ostendit ore fuisse impuram.

QVOD DISCIPVLOS INCLINET AMILLVS.] Præceptor puerorum corrumpat pueros, & in cliuo & in curuo obscœnitatem quæ in pueris peragitur significat, *Incuruabat hylam posito Tyrinthius arcu.* Mart.

QVO TONDENTE.] Licinius ex tonsore Senator factus.

LVSCIS.] Luscus, qui altero oculo caret.

DIGITIS ALIENIS.] Chiragra debilis, qui ab alio cibatur.

DIDVCERE RICTVM.] Rictus, rixæ, rixiosæ ringitur, dici videntur, quia in diuersum rumpantur, contrariaque sint recto, quod vocabulum dictum videtur à ringendo. Paulus & P. Festus rictum ferarum dici volunt, cum Titinnius auctor sit hominis dici debere. Lucilius Saty. lib. 3. Malas tollimus, atque vtimur rictu. Nonius Marcellus, Animi rictus paruissimus. Varro. Horatius, *Ergo non satis est, risu diducere rictum, Auditoris.*

CODICE.] Sæuo teste testamento, vel elogio, in quo exheredatur

AD PHIALEM.] Impur hanc fuisse demonstrat, & artificem ad inquietandum senis inguinem.

VT VIGEANT SENSVS ANIMI.] Non sit demens, qui diu vixerit, tamen omnes effert ipse filios suos.

PLENÆQVE SORORIBVS VRNÆ.] Vrnæ vasa in quibus mortuorum ossa componebantur, postquam corpus arsisset.

REX PILIVS.] Nestor, qui dicitur tertiam vsque ætatem vixisse. Id est 300. annos. Seneca Epist. 77. Nestoris, & Statiliæ vita breuis est, quæ inscribi monumento suo iussit annis se nonaginta nouem vixisse. Muretus in hunc locum Senecæ. Nestor vixit ad nonaginta annos, non vt Latini putarunt trecentos γενεὰ, est interdum annorum triginta. Iuuenalis innuit vixisse 300. annos. Horatius lib. 2. Odæ 9.

At non ter æuo functus amabilem,
Plorauit omnes Antilochum senex annos.

Pylos enim Nestoris patria fuit in Laconia mari superincumbens.

A CORNICÆ SECVNDE.] Id est secundo loco post cornicem. Hesiodus. Cornici nouem nostras attribuit ætates. Plinius lib. 7. cap. 48. Ouid. *capitque nouem cornicis secula passa.*

QVIQVE NOVVM TOTIES.] Qui multos autumnos vidit.

ET NIMIO DE STAMINE.] Nestor queritur de stamine, quod Parcæ Deæ fatales texerunt, quæ creduntur vitam hominis, vt filum è colo deducere.

ANTILOCHI BARBAM.] Nestor filium suum plorauit Antilochum, quem Memnon auxilium patri ferentem occidit. Pindarus.

BARBAM ARDENTEM.] Id est filium ardentem in rogo.

HÆC EADEM PELEVS.] Pater Achillis conqueritur. Achilles Thetidis & Pelei filius fuit, quem ad Troiam profectum in templo Apollinis Tymbræi occisum ferunt insidiis Paridis, post simulachrum latentis, cum illuc accessisset, vt amatam Polixenam vxorem duceret, vnde fingitur tenente Apolline arcum Paridem tela in Achillem direxisse. Virg.

Dardana qui Paridis direxit tela manusque.

Hunc Pater Peleus immatura morte præuentum flebat corpus in Æacide.

ATQVE ALIVS.] Laertes pater Vlyssis propter Vlyssem naufragum, Iouem rogabat, vt animam è corpore educeret. Homerus in vltimo Odyssex.

ASSARACI.] Id est fœlix etiam fuisset Priamus, si ante incendium Troiæ decessisset, cuius funus omnes filij deduxissent.

ASSARACI.] Aui. Iliadum. Troianarum mulierum. Cicero in primo Tusc. Priamum tanta progenie orbatum, cum ad aram confugisset manus hostilis interemit, hic si viuis filiis, incolumi regno occidisset, astante ope barbarica tectis cælatis laqueatis, vtrum tandem à bonis, an à malis discessisset?

PALLA.] Prætexta. nulli alij licebat vti, quam ei qui funus faciebat. palla honestæ mulieris vestimentum, hoc est tunicæ pallium. Nonius Marcellus. Virgilius libro 8. Æneid. *Et scissa gaudens vadit discordia palla.*

CASSANDRA.] Vates inciperet edere planctus de destructione Troiæ. Virg. *casus Cassandra canebat.*

POLIXENA.] Cum à Pyrrho ad tumulum Achillis occideretur, scidit vestem, genubusque obuoluit, vt decorè caderet. Seneca in Troade,

non paruo luet,
Iras Achillis Græcia, & magno luet
Desponsa nostris crinibus Polixena.

PARIS.] Filius Priami qui Helenam rapuerat.

POSITA TIARA.] Pileo quo in pace vtebantur. tiara ornamentum capitis. Ouid.

Tempora purpureis tentat velare tiaris.

SED TORVA CANINO.] Hecubam Priami vxorem dicit, quæ excæcato Polymnestore, cum saxis impelleretur à populo Thracum, versa in canem fertur, aut quia Græcis conuicia congerebat, canem nominauerunt.

Digitized by Google

Plautus in Menech, loquens de Hecuba, omnia mala ingerebat, quemquem aspexerat, itaque adeo iure cœpta appellari est canis.

REGEM TRANSEO PONTI.] Mithridatem, qui hausto veneno periit, vetus Scholiastes. relictus ab omni exercitu, quia voluit filium Pharnacem occidere, vel potius à milite Gallo Bittoco in cedem suam exorato interfectus est. Plutarchus.

ET CROESVM.] Cum interrogatus fuisset Solon à Crœso, num aliquem vidisset tam gloriose regnantem, ille dixit debere vitæ vltimæ euentum expectare: quod captus à Cyro verum esse cognouit. Plutarchus in vita Solonis. *Exilium, & carcer Minturnarumque*, de Mario Arpinate loquitur, qui Syllæ armis victus cum in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis, & cum ad occidendum eum missus seruus natione Gallus, maiestate tanti viri perterritus recessisset, & impositus in nauim delatus est in Affricam. Florus in Epith. Liuij lib. 77. postea abiit Carthaginem, ibi mendicauit, postea Romam venit, Syllanos occidit. Minturnæ oppidum est in Campania, propinquas habens paludes.

ANIMAM OPIMAM.] Spolia opima prima ea tempestate appellata sunt, spolia regis interfecti. Liuius Decad. 1. lib. 4. Opima spolia dicuntur, magnifica & ampla. Opimam ergo animam, id est, opima spolia referentem.

TEVTONICO CVRRV.] Marius in Italia Teutones vicerat, deque iis triumphauit. Teutones Germaniæ populi.

PROVIDA POMPEIO.] Cum Pompeius Neapoli ægrotaret, vota publicè suscepta sunt, & quia non potuit febre emori, seruatus est, vt à Cæsare vinceretur. In Ægyptum confugit, vbi 40. annos natus iussu Ptolæmei regis pupilli, authore Theodoro præceptore, cuius apud regem maxima erat authoritas, & Photino, occisus est ab Achilla, cui delegatum id facinus erat, in nauicula, antequam in terram exiret. Florus in librum CXII. Liuij, præsente vxore Cornelia, caput deinde ad Cæsarem latum est.

LENTVLVS.] Qui proditor fuit in coniuratione Catilinaria, in carcere occisus est.

CETHEGVS INTEGER.] Sine aliqua membrorum diminutione, cùm vitam laqueo amiserit, vt ait Sallustius.

CATILINA CADAVERE TOTO.] Toto cadauere integro. Nam Catilina, vt idem author est, acriter pugnans cum hostibus confossus est, longeque à suis inter hostium cadauera repertus. Poëta innuit nihil hominibus breuitate vitæ melius posse contingere.

PVLCHRA GAVDET LATONA DIANA.] Latona mater Apollinis & Dianæ, gaudet prole.

LVCRETIA.] Vxor Tarquinij Collatini, quam Tarquinius amorem eius non sustinens inuitam corrupit, propterea quod illa mortem sibi adsciuisse dicitur. Liuius Decadis 1. lib. 1.

CVPERET RVTILÆ VIRGINIA GIBBVM.] Virginiam Appius Decemvir adamatam, clienti quem ob hoc induxerat in seruitutem addixit, propterea quod eam pater Virginius interemit, decemuiris imperium abro-

gatum, Appius in carcere necatus est. Liuius.

RVTILÆ.] Illius mulieris vetulæ.

SANGVINE FERVENTEM.] Cito erubescentem.

NON LICET ESSE VIROS.] Inter viros permanere formosus puer non potest, vice mulieris habetur.

EPHOEBVM.] Adolescentem adhuc leuem.

PRÆTEXTATVM LORIPEDEM.] Nobilem puerum obliquè incedentem.

STRVMOSVM.] Struma tumor est in quo subter concreta quædam ex pute, & sanguine, quasi glandulæ oriuntur, struma ex pituita in collo erumpit.

ET POENAS.] Id est tyrannus nullum ephœbum fœdum in arce retinens castrauit, sed formosum.

ASTRO MARTIS.] Qui cum Venere deprehensus est in adulterio, felicior Marte.

MVGILIS INTRAT.] Piscis grandis capitis, postremi exilis, vt Plinius scribit capite abscondito totum se occultari credit, hîc pro adultero sumitur, qui se occultat ne deprehendatur, vél mugilis, piscis, In podicem mœchorum deprehensorum solebat immitti. Catullus,

Ah tum te miserum malique fati,
Quem attractis pedibus patente porta,
Percurrent raphanique mugilesque.

SED TVVS ENDYMION.] Filius tuus pulcher, vt Endymion pastor quem Luna adamauit. Cicero lib. 1. Tusculanarum disputationum. Endymion vero, si fabulas audire volumus nescio quando in Latmo obdormiuit, qui mons est Cariæ nondum opinor experrectus. Num igitur eum curare censes, cum Luna laboraret, à qua cõsopitus putatur, vt eum dormientem oscularetur. quod scripsit etiam Lucianus in Dialogo Veneris & Lunæ. Martial. lib. 10. ad lectorem,

Quid tibi raptus Hylas, quid Parthenopeus & Athys,
Quid tibi dormitor proderit Endymion.

SERVILIA.] Nomen mulieris turpissimæ, alludit ad Seruiliam Bruti matrem, cum qua Cæsar commercium libidinis habuit. Plutarchus.

ERVET OMNEM CORPORIS ORNATVM.] Pro libidine ornamenta, inquit Dónat mulier, vt ad Venerem suam possit inducere filium tuum.

SIVE EST HÆC HIPPIA, SIVE CATVLLA.] Siue prodiga vt Hippia, siue auara vt Catulla vel siue nobilis, siue plebeia.

SED CASTO.] Quasi obiectio, quid si castus fuerit, pulchritudo nocet.

HIPPOLITO.] Hippolitus ob formam à Phædra Nouerca adamatus, detestatus est concubitum. Phædra irata apud maritum stupri accusauit, at ille fugit patrem timens. Homerus 6. Iliados Mart. ad Cestum puerum,

Quanta tua est probitas, quanta præstantia forma.

Digitized by Google

Caste puer, puero castior Hippolite.

Nempe haec.] Phaedra Minois filia, vxor Thesei, nouerca Hippoliti.

Nec stenoboea.] Praeti Regis Argiuorum vxor, quae amauit Bellerophontem, eundemque stuprum abnuentem accusauit apud maritum. Homerus.

Qvam Cressa excandvit.] Cretensis, quae Hippolitum amauit, scilicet Phaedra filia Minois Regis Cretensium, quam Theseus interempto Minotauro secum adduxit, Cressa, Cretensis. Ouid.

Mittit amazonio Cressa puella viro.

Horatius lib. 3. Ode 7.

Vt Praetum mulier perfida credulum,
Falsis impulerit criminibus nimis.
Casto Bellerophonti,
Maturare necem refert.
Narrat paene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolytem dum fugit abstinens.

Caesaris vxor.] Vxor Claudij Messalina, quae Caio Silio palam nupsit, inducto etiam Claudio, vt tabulas dotales obsignaret. Sueton. in Claudio. Nam illud omnem fidem excesserit, quod nuptiis, quas Messalina cum adultero Silio fecerat tabellas dotis, & ipse consignauerit: Inductus quasi de industria simularentur ad auertendum, transferendumque periculum, quod imminere ipsi per quaedam ostenta portenderetur.

Messalinae ocvlis.] Ante oculos Messalinae occiditur Silius formosissimus, re statim cognita, vt scribit Tacitus Ann. lib. 11.

Flammeolo.] Quo noua nupta operitur.

Genialis.] Lectus qui sternitur in nuptiis in honorem genij. Fest.

Centena dabvntvr.] Dos scilicet secundùm morem.

Avspex] Auspices solebāt nuptiis interesse. auspex eo quod auium auspicia intendat, sicut auceps quod aues capiat.

Qvid placeat.] Tibi, ô Sili, ni parere velis Messalinae, & eam ducere pereundum erit ante lucernas, & in medio conuiuio nocturno quo tempore caenant ad lucernas, vel ante lucernas, antequam accendantur lucernae, hoc est ante noctem.

Pomacvla porci.] Pinguia quaedam viscera.

Hercvlis aervmnas.] Id est laborum gloriam ferat, & praeferat labores deliciis.

Et plvmis Sardanapali.] Sardanapalus Rex Assyriorum luxuriosus, de quo Tullius. Sardanapalus ille vitiis multo quàm nomine ipso deformior, de quo Tertullianus lib. de pallio, Phisconem, & Sardanapalum tacendum est, qui nisi insignes libidinum, aliâs reges nemo nosset. Sardanapalus Tarsum, atque Anchialem condidit, & in praelio victus ab Arbace, semet incendio cremauit. Haec Eusebius in Chronicis. Hic locus Eusebij emendatus est à doctissimo, & sapientissimo Pontaco Episcopo. Nam antea legebatur occisus Sardanapalus ab Arbato, & Arbaco.

Nos facimvs Deam.] Non vtimur prudentia, & credimus fato omnia fieri. Ideo facimus fortunam Deam. Fortuna tamen meliores sequitur, vt ait

ait Saluſtius. Hinc Liuius Decad. 4. lib. 9. loquens de M. Porcio. In hoc viro tanta vis animi, ingeniique fuit, vt quocumque loco natus eſſet, fortunam ſibi ipſe facturus fuiſſe videretur. Nulla ars, neque priuatæ, neque pulicæ rei gerendæ ei defuit, vrbanas, ruſticaſque res pariter callebat.

SATYRA XI.

Ad Perſicum amicum ſuum quem frugali conuiuio inuitarat, contra eos qui exquiſitius, lautiuſque epulantur quam facultates ferant.

ATticus eximiè ſi cenat, lautus habetur.
Si Rutilus, demens. quid enim maiore cachinno
Excipitur vulgi, quàm pauper Apicius? omnis
Conuictus, thermæ, ſtationes, omne theatrum
De Rutilo. nam, dum valida, ac iuuenilia membra
Sufficiunt galeæ, dúmque ardens ſanguine fertur,
Non cogente quidem, ſed nec prohibente Tribuno,
Scripturus leges, & regia verba laniſtæ.
Multos porrò vides, quos ſæpe eluſus ad ipſum
Creditor introitum ſolet exſpectare macelli,
Et quibus in ſolo viuendi cauſſa palato eſt.
Egregius cenat, meliúſque miſerrimus horum
Et citò caſurus iam perlucente ruina.
Intereà guſtus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus: interius ſi
Attendas, magis illa iuuant, quæ pluris emuntur.
Ergo haud difficile eſt, perituram arceſſere ſummam
Lancibus oppoſitis, vel matris imagine fracta,
Et quadringentis nummis condire guloſum
Fictile. ſic veniunt ad miſcellanea Ludij.
Refert ergo, quis hæc eadem paret: in Rutilo nam
Luxuria eſt, in Ventidio laudabile nomen
Sumit, & à cenſu, famam trahit. illum ego iure
Deſpiciam, qui ſcit quanto ſublimior Atlas
Omnibus in Libya ſit montibus: hic tamen idem
Ignoret, quantum ferrata diſtet ab arca
Sacculus, è cælo deſcendit γνῶθι σεαυτὸν
Figendum, & memori tractandum pectore, ſiue

Coniugium quæras, vel sacri in parte Senatus
Esse velis. nec enim loricam poscit Achillis
Thersites, in qua se traducebat Vlysses
Ancipitem. seu tu magno discrimine caussam
Protegere affectas: te consule, dic tibi quis sis
Orator vehemens, an Curtius, an Matho. BVCCÆ
Noscenda est mensura tuæ, spectandáque rebus
In summis, minimísque: etiam cùm piscis emetur
Nec mullum cupias, cùm sit tibi globio tantùm
In loculis. quis enim te deficiente crumena,
Et crescente gula manet exitus, ære paterno,
Ac rebus mersis in ventrem, fœnoris, atque
Argenti grauis, & pecorum agrorúmque capacem?
Talibus à dominis post cuncta nouissimus exit
Anulus, & digito mendicat Pollio nudo.
Non præmaturi cineres, nec funus acerbum
Luxuriæ, sed morte magis metuenda senectus.
Hi plerumque gradus: conducta pecunia Romæ,
Et coram dominis consumitur. inde vbi paullum
Nescio quid superest, & pallet fenoris auctor,
Qui vertere solum, Baias, & ad ostia currunt.
Cedere namque foro, iam non tibi deterius, quàm
Esquilias à feruenti migrare Subura.
Ille dolor solus patriam fugientibus, illa
Mæstitia est caruisse anno Circensibus vno.
Sanguinis in facie non hæret gutta: morantur
Pauci ridiculum, & fugientem ex vrbe pudorem.
Experiere hodie, nunquid pulcherrima dictu,
Persice, non præstem vita, nec moribus, & re.
Sed laudem siliquas occultus ganeo, pultes
Coram alijs dictem puero, sed in aure placentas.
Nam, cùm sis conuiua mihi promissus, habebis
Euandrum, venies Tirynthius, aut minor illo
Hospes, & ipse, tamen contingens sanguine cælum:
Alter aquis, alter flammis ad sidera missus.
Fercula nunc audi nullis ornata macellis.
De Tiburtino veniet pinguissimus agro
Hædulus, & toto grege mollior, inscius herbæ,
Necdum ausus virgas humilis mordere salicti:

Qui plus lactis habet, quàm sanguinis, & montani
Asparagi, posito quos legit villica fuso.
Grandia praeterea, tortóque calentia feno
Oua adsunt ipsis cum matribus, & seruatae
Parte anni, quales fuerant in vitibus, vuae:
Signinum, Syriúmque pyrum, de corbibus ijsdem
Æmula Picenis, & odoris mala recentis,
Nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam
Autumnum, & crudi posuere pericula succi:
Haec olim nostri iam luxuriosa Senatus
Cena fuit. Curius, paruo quae legerat horto,
Ipse focis breuibus ponebat olusculа: quae nunc
Squalidus in magno fastidit compede fossor,
Qui meminit calidae sapiat quid vulua popinae.
Sicci terga suis, rara pendentia crate,
Moris erat quondam festis seruare diebus,
Et natalicium cognatis ponere lardum,
Accedente noua, si quam dabat hostia, carne.
Cognatorum aliquis titulo ter Consulis, atque
Castrorum imperiis, & Dictatoris honore
Functus, ad has epulas solito maturiùs ibat,
Erectum domito referens à monte ligonem.
Cùm tremerent autem Fabios, durúmque Catonem,
Et Scauros, & Fabricios, rigidíque seueros
Censoris mores etiam collega timeret:
Nemo inter curas, & seria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu testudo nataret;
Clarum Troiugenis factura, ac nobile fulcrum:
Sed nudo latere, & paruis frons aerea lectis
Vile coronati caput ostendebat aselli,
Ad quod lasciui ludebant ruris alumni.
Tales ergo cibi, qualis domus, atque supellex.
Tunc rudis, & Graias mirari nescius arteis,
Vrbibus euersis praedarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Vt phaleris gauderet equus, celatáque cassis
Romuleae simulacra ferae mansuescere iussa.
Imperij fato, & geminos sub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis, & hastae,

Digitized by Google

Pendentísque Dei perituro ostenderet hosti.
Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.
Ponebant igitur Tusco farrata catino
Omnia tunc: quibus inuideas, si liuidulus sis.
Templorum quoque maiestas præsentior, & vox
Nocte ferè media, mediámque audita per vrbem
Littore ab Oceani Gallis venientibus, & Dijs
Officium vatis peragentibus, his monuit nos.
Hanc rebus Latiis curam præstare solebat
Fictilis, & nullo violatus Iupiter auro.
Illa domi natas, nostráque ex arbore mensas
Tempora viderunt: hos lignum stabat in vsus,
Annosam si fortè nucem deiecerat Eurus.
At nunc diuitibus cenandi nulla voluptas,
Nil rhombus, nil dama sapit: putere videntur
Vnguenta, atque rosæ, latos nisi sustinet orbeis
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus,
Et quos deposuit Nabathæo bellua saltu,
Iam nimios, capitíque graueis. hinc surgit orexis,
Hinc stomacho bilis: nam pes argenteus illis,
Annulus in digito quod ferreus. ergo superbum
Conuiuam caueo, qui me sibi comparat, & res
Despicit exiguas. adeò nulla vncia nobis
Est eboris, nec tessellæ, nec calculus ex hac
Materia: quin ipsa manubria cultellorum
Ossea: non tamen his vlla vnquam opsonia fiunt
Rancidula, haud ideo peior gallina secatur.
Sed nec structor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula, discipulus Trypheri doctoris, apud quem
Sumine cum magno lepus atque aper, & pygargus,
Et Scythicæ volucres, & phœnicopterus ingens,
Et Getulus oryx, hebeti lautissima ferro
Caditur, & tota sonat vlmea cena Subura.
Nec frustum capreæ subducere, nec latus Afræ
Nouit auis noster tyrunculus, ac rudis omni
Tempore, & exiguæ frustis imbutus ofellæ.
Plebeios calices, & paucis assibus emptos

Porriget incultus puer, atque à frigore tutus,
Non Phryx, aut Lycius, non à mangone petitus,
Quisquis erit, magno cùm posces, posce Latinè.
Idem habitus cunctis, tonsi, erectíque capilli,
Atque hodie tantùm propter conuiuia pexi.
Pastoris duri est hic filius: ille bubulci.
Suspirat longo non visam tempore matrem,
Et casulam, & notos tristis desiderat hædos.
Ingenui vultus puer, ingenuíque pudoris,
Quales esse decet, quos ardens purpura vestit,
Nec pugillareis defert in balnea raucus
Testiculos, nec vellendas iam prębuit alas,
Crassa nec opposito pauidus tegit inguina gutto.
Hic tibi vina dabit, diffusa in montibus illis,
A quibus ipse venit, quorum sub vertice lusit:
Namque vna atque eadem vini patria, atque ministri.
Forsitan exspectes, vt Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, plausúque probatæ
Ad terram tremulo descendant clune puellæ,
Irritamentum Veneris languentis, & acres
Diuitis vrticæ: maior tamen ista voluptas
Alterius sexus: magis ille extenditur, & mox
Auribus, atque oculis concepta vrina mouetur.
Non capit has nugas humilis domus: audiat ille
Testarum crepitus cum verbis, nudum olido stans
Fornice mancipium quibus abstinet, ille fruatur
Vocibus obscœnis, omníque libidinis arte,
Qui Lacedæmonium pytismate lubricat orbem:
Namque ibi fortunæ veniam damus. alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus: hæc eadem illi
Omnia cùm faciant, hilares nitidique vocantur,
Nostra dabunt alios hodie conuiuia ludos,
Conditor Iliados cantabitur, atque Maronis
Altisoni dubiam facientia carmina palmam,
Quid refert, tales versus qua voce legantur?
Sed nunc dilatis auerte negotia curis,
Et gratam requiem dona tibi, quando licebit
Per totam cessare diem: non fenoris vlla
Mentio, nec, prima si luce egressa, reuerti

Nocte solet, tacito bilem tibi contrahat uxor,
Humida suspectis referens multitia rugis,
Vexatásque comas, & vultum, aurémque calentem.
Protinus ante meum, quidquid dolet, exue limen:
Pone domum, & seruos, & quidquid frangitur illis,
Aut perit, ingratos ante omni apone sodales.
Intereà Megalesiacæ spectacula mappæ,
Idæum solenne colunt, similísque triumpho
Prædo caballorum Prætor sedet, ac, mihi pace
Immensæ, nimiæque licet si dicere plebis,
Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, euentum viridis quo colligo panni.
Nam si deficeret, mœstam, attonitamque videres
Hanc vrbem, veluti Cannarum in puluere victis
Consulibus. spectent iuuenes, quos clamor, & audax
Sponsio, quos cultæ decet assedisse puellæ:
Spectent hoc nuptæ iuxta recubante marito,
Quod pudeat narrasse aliquem præsentibus ipsis:
Nostra bibat vernum contracta cuticula Solem,
Effugiatque togam. iam nunc in balnea salua
Fronte licet vadas, quamquam solida hora supersit
Ad sextam. facere hoc non possis quinque diebus
Continuis: quia sunt talis quoque tædia vitæ
Magna. VOLVPTATES *commendat rarior vsus.*

IN SATYRAM XI.

ATTICVS.] Per Atticum diuitem vult intelligi quemlibet, per Rutilum pauperem, quem dementem ideo dixit, quia in diuitibus, quæ humanitas dicitur, hæc in paupertate dementia habetur.

EXIMIE.] Egregie.

LAVTVS.] Non sordidus, liberalis, splendidus.

CACHINNO.] Profusa irrisione. Persius.

—sed sum petulanti splene cachinno.

APICIVS.] Vir perditæ gulæ. Atheneus lib. 1.

OMNIS CONVICTVS.] Omne conuiuium, omnes conuiuæ.

THERMÆ.] Omnes in Thermis sedentes. Thermæ balnea calida sunt, quæ Seneca sudatoria vocat.

GALEÆ.] Ferendæ, id est militiæ.

REGIA VERBA LANISTÆ.] Magnifica verba magistri gladiatorum, qui Tyrones edocebat. verba sunt vulgi præuidentis Rutilii gulosi ruinam, breui futurum est, vt ad inopiam redigatur, dum est iu-

uenis poterit arma tractare, & fiet gladiator *sponte*, nullo cogente tribuno.

MVLTOS PORRO VIDES.] Eos intelligit qui ex pecunia sibi credita luxuriantur, & decipiunt creditores.

MACELLI.] Domus in qua obsonia venduntur. Macellum dictum quòd ibi mactentur pecora, quæ mercantibus venduntur, vel à quodam Macello, qui in vrbe latrocinium exercebat, quo damnato Æmilius, & Fuluius Censores, statuerunt vt domus eius publicaretur, venderenturque ibi obsonia, vt ait Plutarchus in problem.

GVSTVS ELEMENTA PER OMNIA QVÆRVNT.] Id est, terram aquam, aërem, & ignem, vel per elementa, vt Antonius Geta, de quo Spartianus in eius vita, Habebat etiam istam consuetudinem, vt conuiuia, & maxime prandia per singulas literas iuberet scientibus seruis, velut in quo erat anser, aprugna, anas: item pullus, perdix, pauus, porcellus, piscis, perna, & quæ in eam litteram genera edulium caderent, & item fasianus, farta, ficus, & talia.

LANCIBVS OPPOSITIS.] Id est argentum vendet, aut matris imaginem, si in auro, vt argento picta sit.

CONDIRE GVLOSVM FICTILE.] Hippallage, nam Gulosum pro eo quod Gulosis paratur.

SIC VENIVNT AD MISCELLANEA LVDII.] Hoc est absumptis opibus coguntur fieri Ludij, & histriones, quales conuenire solebant in Miscellis ludis. Suetonius in Caligula, edidit, & peregre spectacula in Sicilia, Syracusis hasticos ludos, & in Gallia Lugdunensi Miscellos.

QVANTO SVBLIMIOR ATLAS.] Atlas mons Mauritaniæ, Atlas frater Promethei præcipuus Astrologus dictus est, qui ob eruditionem istius disciplinæ, etiam cœlum sustinere affirmatus est. Euripides autem montem esse altissimum dicit qui Atlas vocetur.

THERSITES.] Ignauus, turpis, & deformis miles, *in qua se traducebat*. Idoneum existimabat, transferebat.

AN CVRTIVS AN MATHO.] Iactanticuli qui tantum buccas inflant, & nihil dicunt. Curtius, mediocris.

MATHO.] Infimus.

ETIAM CVM PISCIS EMETVR.] Etiam in rebus leuissimis.

NE MVLLVM.] Pretiosum piscem non debes emere, cum sis pauper. Matt.

Spirat in aduecto Mulus,
Languescit viuum de mare fortis erit.

GOBIO.] Pretium huius pisciculi. Matt. lib. 13.

In Venetis sint lauta licet conuiuia terris.
Principium cœna Gobius esse solet.

De Gobio Hicesius, & Diocles Nicander.

POLLIO.] Vir perditæ gulæ.

EXIT.] Deponitur annulus diminuto censu, insigne equestre.

VERTERE SOLVM.] Hoc est patriam deserere, & in aliã regionẽ fugere.

Cicero Philipp. 5. habent enim legitimam excusationem exilii causa solum vertisse, neque esse postea restitutos.

BAIAS.] Baiæ vrbs Campaniæ, vbi locus est amœnissimus.

OSTIA.] Tyberina, vt inde nauigent, loca vbi flumina recipiuntur à mari, vel fluminum exitus in mare. Britannicus.

A SVBVRA MIGRARE ESQVILIAS.] A vico feruenti, id est æstuanti ex abundantia populi, ad collem minus æstuosum, tantum illis est deserere patriam, vel forum, quantum à Subura frequentissima regione, ad Diocletianas migrare, vbi solitudo est. Scholiastes.

PERSICE.] ô Persice. amicus Iuuenalis, ad quem scribit.

GANEO.] Vorax, gulosus, edax.

SILIQVAS.] Legumina proprie siliqua est, qua legumina continentur, victum tamen intelligit.

PVLTES.] Cibos vulgares ex farina.

EVANDRVM.] Qui Herculem vili conuiuio recepit. Euander filius Carmentæ. Solinus.

TYRINRHIVS.] Vt Hercules Tyrius, agri Argiui oppidum, patria Herculis, à qua Tyrinthius dicitur. sensus. excipiam te eo apparatu, quo Euander Herculem & Æneam excepit, frugali nempe. Mart.

O bene quod sylua colitur Thyrinthius ista.

ALTER AQVIS.[Æneas, qui in Numicium fontem lapsus creditur, consecratus, flammis vero Hercules, qui in Oeta monte se incendit. Ouidius in epistolis, & Seneca in Hercule Oeteo. Tibullus.

Illic sanctus eris, quum te veneranda Numici,
Vnda Deum cœlo miserit indigetem.

ALTER FLAMMIS.] Hercules, qui in monte Oeta post indutam tunicam ab Deianira sanguine Nessei infectam igni assumptus est, & in cœlum translatus, Hercules cum in morbum incidisset pestilentem, ob remedium dolorum se iecit in flammas, & sic morte functus est anno ætatis 52.

SANGVINE COELVM.] Nam ex Venere natus est, vt Hercules ex Ioue.

INSCIVS HERBÆ.] Lactans, qui adhuc herbam non contigit.

NVLLIS ORNATA MACELLIS.] Non emptæ in macello.

SIGNINVM SYRIVMQVE PYRVM.] Signinum à patria, alij à colore testacao. Syrium, à Syria, species pyrorum, & Tybur, non longe ab vrbe situm in colle.

ET MONTANI ASPARAGI.] Quia sunt & in hortis, dicti à caulis asperitate. Varro.

ÆMVLA PICENIS.] Tanquam Picena. Picenum regio Italiæ. Plinius lib. 15. poma Tyburtia. Horatius.

Picenis cedunt pomis Tyburtia succo.

CVRIVS.] Curio ad focum sedenti, magnum auri pondus Samnites cum obtulissent, repudiati sunt, non aurum habere præclarum sibi videri dixit, sed iis qui haberent aurum imperare. Cicero in Catone maiore.

FOSSOR

FOSSOR IN COMPEDE.] Seruus in ergastulis.

SI QVAM DABAT HOSTIÆ.] Si forte occiderat, vt hostiam Diis mactarent. nam carnes victimarum vendebantur. Valerius lib.2.immolatarum à magistratibus hostiarum, exta ad quæstores ærarii delata veniebant.

QVALIS IN OCEANI FLVCTV TESTVDO NATARET.] Cornelius Pollio prodigi, & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenii, primis temporibus Neronis docuit secare putamina testudinum in laminas, & ita lectos triclinares operiri, deinde argento, mox auro. Plinius lib. 32.

VILE CAPVT ASELLI.] Scoppa collecta cap. 27. coronatæ Asellæ legendum ait. Sensus, hoc dicit, vt ostendat priscos illos seueros ruri sæpe cœnasse, vbi in liminibus agrorum spectabatur caput Aselli, veteri superstitione, nam Hetrusca disciplina, ita incommoda agrorum arceri putabantur. Palladius lib. 1. & Columella.

Nunc caput Arcadici nudum cute fertur aselli
Tyrrhenus leges fixisse in limite ruris.

Vel Arcadicæ asellæ.

RVRIS ALVMNI.] Rustici infantes.

VT PHALARIS GAVDERET EQVVS.] Id est de poculis fractis. phaleras, id est, ornamenta equorum fabricaret.

FERÆ MANSVESCERE IVSSÆ.] A Diis, vt pueros Remum, & Romulum nutrirent, loquitur de lupa, quæ aluit Remum & Romulum. Plutarchus.

PENDENTISQVE DEI.] Effigiem Martis, quæ erat in vertice cassidis.

AVDITA.] Ceditius de plebe nunciauit tribunis, se in via supra ædem Vestæ audiuisse vocem, quæ dici iuberet: Gallos aduentare. Liuius.

VIOLATVS IVPITER AVRO.] Auro figuratus, fictilis Iupiter, & nullo violatus auro, hanc curam præstabat Romanis, id est quando à pauperibus Romanis fictilis fiebat, propitius erat, sed hodie aureus colitur à diuitibus, sed violatur: ideo propitius non est. Seneca ad Lucilium, Cogita Deos, cum propitii essent, fictiles fuisse.

FARRATA CATINO.] Tusco, fictili, vasa aretina laudantur.

FARRATA.] Cibus ex farre, qui primus antiquorum Latinorum fuit.

PARDVS HIATV.] Pardus qui sustineat orbem.

DAMA.] Capra syluestris. Mart. lib. 13.

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum,
Imbelles damæ, quid nisi præda sumus.

SYENES.] Insula Ægypti in Æthiopiæ finibus, in qua magna vis Elephantorum nascitur. Plin. Mart.

Tam longe est mihi quam Terentianus,
Qui nunc Niliacam regit Syenem.

ET MAVRI CELERES.] Apud Mauritaniã nascuntur etiam Elephanti.

NABATHEO BELLVA SALTV.] Locus in India vbi nascuntur Elephanti. Nabathea regio Arabiæ. Seneca in Agamemnone.

Eurus Orientem mouet,
Nabathea quatiens regna.

Hinc svrgit orexis.] Libido vescendi hinc delectat cibum capere, si mensa est eburnea.

Tessellæ.] Paruæ tesseræ.

Annvlvs ferrevs.] Vt est nobis vilis annulus ferreus, ita illis mensis pes argenteus, nisi fuerint elephanti dente compositæ, D. Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. Plinius lib. 33. cap. 1.

Manvbria.] Manubrium capulum cuiusque rei significat, Plautus, Exemi ex manu Manubrium.

Pergvla.] Coquina, in qua edulia ponuntur, vel pergulæ ædificiorum publicum spectabant ob id artifices, & magistri qui minus noti erant in illis primum solebant opera sua proponere, aut docere, vt populo innotescerent. Iosephus Scaliger. Plinius de Apelle, Perfecta opera proponebat in pergula.

Tryphei Doctoris.] Trypheus hic docebat artem structoriam in Subura, & secandi gestus cultro & ligneis ferculis referebat.

Pygargvs.] Fera est specie cerui, retiores partes albas habet, ex genere caprearum. Plin. lib. 8.

Et Scythicæ volvcres.] Fasiani. Athenæus. D. Hieronymus ad Saluinam sic scribit, Procul sint à conuiuis tuis Phasides aues, crassæ turtures, attagen Ionicus.

Et phoenicopтervs ingens.] Auis in Affrica, quæ habet pinnas colore Phœnicio, in aqua semper est, huius rostrum tam prolixum est, & curuum, vt nisi merso capite aquæ, in os ipsius non possit intrare. Phœnicopterorum præcipuum saporem esse gulæ, & nequitiæ magister docuerat Apicius. Muretus in notis in Senecam. Mart. lib. 13.

Dat mihi penna rubens nomen, sed lingua gulosis
Nostra sapit, quid si garrula lingua foret.

Et getvlvs Orix.] Animal minus quam bubalus, quem Mauri vncem vocant, cuius pellis ad cytharas proficit. Mart.

Matutinarum non vltima præda ferarum,
Sæuus Orix constat qui mihi morte canum

Vlmea coena svbvra.] Quia laniorum codices maxime ex vlmis sunt omnes.

Afræ.] Gallinæ Numidicæ.

Pavcis assibvs.] Vili emptos.

Phryx.] Troianus.

Avt Lycivs.] Ex Lycia puer: Lycia regio minoris Asiæ.

A Mangone petitvs.] Mangones erant puerorum formæ magistri, mentiendi coloris artem probe callentes, Mangones homines vendebant. Sueton. in Domitiano, castrari mares vetuit, spadonum qui residui apud Mangones erant pretia moderatus est. Mart. lib. 1.

Millia pro puero centum me Mango poposcit.

Qvos ardens pvrpvra vestit.] Qui prætextati sunt.

Ardens pvrpvra.] Fulgens.

Nec pvgillares.] Id est instar pugillarium, vnde dictum est

ſupra à Iuuenale.

Qvæ psaltria penem.] Maiorem, quàm ſint duo Cæſaris anticatones.

Alas vellendas.] Piloſas.

Ingvina gvtto.] Maiorem penem, cornu.

Gaditana.] Pella, Gades Inſula Hiſpaniæ, nam laſciuæ licentiæ & impudici motus puellæ gaditanæ ſunt. Matt. lib. 5. ad Turaniam

Nec de Gadibus improbis puellæ,
Vibrabunt ſine fine prurientes
Laſciuos docili tremore lumbos.

Et alibi.

Cantica qui Nili, qui Gaditana ſuſurrat,
Qui mouet in varios brecchia volſa modos.

Pvlchra pvella Syria.] Quoniam de Syris, & Afris Gadis condita eſt, duæ inſulæ ſunt hoc nomine prope Boëoticam prouinciam, teſte Plinio cap. 22. lib. 4.

Incipiant prvrire choro.] Quæ ſuo motu faciunt barbatos pati pruriginem.

Testarvm.] Cymbalorum.

Olido fornice.] Proſtibulo fœtente. Tranquillus in Nerone, qui diuiſi in fractiones plauſuum genera condiſcerent bombos, imbrices, & teſtas vocabant.

Mirum eſt, inquit Muretus variarum lectionum cap. 6. lib. x. quantopere vexatus ſit ab hominibus eruditis, verſus ille Iuuenalis Satyra 1.

Qvi lacedæmonivm pytismate lvbricat orbem.] Vt vix vllus iam ſupereſſe videatur nouæ aut emendationi, aut interpretationi locus. Primum enim Domitius, & alij eum ſecuti pytiſmate legerunt, non pedeumate: cum Lacedæmonium orbem interpretantur annulum, putarunt hoc verſu ſignificari diuitem delicatum, qui annulum quem in digito geſtaret, identidem extraheret, ſputoque illiniret, vt habilius & commodius verſari poſſet, at Merula ſaltationis genus eſſe pythiſma, quo Lacedæmonij vterentur: Idque homo ingenuus faſſus eſt, ſe nunquam legiſſe: ſed ita ſibi in mentem veniſſe, vt ea quæ ſomniamus, tertius acceſſit Georgius Valla, qui cùm putaret vix ſatis ſibi decorum fore, ſi ad epulas aſymbolus veniret, orbem Lacedæmonium trochum eſſe dixit è pinu factum, quæ Græcè pitys diceretur. Turnebus lib. 24. cap. 28. pytiſma, ſputum, orbem trochum videri voluit, qui ſputo & ſaliua trochum, quem iactatus eſt magis lubricum & volubilem reddit, conſtat Græcanicum inquit fuiſſe. Britannicus, & vetus Scholiaſtes à Pytheo editus, & Lubinus, qui exponit ſupra marmor Lacedæmonium quo ſtratum eſt pauimentum, vt leue ſit, & ſaltantibus puellis nihil impediat pytiſmate, id eſt leui irroratione ſputi, Lipſius legit pygiſmate pædicationem intelligens. Muretus variarum lectionum lib. x. cap. vi. legit hic peteumate, & intelligit diuitem aleæ ſtudio deditum. Brodæus Miſcella. lib. 5. cap. 26. legit pedemate, quod eſt tripudij genus. Politianus Miſcellaneorum cap. 38. legit pytiliſmate, id eſt

exercitationis genere, quod fit gesticulatione manuum, & pedum, sic & Iulius Scaliger poëtices, lib. 1. cap. 22. Flauius coniectaneorum centuria 1. legit popysmate, id est sibilo, qui in re obscœna fieri consueuit Pulmanus, pytcismate. Alciatus parergon iuris lib. 6. cap. 3. Lacedæmonium orbem, id est præposteram venerem, orbem, metaphorice pro podice accipit, lubricat rem certe inquit obscœnam ostendit, ego vero ab his omnibus dissentio, & ab omnibus illis, quorum opiniones recensentur à Mureto dicto libro 10. cap. 6. & à Politiano lib. 2. Miscella. cap. 38. Porro Lacedæmonium orbem Laconicum ipsum acceperim, vt in quo solerent ad eum modum exerceri Dio historiarum tertio, quinquagesimo libro Laconicum in vrbe vaporiatum, aut sudatorium, (sic enim interpretari videmur posse, quod est apud eum pyriaterium) ab Agrippa ædificatum tradit, Dion Laconicum dicit appellatum, quoniam Lacedæmonij per ea tempora nudi vnctique præ cunctis exercebantur. Laconicum istud, & Martialis innuit ista inquiens.

Ritus si placeant tibi Laconum.
Contentus potes arido vapore,
Cruda virgine Martiaque mergi.

Sed & Columella in libro de agricultura primo sic, attonique miramur gestus effœminatorum, quod natura sexum viris denegatum muliebri motu mentiantur, decipiantque oculos spectantium, mox deinde vt apti veniamus ad ganeas cottidianam cruditatem Laconicis excoquimus, & exusto sudore sitim quærimus iam vel ex his Columellæ verbis constare cuiuis potest, quos iam potissimum Poëta significet, nempe eos dubio procul, qui diem totum in Laconicis istis gymnasiis contererent, vncti nudique, quare etiam lubricat inquit, propter oleum, & vnguentũ, quo defricti exercebantur. Seneca etiam lib. epistolarum 7. ad Lucilium, nihil aliud prorsus, quàm Laconica insinuat, ita narrans, quid mihi cum istis calentibus stagnis, quid cum sudatoriis, in quæ siccus vapor corpora exhaustutus includitur, vt omnis sudor per laborem exeat. restat vti nunc quoniam orbem dixit, etiam doceamus fuisse in orbem constructa Laconica, quod ex libro quinto Architecturæ, apud Vitruuium patet in his verbis, Laconicon sudationes, quæ sunt coniungendæ tepidatio, æque quam latæ fuerint, tantam altitudinem habeant, ad imam curuaturam Hemisphærij, mediumque lumen in Hemisphærio relinquatur, ex eoque clypeum æneum catenis pendeat, per cuius reductiones demissiones perficietur sudationis temperatura, ipsumque ad circinum fieri oportere, videtur. De thermis Lacedæmoniorum vide plura apud Plutarchum in vita Alcibiadis, vix vllum reperiri posse versum in omnibus antiquorvm poëmatiis, puto, inquit Muretus, quem tam multi, tam varie interpretati sint, sed hic locus à variis varie discerptus integer manebit, & pristinæ luci restituetur. Ille fruatur, inquit Iuuenalis, vocibus obscœnis, omnique libidinis arte, qui nudus oleoque vnctus se exercet in sudatorio, quod Laconicum πυρίαμα, seu quod idem est πυελάνειον. Non mirum est si ille qui lubricat orbem Lacedæmonium pytismate, id est,

qui se vertit in gyrum nudus oleo, & vnguentis delibutus in thermis illis, delectetur verbis obscœnis, & quærat omnes artes ad exercendam libidinem, cum diues sit & opibus abundet, nam pauper cui deest victus non quærit hos ludos, qui magna mercede emuntur, sine Cerere & Baccho friget Venus. Idem Iuuenalis supra,

Non capit has nugas humilis domus,

Ideo ait.

Namque ibi fortunæ veniam damus.

Id est fortunatis, & diuitibus indulgemus, si libidinosi sint, quod idem dixisse videtur Satyra 8.

— & quæ
Turpia cerdoni Volesos, Brutosque decebunt.

Et hac Satyra. *Atticus eximie si cenat lautus habetur.*
Si Rutilus demens.

Et Satyra 4.

Nam quod turpe bonis Titio Seioque, decebat
Crispinum.

Politianus lib. 11. epistolarum ad Georgium Merulam palinodiam canit. nam & ipse inquit, posterioribus scriptis non dubitem quædam interdum ex prioribus exemplo doctissimorum virorum retractare, sicuti pytilisma illud apud Iuuenalem, quoniam pytisma quoque pulchre videor posse rueri, quo Poëta illos innuat, qui cóceptos ore aquarum haustus per Laconicum spargant. hinc apud Terentium pytissare. Ex his satis apparet, quàm parum sibi constent Critici, neque leui censura dignos eos semper iudicaui, qui in castigandis veterum libris inducunt, eos non tam loquentes, quæ illi cogitarunt, quàm quæ ipsi sibi finxerunt, & ita, dum se excolere profitentur, euellunt.

MVLTITIA.] Vestimenta minutissimis foliis texta, humida propter coitum.

INTEREA MEGALESIACÆ.] Megalesia ante solem prope edebantur. Megalesia ludi erant magnæ matris, id est Cybeles. Liuius lib. 9. Decad. 3. In ædem victoriæ, quæ est in palatio pertulere Deam pridie idus Aprilis, isque dies festus fuit, populus frequens dona Deæ in Palatium, tulit lectisternium, & ludi fuere Megalesia appellata.

MAPPÆ.] Mappæ qua recumbentes inter scyphos & epulas vtebantur. Mappa, inquit Budæus, Circẽsium committendorum signum erat. Tranquillus de Nerone, vniuersorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente Mappam.

PRÆDO CABALLORVM.] Quia equi frangebantur in Circensibus.

IDÆVM SOLEMNE.] Cybele in Ida Phrygiæ monte religiosissimè colebatur, is ritus Romæ seruabatur. Mart.

Maternaque sacris ornentur frondibus idus.

CVTICVLA.] A cute, paruula pellis.

EFFVGIAT TOGAM.] Exuat togam. Celsus. antiqui in sole oleo se vngebant. Persius,

— curata cuticula sole.

IN SATYRAM XII.

Ad Coruinum, cui scribit se pro salute Catulli amici, qui naufragus enatauerat diis vota soluturum, ac obiter in captatores testamentorum, nominatim Næuium & Histrum Pacuuium, qui ex eo quæstu ditati erant.

Natali, Coruine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua festus promissa Deis animalia cespes
Exspectat: niueam Reginæ cædimus agnam:
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura.
Sed procul extensum petulans quatit hostia funem,
Tarpeio seruata Ioui, frontémque coruscat:
Quippe ferox vitulus, templis maturus, & aræ,
Spargendúsque mero, quem iam pudet vbera matris
Ducere, qui vexat nascenti robora cornu.
Si res ampla domi, similísque affectibus esset,
Pinguior Hispulla traheretur taurus, & ipsa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba,
Læta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
Iret, & à grandi ceruix ferienda ministro,
Ob reditum trepidantis adhuc, horrendáque passi
Nuper, & incolumem sese mirantis amici.
Nam præter pelagi casus, & fulguris ictum
Euasi, densæ cælum abscondere tenebræ
Nube vna, subitúsque antennas impulit ignis,
Cùm se quisque illo percussum crederet, & mox
Attonitus nullum conferri posse putaret
Naufragium velis ardentibus. omnia fiunt
Talia, tam grauiter, si quando poëtica surgit
Tempestas. genus ecce aliud discriminis: audi,
Et miserere iterum, quamquam sint cætera sortis
Eiusdem: pars dira quidem sed cognita multis,
Et quam votiua testantur fana tabella
Plurima. pictores quis nescit ab Iside pasci?
Accidit & nostro similis fortuna Catullo.
Cùm plenus fluctu medius foret alueus, & iam,
Alternum puppis latus euertentibus vndis
Arboris incertæ, nullam prudentia cani

Rectoris conferret opem: decidere iactu
Cœpit cum ventis, imitatus castora, qui se
Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno
Testiculorum: adeo medicatum intelligit inguen.
Fundite quæ mea sunt dicebat cuncta Catullus,
Præcipitare volens etiam pulcherrima, vestem
Purpuream teneris quoque Mecœnantibus aptam,
Atque alias, quarum generosi graminis ipsum
Infecit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adiuuat aër.
Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, vrnæ cratêra capacem,
Et dignum sitiente Pholo, vel coniuge Fusci.
Adde & Bascaudas, & mille escaria, multum
Cælati, biberat quo callidus emtor Olynthi.
Sed quis nunc alius, qua mundi parte, quis audet
Argento præferre caput, rebúsque salutem?
NON propter vitam faciunt patrimonia quidam,
Sed vitio cæci propter patrimonia viuunt.
Iactatur rerum vtilium pars maxima: sed nec
Damna leuant. tunc, aduersis vrgentibus, illuc
Decidit, vt malum ferro summitteret, ac se
Explicat angustum, discriminis vltima quando
Præsidia afferimus, nauem factura minorem.
I NVNC, & ventis animam committe, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, ac septem sic sit latissima teda.
Mox cum reticulis, & pane, ventre lagenæ
Adspice sumendas in tempestate secureis.
Sed postquàm iacuit planum mare, tempora postquam
Prospera vectoris, fatûmque valentius Euro,
Et pelago, postquam Parcæ meliora benigna
Pensa manu ducunt hilares, & staminis albi
Lanificæ; modica non multa fortior aura
Ventus adest: inopi miserabilis arte cucurrit
Vestibus extensis, & quod superauerat vnum,
Velo prora suo: iam deficientibus Austris,
Spes vitæ cum Sole redit: tum gratus Iulo,
Atque nouercali sedes prælata Lauino,

Conspicitur sublimis apex: cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile sumen,
Et nunquam visis triginta clara mamillis.
Tandem intrat positas inclusa per æquora moles,
Tyrrhenámque Pharon, porrectáque brachia rursus,
Quæ pelago occurrunt medio, longéque relinquunt
Italiam non sic igitur mirabere portus,
Quos natura dedit: sed trunca puppe magister,
Interiora petit Baianæ peruia cymbæ.
Tunc stagnante sinu gaudent ibi vertice raso
Garrula securi narrare pericula nautæ.
Ite igitur pueri, linguis, animísque fauentes,
Sertáque delubris, & farra imponite cultris,
Ac molleis ornate focos, glebámque virentem:
Iam sequar, & sacro, quod præstat, ritè peracto
Inde domum repetam, gracileis vbi parua coronas
Accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
Hîc nostrum placabo Iouem, Laribúsque paternis
Thura dabo, atque omneis violæ iactabo colores.
Cunctá nitent, longos erexit ianua ramos,
Et matutinis operatur festa lucernis.
Nec suspecta tibi sint hæc, Coruine: Catullus,
Pro cuius reditu tot pono altaria, paruos
Treis habet heredes. libet exspectare, quis ægram,
Et claudentem oculos gallinam impendat amico
Tam sterili. verum hæc nimia est impensa: coturnix
Nulla vnquam pro parte cadet. sentire calorem
Si cœpit locuples Gallita, & Paccius, orbi:
Legitimè fixis vestitur tota tabellis
Porticus. existunt qui promittant hecatomben,
Quatinus hîc non sunt nec venales elephanti,
Nec Latio, aut vsquam nostro sub sidere talis
Bellua concipitur: sed furua gente petita
Arboribus Rutulis, & Turni pascitur agro
Cæsaris armentum, nulli seruire paratum
Priuato: siquidem Tyrio seruire solebant
Hannibali, & nostris Ducibus, Regíque Molosso.
Horum maiores, & dorso ferre coborteis.
Partem aliquam belli, & euntem in prælia turmam.

Nulla

Digitized by Google

Nulla igitur mora per Nouium, mora nulla per Histrum
Pacuuium, quin illud ebur ducatur ad aras,
Et cadat ante Lareis Gallitæ victima sacra,
Tantus digna Deis, & captatoribus horum.
Alter enim, si concedas mactare, vouebit
De grege seruorum magna, & pulcherrima quæque
Corpora, vel pueris, & frontibus ancillarum
Imponet vittas, & si qua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus, etsi
Non sperat Tragicæ furtiua piacula ceruæ.
Laudo meum ciuem, nec comparo testamento
Mille rates: nam si Libitinam euaserit æger,
Delebit tabulas, inclusus carcere nassæ.
Post meritum sanè mirandum, atque omnia soli
Forsan Pacuuio breuiter dabit: ille superbus
Incedet victis riualibus. ergo vides, quam
Grande operæpretium faciat iugulata Mycenis.
Viuat Pacuuius, quæso, vel Nestora totum:
Possideat, quantum rapuit Nero montibus aurum
Exæquet, nec amet quemquam, nec ametur ab vllo.

IN SATYRAM XII.

CORVINE.] Ad Coruinum scribit hanc Satyram.

CESPES.] Ara ex cespite, Cespes est terra in modum lateris cæsa cum herba, siue frutex recisus, & truncatus est. P. Festus. Hæc lux qua cespes Festus, id est ara ex cespite, est mihi dulcior die natali.

REGINÆ.] Iunoni, per excellentiam Regina vocatur.

PVGNANTI GORGONE MAVRA.] Mineruæ similis, à qua & Maura dicitur, quoniam in Mauritania iuxta Atlantem à Perseo est occisa Gorgon Medusa. Gorgones meretrices crinitas serpentib. fertur, quæ aspicientes se conuertebant in lapides, habentes vnum oculum quo inuicem vtebantur. Isid. Perseus aduersus Persas dimicauit Gorgonis meretricis capite desecto, quæ propter eximiam pulchritudinem, ita spectatores suæ mentis impotes reddebat, vt vertere eos putaretur in lapides, vt Didymus scribit in peregrina historia, & præbet scriptorem eius. Eusebius in Chronicis.

PVGNANTI.] Palladi regis, seu scutum Medusæ caput sculptum tenet. Mart. lib. 2. ad Loricam Domitiani,

Accipe belligeræ crudum thoraca Mineruæ,

Digitized by Google

Ipsa Meduseæ, quem timet ira Deæ,
Dum vocat, hac, Cæsar poterit lorica vocari:
Pectore cum sacro sederit, Ægis erit.

Petvlans qvatit hostia fvnem.] Id est Iuuencus, qui funem, quo ligatus est rumpit.

Hostia.] Victima.

Tarpeio servata Iovi:] Cuius templum erat in monte Tarpeio. Sueton. Capitolino Ioui, cuius templum erat in Capitolio. Nam cùm fundamenta ædis Iouis foderentur, caput humanum dicitur inuentum, vnde mons Capitolinus dictus est, qui antea Tarpeius, à Tarpeia virgine Vestali, quæ Sabinorum scutis obruta dicebatur. Eusebius in Chronicis.

Frontemqve corvscat.] Mouet sicut telum, quod coruscat, signum ferocitatis est.

Pingvior hispvlla.] Matrona pinguis erat.

Clitvmni.] Fluuius qui Trenem ciuitatem Flaminiæ interfluit, hunc fluuium in Phalicis esse scribit Plinius, cuius aqua pota boues reddit candidos. Virgilius,

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima sæpe tuo perfusi flumine sacro
Romanos ad templa Deum duxere triumphos.

Mirantis amici.] Catulli, qui tempestatem euaserat.

Antennas.] Antenna lignum per transuersum in malo positum, in quo velum alligatur. Antennæ autem dictæ, quod ante amnem sint positæ, præterfluit enim eas amnis. Isidorus. Horatius lib. 1. Ode 14.

Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant.

Et qvam votiva.] Quam naufragio liberati ponunt, antiqui enim solebant qui naufragio liberati essent pro voto pingere tabellas, & in templo Isidis ponere. Horatius,

— me tabula sacer
Votiua paries indicat, viuida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deæ.

Tibullus de Iside.

Picta docet templis multa tabella tuis,

Decidere iactv.] Catullus cœpit decidere, & pacisci cum ventis, iactu rerum suarum.

Arboris incertæ.] Id est nauis.

Boeticvs.] Boëtis fluuius Hispaniæ, boëtica lana non eget tinctoris opera. Mart. lib. 14.

Non est lana mihi mendax, nec mutor aëno.
Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ouis.

Pathenio factas.] Cælatoris nomen.

Dignvm Pholo vel conivge fvsci.] Vna de centauris vel vxor fusci, quæ ebriosa fuit. Pholus fuit centaurus, qui posset Pholo sitien-

ti satisfacere. Pholus cum Herculem hospitio suscepisset, desossum antea vini dolium extulit, cuius odorem cum propinqui & vicini Centauri olfacerent, impetu magno Pholi domum ingressi, vinum per vim occupare & auferre voluerunt, quorum Hercules multos occidit, reliquos in fugam vertit. Hunc Pholum vini auidissimum fuisse Theocritus notat. Diodorus lib. 5.

ADDE ET BASCAVDAS.] Bascauda vas Britannicum, postea Romanum fuit. Mart. lib. 14.

Barbara depictis veni bascauda Britannis,
Sed me iam mauult dicere Roma suam.

CALLIDVS EMPTOR OLYNTHI.] Philippus Pater Alexandri magni, cui Olynthum Macedoniæ ciuitatem Lasthenes, & Eutycrates prodiderunt, qui cum à Philippo proditores se nuncupari sæpe audissent, vitam laqueo finierunt. Vel Olynthus ciuitas est Thraciæ edito in loco sita, vt ait Thucidides lib. 1. quam vt testatur Demosthenes contra Æschinem, Philippus Amynthæ filius Alexandri pater emit ab Lasthene amico suo, quem pecunia corruperat. Designat poculum aureum, quod vt scribit Plinius lib. 33. cap. 4. Puluino Philippus Rex Macedonum subijciebat, cum vellet dormire.

SED VITIO CÆCI.] Id est multi sunt, qui ob hanc causam colligunt patrimonia, tantum vt habeant, & auaritiæ satisfaciant, non tamen vtantur.

SI SIT LATISSIMA TEDA.] Id est nauis ex pinu.

DIGITIS A MORTE REMOTVS.] Alludit ad dictum Philosophi cuiusdam, qui cum audisset nauem trium digitorum esse crassitudine, tantum inquit à morte absunt, qui nauigant.

STAMINIS ALBI LANIFICÆ.] Non mortem minitantia.

ALBI STAMINIS.] Fœlicitatem portendentis.

PENSA.] Pensum manipulus lanæ, vel lini, qui pendet è colo, & fuso trahitur. Inde trahere pensa, Id est nere.

MELIORA PENSA.] Meliorem fortunam.

VELO PRORA.] Artemone solo velificauerunt.

ATQVE NOVERCALI SEDES.] Albam longam significat, quam condidit Iulius Ascanius concessa nouercæ nominis ciuitate, id est Lauinio. Liuius lib. 1. Decad. 1. Nondum maturus Imperio Ascanius Æneæ filius, tamen id Imperium ei ad puberem ætatem incolume mansit, tantisper tutela muliebri, tanta indoles in Lauinia erat, res Latina & regnum auctum paternumque puero stetit.

CVI CANDIDA NOMEN SCROFA.] Alba dicta est ab alba sue, quæ triginta peperit porcos, Virg.

SVBLIMIS APEX.] Mons Albanus vbi Ascanius condidit Albam, montes Albanenses intelligit.

SCROFA.] Sus fœmina. Varro lib. 2. de re rustica, quod apud exercitum dixerit, hostes celeriter se, vt scrofa porcos disceсturum, idque fecerit.

LÆTIS FRYGIBVS MIRABILE SVMEN.] Quia triginta fœtus habuit.

ff ij

SVMEN.]Propriè à fugendo dictum,nam & mulietis mammam fumen veteres dici voluerunt. Nonius.

INCLVSA PER ÆQVORA MOLES.] Pontem Augufti dicit vel Traiani vel portum Hoftienfem magnis molibus à Claudio extructum. Tranquillus.

TYRRHENAMQVE PHARON.] Turrim nautis in indicium extructam in mari Tyrrheno. Pharus turris eft maxima, quam Græci & Latini in commune ab ipfius rei vfu pharum appellauerunt, eo quod flammarum indicio longè videatur à nauigantibus. Ifidorus.

CYMBÆ BAIANÆ.] Qua vtuntur apud Baias.

STAGNANTE SINV.]Portu tranquillos fluctus habente.

GAVDENT IBI VERTICE RASO.] Serui capite rafo in templo Feroniæ, pileum fumebant,&nautæ,quafi mortis feruitutem effugiflent,in fignum lætitiæ caput raferant: gentiles vrgente tempeftate, ac nulla falutis fpe affulgente capillos foliti tondere nouimus, qui liberi fiebant ea caufa calui erant,quod tempeftatem feruitutis videbantur effugere, ficut naufragio liberi folent.

SERTAQVE DELVBRIS.]Templa deorum fertis & coronis ornabantur, & ianua ornata eft ramis lauri.

MATVTINIS OPERATVR FESTA LVCERNIS.]Fefta ianua rem facram facit,vel celebrat fefta cum facibus fummo mane.

COTVRNIX NVLLA.]Ironiam ad fterilitatem retulit, nulla coturnix occiditur pro patre febricitante. vilis auis, Plinius, apud menfas Romanorum damnabatur, quia laborat morbo comitiali.

SENTIRE COLOREM.] Ægrotare minufculam febrim colorem propriè appellari vult. Lipfius Epift. 2. id eft fi orbus minimo morbo laboret, facrificant.

GALLITA.]Magiftra libidinum Neronis.

PACCIVS.] Diues Iuuenalis tempore, vel nomina funt orborum diuitum. Mart. *Munera quæ cuperet Paccius effe fua.*

LEGITIMÆ FIXIS.] Id eft deuotis præcibus implentur.

EXISTVNT QVI PROMITTANT HECATOMBEM.] Sacrificium centum boum promittunt, vt moriantur illi, à quibus fe heredes fcribi pofcunt, Capitolinus in Maximo,& Balbino. Hecatombe autem tale facrificium eft, centeum aræ vno in loco cefpititiæ extruuntur, & ad eas centum fues, centum oues mactantur. Nam fi Imperatorium facrificium fit, centum leones, centum aquilæ, & cætera huiufmodi animalia centena feriuntur,quodquidem etiam Græci quondam feciffe dicuntur,quum peftilentia laborarent.

NEC VENALES ELEPHANTI.] Quos immolet.

SED FVRVA GENTE.]Nigra,ex India.

ARBORIBVS RVTVLIS.]Apud Lauinium,in Hetruria fcilicet.

CÆSARIS.]Domitiani.

REGIQVE MOLOSSO.]Pyrrho Epirotarum Regi.

EBVR.]Elephas.

NOVIVM, HISTVRM.[Captatores hereditatum.

Iphigenia.] Filia mactanda pro salute amici orbi, vti Iphigenia ab Agamemnone patre, vt Dianæ ira placaretur, pro qua quidem cerua ab ipsa Diana supposita est, ideo piacula furtiua vocat, quia expiationem furata est. Euripides & Virgilius lib. 2. Æneidos,

Suspensi Euryphilum scitatum oracula Phœbi
Mittimus, isque adytis hæc tristia dicta reportat,
Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa,
Cum primum Iliacas danai venistis ad oras.

Tragicæ. cervæ.] Cuius fit mentio in Tragœdia Sophoclis, & Euripidis.

Lavdo mevm civem.] Ironicos, sapiens est meus ciuis Pacuuius, qui filiam pro salute amici mactare est paratus, nam pluris facit testamentum, quàm salutem mille nauium, pro qua Agamemnon filiam suam Iphigeniam immolauit, & naues seruauit. Pacuuius vero viuum hominem, qui potest aliud facere testamentum.

Libitinam.] Mortem. Libitina propriè Dea funerum. Horatius,

Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam.

Nassæ.] Vasis ex viminibus confecti ad capiendos pisces, nassa ex viminibus tamquam rete contextum. Isid. vel Nassæ. Physici, qui infirmos in suis domiciliis curabat.

Alij Nattæ. Medici. Angelus Politianus, & liber Collegij Catharinæ manuscriptus, & in margine annotauit aliquis, Nattæ, id est medici.

Inclvssvs carcere nassæ.] Id est munere captatoris ligatus & captus. Metaphora sumpta à piscibus, qui inclusi nassa nequeunt exire. Prima sententia verior est. Silius,

Haud seruus, & vitreas solers piscator ad vndas,
Ore leuem patulo texens de vimine nassam.

Victis rivalibvs.] Æmulis hæreditatem captantibus.

Faciat ivgvlata mycenis.] Iphigenia. Filia Agamemnonis, veluti filia captatoris. Mycenæ fuit Agamemnonis patria.

Vel Nestora totvm.] Tribus seculis. Nestor trecentos annos vixit.

Rapvit Nero.] Proscribendo diuites, & detrahendo dona ex templis.

ff iij

DECII IVNII
IVVENALIS
SATYRARVM
LIBER V.

SATYRA XIII.

Ad Caluinum, quem consolatur vehementer dolentem, propter pecuniam ab eo apud quem deposuerat, sibi abnegatam, dicens non carere supplicio eum, qui fidem non seruat: nam vt maximè hominum iudicium euadat, talis conscientiæ carnificinam non euadet.

EXemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet auctori prima est hæc vltio, quòd se
Iudice, nemo nocens absoluitur, improba quamuis
Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam.
Quid sentire putas omneis, Caluine, recenti
De scelere, & fidei violatæ crimine? sed nec
Tam tenuis census tibi contigit, vt mediocris
Iacturæ te mergat onus: nec rara videmus,
Quæ pateris. casus multis hic cognitus, ac iam
Tritus, & è medio Fortunæ ductus aceruo.
Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non debet dolor esse viri, nec vulnere maior.
Tu quamuis leuium minimam, exiguámque malorum
Particulam vix ferre potes. spumantibus ardens
Visceribus, sacrum tibi quòd non reddat amicus
Depositum. stupet hæc, qui iam post terga reliquit

Digitized by Google

Sexaginta annos Fonteio Consule natus?
At nihil in melius tot rerum proficis vsu?
Magna quidem, sacris quæ dat præcepta libellis,
Victrix Fortunæ sapientia. DICIMVS *autem*
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec iactare iugum vita didicere magistra.
Quæ tam festa dies, vt cesset prodere furem,
Perfidiam, fraudes, atque omni ex crimine lucrum
Quæsitum, & partos gladio, vel pyxide nummos?
RARI *quippe boni: numero vix sunt totidem, quot*
Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili.
Nona ætas agitur, peioráque sæcula ferri
Temporibus: quorum sceleri non inuenit ipsa
Nomen, & à nullo posuit natura metallo.
Nos hominum, Diuúmque fidem clamore ciemus,
Quanto Fæsidium laudat vocalis agentem
Sportula. dic senior bulla dignißime, nescis,
Quas habeat Veneres aliena pecunia? nescis,
Quem tua simplicitas risum vulgo moueat, cùm
Exigis à quoquam ne peieret, & putet vllis
Esse aliquod Numen templis, aræque rubenti?
Quondam hoc indigenæ viuebant more, priùs quàm
Sumeret agrestem posito diademate falcem
Saturnus fugiens. tunc, cùm virguncula Iuno,
Et priuatus adhuc Idæis Iupiter antris.
Nulla super nubes conuiuia Cælicolarum,
Nec puer Iliacus, formosa nec Herculis vxor
Ad cyathos, & iam siccato nectare tergens
Brachia Volcanus Liparæâ nigra tabernâ.
Prandebat sibi quisque Deus. nec turba Deorum
Talis, vt est hodie, contentáque sidera paucis
Numinibus, miserum vrgebant Atlanta minori
Pondere. nondum aliquis sortitus triste profundi
Imperium, aut sicula toruus cum coniuge Pluton.
Nec rota, nec Furiæ, nec saxum, aut vulturis atri
Pœna: sed infernis hilares sine Regibus Vmbræ.
Improbitas illo fuit admirabilis æuo.
Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si

Digitized by Google

Barbato cuicunque puer, licet ipse videret
Plura domi farra, & maiores glandis aceruos.
Tam venerabile erat praecedere quatuor annis,
Primáque par adeò sacrae lanugo senectae.
Nunc, si depositum non inficietur amicus,
Si reddat veterem cum tota aerugine follem,
Prodigiosa fides, & Tuscis digna libellis,
Quaeque coronata lustrari debeat agna.
Egregium, sanctúmque virum si cerno, bimembri
Hoc monstrum puero, & miranti iam sub aratro
Piscibus inuentis, & fetae comparo mulae
Sollicitus, tanquam lapides effuderit imber,
Examénque apium longa consederit vua
Culmine delubri, tanquam in mare fluxerit amnis
Gurgitibus miris, & lactis vortice torrens.
Intercepta decem quereris sestertia fraude
Sacrilega. quid si bis centum perdidit alter
Hoc arcana modo? maiorem tertius illa
Summam, quam patulae vix ceperat angulus arcae?
TAM *facile, & pronum est superos contemnere testeis,*
Si mortalis idem nemo sciat. aspice, quanta
Voce neget, quae sit ficti constantia vultus.
Per Solis radios, Tarpeiáque fulmina iurat,
Et Martis frameam, & Cirrhaei spicula vatis:
Per calamos venatricis, pharetrámque puellae,
Pérque tuum pater Aegei Neptune tridentem:
Addit & Herculeos arcus, hastámque Mineruae,
Quidquid habent telorum armamentaria caeli.
Si verò & pater est, comedam, inquit, flebile gnati
Sinciput elixi, Pharióque madentis aceto.
Sunt qui in Fortunae iam casibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moueri
Natura voluente vices & lucis, & anni,
Atque ideo intrepidi quaecunque altaria tangunt.
Est alius metuens ne crimen poena sequatur:
Hic putat esse Deos, & peierat, atque ita secum.
Decernat quodcunque volet de corpore nostro
Isis, & irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel caecus teneam, quos abnego, nummos,

Et phthisis, & vomicæ putres, & dimidium crus
Sunt tanti? pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet Ladas, si non eget Anticyra, nec
Archigene. quid enim velocis gloria plantæ
Præstat, & esuriens Pisææ ramus oliuæ?
Vt sit magna, tamen certè lenta ira Deorum est.
Si curant igitur cunctos punire nocenteis,
Quando ad me venient? sed & exorabile Numen
Fortasse experiar: solet his ignoscere. multi
Committunt eadem diuerso crimina fato:
Ille crucem pretium sceleris tulit, hic diadema.
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmant. tunc te sacra ad delubra vocantem
Præcedit, trahere immo vltro, ac vexare paratus.
Nam, cùm magna malæ superest audacia caussæ,
Creditur à multis fiducia. mimum agit ille,
Vrbani qualem fugitiuus scurra Catulli:
Tu miser exclamas, vt Stentora vincere poßis,
Vel potiùs quantum Gradiuus Homericus. audis
Iuppiter hæc nec labra moues, cùm mittere vocem
Debueras vel marmoreus, vel aeneus? aut cur
In carbone tuo charta pia thura soluta
Ponimus & sectum vituli iecur, albáque porci
Omenta? vt video, nullum discrimen habendum est
Effigies inter vestras, statuámque Bathylli.
Accipe quæ contra valeat solatia ferre,
Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit
A Cynicis tunica distantia, non Epicurum
Suspicit exigui lætum plantaribus horti.
Curentur dubij medicis maioribus ægri:
Tu venam vel discipulo committe Philippi.
Si nullum in terris tam detestabile factum
Ostendis, taceo, nec pugnis cædere pectus
Te veto, nec plana faciem contundere palma:
Quandoquidem accepto claudenda est ianua damno,
Et maiore domus gemitu, maiore tumultu
Planguntur nummi, quàm funera. nemo dolores
Fingit in occasu, vestem diducere summam
Contentus, vexare oculos humore coacto.

Ploratur lacrymis amissa pecunia veris.
Sed si cuncta vides simili fora plena querela:
Si decies lectis diuersa in parte tabellis
Vana superuacui dicunt cheirographa ligni,
Arguit ipsorum quos littera, gemmáque princeps
Sardonychus, loculis quæ custoditur eburnis:
Te nunc delicias extra communia censes
Ponendum: quia tu gallinæ filius albæ,
Nos viles pulli nati infelicibus ouis.
Rem pateris modicam, & mediocri bile ferendam,
Si flectas oculos maiora ad crimina. confer
Conductum latronem, incendia sulfure cœpta,
Atque dolo, primos cùm ianua colligit igneis:
Confer & hos veteris qui tollunt grandia templi
Pocula adorandæ rubiginis, & populorum
Dona, vel antiquo positas à Rege coronas.
Hæc ibi si non sunt, minor exstat sacrilegus, qui
Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam
Neptuni, qui bracteolam de Castore ducat.
An dubites solitus totum conflare Tonantem?
Confer & artifices, mercatoremque veneni,
Et deducendum corio bouis in mare, cum quo
Clauditur aduersis innoxia simia fatis.
Hæc quota pars scelerum, quæ custos Gallicus vrbis
Vsque à Lucifero, donec lux occidat, audit?
Humani generis mores tibi nosse volenti
Sufficit vna domus. paucos consume dies, &
Dicere te miserum, postquam illinc veneris, aude.
Quis tumidū guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroë crasso maiorem infante mamillam?
Cærula quis stupuit Germani lumina, flauam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cirro?
Nempe quòd hæc illis natura est omnibus vna.
Ad subitas Thracum volucres, nubemque sonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis:
Mox impar hosti, raptúsque per aëra curuis
Vnguibus à sæua fertur grue. si videas hoc
Gentibus in nostris, risu quatiere: sed illic,
Quamquam eadem assiduè spectentur prælia, ridet

Digitized by Google

Nemo, vbi tota cohors pede non est altior vno.
Nullâue periuri capitis, fraudísque nefandæ
Pœna erit? abreptum crede hunc grauiore catena
Protinus, & nostro (quid plus velit ira?) necari
Arbitrio. manet illa tamen iactura, nec vnquam
Depositum tibi sospes erit: sed corpore trunco
Inuidiosa dabit minimus solatia sanguis.
At vindicta, bonum vita iucundius ipsa.
Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum, aut leuibus videas flagrantia caussis.
Quantulacunque adeò est occasio, sufficit iræ
Chrysippus non dicet idem, nec mite Thaletis
Ingenium, dulcíque senex vicinus Hymetto,
Qui partem acceptæ sæua inter vincla cicutæ
Accusatori nolet dare. plurima felix
Paullatim vitia, atque errores exuit omneis
Prima docens rectum sapientia: quippe minuti
Semper, & infirmi est animi, exiguíque voluptas
Vltio. continuò sic collige, QVOD vindicta
Nemo magis gaudet, quàm fœmina: cur tamen hos tu
Euasisse putes, quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo sæuior illis,
Quas & Cæditius grauis inuenit, aut Rhadamantus,
Nocte, dieque suum gestare in pectore testem.
Spartano cuidam respondit Pythia vates
Haud impunitum quondam fore, quòd dubitaret
Depositum retinere, & fraudem iure tueri
Iurando: quærebat enim quæ Numinis esset
Mens, & an hoc illi facinus suaderet Apollo.
Reddidit ergo metu, non moribus, & tamen omnem
Vocem adyti dignam templo, verámque probauit:
Extinctus tota pariter cum prole, domóque,
Et quamuis longa deductis gente propinquis.
Has patitur pœnas peccandi sola voluntas.
NAM *scelus intra se tacitum qui cogitat vllum,*
Facti crimen habet: cedò, si conata peregit?
Perpetua anxietas, nec mensæ tempore cessat,

Digitized by Google

Faucibus ut morbo siccis, interque molareis
Diffili crescente cibo. sed vina misellus
Expuit: Albani veteris pretiosa senectus
Displicet. ostendas melius, densissima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
Nocte breuem si fortè indulsit cura soporem,
Et toto versata toro iam membra quiescunt:
Continuò templum, & violati Numinis aras,
Et quod præcipuis mentem sudoribus vrget,
Te videt in somnis. tua sacra, & maior imago
Humana turbat pauidum, cogitque fateri.
Hi sunt, qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent:
Cùm tonat: exanimes primo quoque murmure cæli:
Non quasi fortuitu, nec ventorum rabie, sed
Iratus cadat in terras, & vindicet ignis.
Illa nihil nocuit, cura grauiore timetur
Proxima tempestas: velut hoc dilata sereno.
Præterea, lateris vigili cum febre dolorem
Si cœpere pati, missum ad sua corpora morbum
Infesto credunt à Numine. saxa Deorum
Hæc, & tela putant. pecudem spondere sacello.
Balantem, & Laribus cristam promittere Galli.
Non audent. QVID enim sperare nocentibus ægris
Concessum? vel quæ non dignior hostia vita? •
MOBILIS, & varia est ferme natura malorum.
Cùm scelus admittunt, superest constantia: quid fas,
Atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
Criminibus. TAMEN ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa, & mutari nescia. NAM quis
Peccandi finem posuit sibi? quando recepit
Eiectum semel attrita de fronte ruborem?
Quisnam hominum est, quem tu contentum videris vno
Flagitio? dabit in laqueum vestigia noster
Perfidus, & nigri patietur carceris vncum,
Aut maris Ægæi rupem, scopulósque frequenteis,
Exsulibus magnis. pœnâ gaudebis amara
Nominis inuisi, tandemque fatebere lætus
Nec surdum, nec Teiresiam quemquam esse Deorum.

Digitized by Google

IN SATYRAM XIII.

VICERIT VRNAM.] Iudicium Prætoris, sortes in vrnam coniectæ, in damnatos ducebantur. Virg.

Quæsitor Minos vrnam mouet.

Horatius, *omne capax mouet vrna nomen.*

CALVINE.] Poëta humilis fuit Caluinus, ad quem scribit Iuuenalis, de quo Mart. lib. 6.

Æquales scribit libros Caluinus, & Vmber,
Æqualis liber est, critice, qui malus est.

Fuit & alter Caluinus nostris temporibus, humilis quidem scriptor, sed insignis fidei Christianæ præuaricator, qui vt sectam astrueret, destruebat decreta seniorum Patrum, imitatus Cupidinem, qui vt Æneas diligeretur à Didone, Sichęi primi mariti Didonis memoriam abolere conabatur. Virg. Æneid. 1.

— at memor ille
Matris Acidaliæ paulatim abolere Sichæum
Incipit, & viuo tentat prauertere amore.

SPVMANTIBVS ARDENS.] Flagrantibus, iratis.

FONTEIO CONSVLE.] Fontei meminit Plin. lib. 7. cap. 21. nuper Fonteio, & Vipsano Consulibus annos nouem genitum puerum à meridie ad vesperum 75. millia passuum cucurrisse. Huius meminit Solinus cap. 3. Id est senex natus Fonteio Consule, quo tempore fœlices nascebantur, quia virtus vigebat.

NEC IACTARE IVGVM.] Qui non reluctatur contra necessitatem, longa vita, quæ est magistra.

GLADIO, VEL PYXIDE.] Veneno, vel gladio.

QVOT THEBARVM PORTÆ.] Septem fuere sapientes Græciæ, Thales, Solon, Periander, Cleobulus, Chilon, Bias, & Pittacus, & septem portas habuere Thebæ. Iuuenalis Saty. xv. ait Thebas habuisse centum portas.

Atque vetus Theba centum iacet obruta portis.

Sed ex illis centum septem præcipuæ erant, de quibus hîc Iuuenalis loquitur, & Ouid. lib. 2. Tristium,

Cur tacui Thebas, & mutua vulnera fratrum,
Et septem portas, sub duce quamque suo.

DIVITIS OSTIA NILI.] Septem scilicet. Ammianus lib. 22. in Iuliano loquens de Nilo, exinde leuius means per ostia septem, quorum singula perpetuorum amnium vsum, & faciem præbent. Claudianus,

— & nectare dulcior aura,
Ostia nigrantis Nili septena vaporat.

ET A NVLLO P. N. METALLO.] Quemadmodum priora tempora habuerunt nomina, scilicet aurea, argentea, ænea, & ferrea.

NOS HOMINVM DIVVMQVE FIDEM.] Cum scelerato seculo, nos hunc errorem patimur, vt hominum ac Deorum fidem imploremus.

CIERE.] Mouere, excitare.

QVANTO FESSIDIVM.] Vt ostendat Fessidium conductos tunc habuisse, qui eum agentem causas magna voce laudarent.

DIC SENIOR BVLLA DIGNISSIME.] Ironicè, quasi iterum puer, quamuis ætate sis senex, videris tamen dignus bulla, id est puer.

ARÆQVE RVBENTI.] Sanguinolentæ, vel exigui.

SATVRNVS FVGIENS.] Ætate aurea.

IDÆIS.] Ida mons Phrygiæ.

PVER ILIACVS.] Ganymedes ab Ioue raptus ad mensæ ministerium.

HERCVLIS VXOR.] Hebem dicit Iunonis & Iouis filiam.

LIPARÆA NIGRA TABERNA.] Brachia fuliginosa in officina Liparæ insulæ fulminum plenæ, quæ est vna ex Æolis; hæ insulæ, vt Ætna, ardent. Claud.

Turbatur Liparis stupuit fornace relicta
Mulciber.

VRGEBANT ATLANTA MINORI.] Vrgebant regem Mauritaniæ minori onere, quia non erant tot numina, quot hodie, ideo vrgēt maiori pondere. Atlanta dicunt cœlum sustinere. Virgil.

Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum.

Ouidius in epist. Deianiræ, *Hercule supposito, sidere fulsit Atlas,*

NONDVM SORTITVS.] Id est cum adhuc, nec Iupiter regnum cœleste teneret, nec Neptunus mare, nec Pluton inferna, cum Proserpina coniuge Cereris filia, quam in Ætna monte Siciliæ rapuit.

NEC ROTA.] Rota in qua Ixion dicitur volui. Seneca.

Rapitur volucri tortus Ixion rota
Aut pœna Titij, semper accrescens iecur.
Visceribus atras pascet effossis aues.

SAXVM.] Quod Sisyphus voluit. Sisyphus Æoli filius apud inferos saxum ingens in montis cuiusdam verticem cogitur peruoluere, quod cum ad summum pene extulerit repente deorsum relabitur.

VVLTVRIS.] Qui iecur Titij comedit, Titius Gigas filius Iouis, Latonam matrem Apollinis de stupro interpellauit, iratus Apollo sagittis confodit, & apud inferos relegauit, eius iecur vulturibus laniandum apposuit hac lege, vt consumptum renasceretur illico, & vultures nunquam cessarent. Horatius.

Nec Titij iecur additus,
Relinquit ales nequitiæ custos.

Mirari satis non possum, inquit Pulmanus, cur in illa Saturniæ ætatis descriptione, Satyra 12. etiam Critici tamdiu farra tulerint.

GLANDIS ACERVOS.] Homines ætate aurea arborum fœtibus vescebantur. Tibullus.

—his vita magistris
Desueuit querna pellere glande famem.

PLVRA FARRA.] Farra nominauit, quia antiqui vt Verrius tradidit

Digitized by Google

trecentis annis farre vixerunt, lege Farra, & non Fraga, vt Probus, quia Fragorum acernus custodiri non potest.

MORTE PIANDVM.] Morte purgandum.

CVM TOTA ERVGINE FOLLEM.] Erugo est ferri rubigo, hîc æris vitium significat.

FOLLEM.] Sacculum. Cuiacius tractatu IX. ad Affricanum: Follis propriè est instrumentum, quo attrahitur, & emittitur ventus.

PRODIGIOSA FIDES.] Prodigio similis.

TVSCIS DIGNA LIBELLIS.] Libellis Tuscorum haruspicum, qui in summo honore habebantur, & maxima diligentia asseruabantur.

VEL THVSCIS.] Quæ ex disciplina Hetrusca expietur. nam Aruspicina inuenta est in Hetruria. Claudianus.

Fulminis et solers Hetruria consulat ignes,
Immensumque nefas fibris exploret aruspex.

CVLMINE TEMPLI.] Si concedisset examen apum in culmine templi, in speciem vuæ dependentis, indicium erat futuræ pacis. Columella, deinde cum examen glomeratum in proximo frondentis arubusculæ ramo concedit, animaduertito, an totum examen in speciem vnius vuæ dependeat.

LVSTRARI.] Purgati.

PER SOLIS RADIOS.] Persæ iurant per Solem, quem adorant.

TARPEIAQVE FVLMINA.] Capitolini, Iouis Iupiter colebatur in rupe Tarpeia, in qua erat Capitolium.

ET MARTIS FRAMEAM.] Gladium Martis. Tacitus de populis Germaniæ, hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerant.

CYRRHEI SPICVLA VATIS.] Apollinis sagittas, qui in Cyrrha Delphis vicino oppido colebatur.

VENATRICIS PVELLÆ.] Dianæ.

CALAMOS.] Sagittas. Virg.

— quum Daphnidis arcum,
Fregisti & calamos.

ÆGEI NEPTVNE TRIDENTEM.] Ægeus fuit Athenarum rex Thesei pater, Neptuni filius: Claudianus. *Trefida Neptunus cuspide montes*
Impulit aduersos.

TRIDENTEM.] Fuscinam.

HASTAMQVE MINERVÆ.] Palladis.

ARMAMENTARIA COELI.] Loca in quibus arma posita sunt. Tacitus hist. lib. I. aperire deinde armamentarium iussit (Otho scilicet) rapta statim arma sine mora & ordine militiæ, vt Prætorianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur, *si pater est*, ita iurat, Comedam.

AGNATI SINCIPVT ELIXI.] Priorem partem Capitis filij bulliti, cocti aqua.

PHARIOQVE.] Ægyptio, forti, idem habeat pharium cum trigide Nilum. Pharus est Insula, cum turri eiusdem nominis Alexandriæ opposita. Strabo. Hora.

Vrit me Glicera nitor,
Splendentis Pario marmore.

Digitized by Google

Isis.] Præsenti numine ferire putabatur periuros. Isis Dea Ægyptiorum.

Irato sistro.] Irata, mihi oculos sistro eruat, quæ tuba Ægyptia est, vel instrumentum musicum, vt ait Britannicus. Ouidius in Ponto 28.

Et quis ita est audax vt limine cogat abire
Iactantem pharia in tinnula sistra manu.

Phthisis.] Corruptio, & tabes lenta, Hippocrates.

Vomice putres.] Vlcera sic dicta putrida, Galenus.

Nec dubitet Ladas.] Ladas fuit inter nobilissimos cursores Olympico certamine, melius est cum vno pede currere, quam pauperem viuere, & si hoc scis in cursu quod Ladas. Pulmanus de Lada. Pausanias in Corinth. & Solinus cap. 5. Mart. lib. 10. in commiscentem versus operi suo.

Habeat licebit alterum pedem Lada,
Inepte frustra crure ligneo curres.

Liber Collegij Cath. Laudas & male.

Anticyra.] Persius,

— Anticyras melior sorbere meracas.

Anticyra sita est in Locride læua parte sinum Corinthiacum intrantibus, Liuius.

Anticyra.] Purgatione per elleborum, Isid. Elleborum insignem vim purgandi habet motam mentem in sanitatem reducit, memorant Græci circa Elleborum quemdam fluuium plurimum gigni, atque inde à Græcis appellari.

Archigene.] Medico.

Piseæ olivæ.] Pisa Achaiæ oppidum fuit. vt sit victor in ludis Olympicis, & esuriat: vbi victores oleastro coronabantur. Plinius Pisa, & Olis ciuitates sunt Peloponnesi, inter quas campus iacet vastissimus, qui Olympia nominatur, vbi ludi celebrabantur.

Catvlli.] Mimum scurram vocat, & vrbanum mimographum ipsum Catullum. Scaliger in Catullum.

Vt stentora.] Virum illum qui secundùm Homerum, tantum vocis imittere solebat, quantum quinquaginta viri. Homerus in 5. Ilia.

Qvantvm Gradivvs Homericvs.] Mars cùm vulneratus est à Diomede, tam ingenti voce exclamauit, quantum nouem, decemve milia virorum, ita vt Græci, & Troiani territi sint.

Vel marmorevs, vel æneus.] Cuius statua, vel marmorea, vel ænea sit. Horatius,

Latus vt in circo spatiere, aut æneus vt stes.

Omenta.] Omentum medio à ventre pendet, pinguis membrana est, quæ continet intestinorum maiorem partem. Persius.

Tot tibi quum in flammis iunicum omenta liquescant.

Batylli.] Musici pueri Samij. Apuleius 2. Floridorum.

Cynicos, nec stoica dogmata.] Cynicos Philosophos, dogmata Stoica à Cynicis distantia sola tunica. Stoici suis professoribus simplex pallium concesserunt. Cynici duplex, vtrique rigidi virtutis sectatores erant. Horatius,

Contra

Contrà quem duplici panno patientia velat,
Mirabor.

EXIGVI IÆTVM PLANTARIBVS HORTI.] Qui in hortis de otio & voluptate disputat. Papinius,

Delitiæ quas ipse suis digressus Athenis
Mallet deserto senior Gargeticus horto.

Id est Epicurus, sensus ex sententia Epicuri, plantaria quæ ex seminibus nata, cum radicibus, & terra propria transferantur. Virg. 2. Georg.

— & viua sua plantaria terra.

PHILIPPI.] Qui imperitus erat medicus.

CHIROGRAPHA.] Schædæ propria manu conscriptæ, quibus nos creditori obligamus, dicunt debitores vana.

ADORANDÆ RVBIGINIS.] Antiquitatis merito adorandæ.

BRACTEOLAM.] Tenuem auri laminam. Virg. 6. Æneid.

Talis erat species auri frondentis opaca,
Ilice sic leuis crepitabat bractea vento.

NATI INFOELICIBVS OVIS.] Plinius lib. x. cap. xii. Inter inauspicatas aues coruum recenset, cuius ouum per os reddere existimatur. Ideo infœlicia oua appellantur, alludit enim ad prouerbium, Mali corui, malum ouum.

ET DEDVCENDVM.] Parricidam, quem per supplicij genus describit Cicero pro Roscio. Culeus autem quo parricidæ claudebantur bubulo corio fieri solebat, cum simia, vipera, gallus gallinaceus, & canis includebantur.

CONFLARE TONANTEM.] Imaginem Iouis non dubitet conflare.

QVÆ CVSTOS GALLICVS.] Rutilius Gallicus sub Domitiano præfectus vrbi. Præfectus vrbi est magistratus, cui vrbis terminorumque eius curam Princeps commisit. officium eius præcipuum est vrbem custodire, omnia crimina audire. Seneca cap. 12. epist. 50. Piso vrbis custos, cuius officio tutela vrbis continetur.

TVMIDVM GVTTVR MIRATVR IN ALPIBVS.] Nam plurimi lata & inflata colla ibi habent vitio aquarum, quæ potantur. Plinius lib. 9.

IN MEROE CRASSO.] In Meroe insula Æthiopica, ibi autem fœminæ mamillas habent maiores infantibus, vt testatur Pomponius Mela & Herodotus.

CÆRVLA GERMANI LVMINA.] Horatius,

Nec fera cerulea domuit Germania pubæ.

Cærula cum viridi nigra, qualis est marinus color, flauus color ex viridi, & ruffo, & albo concretus est, Germani habent oculos glaucos, & capillos flauos.

MADIDO CIRRO.] Capillo crispo.

MADIDO.] Vnguento, Persius.

Tenꝰ tur cirratorum centum dictata fuisse Pro nihilo pendas.

Tacitus de moribus, & populis Germaniæ insigne gentis obliquare crinem nodoque substringere, in posteriorem verticem obliquabant crinem, quod hic ait Iuuenalis, Mart.

Digitized by Google

Crinibus in nodum tortis Venere Sicambri.

THRACVM VOLVCRES.]Grues intelligit.

PYGMÆVS PARVIS.] Aut quis debet mirari Pygmæos cũ gruibus pugnantes, quorum hoc est studium semper. Pygmæi authore Plinio lib.7. in extrema parte montium Indiæ sunt, longitudine ternas spitarnas non excedunt, à quibus infestantur, aduersus quas expeditiones sumentes, caprarum arietumque dorsis insident, armati sagittis, tempore veris ad mare descendunt, oua, pullosque earum consumunt, aliter gregibus futuris resistere non possunt.

RISV QVATIERE.]Rideres, quati, moueri cum violentia est proprie.

CORPORE TRVNCO.] Necabitur, & id erit solatium tibi.

SOSPES.] Salua, integra tibi restituta deposita pecunia.

CHRYSIPPVS NON DICET IDEM.]Non hoc præcipiet Philosophus, vt rependantur malis vices.

MITE THALETIS.] Thales qui Deo gratias agebat, quòd Græcus non barbarus natus esset.

SENEX VICINVS HYMETTO.] Socrates vicinus Hymetto monti Atticæ regionis, vbi optimum prouenit mel. Flaccus, & *in dulcem reges dimittit hymetum.*

VENENA CICVTÆ ACCVSATORI NOLLET DARE.] Ait Plinius cicutam, venenum esse, publicam Atheniensium pœnam, inuisam, est enim herba semen habens noxium: ei & foliis refrigeratoria vis est, vino epota hominem perimit sine vino remedio.

QVAS ET CÆDICIVS.]Cædicium aulicum Neronis crudelissimũ quidam intelligi volunt, sed Cædicius iudex erat grauissimus, vt Radamanthus, idque verum esse apparet ex Satyra 16. in qua Cædicij iudicis fit mentio.

SPARTANO.]Glauco Lacedæmonio, de quo Herodotus lib.6. dubitauit Glaucus Lacedæmonius, an depositum cuiusdam Milesij filio redderet, sed Pythia respondit idem tentare mentem Deorum ac facere, cui nulla soboles, nec domus superfuit.

ACRI FALERNO.]Aceto Falerno.

ALBANI.] Vini.

TVA SACRA, ET MAIOR IMAGO.] Imago sacra, & maior humana turbat pauidum. nam existimat se videre imaginem amici circumuenti sacra quadam & venerabili, & maiore humana effigie. Vnde Tranquillus in Claudio sic scribit de Druso eius patre, hostem etiam frequentem cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum, non prius destitit insequi, quàm species barbaræ mulieris humana amplior victorem tendere vltra sermone Latino prohibuisset.

PECVDEM SPONDERE SACELLO.] Sacrificia promittere pro sanitate recuperanda non audet, tanquam reus. Sacellum à sacro, significat paruum locum Deo consecratum, vt Trebatius ait, quasi sacra cella.

CRISTAM GALLI.] Ex gallis fibræ sunt quæ non aliter quàm opimæ victimæ Diis sunt gratæ.

QVE NON DIGNIOR HOSTIA VITA.] Magis hostia, quam ipse viuere meruit.

CARCERIS VNCVM.] Vnco enim ferreo trahebantur à populo, qui merebantur sic puniri. Sueton.

EXVLIEVS MAGNIS.] Patietur exilium, in insulam relegabitur, Ægeum mare dictum est ab Ægeo Neptuni filio, qui se in mare præcipitauit. Plinius à specie capræ dictum putat.

TIRESIAM.] Cæcum vti erat Tiresias Thebanus à Iunone excæcatus, eo quod contra eam iudicasset, dicens libidinem maiorem esse in muliere, quàm in viro. Ouid. lib. 3. Metamorph. Mancinellus, & Ascensius, vel cum Minerua se lauans in fonte Heliconidis conspecta fuisset à Tiresia. Illum cæcum fecit quod eam nudam vidisset, Natalis Comes. hinc Propertius,

Nudam Tiresias aspexit Pallada vates,
Fortia dum posita Gorgone membra lauat.

Id est, dicturus es, & potentes, & exorabiles esse Deos.

SATYRA XIIII.

Ad Fuscinum: in parentes, qui liberos suos sceleratis moribus corrumpunt, quos optimis exemplis debebant formare, & prouocare ad meliora.

Plurima sunt, Fuscine, & famâ digna sinistrâ,
Et quod maiorum vitio sequitúrque minores,
Et nitidis maculam, ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris, tradúntque parentes.
Si damnosa senem iuuat alea, ludit & heres
Bullatus, paruóque eadem mouet arma fritillo.
Nec de se meliùs cuiquam sperare propinquo
Concedit iuuenis: qui radere tubera terræ,
Boletum condire, & eodem iure natanteis
Mergere ficedulas didicit nebulone parente.
Et canâ monstrante gulà. cùm septimus annus
Transierit puero, nondum omni dente renato,
Barbatos licet admoneas mille inde magistros;
Hinc totidem, cupiet lauto cenare paratu
Semper, & à magnâ non degenerare culinâ.
Mitem animum, & mores modicis erroribus æquos
Præcipit, atque animos seruorum, & corpora, nostrâ
Materiâ constare putat, paribúsque elementis:
An sæuire docet Rutilus? qui gaudet acerbo
Plagarum strepitu, & nullum Seirena flagellis

Digitized by Google

Comparat, Antiphates trepidi Laris, ac Polyphemus?
Tum felix, quoties aliquis tortore vocato
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.
Quid suadet iuueni lætus stridore catenæ,
Quem mirè afficiunt inscripta ergastula, carcer
Rusticus? expectas, vt non sit adultera Largæ
Filia: quæ nunquam maternos dicere mœchos
Tam citò, nec tanto poterit contexere cursu,
Vt non ter decies respiret? conscia matri
Virgo fuit: ceras nunc hac dictante pusillas
Implet, & ad mœchum dat eisdem ferre cinædis.
Sic natura iubet: velociùs, & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos auctoribus, vnus, & alter
Forsitan hæc spernant iuuenes, quibus arte benignâ,
Et meliore luto finxit præcordia Titan:
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abstineas igitur damnis huiusce: etenim vel
Vna potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
Ex nobis geniti: quoniam dociles imitandis
Turpibus, ac prauis omnes sumus, & Catilinam
Quocunque in populo videas, quocunque sub axe:
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
NIL dictu fœdum, visúque hæc limina tangat,
Intra quæ puer est: procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
MAXIMA debetur puero reuerentia. si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos:
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.
Nam si quid dignum Censoris fecerit irâ,
Quandoquidem similem tibi se non corpore tantum,
Nec vultu dederit, morum quoque filius, & cùm
Omnia deteriùs tua per vestigia peccet,
Corripies nimirum, & castigabis acerbo
Clamore, ac post hæc tabulas mutare parabis.
Vnde tibi frontem, libertatémque parentis,
Cùm facias peiora senex, vacuúmque cerebro
Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

Digitized by Google

Hospite venturo, cessabit nemo tuorum:
Verre pauimentum, nitidas ostende columnas,
Arida cum tota descendat aranea tela,
Hic lauet argentum, vasa aspera tergeat alter,
Vox domini fremit instantis, virgámque tenentis.
Ergo miser trepidas, ne stercore fœda canino
Atria displiceant oculis venientis amici,
Ne perfusa luto sit porticus, & tamen vno
Semodio scobis hæc emendat seruulus vnus:
Illud non agitas, vt sanctam filius omni
Adspiciat sine labe domum, vitióque carentem?
Gratum est, quòd patriæ ciuem, populóque dedisti,
Si facis, vt patriæ sit idoneus, vtilis agris,
Vtilis & bellorum, & pacis rebus agendis.
Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu
Moribus instituas. serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta:
Illi eadem sumtis quærunt animalia pennis.
Vultur iumento, & canibus, crucibúsque relictis,
Ad fœtus properat, partémque cadaueris affert.
Hic est ergo cibus magni quoque vulturis, & se
Pascentis, propria cùm iam facit arbore nidos.
Sed leporem, aut capream famulæ Iouis, & generosæ
In saltu venantur aues: tunc præda cubili
Ponitur: inde autem, cùm se matura leuabit
Progenies stimulante fame, festinat ad illam,
Quàm primùm rupto prædam gustauerit ouo.
Ædificator erat Centronius, & modò curuo
Littore Caietæ summa nunc Tiburis arce,
Nunc Prænestinis in montibus, alta parabat
Culmina villarum, Græcis, longéque petitis
Marmoribus, vincens Fortunæ, atque Herculis ædem:
Vt spado vincebat Capitolia nostra Posides.
Dum sic ergo habitat Centronius, imminuit rem,
Fregit opes, nec parua tamen mensura relictæ
Partis erat: totam hanc turbauit filius amens,
Dum meliore nouas attollit marmore villas.
Quidam sortiti metuentem sabbata patrem,
Nil præter nubes, & cœli Numen adorant.

Nec distare putant humana carne suillam,
Qua pater abstinuit, mox & præputia ponunt.
Romanas autem soliti contemnere leges,
Iudaicum ediscunt, & seruant, ac metuunt ius,
Tradidit arcano quodcunque volumine Moses.
Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti:
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos.
Sed pater in caussa: cui septima quæque fuit lux
Ignaua, & partem vitæ non attigit vllam.
Sponte tamen iuuenes imitantur cetera: solam
Inuiti quoque auaritiam exercere iubentur.
FALLIT *enim vitium specie virtutis, & vmbra,*
Cùm sit triste habitu, vultúque, & veste seuerum.
Nec dubiè tanquam frugi laudatur auarus,
Tanquam parcus homo, & rerum tutela suarum
Certa magis, quàm si fortunas seruet easdem
Hesperidum serpens, aut Ponticus. adde quod hunc, de
Quo loquor, egregium populus putat, atque verendum
Artificem: quippe his crescunt patrimonia fabris.
Sed crescunt quocunque modo, maioráque fiunt
Incude assidua, sempérque ardente camino,
Et pater ergo animi felicis credit auaros,
Qui mirantur opes, qui nulla exempla beati
Pauperis esse putant: iuuenes hortatur vt illam
Ire viam pergant, & eidem incumbere sectæ.
Sunt quædam vitiorum elementa: his protinus illos
Imbuit, & cogit minimas ediscere sordes:
Mox acquirendi docet insatiabile votum.
Seruorum ventres modio castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens: neque enim omnia sustinet vnquam
Mucida cærulei panis consumere frusta,
Hesternum solitus medio seruare minutal.
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ
Alterius concham æstiui cum parte lacerti
Signatam, vel dimidio, putríque siluro,
Filáque sectiui numerata includere porri.
Inuitatus ad hæc aliquis de ponte negabit.
Sed quò diuitias hæc per tormenta coactas,
Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis,

Digitized by Google

Vt locuples moriaris, egentis viuere fato?
Intereà pleno cùm turget sacculus ore,
CRESCIT amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit,
Et minùs hanc optat, qui non habet, ergo paratur
Altera villa tibi, cùm rus non sufficit vnum,
Et proferre libet fineis, maiórque videtur,
Et melior vicina seges. mercaris & hanc, &
Arbusta, & densa montem qui canet oliuâ.
Quorum si pretio dominus non vincitur vllo,
Nocte boues macri, lassóque famelica collo
Armenta ad virideis huius mittuntur aristas.
Nec priùs inde domum, quàm tota noualia sæuos
In ventres abeant, vt credas falcibus actum.
Dicere vix poßis, quàm multi talia plorent,
Et quot venaleis iniuria fecerit agros.
Sed qui sermones? quæ fœdæ buccina famæ?
Quid nocet hoc, inquit. tunicam mihi malo lupini,
Quam si me toto laudet vicinia pago
Exigui ruris paucißima farra secantem.
Scilicet & morbis, & debilitate carebis,
Et luctum, & curam effugies, & tempora vitæ
Longa tibi post hæc fato meliore dabuntur:
Si tantum culti solus posséderis agri,
Quantum sub Tatio populus Romanus arabat.
Mox etiam fractis ætate, ac Punica paßis
Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladiósque Molossos,
Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
Vulneribus. merces ea sanguinis, atque laboris.
Nullis visa vnquam meritis minor, aut ingratæ
Curta fides patriæ. saturabat glebula talis
Patrem ipsum, turbámque casæ: qua feta iacebat
Vxor, & infantes ludebant quatuor, vnus
Vernula, tres domini: sed magnis fratribus horum
A scrobe, vel sulco redeuntibus, altera cena
Amplior, & grandes fumabant pultibus ollæ.
Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
Inde ferè scelerum caussæ, nec plura venena
Miscuit, aut ferro grassatur sæpius vllum
Humanæ mentis vitium, quàm sæua cupido

Immodici census. nam diues qui fieri vult,
Et citò vult fieri. SED *quæ reuerentia legum,*
Qui metus aut pudor est vnquam properantis auari?
Viuite contenti casulis, & collibus istis
O pueri, Marsus dicebat, & Hernicus olim,
Vestinúsque senex: panem quæramus aratro,
Qui satis est mensis: laudant hoc Numina ruris,
Quorum ope, & auxilio, gratæ post munus aristæ,
Contingunt homines veteris fastidia quercus.
Nil vetitum fecisse volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi, qui summouet Euros
Pellibus inuersis peregrina, ignotâque nobis
Ad scelus, atque nefas quodcunque est, purpura ducit,
Hæc illi veteres præcepta minoribus: at nunc
Post finem autumni media de nocte supinum
Clamosus iuuenem pater excitat. accipe ceras,
Scribe puer, vigila, caussas age, perlege rubras
Maiorum leges, aut vitem posce libello.
Sed caput intactum buxo, naréśque pilosas
Annotet, & grandeis miretur Lælius alas.
Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
Afferat. aut longos castrorum ferre labores
Si piget, & trepido soluunt tibi cornua ventrem
Cum lituis audita, pares, quod vendere possis
Pluris dimidio, nec te fastidia mercis
Vllius subeant ablegandæ Tiberim vltra,
Nec credas ponendum aliquid discriminis inter
Vnguenta, & corium. LVCRI *bonus est odor ex re*
Qualibet: illa tuo sententia semper in ore
Versetur, Dÿs, atque ipso Ioue digna poëtæ.
VNDE *habeas quærit nemo, sed oportet habere.*
Hoc monstrant vetulæ pueris poscentibus assem:
Hoc discunt omnes ante alpha, & beta puellæ.
Talibus instantem monitis quemcumque parentem
Sic possum affari. dic ô vanissime, quis te
Festinare iubet? meliorem præsto magistro
Discipulum. securus abi: vincêris, vt Aiax
Præteriit Telamonem, vt Pelea vicit Achilles.

Parcendum

Digitized by Google

Parcendum est teneris:nondum impleuere medullas
Natiua mala nequitiæ:cùm pectere barbam
Cœperit,& longi mucronem admittere cultri,
Falsus erit testis, vendet periuria summa
Exigua, Cereris tangens arámque,pedémque.
Elatam iam crede nurum,si limina vestra
Mortifera cum dote subit. quibus illa premetur
Per somnum digitis! nam quæ terráque,maríque
Acquirenda putes,breuior via conferet illi.
NVLLVS *enim magni sceleris labor,hæc ego nunquam*
Mandaui,dices olim,nec talia suasi:
Mentis caussa mala tamen est,& origo penes te.
Nam quisquis magni census præcepit amorem,
Et læuo monitu pueros producit auaros,
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem,& totas effundit habenas
Curriculo: quem si reuoces,subsistere nescit,
Et te contemto rapitur,metisque relictis.
Nemo satis credit tantum delinquere,quantum
Permittas:adeò indulgent sibi latiùs ipsi.
Cùm dicis iuueni,stultum,qui donet amico,
Qui paupertatem leuet,attollátque propinqui:
Et spoliare doces, & circumscribere, & omni
Crimine diuitias acquirere,quarum amor in te est.
Quantus erat patriæ Deciorum in pectore! quantum
Dilexit Thebas,si Græcia vera,Menœceus:
In quarum sulcis legiones dentibus anguis
Cum clypeis nascuntur,& horrida bella capessunt
Continuò,tanquam & tubicen surrexerit vna!
Ergo ignem,cuius scintillas ipse dedisti,
Flagrantem latè,& rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur misero, trepidúmque magistrum
In cauea magno fremitu leo tollet alumnus.
Nota Mathematicis genesis tua:sed graue tardas
Expectare colos.morieris stamine nondum
Abrupto.iam nunc obstas,& vota moraris:
Iam torquet iuuenem longa,& ceruina senectus.
Ocyus Archigenem quære,atque eme quod Mithridates
Composuit,si vis aliam decerpere ficum,

Atque alias tractare rosas. medicamen habendum est,
Sorbere ante cibum quod debeat aut pater, aut Rex.
Monstro voluptatem egregiam: cui nulla theatra,
Nulla aequare queas Praetoris pulpita lauti,
Si spectas quanto capitis discrimine constant
Incrementa domus, aerata multus in arca
Fiscus, & ad vigilem ponendi Castora nummi,
Ex quo Mars vltor galeam quoque perdidit, & res
Non potuit seruare suas. ergo omnia Florae,
Et Cereris licet, & Cybeles aulaea relinquas.
Tanto maiores humana negotia ludi.
An magis oblectant animum iactata petauro
Corpora, quique solent rectum descendere funem,
Quàm tu, Corycia semper qui pupe moraris,
Atque habitas, Coro semper tollendus, & Austro,
Perditus, ac vilis sacci mercator olentis:
Qui gaudes pingui antiquae de littore Cretae
Passum, & municipes Iouis aduexisse lagenas?
Hic tamen ancipiti figens vestigia planta
Victum illa mercede parat, brumámque, famémque
Illa reste cauet: tu propter mille talenta,
Et centum villas temerarius. adspice portus,
Et plenum magnis trabibus mare: plus hominum est iam
In pelago. veniet classis quocumque vocarit
Spes lucri, nec Carpathium, Getúlaque tantùm
Æquora transiliet: sed longè Calpe relicta,
Audiet Herculeo stridentem gurgite Solem.
Grande operaepretium est, vt tenso folle reuerti
Inde domum possis, tumidáque superbus aluta
Oceani monstra, & iuuenes vidisse marinos
Non vnus menteis agitat furor: ille sororis
In manibus vultu Eumenidum terretur, & igni:
Hic boue percusso mugire Agamemnona credit,
Aut Ithacum, parcat tunicis licet, atque lacernis,
Curatoris eget, qui nauem mercibus implet
Ad summum latus, & tabula distinguitur vna,
Cùm sit caussa mali tanti, & discriminis huius
Concisum argentum in titulos, faciésque minutas.
Occurrunt nubes, & fulgura: soluite funem,

Frumenti dominus clamat, piperísque coëmtor.
Nil color hic cæli, nil fascia nigra minatur:
Æstiuum tonat infelix, ac forsitan ipsa
Nocte cadet fractis trabibus, fluctúque premetur,
Obrutus, & Zonam laua, morsúque tenebit.
Sed cuius votis modo non suffecerat aurum,
Quod Tagus, & rutila voluit Pactolus arena,
Frigida sufficient velantes inguina panni,
Exiguúsque cibus, mersa rate naufragus assem
Dum rogat, & picta se tempestate tuetur.
Tantis parta malis, cura maiore, metúque
Seruantur. MISERA *est magni custodia census.*
Dispositis prædiues hamis vigilare cohortem
Seruorum noctu Licinus iubet, attonitus pro
Electro, signísque suis, Phrygiáque columna,
Atque ebore, & lata testudine. dolia nudi
Non ardent Cynici: si fregeris, altera fiet
Cras domus atque eadem plumbo commissa manebit.
Sensit Alexander, testa cùm vidit in illa
Magnum habitatorem, quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.
Nullum Numen habes, si sit prudentia: sed te
Nos facimus, Fortuna, Deam. mensura tamen quæ
Sufficiat census, si quis me consulat, edam,
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt,
Quantum, Epicure, tibi paruis suffecit in hortis,
Quantum Socratici ceperunt antè Penates.
Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicit.
Acribus exemplis videor te claudere. misce
Ergo aliquid nostris de moribus: effice summam
Bis septem ordinibus, quam lex dignatur Othonis.
Hæc quoque si rugam trahit, extendítque labellum,
Sume duos equites, fac tertia quadringenta.
Si nondum impleui gremium, si panditur vltrà:
Nec Cræsi fortuna vnquam, nec Persica regna
Sufficient animo, nec diuitiæ Narcissi,
Indulsit Cæsar cui Claudius omnia, cuius
Paruit imperiis vxorem occidere iussus.

IN SATYRAM XIV.

Fvscine.] Ad Fuscinum scribit hanc Satyram Iuuenalis.

Bvllatvs parvvlvs.] Prætextatus. Nam pueri vsque ad decimum quartum annum prætextam,& bullam gestabant.

Fritillo.] Fritillus pyxis cornea,& turricula,qua tali miscentur, & iaciuntur. Mart.lib. 4. ad Silum,

Dum blanda vagus alea december,
Incertis sonat,hinc & hinc fritillis.

Num pueri vas in terram figebant,& in illud nuces iacebant. Mart.

Nec timet ædilem moto spectare fritillo.

Turnebus ait fuisse vas oblongum, in quod mittebantur tesseræ & tali.

Tvbera.] Tumentis terræ calli, & prægnantis arenæ fœtus fungi. Athenæus.

Ficedvlas.] A ficu, aues quæ ficuum vsu pinguescunt. Plinius lib. 10. cap. 29. & Alexander Myndius in sua de auibus histor. Mart.

— patulo ficedula lumbo,
Cum tibi forte datur,

Nebvlone.] Nequā,perdito, à patre didicit luxuriosus & gulosus esse.

Natantes.] Iure conditas.

Renato dente.] Septimo anno dentes renascuntur.

Æstvvm.] Vt per æstatem solet.

Et nvllvm sirena flagellis.] Dulciorem esse flagellorum strepitum quàm Sirenum cantus, Antiphates, & Polyphemus. id est Carnifex potiùs domus suæ, quam dominus. Lestrygonum Rex Antiphates, & Polyphemus Cyclops homines comedebant. Homerus,& Thucidides.

Inscripta ergastvla.] Quanquam ibi includuntur qui inscripti sunt,vel ipsi serui, qui notis compuncti sunt.

Mancipia.] De ergastulis.

Ceras pvsillas.] Pugillares ceratos.

Ferre cinædis.] Immundis internunciis, & ministris. Cinædus sumitur pro puero meritorio. Nonius. Mart.

Quanta scabie miser laborat
Culum non habet,est tamen Cinædus.

Præcordia titan.] Prometheus filius Iapeti, Titani nepos formauit.

Orbita.] Via facta rota, lata via. Metaphora. Plinius lib. 8. cap. 36. iidem vbicumque sint orbitam si transiere, moriuntur scilicet mures. Claudianus,

Flauescit Aristis orbita.

Inde exorbitare apud Tertullianum, quod significat extra orbitam ire.

Et Catilinam. Improbum hominem vbique inuenies.

Brvti nec avvncvlvs. Bonus vt Cato Vticēsis Philosoph.& Brutus.

Tabvlas.] Testamenti.

CVCVRBITA VENTOSA.] Cucurbita phreneticis solet adhiberi occipiti inciso, si neque mens constat, neque somnus accedat author Cornelius Celsus, est etiam vas quo medici vtuntur ad deducendum sanguinem. Athenæus lib. 10. & sanguis educendus est è capite, cum ea facias Propertius.

Cæruleus cucumis tumidoque cucurbita ventre
Me notat, & iunco brassica vincta leui.

VERRE.] Virgis purga pauimentum. Verrere mundare est. Lucilius. ædes verrat, ac vapulet. Nonius.

SEMODIO SCOBIS.] Dimidio immundiciei. est autem scobs, id quod ab aliqua materia minutissimum decidit. Lampridius in Heliogabalo, scobe auri porticum strauit, & argenti. Et Trebellius Pollio in Galienis duobus crinibus suis auri scobem aspersit.

SEMODIVS.] Semimodius.

FAMVLÆ IOVIS.] Aquilæ, quia fulmina Ioui ministrarunt pugnanti aduersus gigantes.

CENTRONIVS.] Centronius fuit cupidus fabricæ.

LITTORE CAIETÆ.] In Campania est Caieta.

VINCENS FORTVNÆ.] Et fortunæ apud Præneste ædem pulcherrimam ferunt fuisse, & Herculis ædem Tiburis dicit. Tybur est in mōte non longe à Roma, ædificia quæ construuntur à Centronio comparantur his ædibus.

SPADO POSSIDES.] Hic possides spado libertus Claudij Imperatoris, qui eum in Brittānico triumpho hasta donauit, & cohortibus præposuit. Suet. in Claudio, Libertorū præcipue suspexit Posidem spadonem, quem etiam Brittannico Triumpho inter militares viros hasta pura donauit.

QVIDAM SORTITI.] Quidam Iudæi sorte habentes patrem metuentem sabbata.

COELI NVMEN.] Lumen legit Iosephus Scaliger, cœli numen hoc est cœlum. Canterus & Auratus in ea fuut hæresi, vt lumen legendum censeant. cœli numen non est, Deum colunt; qui est in cœlo, sed venerantur nubes, & cœlum, tanquā numen. Behotius Apophe. lib. 3. cap. 16. Ego vero malo legere cum Iusto Lipsio Numen. Tacitus hist. lib. 5. Iudæi mente sola vnumque numen intelligunt.

NEC DISTARE PVTANT.] Non putant porcinam carnem differre ab humana, id est ab vtraque abstinent. hoc dixit Poëta, quia verum cœli numen, hoc est Deum verum ignorabat, eiusque præcepta, licet Iudæi à carne porcina abstinerent, sciebant tamen distare ab humana.

PRÆPVTIA PONVNT.] Ponunt pelliculam priorem membri virilis, id est circumciduntur octauo die Genes. cap. 17.

MOSES.] Moyses Propheta, qui primus præcepta veri Dei tradidit hominibus. Sacra pagina.

DEDVCERE VERPOS.] Vt ne viam erranti, nec aquam quærenti ministraret, quod est contra omnem humanitatem, nisi eadem sacra colenti.

DEDVCERE VERPOS.] Iudæos qui sine pellicula sunt. Mart.

— me cruciat Solymis quod natus in ipsis,

Pædicat puerum verpe Poëta meum.

CVI SEPTIMA QVÆQVE.]Qui Sabbatis nihil egit. Frontinus in Strategematis. D. Augustus Vespasianus Iudæos, Saturni die, quo nefas eis est quicquam feriæ rei agere, adortus superauit, quia noluerunt arma attingere.

HESPERIDVM SERPENS.] Draco enim Hesperidum hortos custodisse dicitur, in quibus erant mala aurea, sed Hercules ea abstulit.

AVT PONTICVS.]Apud Colchos in Ponto, vbi Æta pater Medeæ regnauit, in templo Martis pellis velleris aurei suspensa olim fuit à Phryxo, quam tauri ignem spirantes, vnà cum dracone dicuntur custodisse, eam Iason occiso opera Medeæ dracone sustulit.

INCVNDE ASSIDVA.]Metaphora à fabris.

MODIO CASTIGAT INIQVO.] Parua mensura.

MINVTAL.] Vocatum quod fiat de piscibus, & Isiciis, oleribusque minutatim concisis. Isidor.

CONCHAM.] Fabam coctam, quæ illi remansit in alium diem cum sardina seruat.

CVM PARTE LACERTI.]Caudam pro parte, quia erat in pretio, genus piscis salsi. Athenæus Matt.

Cum sexetani fertur tibi cauda lacerti.

Magius lib. 2. cap. 9. non caudam, sed vilissimam partem intelligit.

SILVRVS.]Piscis est etiam. Plinius.

ALIQVIS DE PONTE.]Pauper mendicans in ponte, quia mendici in pontis itinere sedent.

ET DENSA MONTE QVI CANET OLIVA.]Hyperbole, id est, integrum montem, in quo erat oliuetum comparas.

QVEM TOTA NOVALIA.]Agros seminatos. Noualis, vt ait Festus, est ager nouæ relictus. Sementi. Segetes intelligit. Virg.

Impius hæc tam culta noualia miles habebit.

ET QVOS VENALES INIVRIA.] Molestia vicini potentis.

QVAM FOEDA BVCCINA FAMÆ.]Quā mala fama est auaris potentibus.

TVNICAM LVPINI.]Malo tunicam plenam auro sicut siliqua lupini plena est grano, verba auari, iuxta illud Horatij.

—populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi.

Horatianus ille auarus pluris aurum quàm famam existimabat.

QVANTVM SVB TATIO.]Tempore Tatij regis Sabinorum, qui Romulo iunctus est amicitia populus Romanus pauper erat. Liuius.

PVNICA PRÆLIA.]Carthaginensia.

VEL PYRRHVM.] Epirotarum Regem.

GLADIOS MOLOSSOS.] Epiroticos, magnos. canis Molossus etiam est magnus canis. Horat. lib. 2. Satyr 6.

—simul domus alta Molossis
Personuit canibus.

GLEBVLA.]Agellus, Gleba est cespes terræ, Glebula diminutiuum, pars pro toto sumitur.

VNVS VERNVLA, TRES DOMINI.] Tres habebant vnum seruum.

MARSVS, HERNICVS, ET VESTINVS SENEX.] Quiuis Paterfamilias ex illis Italiæ populis.

QVERCVS.] Glandis, qua vescebantur.

PERONE TEGI.] Virg.

— crudus tegit altera pero

Genus calceamenti contra niues, imbres & frigora, Perones, & culponiæ rustica calceamenta. Isid.

SVPINVM.] Dormientem.

PERLEGE RVBRAS.] Ergo primæ literæ legum Iurisconsultorum rubeo colore scriptæ fuere, non nigro. hinc Cicero ad rubricas se transfert. Perlegere est à principio ad finem vsque legere, hoc præcepto ostendit Iuuenalis, iuris studiosis, quãta opera requiratur in discendis legibus. Quintilianus lib.1.docet quo modo legendi sint libri his verbis, ac diu non nisi optimus quisque, & qui credentem sibi minime fallat, legendus est: sed diligenter ac pene, ad scribendi sollicitudinem, nec per partes modo scrutanda omnia, sed perlectus liber vtique, ex integro resumendus.

AVT VITEM POSCE LIBELLO.] Vt centurio fias, da libellos Principi, vitis centurionis munus, qui vitem gestat: Claudius nulli vitem, nisi robusto, & bonæ famæ dabat. Ælius Spartianus.

POST FINEM AVTVMNI.] Homines studiis dediti æstate breues illas, ac contractas noctes dormiunt, idem veteres factitabant, neque ante lucanam lucubrationem fere incipiebant, nisi sub finem Autumni.

SED CAPVT INTACTVM BVXO.] Sic age, vt te sordidum pueri mirentur, & virtutem tuam imitentur. Si vis Centurio militare. *buxo*, pectine. Buxus arbor est semper virens.

MIRETVR LÆLIVS ALAS.] Grandibus pilis, quia virile signum est, comes Lelius, sub quo militabis.

VT EVERTAS CASSAS MAVRORVM ATTEGIAS.] Alij Atteias, mapalia, tabernacula, tuguria, vmbracula, Rufinus in lib.7. Iosephi de bello Iudaico. Cum ad festum inquit, diem venisset, quo Atteias in honorem Dñi componi, ab hominibus mos est, Claudianus.

Agricola referant, iam tuta mapalia Mauri.

Ego inquit Domitius, potius intelligo hoc significare Mauritaniam ad extremã partem Libyæ, prima verior est, inquit Politianus c.9. Miscella.

BRIGANTVM.] Brigantes Brittanniæ populi. Tacit. in vita Agricolæ.

VT LOCVPLETEM AQVILAM.] Vt signifer sis stipendiis emeritus, militiam opulentam.

PLVRIS DIMIDIO.] Plus media parte. vide l. rem minoris pretij, C. de rescindenda venditione.

TIBERIM VLTRA.] Transportandæ vltra Tiberim fluuium Italiæ, qui sulphurata vendebant, eam partem habitabant: Mart. lib.1. epig. 98. & *hoc quod transtyberinus ambulator, qui pallentia sulphurata fractis permutat vitreis*, hic locus tenebricosus vsque in hanc lucem fuit.

ANTE ALPHA, ET BETA.] Ante ætatem discendi.

VINCERIS VT AIAX PRÆTERIIT TELAMONEM.] Patrem, Ironia, vt Aiax & Achilles vicerunt parentes virtute, ita vitio auaritiæ filius tuus te superat.

PELEA.] Patrem.

BREVIOR VITA.] Homicidium.

DECIORVM.] Pater & filius, qui se pro rep. deuouerunt.

MENOECEVS.] Vir Thebanus, is cum cognouisset per Tiresiam vatem Thebas semper fore liberas, & nunquam posse capi, si illic occubuisset, vbi cubile Draconis erat, libens gladio incubuit, vt morte sua libertatem patriæ daret. Cicero Tusc. quæst. lib. 1. circa finem Menœceus vero non non prætermittitur, qui oraculo edito largitus est patriæ suum sanguinem, & Papinius lib. 11. Theb. idem de eodem refert.

IN QVORVM SVLCIS.] Fabulosam illam Cadmi historiam tangit, vt Thebas patriam Menœcei designet. Cadmus enim Agenoris filius, quum post raptum Europæ sororis in Boeotia desedisset, ædificatisque Thebis quosdam ex sociis misisset, qui ad rem diuinam aquam afferrent, nec ij redirent, ipse profectus comperit eos à serpente iuxta fontem stabulante deuoratos, quem cum mirabundus spectaret, audiuit vocem fore, vt ipse quoque serpens spectaretur, quod postea accidit in extrema senectute, nam ipse vna cum vxore in serpentem conuersus est, occiso igitur eo serpente: eius dentes accepto oraculo seuit, ex quibus homines, armati orti sunt, qui omnes statim se mutuis vulneribus confoderunt, præter eos qui se Cadmo iunxerunt. Ouid. Metam. lib. 3. Fulgentius, qui ad literarum inuentionem fabulam refert.

TREPIDVMQVE MAGISTRVM.] Alludit ad historiam sui temporis. Nam Leo mansuetus temporibus Domitiani in theatro magistrum, à quo fuerat educatus lacerauit. Mart.

Læserat ingrato Leo perfidus ore magistrum.

TARDAS COLOS.] Periodum Parcarum colo designatam.

CASTORA.] Ad templum Castoris, diuites olim in templis pecunias suas deponere soliti erant, quasi Diis committere, & credere se existimantes. Brodæus Miscell. lib. 4. cap. 17.

VIGILEM.] Tertullianus in Apologetico, Ædes suas Dij tuerentur & imagines, quæ vt opinor Cæsarum milites excubiis salua præstant. Ideo Iuuenalis Castora vigilem dixit.

MARS VLTOR GALEAM PERDIDIT.] Antea solebant arcas æratas facere, & ibi deponere pecuniam senatores, & sic in foro Martis collocare. verum per noctem à furibus expoliatæ sunt arcæ, & cæperunt ex eo in templo Castoris ponere.

ERGO OMNIA FLORÆ.] Ludos Theatrales, qui in honorem Dearum exhibentur, vide quæ scripsi in Persium de Ludis floralibus.

ET CERERIS, ET CYBELES.] De ludis Cereris. Tacitus lib. 15. Ann. de Nerone loquens, Tandem inquit statuere Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur exequi destinata. Et paulo post, Vtque Circensiũ Cerealiũ ludicrum pluribus equitum cursibus celebraretur. Ludi Cereris, Cerealia dicti, quibus equorũ cursus in circo celebrabantur. Ouid. in 4. Fastorum.

Circus erit pompa celeber numeroque Deorum,
Primaque ventosis palma petetur equis.
Hic Cereris ludi, non est opus indice causa.

Vide plura apud Politianum cap.85. Ludi Cybeles, Megalesiaci, de quibus in superioribus dixi.

PETAVRO.] Petaurum est ludus, quo ludi genere homines machina lignea per aëra iactabantur rotarum pulsu. Mart.

Quam rota transmissa toties impacta petauro.

Petaurum est ergo, id supra quod homines agilitate corporum insignes ludunt, vt hastæ, funes, supra quos ambulant. Petauristæ à veteribus dicebantur, qui saltibus, & schœnis leuioribns mouerentur. Nonius. Varro de vita populi Romani lib. 2. nec minus alio in genere sunt ludi velitis Galli, Germani Petauristæ. Mart. lib. 2. ad Classicum.

Quid si per graciles vias Petauri
Inuitum iubeas subire ladam.

CORYCIA.] Corycus ciuitas Isauriæ.

CORYCIA.] Piratica, quales sunt Cilices.

DE LITTORE CRETÆ.] Apud Cretam regnauit Cres primus indigena. Creta dicta à Crete illo, quem aiunt vnum curetarum fuisse, à quibus Iupiter absconditus est, & nutritus, vt air D. Hieronymus in Chronicis Eusebij.

MVNICIPES IOVIS.] Cretenses. sunt qui Thebis Boëtiæ natum esse Iouem autumant, quod sensit Licophron. alij in Creta Iouem natum, & educatum fuisse dixerunt, illud confirmauit. Virg. 4. Georg.

Dictæo cæli regem pauere sub antro.

Quod & Iuuenalis videtur hîc innuere. Mart. li. 4. de natali Domitiani.

Cæsaris alma dies, & luce sacratior illa,
Conscia Dictæum, qua tulit Ida Iouem.

TALENTA.] Mille talenta efficiunt sexcenta milia coronatorum.

PASSVM.] Hoc vinum ex Creta mittebatur, fit autem ex vuis sole passis, & arefactis, vnde nomen. Mart.

Gnoßia Minoæ genuit vindemia Cretæ,
Hoc tibi quod mulsum pauperis esse solet.

ILLA RESTE CAVET.] Supra quam ambulat.

CARPATHIVM.] Mare iuxta Carpathon insulam, Carpathos insula contra Ægyptum, a qua vicinum Pelagus Carpathium appellatum est. Horat.

Quicumque Bithyna laceßit
Carpathium Pelagus carina.

CALPE RELICTA.] Illa columna Herculis. Plin. lib. 3. Abila Affricæ, Europæ Calpe laborum Herculis metæ, quam ob causam indigenæ columnas eius Dei vocant, sensus in Oceanum exibit. Seneca in Hercule Oeteo *Radiante clarum gestantem caput.*
His fracta Calpa manibus elisit fretum.

HERCVLEO GVRGITE.] Vbi Hercules columnas fixisse dicitur, Possidonius ait Solem in finitimis Oceani littoribus maiorem occidere ingenti cū strepitu, ac si in illo restringendo pelagus efferuescat. Virgil. lib. 4. Æneid.

kk

Oceani finem iuxta solemque cadentem
Vltimus, Æthiopum locus est.

Ausonius.

Condiderat iam solis equos Tartessia Calpe,
Studebatque freto Titan insignis Ibero.

TVMIDA ALVTA.]Manticula, vel aluta pellis mollior calceis & cæteris operibus faciendis concinnata, ex qua facta erat crumena.

TENSO FOLLE.] Vt pleno sacculo reuertaris. Probus.

OCEANI MONSTRA.] Tritones, Nereides.

ILLE SORORIS]Furens Orestes.

IPHIGENIA.] Soror Orestis, quem purificauit.

EVMENIDVM.] Furiarum. Horatius,

Et intortis capillis Eumenidum recreantur angues.

HIC AIAX.]Quia & ipse insanit.

ITHACVM.] Vlyssem.

CONCISVM ARGENTVM IN TITVLOS.] Pecuniæ quæ variis titulis, & imaginibus signantur.

NIL FASCIA NIGRA.] Nubes ducta per cœlum.

ET ZONAM LÆVA.]In qua fert solidos. Zona se præcingebant, Sacra pagina, Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. & Horatius.

Ibit ibit, qui Zonam perdidit.

Zonam enim tenebit sinistra, dextra vero natabit.

TAGVS.]Hispaniæ.

PACTOLVS.]Lydiæ fluuij auriferi sunt.

PICTA SE TEMPESTATE.]Qui naufragium fecerant casum pingebant in tabula. Persius Saty.1.

— & cantet si naufragus assem
Protulerim. cantas, cum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes.

DISPOSITIS PRÆDIVES HAMIS.]Per translationem disciplinæ militaris sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam vrbis cum hamis & cum aqua vigilias curare consueuerant vicibus. Tacitus, esse illi proprium militem cohortium vrbanarum, nec defuturas vigilum cohortes. Hamæ vasa aquaria rotundioris formæ & ventris globosioris, quibus ad extinguenda incendia vtebantur. Plinius lib. 10. epist. aduersus incendia hamæ meminit, & alioqui, nullus inquit vsquam in publico sipo, nulla hama: M. habent mendose. Brittanicus, & Curio legunt armis, hamis lib. N.P.

LICINVS.] Hic ex liberto Claudij præfectus factus est, pro diuite ponitur.

Nunc Licinij in campos, nunc Crassi mittit in ædes.

Persius.

PHRYGIA COLVMNA.Marmorea præciosa. Tibullus,

Quidue domus prodest Phrygiis innixa columnis.

ELECTRVM.]Gemma nigri coloris. electrum etiam est metalli genus,

quoties in auro quinta argenti portio commixta est, Tertullianus.

NON ARDENT CYNICI.] Id est Diogenes, qui in dolio dormiebat, & similes. Tacitus Ann. lib. 16. maxime intentus Demetrio Cynicæ Institutionis Doctori, quæ secta re vera à Stoica tunica tantùm distat, id est quod nudius, & inuerecundius Cynici, quæ velant, & tegunt Stoici. Seneca epist. 63. Demetrium virorum optimum mecum circumfero, & relictis conchiliatis cum illo seminudo loquor, illum admiror.

ALEXANDER.] Macedonum Rex in illo dolio.

SOCRATICI PENATES.] Ædes Socratis.

EPICVRE.] Epicurs, qui summum bonum ponebat in voluptate, aqua & cibario pane contentus erat, Laërtius.

PARVIS HORTIS.] Nam Athenis hortos habuit, quos primus instituit.

GESTIS ÆQVANDA.] Cum magnis periculis res magna efficitur.

BIS SEPTEM ORDINIBVS.] Gradibus equitum Romanorum.

OTHONIS.] Roscij Tribuni plebis, qui tulit legem, qua prohibebatur sedere in quatuordecim gradibus, qui quadringenta sestertia non habebat.

SI RVGAM TRAHIT.] Si displicet.

CROESI.] Regis Lydiæ.

TERTIA QVADRINGENTA.] Censum trium equitum.

NEC DIVITIÆ NARCISI.] Narcissus libertus Claudij Eunuchus potentissimus, idemque ditissimus, de quo vide Tranquillum in Claudio, & Tacitum Anna. lib. 11. qui inter cætera hæc refert, Messalina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe & aliquando ira, tanta inter extrema superbia agebat, ac ni cædem eius Narcissus properauisset, verterat pernicies in accusatorem, prorupit Narcissus, denunciatque centurionibus & Tribuno, qui aderant exequi cædem.

SATYRA XV.

Ad Volusium Bithynicum de immanitate & superstitione Ægyptiorum, qui præpostera religione feras colunt homines iugulant, ferinis carnibus abstinent, humanis vescuntur.

QVIS nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? crocodilon adorat
Pars hæc: illa pauet saturam serpentibus ibim.
Effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ resonant vbi Memnone chordæ,
Atque vetus Thebe centum iacet obruta portis.
Illic cæruleos, heic piscem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Digitized by Google

Porrum, & cepe nefas violare, ac frangere morsu.
O sanctas genteis, quibus hac nascuntur in hortis
Numina. lanatis animalibus abstinet omnis
Mensa, nefas illic fœtum iugulare capellæ:
Carnibus humanis vesci licet: attonito cùm
Tale super cenam facinus narraret Vlysses
Alcinoo, bilem, aut risum fortasse quibusdam
Mouerat, vt mendax aretalogus. in mare nemo
Hunc abiicit, sæua dignum, veráque Charybdi,
Fingentem immaneis Lestrygonas, & Cyclopas?
Nam citiùs Scyllam, vel concurrentia saxa
Cyaneis, plenos & tempestatibus vtreis
Crediderim, aut tenui percussum verbere Circes,
Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
Tam vacui capitis populum Phæaca putauit?
Sic aliquis merito nondum ebrius, & minimum quì
De Corcyræa temetum deduxerat vrna:
Solus enim hoc Ithacus nullo sub teste canebat.
Nos miranda quidem, sed nuper Consule Vinco
Gesta super calidæ referemus mœnia Copti:
Nos vulgi scelus, & cunctis grauiora cothurnis.
Nam scelus (à Pyrra, quamquam omnia syrmata voluas,
Nullus apud tragicos populus facit) accipe nostro
Dira quod exemplum feritas produxerit æuo.
Inter finitimos vetus, atque antiqua simultas:
Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus:
Ardet adhuc Combos, & Tentyra. summus vtrinque
Inde furor vulgo, quod Numina vicinorum
Odit vterque locus, cum solos credat habendos
Esse Deos, quos ipse colit. sed tempore festo
Alterius populi rapienda occasio cunctis
Visa inimicorum primoribus, ac Ducibus: ne
Lætum, hilaremque diem, ne magnæ gaudia cenæ
Sentirent positis ad templa, & compita mensis,
Peruigilique toro, quem nocte, ac luce iacentem
Septimus interea Sol inuenit. horrida sanè
Ægyptus: sed luxuria, quantum ipse notaui,
Barbara famoso non cedit turba Canopo.
Adde quod & facilis victoria de madidis, &

Digitized by Google

Blæsis, atque mero titubantibus. inde virorum
Saltatus nigro tibicine, qualiacunque
Vnguenta, & flores, multæque in fronte coronæ
Hinc ieiunum odium. sed iurgia prima sonare
Incipiunt animis ardentibus. hæc tuba rixæ.
De hinc clamore pari concurritur, & vice teli
Sæuit nuda manus. pauca sine vulnere malæ
Vix cuiquam, aut nulli toto certamine nasus
Integer. adspiceres iam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis
Ossa genis, plenos occulorum sanguine pugnos.
Ludere se credunt ipsi tamen, & puerileis
Exercere acies, quòd nulla cadauera calcent,
Et sanè quòd tot rixantis millia turbæ
Sic viuunt omnes. ergo acrior impetus, & iam
Saxa inclinatis per humum quæsita lacertis
Incipiunt torquere domestica seditione
Tela. nec hunc lapidem, quali se Turnus, & Aiax,
Et quo Tydeides percussit pondere coxam
Æneæ: sed quem valeant emittere dextræ
Illis dissimiles, & nostro tempore natæ.
Nam genus hoc viuo iam decrescebat Homero.
TERRA malos homines nunc educat, atque pusillos.
Ergo Deus, quicunque adspexit, ridet, & odit.
A diuerticulo repetatur fabula. postquam
Subsidijs auctus pars altera promere ferrum
Audet, & infestis pugnam instaurare sagittis,
Terga fugæ celeri præstantibus omnibus instant,
Qui vicina colunt vmbrosæ Tentyra palmæ
Labitur heic quidam, nimia formidine cursum
Præcipitans, capiturque: ast illum in plurima sectum
Frusta, ac particulas, vt multis mortuus vnus
Sufficeret, totum corrosis ossibus edit.
Victrix turba, nec ardenti decoxit aëno,
Aut verubus: longum vsque adeò, tardúmque putauit
Exspectare focos, contenta cadauere crudo.
Hinc gaudere libet, quòd non violauerit ignem,
Quem summa cæli raptum de parte Prometheus
Donauit terris. elemento gratulor, & te

Exultare reor. sed qui mordere cadauer
Sustinuit, nihil vnquam hac carne libentiùs edit.
Nam scelere in tanto ne quæras, & dubites, an
Prima voluptatem gula senserit. vltimus autem
Qui stetit absumpto iam toto corpore, ductis
Per terram digitis, aliquid de sanguine gustat.
Vascones, vt fama est, alimentis talibus vsi
Produxere animas: sed res diuersa, sed illic
Fortunæ inuidia est, bellorúmque vltima, casus
Extremi, longæ dira obsidionis egestas.
Huius enim, quod nunc agitur, miserabile debet
Exemplum esse cibi. sicut modò dicta mihi gens
Post omneis herbas, post cuncta animalia quidquid
Cogebat vacui ventris furor, hostibus ipsis
Pallorem, ac maciem, & tenueis miserantibus artus,
Membra aliena fame lacerabant, esse parati
Et sua, quisnam hominum veniam dare, quísue Deorum
Viribus abnuerit dira atque immania passis,
Et quibus ipsorum poterant ignoscere Manes,
Quorum corporibus vescebantur? melius nos
Zenonis præcepta monent. nec enim omnia, quædam
Pro vita facienda putat, sed Cantaber vnde
Stoicus, antiqui præsertim ætate Metelli?
Nunc totus Graias, nostrasque habet orbis Athenas.
Gallia causidicos docuit facunda Britannos,
De conducendo loquitur iam rhetore Thule.
Nobilis ille tamen populus, quem diximus, & par
Virtute, atque fide, sed maior clade Saguntus
Tale quid excusat: Mæotide sæuior ara
Aegyptus. quippe illa nefandi Taurica sacri
Inuentrix, homines, vt iam quæ carmina tradunt
Digna fide credas tantùm immolat. vlterius nil,
Aut grauius cultro timet hostia, quis modò casus
Impulit hos? quæ tanta fames, infestáque vallo
Arma coëgerunt, tam detestabile monstrum
Audere? an ne aliam terra Memphitide sicca
Inuidiam facerent nolenti surgere Nilo?
Qua nec terribiles Cimbri, nec Britones vnquam,
Sauromatæque truces, aut immanes Agathyrsi,

Hac sæuit rabie imbelle,& inutile vulgus,
Paruula fictilibus solidum dare vela phaselis,
Et breuibus pictæ remis incumbere testæ.
Nec pœnam sceleri inuenies, nec digna parabis
Supplicia his populis,in quorum mente pares sunt,
Et similes,ira,atque fames mollissima corda
Humano generi dare se natura fatetur,
Quæ lacrymas dedit,hæc nostri pars optima sensus.
Plorare ergo iubet caussam lugentis amici,
Squaloremque rei,pupillum ad iura vocantem
Circumscriptorem,cuius manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.
Naturæ imperio gemimus,cùm funus adultæ
Virginis occurrit,vel terra clauditur infans,
Et minor igne rogi.quis enim bonus, aut face dignus
Arcana,qualem Cereris vult esse sacerdos,
Vlla aliena sibi credat mala?separat hoc nos
A grege mutorum,atque ideo venerabile soli
Sortiti ingenium, diuinorúmque capaces,
Atque exercendis,capiendísque artibus apti
Sensum à cœlesti demissum traximus arce,
Cuius egent prona,& terram spectantia.mundi
Principio indulsit communis conditor illis
Tantùm animas,nobis animum quoque,mutuus vt nos
Affectus petere auxilium, & præstare iuberet,
Dispersos traherem populum,& migrare vetusto
De nemore, & proauis habitatas linquere siluas:
Ædificare domos, Laribus coniungere nostris
Tectum aliud,tutos vicino limine somnos
Vt collata daret fiducia:protegere armis
Lapsum,aut ingenti nutantem vulnere ciuem:
Communi dare signa tubâ,defendier iisdem
Turribus,atque vnâ portarum claue teneri.
Sed iam serpentum maior concordia:parcit
Cognatis maculis similis fera.quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore vnquam
Exspirauit aper maioris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam : sæuis inter se conuenit vrsis.

Ast homini ferrum lethale incude nefanda
Produxisse parum est, cùm rastra, & sarcula tantum
Assueti coquere, & marris, ac vomere lassi
Nescierint primi gladios excludere fabri.
Adspicimus populos. quorum non sufficit ira
Occidisse aliquem: sed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus esse cibi. quid diceret ergo,
Vel quò non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine, & ventri indulsit non omne legumen?

IN SATYRAM XV.

Ad Volusium scribit Iuuenalis de factis Ægyptiorum.

IBIM.] Ibis auis Ægypti est, illi naturale cum serpentibus est bellum. Ammianus inter Ægyptias alites Ibis sacra est, & amabilis, & innocua. Ideo quod nidulis suis ad cibum suggerens oua serpentum, efficit, vt rarescant mortiferæ pestes assumptæ.

CERCOPITHECI.] Cercopithecus caudata simia est. Mart. lib. 14.

Callidus emissas eludere simius hastas,
Si mihi cauda foret cercopithecus eram.

DIMIDIO MEMNONE.] Thebas intelligit vrbem Ægypti in templo Serapidis Memnonis statua saxea, vbi radiis solis icta est vocalem sonum reddens. Tacitus Anna. 11. & Plinius lib. 37. cap. 7. vel statua Memnonis filij auroræ, ita arte quadam mechanica composita, vt humana voce regem & solem salutaret. Postea Rex Cambyses volens hanc rem cognoscere, partem statuæ abscidit, & sic postea solem tantum non Regem salutabat. Dimidio.) id est aperto, & diuiso, hæc doctissimus Dousa filius in notis in Catullum. Strabo vero lib. 17. ait se in Thebis Ægyptiis vidisse duos altissimos colossos, ex integris lapidibus inter se propinquos, quorum alterius superiores partes iam corruerant ob terræmotum, huius pars illa, quæ reliqua erat super base circiter horam primam, vt inquit, sonum emisit ingenti præsente multitudine, sic erat artificiose in ipsa base incisa. dimidius, ergo Memnon hic dicitur habita ratione partis quę corruerat, de quo Eusebius in Chronicis, Hic est Amenophis, seu Amenoptes, quem quidam Memnonem putant lapidem loquentem, quippe cuius statua, vsque ad aduentum Christi sole dicebatur Oriente vocem dare. Memnonem putant lapidem loquentem in v. va. vat. Memnonem putant, cuius & pro Memnonem habes in o. v. Memnonem in sa. Menopem in lut. Memnon. Narrant istud tanquam rem admiratione dignam. Pausanias lib. 1. Diodorus lib. 2. cap. 6. Plinius lib. 36. Natu. Hist. cap. 7. & Suidas, Radio inquit statuam attingente, quod fit Oriente sole, non potest non videri mirabile cũ radio in os incidente statua loquatur, oculi apparent hilares ad lumen.

ad lumen. Cornelius Tacitus lib.2. Germ. aliis quoque miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est vocalem sonum reddens. Hoc idem contigisse Colosso Thebis testatur Strabo lib.17. Illi autem faciunt hunc Memnonem Regem non Ægyptiorum, sed Æthiopum, quod ex Æthiopia, vel potius è Susis ciuitate Persarum ad bellum Troianũ venerit, quem Diodorus ducem tantum facit præsidij. missi Troianis à Theutano Assyriorum Rege, atque fuisse filium Tithonis præfecti Persarum. Hesiodus in Theogonia facit auroræ Tithonisque filium. Pausanias ex Æthiopia in Ægyptum venisse, & penetrasse vsque Susa, fuit, & alius Memnon nomine Artaxerxes Rex Persarum, de quo auctor circa Olymp.93.

MAGICE.] Quia arte magica id fieri putabatur.

ATQVE VETVS THEBE.] Iacet deuastata cum centum portis. Thebas condidit Busiris in Ægypto. Diodorus.

CÆRVLEOS.] Æluros Legit Brodeus, Ælurus fuit Deus Ægyptiorum. Herod pisces maris, cæruleus est æquoreus.

HIC PISCEM FLVMINIS.] Turneb. lib.8. cap.17. cærulei, sunt marini.

ARETALOGVS.] Comœdus, histrio, nugatores garruli hoc nomine censentur, Crispinus loquacissimus appellatus est, quia garrula carmina scripserat, vt ait Porphirio in 1. Sermonum. Turnebus lib.10.

LESTRIGONAS, ET CYCLOPAS.] Quos perhibent hominibus pastos, extinctos: vescebantur hi carnibus humanis. Plinius, Lestrigonæ in formiis, Ciclopes in Sicilia habitarunt.

SCYLLAM.] Periculum maris. Tibullus,

— Scylla sæuo conterruit impetus ore.

Ea quæ de Vlysse fabulæ ferũt, quomodo triremi Tyrrhenum Scyllam fugerit spoliare hospites solitam scribit, Palephatus in incredibilium lib. 1. Syrenas quoque fuisse meretrices, quæ deciperent nauigantes.

SAXA CYANES.] Scopulos, Cyanes insulæ, quæ est in Ponto. Plinius. finxerũt duas insulas in Bosphoro Thracio instabiles esse, quæ non sine periculo nauigantium concurrerent.

VTRES.] Saccos ex corio, plenos tempestatibus, & ventis contrariis Æolus tradidit Vlyssi, vt ait Homerus.

TENVI VERBERE CIRCES.] Virga magica Circes filiæ Solis.

ELPENORA PORCIS.] Vnum ex sociis Vlyssis porcis à Circe factis. Martialis,

Conductum repetens nocte iubente Larem,
Pene inuitatus obit sæuu Elpenora fatis,
Praceps per longos dum ruit vsque Lares.

Apud Circem ebrius lapsus è scalis periit. Vide plura apud Homerum.

PHOEACA.] Pheacenses existimauit modici cerebri.

CORCYREA TEMETVM.] Vinum de insula Phæacum. Horatius lib. 2. Epist. ad Florum,

Pullos, oua, cadum temeti.

CONSVLE IVNCO.] Cuiacius Iurisconsultorum nostri temporis facile princeps in titulum de fideicommiss. libertatib. Senatusconsultum Iuncianum à Consule Iunco, cuius meminit Lampridius. In Commodo male legitur vnico, cùm nullus Consul vnicus reperiatur in Fastis Romanorum. Brittannicus legit Vinco, & malè, quia Tranquillus in Nerone Vincianæ coniurationis facit mentionem.

MOENIA COPTI.] Coptus Ægyptiorum, & Arabum vrbs communis, in qua Isis colitur. Strabo.

CVNCTIS GRAVIORA COTHVRNIS.] Tragicis narrationibus. Cothurnus calceamẽti genus erat subere subleuatum, quo tragœdiarum actores vtebantur, vt proceriores viderentur, hîc pro tragœdia sumitur, & apud Horatium,

Grande munus Cecropio repetes cothurno.

A PYRRHA SYMATA VOLVAS.] Tragœdias, quæ in Symate veste Tragica aguntur, sensus, à diluuio Deucalionis & Pyrrhæ.

SCELVS.] Vt homo hominem comederit, vt populus Ægyptius nuper fecit consule Iunco, tempore Neronis.

ANTIQVA SI MVLTAS.] Vetus odium latens.

COMBOS ET TENTYRA.] Combos ciuitas Ægypti, in qua Crocodilus colebatur. Tentyra est etiam vrbs Ægypti. Tentyritæ Crocodilos non metuunt. odium inter Ægyptios ob religionem, nam qui Combi habitant Crocodilum colunt, qui Tentyræ accipitrem.

SEPTIMVS SOL.] Septimus dies.

BARBARA TVRBA NON CEDIT CANOPO.] Ægyptus non cedit oppido illi famoso, vbi templum erat Serapidis, ad cuius sacra magna vis hominum confluebat non sine nequitia. hæc pars Ægypti est horrida quidem, sed non est minus luxuriosa.

IEIVNIVM ODIVM.] Atrox.

BLESIS.] Titubantibus, & imperfectè loquentibus.

SALTATVS.] Tripudium.

NEC HVNC LAPIDEM.] Talem lapidem quali Turnus & Aiax se defenderunt contra Æneam & Hectorem, Homerus describit illum lapidem. Iliad. 7. Virgilius Æneid. 12.

Vix illum lectibus sex ceruice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus,

TYDIDES.] Diomedes percussit Coxam Æneæ saxo miræ magnitudinis, vt ait Virg. Æneidos 5.

TENTYRA PALMÆ.] Quæ in Ægypto vbi vrbs Tentyra est, plurima prouenit.

ELEMENTO GRATVLOR.] Igni. Prometheus filius Iapeti ex Asia Nympha ignem subripuit, & in ferulam coniecit currens, iactansque ferulam, ne spiritus interclusus vaporis extingueretur, ad homines detulit, quare Deorum indignatione Pandora terris immissa pœnæ

causa per eam mulierem, patefacto dolio omnia pestium genera eruperunt.

VASCONES VT FAMA EST.] Michaël Montanus lib.1.cap. 30.putat Iuuenalem loqui de Vasconibus Aquitaniæ populis, quorum maiores ait obsidionem à Cæsare factam in vrbe Alexia tolerasse fame, & cadaueribus seruorum, fœminarum, & pugnæ non idonearum personarum, sed fallitur vir alioqui doctus, eo quod non animaduerterit, hos Vascones infra dici Cantabros. Cantabri sunt populi Hispanię, in quorum regionibus sunt. Vascones populi sunt in Iberia iuncti Cantabris, obsessi à Metello, vel à Sertorio, ne fidem populi Romani violarent, cadaueribus vescebantur, dum fame vrgerentur, vt scribunt Plutarchus & Apianus, & Florus.

MANES.] Animæ quæ à corporibus discesserunt.

ZENONIS.] Philosophi, qui pro vita tuenda ab honesto recedendum non putat.

SED CANTABER VNDE STOICVS.] Interpres Dionis Augustus Astures vicit, & Cantabros gentes Celticas, opera Terentij Varronis. Cantabri gens Hispaniæ à vocabulo vrbis, & Iberi amnis cui insidunt appellati, horum animus pertinax, & magis ad lattocinandum, & ad bellandum, vel ad perpetiendum verbera semper parati. Vasco ergo Cantaber non Saguntinus est, vt interpres à Pytheo editus putat. Hor.

Seruit Hispana vetus hostis ore
Cantaber.

ÆTATE METELLI.] Tempore Metelli secta Stoicorũ non erat. Quintus Metellus aduersus Sertorium bellum gerebat, alius fuit Metellus qui bellum gessit aduersus Iugurtham.

GRAIAS NOSTRASQVE ATHENAS.] Romanas literas, & Græcas orbis nunc habet.

GALLIA.] Loquitur de Gallia Lugdunensi, vnde supra idem ait, Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.

THVLE.] Thule vltima insula Oceani inter Septentrionalem & Occidentalem plagam vltra Brittanniam, à sole nomen habens, quia in ea solstitium æstiuum sol facit, & nullus vltra eam dies est, vnde & pigrũ, & concretum est eius mare. Isid. Thule Islandia nunc dicitur. Virg.

Tibi seruiat vltima Thule.

SAGVNTVS.] Hæc vrbs vltra Iberum sita est in radicibus montis, qui Hispanos à Celtiberis diuidit, huius fines ingressus Hannibal, peruastatis passim agris ad obsidionem venit, octo continuis mensibus animo & corpore fatigatus, Saguntum vi cœpit. Liuius Decad. 3. lib. 1. Seneca Contro. Necessitas magnum humanæ imbecillitatis patrocinium est, hæc excusat Saguntinos, quòd patres occiderint. Petronius. Lucanus.

Obsessum pœne gessit quæ Marte Saguntum.

Saguntini oppressi ab Hannibale, humanas edere carnes, nec hæreditatem expectabant, ergo Saguntus maior clade quam nobilis ille populus, Vascones scilicet.

MOEOTIDE SÆVIOR ARA.] Plinius scribit Meotim lacum esse in Scythia qui Tanaim recipit, iuxta erat templum Dianæ Tauricæ, in cuius ara viui hospites immolabantur. Sidonius Apollinaris.

ÆGYPTVS SAEVIOR.] Quia comedit homines.

MEMPHITIDE.] Memphis Ægyptiorum regia vrbs magna, & populosa. Mart.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

NOLENTI CRESCERE NILO.] Nolenti crescere, & idundare Ægyptũ, quæ quotannis crescente fluuio solet inundari. Nam Nilus solus inter reliqua flumina adeo, vt scribit Diodorus, æstate crescit, quum decrescant cætera, vt totam inundet Ægyptum, hyeme minuitur, quum reliqua augeantur.

SAVROMATAE.] Sarmatæ populi Scythiæ. Plinius lib. 3. Sauromatas gentes Scytharum Græci vocant, quas Sarmatas Romani dicunt. Horatius,

Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos
Viuunt, & Cererem ferunt.

AGATHYRSI.] Populi sunt in Scythia iuxta Sarmatas, ora artusque pingentes, vt metum incuriant hostibus. Mela lib. 2. Maro Æneid.

Cretesque, Driopesque fremunt, pictique Agathyrsi.

VVLGVS.] Ægyptiorum.

PHASELIS.] Testaceis, nauiculis pictis, quibus in Nilo vtuntur. In quibusdam manuscriptis legitur faselis, sed doctiss. vir Pontacus in Notis in Eusebium probat phaselis scrib. Ouidius lib. 2. Amor.

Errat vt à ventis discordibus acta phaselus.

Seneca in Hercule Oëteo.

Me nulla vocet turba potentum,
Stringat tenuis littora puppis,
Nec magna meos aura phaselos
Iubeat medium scindere pontum.

Et Virgil.

Et circumpictis vehitur sua rura phaselis.

SQVALOREMQVE REI.] Sordes in reo ex mœrore & luctu contractę, vide Gellium: Squalor à squammis ducit significantiam, quia in corporibus est sordium alta congeries, qua squalere dicuntur. Nonius squallens, splendẽs significat, quòd à squammis venit, vt *squammis auroque trilicem*. nam à squalore sordidum significat, vt, squallentem barbam, Veteres Grammat.

CIRCVMSCRIPTOREM.] Tutorem, vel deceptorem. Brittan. Ploramus pupillum, qui raptorem bonorum vocat in ius.

ET MINOR IGNE ROGI.] Minor quàm qui cremari meruerit. nam scribit Plin. lib. 7. priscis fuisse morem, hominem prius quàm edito dente non cremari.

ARCANA.]Face arcana. dignus sacerdotio. Acob id. iustus. Arcana mystica. Suetonius in Nerone, Peregrinatione quidem Græciæ, Eleusinis sacris, quorum imitatione impij & scelerati voce præconis submouentur, interesse non ausus est.

FACE DIGNVS.] Castus & pius. in festis Cereris matronarum pudicitia exigebatur, & etiam viri integritas, qui enim currentes facem tenebant, integerrimi, & sine vitio eligebantur, nunc dicit Poëta non esse pium aliquem, vt illi qui in sacris Cereris requirebantur.

MIGRARE VETVSTO DE NEMORE.]Horat.

Oppida cœperunt munire & ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.

PYTHAGORAS.] Philosophus abstinuit omnibus animalibus, tanquam carne humana. Diogenes in vita Pythagoræ, & Lycon Iaseus.

ET VENTRI INDVLSIT.] Qui & legumina timeret edere, & à quibusdam abstinuit. Aristoxenus in Gellio scribit Pythagoram, nullo legumine sępius esse vsum, quàm faba.

SATYRA XVI.

Ostendit quanta commoda & priuilegia, leges & imperatores iis qui militiam sequuntur, indulserint.

Quis numerare queat fœlicis præmia, Galle,
Militiæ? nam si subeantur prospera castra,
Me pauidum excipiet tyronem porta secundo
Sidere: plus etenim fati valet hora benigni,
Quàm si nos Veneris commendet epistola Marti,
Et Samia genitrix quæ delectatur arena,
Commoda tractemus primùm communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulsare togatus
Audeat: immò & si pulsetur, dissimulet, nec
Audeat excussos Prætori ostendere denteis,
Et nigram in facie tumidis liuoribus offam,
Atque oculos medico nil promittente relictos.
Bardaicus Iudex datur hæc punire volenti,
Calceus, & grandes magna ad subsellia suræ,
Legibus antiquis castrorum, & more Camilli

Digitized by Google

Seruato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à signis. iustissima Centurionum
Cognitio est igitur de milite,nec mihi deerit
Vltio,si iustæ defertur caussa querelæ.
Tota cohos tamen est inimica,omnesque manipli
Consensu magno officiunt. curabitis,vt sit
Vindicta grauior,quàm iniuria?dignum erit ergo
Declamatoris Mutinensis corde Vagelli,
Cùm duo crura habeas,offendere tot caligatos,
Millia clauorum.quis tam procul absit ab vrbe?
Præterea,quis tam Pylades molem aggeris vltra
Vt veniat?lacryma siccetur protinus,& se
Excusaturos non sollicitemus amicos.
Da testem,Iudex cùm dixerit:audeat ille
Nescio quis,pugnos vidit,qui dicere vidi,
Et credam dignum barbâ,dignumque capillis
Maiorum. citiùs falsum producere testem
Contra paganum possis,quàm vera loquentem,
Contra fortunam armati,contraque pudorem.
Præmia nunc alia atque alia emolumenta notemus
Sacramentorum.conuallem ruris auiti
Improbus,aut campum mihi si vicinus ademit,
Aut sacrum effodit medio de limite saxum,
Quod mea cum patulo coluit puls annua libo,
Debitor aut sumptos pergit non redere nummos,
Vana superuacui dicens cheirographa ligni:
Expectandus erit,qui lites inchoët annus
Totius populi:sed tunc quoque mille ferenda
Tædia,mille moræ,toties subselia tantùm
Sternuntur,iam facundo ponente lacernas
Cædicio,& Fusco iam micturiente,parati
Digredimur,lentáque fori pugnamus arena.
Ast illis,quos arma tegunt,& balteus ambit,
Quod placitum est,illis præstatur tempus agendi,
Nec res atteritur longo sufflamine litis.
Solis prætereà testandi militibus ius
Viuo patre datur:nam quæ sunt parta labore
Militiæ,placuit non esse in corpore census,

Omne tenet cuius regimen pater. ergo Coranum
Signorum comitem, castrorúmque æra merentem,
Quamuis iam tremulus, captat pater: hunc labor æquus
Prouehit, & pulcro reddit sua dona labori.
Ipsius certè Ducis hoc referre videtur,
Vt qui fortis erit, sit felicißimus idem,
Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes.

IN SATYRAM XVI.

VENERIS.] Si Venus per epistolam nos commendet Marti, qui Deus est belli, cum quo Venus consuetudinem habebat.

GENITRIX.] Iuno quæ Martem pepetit tacto flore in hortis Floræ Deæ. Pausanias, Varro, & Lactantius.

SAMIA ARENA,] Iunoni ludi celebrabantur in Samo Icarij maris parua insula. Virg.

Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Posthabita coluisse Samo.

Scribit Pausanias in Achaicis Iunonis templum in Samo, ab Argonautis conditum. *arena*, quia arenosa, & parum fœcunda est.

TOGATVS.] Non exercens militiam.

OFFAM.] Tumorem ex percussione.

BARDAICVS IVDEX.] Gallicus & militaris, barbarusque. Hadrianus Iunius. Amm. Marcellinus lib. 15. in Constantio, loquens de Gallia, Per hæc loca hominibus paulatim excultis viguere studia laudalilium doctrinarum inchoata per Bardos, & Eubages, & Druidas: & Bardi quidem fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lytæ modulis cantitarunt. hinc Lucanus,

Plurima securi fudistis carmina Bardi.

Per Bardaicum Iuuen. non bardum & stultum, vt quidam ineptè ominantur, sed Gallum milirem, barbarum, non Romanum intelligit. Bardaicus, Libellus Collegij Catharinæ, & Iunij habent, vulgati Bardiacus, & malè.

SVRÆ.] Suræ propriè dicuntur, quæ carnis copia in parte tibiæ posteriore complentur.

GRANDES SVRAE.] Magnæ tibiæ, quia centurio magnis viribus & procera statura eligebatur.

MORE CAMILLI.] Dictatoris, qui alter Romulus dictus est. Lucius Furius Camillus, cùm ei dies à Lucio Apuleio Tribuno plebis dicta esset, in exilium sua voluntate abiit, idem Roma capta à Gallis, cum

exercitu eos Italia expulit. Plutarchus in vita Camilli

NE VALLVM LITIGET EXTRA.] Miles datur militi iudex ex instituto Camilli, ne miles extra castra in ius vocetur, toto titulo De re militari. Manipulum, exercitus minimam manum esse ait Varro, quæ vnum sequitur signum.

MANIPLI.] Sunt manus militum, vel collecti viri. Nonius. Virg. lib. 11. Æneid.

Turbati fugiunt Rutuli, fugit acer Atinas,
Disiectique duces, desolatique manipli.

MVTINENSIS VAGELLI.] Causidici è Mutina audacissimi, qui causas periculosissimas suscipiebat. Mutina est ciuitas Galliæ Cisalpinæ. Britannicus legit de Mulino, & malè.

CALIGATOS.] Manipulares milites.

MILLIA CLAVORVM.] Quia militum caligę clauis suffixæ erant. Turneb. lib. 4. cap. 7. Lariclauium, maior abolla.

CVM DVO CRVRA HABEAS.] Quum possit aliqua pars corporis violari. nam ab aduersariis crura sufringebantur. Cicero pro Roscio, Quod si luce quoque canes latrent, cùm deos salutatum aliqui venerint, opinor his crura suffringantur.

PYLADES.] Cicero de amicit, qui clamores tota cauea nuper in hospitis mei, & amici M. Pacuuij noua fabula, cum ignorante Rege vter esset Orestes, Pylades Orestem se esse diceret, vt pro illo nacaretur, Orestes autem ita vt erat Orestem se esse perseueraret. Mart. lib. 6. in Marcum,

Vt præstem Pyladem aliquis, mihi præstet Orestem,
Hoc non fit verbis Marce vt ameris ama.

LACRYMÆ SICCENTVR.] Id est amoue lachrymas, quia tibi nihil proderunt.

DIGNVM BARBA.] Dignum grauitate maiorum. Persius,

— barbatum hoc crede magistrum
Dicere.

Horatius. Satyra 3. lib. 2.

— tempore quo me
Solatus iussit sapientem pascere barbam.

Solebant Philosophi, vt seueriori, & tristiori aspectu essent, barba longiore prodire in publicum.

CONTRA PAGANVM.] Contra eum qui non militat.

CVM VALLEM RVRIS AVITTI.] Planitiem montibus circumseptam.

SACRVM SAXVM.] Limitem. apud Antiquos adhibito sacrificio disponebantur termini. Siculus Faccus. Effodit, auulsit. Seneca in Hippolyto

Nullus in campo sacer diuisit agros arbiter.

POPVLIS LAPIS.] Cuiacius Obseruat. lib. 11. cap. 5. hac de re plura refert. Horatius,

Aut amite leui rara tendit retia,
Vel agna festis cæsa terminalibus.

LIBO

Libo vetulo] Sacrificio quod primum constitutum est, dum ruris numinibus sacrificabatur, placenta ex lacte, sesamo ac melle subacta, Romani libum nominant. Atheneus lib. 3.

Pultis.] Genus cibi, quod constabat aqua, & farina, additis melle & ouis, caseo, puls potissimum datur pullis in auspicijs. P. Festus.

Chirographa ligni.] Negans debitum, ligni, quia antiqui in tabulis ligneis scribebant.

Subsellia.] Erant authore Pediano tribunorum, quæstorum, & huiusmodi minora iudicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec in tribunalibus, sed in subselliis considebant

Qui lites inchoet annus.] In causis certus ac legitimus dierum ordo obseruandus & diu spectandum erat. Igitur dies apud Iuuenalem, vt apud Terent. in Heaut. dum moliuntur, dum Catur annus est.

Cædicio.] Hic fuit Iudex tempore Iuuenalis, deponente lacernas, dum alios spectat.

Fusco iam micturiente.] Aurelius Fuscus alter index equestris ordinis. Micturire mingere cum desiderio, hic meiere simpliciter significat, quasi longa sedendi, & expectandi mora vrinam contractam emittente. Macrob. lib. 3. iudex testes poscit: postea it mictum, vbi redit, ait se omnia audiuisse, tabulas poscit, litteras inspicit, vix præ vino sustinet palpebras.

Balteus.] Cingulum militare. Seneca in Hercule furente,

Aurato religans ilia Baltheo. Persius:

Sed lato Baltheus auro protegit.

Sufflamine longo.] Longa mora sufflamen est quod rotæ obiicitur, vt cursum sistat. Sensus: nec causa porrogatur.

Laboræ militiæ.] Castrense peculium liberum habent filiifamilias, l. cum oportet, C. de bonis quæ liberis.

Coranum.] Hunc ponit pro eo qui captatur æmulatione. cum pater cognoscat in arbitrio filij sui Corani esse, quod labore militiæ comparauit blanditiis captat, vt ab eo scribatur hæres, alluditque ad illum Coranum de quo Horatius

Captatorque dabit risus Nasica Corano.

Phaleris et torquibus.] Phaleræ ornamenta militaria equorum. Virg. lib. 5. Æneid.

Primus equum Phaleris insignem victor habeto.

Torquibus militaribus vtebantur Romani sumpto more à Gallis, vnde torquati, à torque quem detraxit Manlius interfecto Gallo dicti. Torques significat circulum aureum colli ornamentum & summi pectoris. Propert.

Torquis ab incisa decidit vnca gula.

FINIS.

mm

INDEX
OMNIVM FERE VOCABVLORVM

QVÆ IN OMNIBVS D. IVNII
IVVENALIS SATYRIS
reperiuntur, vnà.

CVM

RERVM, EPISTHETORVM AC PHRASIVM SINGVLARIVM ANNOTATIONE:
tàm ad linguæ Latinæ, quàm ad poëseos rectum vsum concinnatus ac editus.

PARISIIS,
Apud ROBERTVM FOÜET, via Iacobæa, sub signis Temporis & Occasionis.

M. DC. XIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

Tipographus Lectori.

CVM principes poëtas Indicum luculentium corollariis ornatos iam fuisse, Philomusis gratularer mihíq; gauderem, Benigne Lector, vnum Aquinatem Aquilámque Satyrographorum hoc ornatu adhuc caruisse grauiter ferebam. Noua igitur Iuuenalis cum Scholiis & interpretationibus suis editione, parata, suscepta, absoluta, nondum confectum esse negotium credidi, nec volumen ad vmbilicum ducendum, nec plane mihi conquiescẽdum donec id quod deerat supplerem, & absolutißimum atque εὐμηχανώτατον *Indicem* τοῦ πάνυ τῶν λέξεων *adiungerem. Hoc plerisque pergratũ, nemini quantumuis* δυσκόλῳ *&* δυσαρέστῳ *ingratum fore existimo. Ceterùm si quædam etiam hic* σφάλματα *exciderint, lubens his te innouisse velimus, & humanitate aliquid condonare, bonis vti frui, praua dirigere, & erranti viam comiter monstrare. Bene vale.*

Digitized by Google

INDEX ABSOLVTISSIMVS OMNIVM FERE VOCABVLORVM QVÆ IN D. IVNII IVVEnalis Satyris reperiuntur.

Numerus in hoc Indice prior isto charactere i. ij. v. x. &c. Satyram, posterior verò arithmeticus 1.2.3.4.5.6. &c. numerum versuum cuiusque Satyræ designat.

asellum

B.

C.

Digitized by Google

Digitized by Google

E.

H.

I.

iuuencam

M.

O.

P.

Q.

S.

T.

V.

FINIS.

Digitized by Google